CVIQVE
DECVS

IO. MICHAELIS BRVTI
Historiæ Florentinæ
Libri Octo

Editio novissima, mendis omnibus expurgata

cum Indice locupletissimo
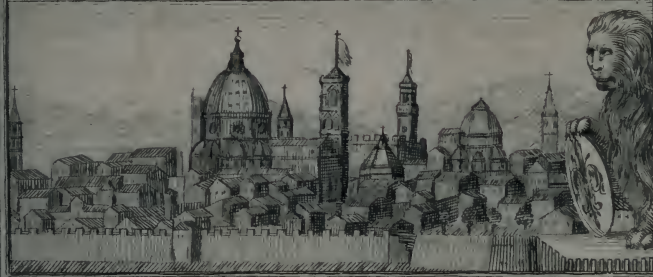
VENETIIS AN. SAL. MDCCLXIV.

IN

IOAN. MICHAELIS BRVTI HISTORIAM FLORENTINAM

PROEMIVM.

LECTORI BENEVOLO

EDITORES VENETI

S. D.

COGITANTIBVS NOBIS quinam Liber Litterarum Reipublicæ acceptissimus foret, præ ceteris sese obtulit IOAN. MICHAELIS BRVTI HISTORIA FLORENTINA; quam sapientissimi Viri omni laudum genere prosequuti sunt. Cum autem invidia Potentium, oculis hominum subrepta sit; idcirco eam restituendam censuimus. Quidquid de gloria, & peculiari merito Auctoris dictum est, omitto, cum præ omnium manibus sint, tum quia trito adagio uti licet: *Vino vendibili non opus est hedera suspensa*. Nostra natus in urbe, profugus e patria, latente adhuc causa, varia variis regionibus perpessus, quia fortunam contumacem habuit, so-

la virtute innixus, in ea, uti Philosophus ille, veluti pallio se involvit.

Dum nos hæc ceteris enarranda relinquimus, tantummodo (cum ne idem fatum hanc maneat Historiam, quod plura de hoc tanto Viro immortalia scripta perpessa sunt, hanc denuo in lucem promere nobis quam nitidissime, ac luculentissime in animo sit) nonnulla de eadem enarranda putamus: quæ ceteri omnes ut plurimum silentio præterierunt. Nobis causa introspicienda manet cur ipse hanc Historiam exaraverit; qui fuerint factorum, dictorumque suppeditatores; cur demum prima huiusce Operis edita exemplaria rarissima prostent. Quæ omnia dabimus operam, ut tibi, candidissime Lector, facillime explanentur, ne ignarus decedas. Medicea Domus floruit semper in patria divitiis, honoribus, & celsissimis dignitatibus, quæ tandem ad supremum regimen eam evexere. Nunquam desunt, nec defuerunt, qui fortunæ hominum blandiantur. Amplissimæ Domui, in tanto fastigio collocatæ, præcipue *Paulus Iovius* assentatus est in sua fucata Historia, quæ a sapientissimis quibusque spreta, ab eiusdem furfuris hominibus usque ad cœlum evecta est. Plerique enim, ait *Ioannes Burchardus Menckenius in Orat. XIV. de origine bellorum inter eruditos* in eundem scribens „ prout commodis suis opportunum iudicant, nunc lau„ dant vituperandos, nunc laudandos vituperant, nec

„ de-

„ desunt qui *Paulum Iovium* imitentur, qui duplici
„ se calamo instructum minime diffitebatur, argenteo
„ altero, quo Evergetas, quorum muneribus sollicita-
„ tus fuerat, extollebat; altero ferreo, quo eos, a qui-
„ bus nihil retulisset, liberrime confodiebat „. Plu-
rimi Florentinorum civium in periculum famæ venis-
sent, ni ipse suas fallaces artes prodidisset. Qua de cau-
sa tot illustribus viris hanc falsam ignominiam ægre
indigneque ferentibus opportune *Brutus* adiumento fuit
ad eam eluendam; cui accessit vir clarissimus *Fride-
ricus Albertus* Florentinus, *Scipionis* filius, qui *Bruti*
Historiam in Etruscum idioma elegantissime vertit (quæ
tamen iniquo fato adhuc latet). Multa dum esset
Florentiæ, qua quidem in urbe in Divi Marci Cœno-
bio nomen dederat, latinæque linguæ præcepta com-
mode ac sapienter imbiberat, ex authenticis chirogra-
phis, & summis auctoribus de re patria scribentibus
collegit, ut ipse testatur in *Epist. ad Baccium Tingium*,
his verbis „ Dicerem quæ adiumenta mihi ad scriben-
„ dum, & a quibus suppeditata essent, si hoc necessa-
„ tium existimarem. Illud tamen verè affirmare pos-
„ sum, neque Florentiæ nato homini aut magis recon-
„ dita, aut vetustiora eruere, magno etiam adhibito
„ studio, licuisse, qui se totum huic generi scriben-
„ di tradidisset „. Quod ipse reticuit, nos brevi indi-
cabimus. Duorum illustrium virorum consuetudine ute-

§ 2 batur,

batur, *Petri* nempe *Victorii*, & *Angeli Bargei*, summus ille vir: nec inverisimile videri potest, per eos multa arcana huiusce Historiæ investigasse, iamdudum fixum in mente servans Iovianas calumnias refellere; nam eodem ingenio usus est Vindobonæ dum res Hungaricas iussu Imperatoris *Rodulphi II.* colligere debebat; & *Gasparo Bechesio* per epistolam sollicitanti, ut ad Aulam Regis se transferret, sic ei respondit „ Levat animi mœrorem *Sambuci* consuetudo, cum doctissimi hominis, tum vetere amicitia, & studiorum similitudine mihi coniunctissimi, qui cum de Hungarorum rebus fere quotidie, & quidem ut in magna spe sim, fore ut neque me, neque Regem adeo huius pœniteat moræ &c. „. Iisdem itaque artibus verosimillime coniici potest *Brutum* usum fuisse, ut veram absolutissimamque Florentinarum rerum enarrationem perficeret: Italia discedens Lugdunum petiit, ibique diu commorans, *Francisci Contareni* Historiam edidit (*), quam ab *Iosepho Iova* Lucæ acceperat, ibique mul-

(*) Hoc quoque perrarum Opus, gravitate summa & elegantia elaboratum, quod inscribitur, *Francisci Contareni de Rebus a Senensibus in Etruria gestis cum adversus Florentinos, tum adversus Ildibrandinum Vrsinum Petilianensem Comitem, Libri tres a Ioan. Michaele Bruto nunc primum in lucem editi*, brevi ex Typis nostris prodibit, ne adverso fato tanti viri monumentum Litterarum Resp. amittat.

multa optime scripsit, præcipue vero Historiam Florentinam, ad quam conscribendam multi nobiles viri, qui eo convenerant, incitarunt, vel patria profugi, vel mercatores, quos peculiari colebat officio, uti videre est in super laudata Epistola ad *Baccium Tingium*, aiens „ Quæ res cum ita sit, merito tuo video *Vgolinum* „ *Martellium* fecisse, qui cum sæpe honorifica men- „ tio de Florentinis Civibus, qui Lugduni negotian- „ tur, præsente me perpaucos habet quos tibi æqua- „ ret, neminem quem anteferret ulla in re, quæ cla- „ rum & magnum virum deceret „. Quæ autem omnia satis aperte demonstrant *Brutum* sedulo animo exquisisse, id quod ad veritatem explanandam necesse fuit. Nondum fere priorem partem huiusce Historiæ *Brutus* perfecerat, cum eam instantibus amicis prælo committere debuit, & unusquisque sibi exempla comparare contendebat; quibus a doctissimis viris perlustratis *Iovii* confutatio facili negocio patefactà est, & calumniæ omnes, quas ipse in Florentinos impune & falso iecerat, detectæ. Revera *Donatus Iannoctius Ep.* 41. *ad Benedictum Varchium* scribens, ait „ Brutum Hi- „ storiam Florentinam scribere, eaque pars, quæ nu- „ per impressa est, Iovium tanquam scopum habet, e- „ iusque mendacia singillatim refellit „. Hoc veluti improvisum fulmen assentatorum animos deiecit: verum audacia freti pessimo exemplo certarunt, ut eam eli-

mina-

minarent, ne patrata ab ipsis scelera proderentur: sed frustra. Nam, ut idem *Brutus* noster ait in *Præfatione* „ Veritas ita suos vindices habet, ut cum magis conticescere videatur, sese prodat, vocemque mittat, atque ea quidem, quæ multa etiam post sæcula exaudiatur „. Vix Florentina Historia tanti viri prodierat, cum sedulo undequaque eiusdem exempla potentes viri collegerunt, ut oblivioni darentur ea, quæ in eorum dedecus non immerito scripserat. At si versutissimus ille Romanorum Imperator *Tiberius* sese fefellit in cremandis *Cremutii Chordi* Annalibus, neque iis hominibus alia profecto sors obtigit. Nam eius Annales per eius filiam *Martiam* servati, & *Caligula* palam legendos esse arbitratus est; hanc autem *Bruti* Historiam, perquam diligentissime custoditam, denuo prælo committimus, ne illius cupidos diu adhuc fraudaremus. Si autem adhuc stat *Plinii* sententia, *Invitari nempe homines ad agnoscenda quæ differuntur*: spero tibi gratum fore officium nostrum erga te, ut tanto auctore diu optatissimo tuam bibliothecam amplifices. Faxint Superi, ut reliquam huius Historiæ partem repetiamus! haud minus libenti animo ea exciperetur, quam si *Dionis*, *Livii*, *Taciti*, aliorumque antiquorum illustrium Scriptorum reliqua volumina invenirentur, cum iste vir apprime dignus, utpote veritatis & eloquentiæ dono præclarissimus, in-

ter

ter eos recensendus videatur. Plurimi omnigenæ eruditionis Scriptores *Brutum* summis laudibus ad cœlum evexere, quas postremo eruditissimus Comes *Mazzuchellius* Brixiensis in unum collegit. Sat nobis aliquatenus ea enucleasse, quæ ad hanc Historiam peculiari modo spectabant. Vale.

Pulchrum eſt bene facere Reipublicæ ; etiam bene dicere haud abſurdum eſt . Vel pace , vel bello clarum fieri licet : Et qui fecere, & qui facta aliorum ſcripſere , multi laudantur . Salluſtius .

IOAN. MICHAELIS BRVTI
IN OCTO LIBROS PRIORES FLORENTINAE HISTORIAE AD PETRVM CAPONIVM VIRVM CLARISSIMVM
PRAEFATIO.

MVLTI (Petre Caponi) in omni memoria extiterunt, qui ea, quæ Reges maximi ac populi potentissimi gessissent, literis mandarent: ex quorum numero nonnulli semper, cum genere scribendi excellerent, magnam sibi eloquentiæ laudem comparare, non æque facile suam fidem probare in rerum explicatione potuerunt. Quam quidem laudem, si qui unquam minus sunt assequuti, propterea quod cum vetustioribus de rebus scribere instituissent & magna in obscuritate latentibus, minus cognita atque explorata afferrent; est aliquid cur dandam iis veniam putemus: veterum enim monumenta illis, unde sumerent certiora, defuerunt. Ac quando placet hominum inertiæ indulgere, si qui ita sunt lapsi in scribendo, ut quicquid offenderent, propter eorum magnitudinem, quæ suis scriptis complecterentur, sint memoriæ excusatione deprecati: totum hoc illis æquiore animo remitti, dissimulari quidem facile & ferri potest. Illud sane & magna dignum admiratione est, & nullo modo ferendum, doctissimos sæpe homines & magni nominis, cum levitatis illi suæ perexigua proposita præmia haberent, gravitatis & constantiæ multa & maxima; ea aut mutuari ab aliis, aut excogitare ipsos potuisse (quod multo fœdius est) quæ eorum quoque fidem elevare videantur, quæ magna illis cum eruditionis atque ingenii laude hominum memoriæ tra-

dere licuisset. Atque Herodotum quidem, quem Græcæ historiæ parentem in primis admirata Græcorum natio est, cum plurimum cultu atque elegantia orationis enituisset, qua ille ex re satis solidam veramque laudem erat consensu doctorum hominum consequuturus; levissimas fabulas & inanes consectando, quibus referta illius scripta sunt, illud quidem assequutum esse videmus quod illi propositum fuit, plurimum ut voluptati aurium morigeraretur: eius gravitatis & fidei, quam maxime in rerum scriptore quærimus, nullam rationem habuisse eundem animadvertimus. Cum autem alii multi, qui de eo scripserunt, tum Plutarchus maxime hoc in illo visus est studium desiderare, gravis auctor, & quod inter omnes video constare, summæ eruditionis & ingenii. Quæ quanquam ad hunc modum se habent, ita multi fabulis tamen & mendaciis ducuntur, ut non defuerint nostra ætate qui Herodoti patrocinium suscipere, Plutarchum tantæ hominem gravitatis, & defendentem optimam æquissimamque causam, reprehendere verbis gravissimis & perstringere maledictis etiam impudentissime sint ausi. Video de Thucydide quid veteres senserint, cum quidem eorum multa adhuc de eo & præclara testimonia supersint: prudentem illum scriptorem & gravem, scribendi artificio, ac sententiarum ubertate & copia longe semper ceteris Græcis scriptoribus antecelluisse: at in eo tamen est hominis moderatio desiderata, quod inimicorum magis, quam sui memor, & plus æquo Lacedæmoniis tribuerit eorum victoriis efferendis, & detraxerit de suorum laudibus, eorum cladibus calamitatibusque augendis. Et si autem cum nulla sua culpa rem male in Thracia Athenienses gessissent, pulsum ab illis iniuria in exilium ferunt; id minime tamen ab eo erat, pro cetera vitæ constantia & gravitate, expectandum. Atque eadem in invidia & philosophiæ idem, & eloquentiæ studiis clarus dicitur Xenophon fuisse. Cum enim ex Socratis schola sapientissimi hominis, pariter se & ad scribendam historiam, & ad res gerendas contulisset, nimium nonnullis visus est in Lacedæmonios propensus. Nam memorabili illa

Cyri

Cyri expeditione, qua illius opes fractæ postremo sunt, Lacedæmonii Cleandri auspiciis in Asiam profectus, incolumes Græcorum copias, duce Cleandro mortuo, in Græciam, magna eo bello parta gloria, reduxit. Quin etiam virtutis causa dicitur Scillunte oppido esse a Lacedæmoniis donatus: quo ille in loco templum Dianæ, eius civitatis beneficentiæ in se monumentum, & suæ religionis amplissimum, erigendum summo studio extruendumque curavit. Reliquos esse video ex veteribus Græcis, quorum celebre atque illustre nomen apud posteros manarit, Siracusium Philistum Thucydidis (ut ferunt) imitatorem: cuius si quis contendat minus liberum iudicium in scribendo fuisse, quod familiariter cum Dionysio Tyranno vixit, non mala is coniectura utatur: tum Ephorum & Theopompum, utrumque ex Isocratis officina summi hominis, atque eloquentis profectum: quorum quidem alterum Timæus reprehendit, multa in altero veterum testimonio accepimus, & fabulose, & ad voluptatem conficta. Nam Callisthenes, Aristotelis auditor, cum rerum explicator prudens, tum philosophus gravis cum primis eius ætatis fuisse fertur: veritatis quidem usque adeo studiosus habitus est, ut libertatis immoderatæ pœnas, elato iam rebus secundis Alexandri ingenio, cuius erat comes in Asiam profectus, capite luisse dictus sit. Sed de eo, quemadmodum de aliis qui per ea tempora extiterunt, cum nostra memoria nulla eorum scripta extent, nisi nobis standum veterum iudicio censeamus, ferre nemo sententiam potest. Iam Timæum, quem tradunt Philosophiæ studiis perpolitum, magnam eloquentiam atque eruditionem attulisse ad scribendum, constat minus suam fidem, in iis quæ scripta reliquit, posteris probasse Polybius quidem, cum eum ipsum libere, tum Callisthenem reprehendit: atque adeo cum ostendisset (id quod facile potuit vir non minus militiæ gloria, quam scribendi studio excellens) utrumque in iis, quæ scripsisset, magnopere offendisse, eius rei rationem attulit, quæ cuivis probabilis videri possit; & aliarum rerum, de quibus illis fuerit scribendum, & rei militaris homines impe-

 ritos,

ritos, haud satis tutos se ab hac parte, ut summa etiam haberent cetera, præstare potuisse. His omnibus multo antiquiores, sed in numero tamen scriptorum habiti, Xanthus, Lydius, Pherecides, Hellanicus, Hecateus, Charon Lampsacenus, is, qui Darii superioris temporibus, dicitur de rebus Ethiopicis scripsisse, cum rudes homines & impoliti, fabulosa multa undique in sua scripta congessissent, brevi cum meliores successissent, legi a suis (id quod fuit necesse) desierunt. Nam qui iisdem temporibus res ad Troiam gestas conscripserunt, tanta laboraverunt levitate & inconstantia, ut nisi Thucydides, cuius merito magna auctoritas est, nobis fidem fecisset, esse Græcos in Asiam profectos, nemo iam, qui eorum scripta legere æquo animo posset, fuerit unquam apud posteros futurus. Quanquam & is ita bellum gestum esse narrat, ut aliquanto maiorem famam, quæ Homeri carminibus illustris ad posteritatem manarit, multis rationibus fuisse contendat. Dion quidem Prusieus non ignobilis rerum scriptor (dictus est enim Chrysostomus a genere orationis quo est usus in scribendo) constantissime adversus pugnacissimos homines, causa pro popularibus suscepta, Græcos ita ait defunctos Troiano bello, ut unus fere contra gentium omnium consensum, victos illos a suis atque adeo cæsos ad internecionem tradat: non desunt certe hoc tempore graves homines & minime ineruditi, qui hoc illi facile assentiantur: credo quod Græcorum levitas suspecta omnibus sit & invisa, qui paulo modo accuratius in rebus eorum sint, scriptisque versati. Non est consilium singulos ex Græcis scriptoribus persequi, quibus cultus atque elegantia orationis non defuit; studium illud acerrimum, quod maxime est in scriptore requirendum, in primis defuit. Ex quorum tamen numero si quis paucos esse tollendos censeat, haud magnopere pugnabo. Nam Polybius Megalopolitanus, is qui cum posteriore Africano vixit, cum præclarus historiæ auctor & gravis haberetur, ad ceteram gloriam bellicas laudes etiam sibi comparavit. Eius enim egregia ac forti opera magnis gerendis rebus usus summus Imperator fertur;

tur;

tur; ut venire in eius gloriæ societatem, capta atque excisa Carthagine, meruerit. Dionysius quoque ex Halicarnasso, qui floruit Augusti temporibus, non solum studiis eloquentiæ, cum magister dicendi celebris atque illustris esset, sed scribenda etiam historia, magnam est laudem consequutus. Ac si quis alius unquam fuit, cui suæ fidei potior cura, quam gratiæ potentium fuerit, ita idipsum concedam, ut haud magni tamen faciendum id putem. Ex infinita enim pene eorum hominum turba, qui aut nostra, aut patrum memoria, hac gloria scribendi floruerunt, perpaucos semper fuisse intelligo, quibus incorruptæ fidei laus, & invictæ cuiusdam a labore diligentiæ, qualis in eo exigenda est, qui tanto fungitur munere, debeatur. Atque ex Latinis, quorum modo scripta a nobis legantur, nisi quis Sallustium excipere velit, religiosum quidem illum in primis & severum rebus explicandis, qui prorsus hac nota caruerint, quam paucissimos esse animadvertimus. Nam Dion Nicæus, rerum Romanarum scriptor, acerrime illum reprehendit, cum quidem turpe esse & flagitiosum contenderet, quæ vitia esset in historia stilo orationis persequutus, fœdatum iis atque inquinatum fuisse. Quin etiam & in hunc ipsum Sallustium, ut in Thucydidem Dionysius, scripsisse Livius fertur: sive homo eloquens scribendi rationem, qua est usus, quod verisimile est, sive in rerum explicatione fidem & studium visus est minus probare. Iam & Asinius Pollio in C. Cæsare, quem omnium eius ætatis elegantissimum scriptorem, & politissimum, nostri homines merito plurimi faciunt, studium acrius & diligentiam sæpe desiderat, maiorem nonnunquam etiam fidem. Quanquam neque ille, cum esset omnium reprehensor acerrimus, aliorum reprehensione caruit. Dicitur enim unus maxime studiosus Pompeianarum partium fuisse: quæ res sæpe, ut magna etiam prudentia sit, impedimento esse potest, quo minus liberum sit scriptoris iudicium fide sua quibus debet repræsentanda. Ac Livius quidem Romanæ historiæ tantus auctor, eam (quod vix ferendum est) scribere a fabula instituit. Cum enim Iuliam gentem videri

poste-

posteris ampliorem velit, dandam esse hanc veniam antiquitati existimat, si divinis humana miscendo, origines suas & principia augustiora efficiat: neque tamen laborat, quid ita illi danda venia sit, magnopere probare. Id autem erat illi in primis agendum, ne auctoritate magis sua, quæ etiam si summa merito est, videri nulla scribenti debet, quam niti certa ratione videretur. Eadem infecit labes, quicunque ab inclinatione Romani Imperii, huius se scriptionis studio dederunt, & quidem multo etiam quam superiores fœdius. Inter perpetuas enim bellorum clades, quas maiores nostri pertulerunt, ingenuis omnibus artibus in Italia sublatis, si quis animum intenderet ad scribendum, neque ille magnopere habebat, quo homines voluptate ulla in legendo tenerentur: neque in rebus quicquam facile poterat afferre, quod in magna rerum perturbatione, plane compertum testatumque esset. Extulit sese tamen Historia paulo ante nostram ætatem, cum per multa sæcula iacuisset: ac doctorum hominum magno labore, & studio, comptior paulo & nitidior videri est cœpta: ut hoc quidem tempore, & si nondum illa ita est exculta & perpolita; ut quo perfecta dici atque absoluta possit, non quædam illi etiam desint; parvo tamen adiecto studio, ad veterum nitorem atque elegantiam proxime accedere videatur. At nihilo tamen nostri diligentiores ceteris sua fide præstanda extiterunt. Si quis enim eadem legat a diversis conscripta, nunquam ille satis mirari queat, cum perpetuo inter se differant, varia fere semper, pugnantia nonnunquam & contraria afferant, ita gratia, studio, odio efferri, ut non solum scribendis iis quæ procul a nostra memoria absunt, sed iis etiam ipsis, quorum qui adhuc supersunt, excitari testes multi possunt, suam fidem desiderari, diligentiam certe ac studium, nulla sui pudoris habita ratione patiantur. Video me in lubricum plane locum incidisse, qui de summis hominibus non libere solum sententiam ferre, sed detrahere etiam de eorum dignitate, atque existimatione, mea oratione audeam. Sed tamen in re tanta, & quæ magno est hominibus ad vitam recte agendam adiu-

adiumento, quaerenda tandem causa erat, cur homines excellentissimis ingeniis, & philosophiae atque eloquentiae studiis clari, cum illi essent sua scripta hominum memoriae mandaturi, cui se maxime prospicere videri vellent, per illi brevis temporis voluptatem, atque incertam adeo dubiamque spem immortalitati anteferrent. Ac scio equidem plerisque videri, minime hoc pertinere ad summam felicitatem, & quae sit hominum de nobis post multa saecula sententia futura, haud nobis esse magnopere laborandum. Sed cum iis nobis res est, qui cum famae & nomini student maxime, tum ut hoc ipsum apud posteros consequantur; dies noctesque constantissime adversus voluptates omnes pugnando, maximis vitae laboribus & gravissimis perfunguntur. Quod autem multo est gravius, neque hoc illi ignorant, ut quanta maxima in homine esse potest, eloquentiam rebus narrandis & copiam adhibeant, hac una cura neglecta suae fidei hominibus probandae, nullam se quidem, aut perexiguam gratiam apud posteros inituros. Enimvero in eo homine, qui rem tantam sibi suscipiat agendam huius vitae communis causa, nihil est temeritate, ac levitate turpius: plurimum certe vel iis ipsis videtur obesse, quibus consulere debet maxime scribendo. Nam ubi quis semel animum induxit, ut a veritatis studio deflecteret, aegre etiam ea, quae vera sunt, quibus debet poterit probare. Sive autem ea ipsa, quoniam recta sint, exemplo hominibus ad recte, & cum laude vivendum esse possunt: sive eadem a male agendo retardare, quoniam auctoritate summorum hominum improbantur: neutrum assequitur is qui in hoc scribendi genere minus sibi potuit a mendacio temperare. Vt enim maximam vim veritas habet, ubi certa afferuntur ad animos permovendos, ita ubi eadem aspersa fabulis & mendaciis leguntur: ferunt homines improbi non moleste, quo suam nequitiam tegant, ea, quorum essent exemplo meliores futuri, aut ludicra, aut falsa existimari. Est hoc quidem vitio dandum rerum scriptori, grave idipsum semper & perniciosum hominibus futurum, nemo negat: ita enim illi parum esse memores suae

con-

constantiae videntur, ut antiquiorem sua fide gratiam potentium habeant: quae una res minime iis cum hoc tanto fungerentur munere erat spectanda: sed bona tamen eius culpae pars, est in Reges & magnos Principes reiicienda, qui cum ea saepe agant, quae literis tradi sine summo eorum dedecore non possint, paratos eos homines habent, qui turpi pretio empti, magna quidem cum eorum laude, qui sunt digni infamia, maiore sua tamen cum invidia, eadem audeant monumentis literarum consignata literis mandare. Qua quidem in re tamen longe illi falluntur. Neque enim modo quantopere laudati discedant, sed quorum etiam testimonio, iis curae esse debet. Ac quando ita res videtur postulare, quid tota hac de re sentiam dicere minime gravabor. Nunquam improbitas, etiam si illa arcibus & moenibus munita, late in multos populos teneat & gentes imperium, diu esse tuta ab infamia & dedecore potest. Veritas enim ita suos vindices habet, ut cum magis conticescere videatur, sese prodat, vocemque mittat, atque eam quidem quae multa etiam post saecula exaudiatur. Cum igitur alatur hominum nequitia tanta non magis eorum culpa, qui ipsi improbi sint, quam eorum dissimulatione, qui cum aeque debeant & possint, eandem negligant tamen vindicare; multo illi gravius esse reprehendendi videntur, qui alendae improbitati materiam ipsi praebent, in quam vehementius animadvertere debuerunt. Ac si quis unquam alius extitit, cui fuerit scriptoris fides desideranda, una est Civitas Florentinorum hoc tempore, quae id maxime requirat. Ita autem ea tradita literis leguntur, quae maiores eorum gesserunt, ut quae absunt a nostra memoria quam longissime, in his nemo fere habeat quae reprehendat: ubi propius ad nostra tempora accedat, unius familiae Medicum perpetuas laudes, confictas in civitatem gravissimas criminationes, maledicta, convicia, mendacia impudentissima altero quoque verbo deprehendat. Neque vero ego is sum, qui cum Florentinam historiam scribere instituerim, censeam mihi, ut colligam certorum hominum gratiam, quicquam de eorum existimatione detrahendum,

dum, qui in amplissima familia & nobilissima aliquando cum laude floruerunt. Nam & de Cosmo Medice & de Laurentio, summis illis quidem hominibus & clarissimis, ita omnia cum fide profiteor me tradidisse, ut iis scribendis quæ illi aut præclare gesserunt, aut aliqua cum hominum offensione, non diligentiæ laudem modo, sed gravitatis & constantiæ etiam (si id modo a me dici mea modestia patiatur) relaturum me non desperem. An vero ego putem mihi esse verendum ne mea mihi fides fraudi in scribendo sit; qui sciam Asinium Pollionem, summæ hominem dignitatis, in Cassium & Brutum, qui Cæsarem interfecissent, laudationem Augusti tempore edidisse? Qui vero id fieri ab illo potuit, sine magna eius offensione, qui interfecti in tanto imperio heres, interfectores bello acerrimo persequutus esset? At idem cum historiam scripsisset, eorum temporum æqualis, studiosus etiam, ut diximus, Pompeianarum partium habitus est. Quod idem Livio Augustus vitio vertit, quem solitum ab eo appellari Pompeianum eam ipsam ob causam ferunt: ut iam hoc sit indicio, eos minime veritos, suæ fidei & religioni eo genere scribendi consulere, cum aliquid dandum esse tempori videretur. Quid Cicero, qui in acie armatus contra Cæsarem stetisset? An non est ausus, ab eo conservatus, Catonem laudare eius inimicum acerrimum? Neque vero Cæsar, cum utrumque liceret, ferro magis quam stilo orationis suum dolorem est ultus. Quo quid æquius excogitari aut moderatius in summa rerum omnium potestate atque imperio potuit? Ac nemo fere est magnus Princeps, cui si data optio sit, non Augusti & Cæsaris malit, quam Alexandri imitatorem videri, qui præclarius duxit servis cum liberis liceret suis imperare. Nam Cæsare Dictaturam perpetuam gerente, Cicero consulari loco in Senatu sententiam dixit: apud Augustum Livius gratia floruit honoribus amplissimis auctus: prope Asinius regnavit: cum quidem apud Alexandrum, Philippum patrem laudare tantum Regem capitale esset, & non agnoscenti Iovis filium vitæ periculum intenderetur. Ac cum alii sunt, de quibus habent Floren-

tini quod querantur, tum unus in his maxime Paulus Iovius excellit. Tanquam enim bellum iis perpetuum indixerit, ubi de eorum rebus gestis scribit, non ille quidem historiam contexere, sed instituere in eos accusationem videtur. Itaque cum iniuste facit, qui non solum plurimos lædit, sed mendacio etiam lædit; tum vero neque id, quod vult, efficit, iis ut gratificetur, quorum causa illos suscepit lædendos. Ex rebus enim præclaris sumptum testimonium, non ex testimonio ad gratiam res confictæ sunt hominibus ornamento. Atque ut non possum non in eo plurimum a Iovio dissentire, ita dignos eos Principes summa laude existimo, per quos magna administrantes imperia, liceat rerum scriptori suam fidem quibus debet, quasi religioso testi & gravi, rebus narrandis probare. Tametsi autem non ea est modo Florentinorum querela (nemo enim fere nostra memoria magnis gerendis rebus clarus habitus & illustris est, qui non vindicem ab illius iniuria & mendacio quærat) at insigne magis in illos odium conspicitur, studium minime dissimulatum in Medices, in Clementem maxime familiæ principem, quem dignitatis & fortunarum auctorem habet. Ea autem una est familia, aut nulla alia præterea, quæ nostra ætate evecta in cœlum, minime assentatoris levissimi laudibus indigeat ad gloriam & famam hominum colligendam. Neque vero est hoc scriptoris munus, qui pudens modo haberi & moderatus velit, ut cum aut civiles contentiones, aut bella narret, altera parte diffidentium suscepta & gerentium arma, ut illi gladiis in acie, ita is stilo pugnet & maledicendi impunitate. At raro accusator nisi in causa turpissima, id quod Iovius facit in sectandis iis, qui minus æqui causæ Medicum videntur, vitam eius retexit, quem accusare instituit: ne odio adductus & morbo animi, cum æquitate causæ debeat, id fecisse videatur. Ita autem ille partium causa multos Florentiæ damnatos, proscriptos, cæsos, pulsos in exilium narrat, ut cum aliunde criminationes non suppetant, confingat ipse, comminiscatur, addat de suo. Qua licentia, atque intemperantia animi, quid fingi-

tur-

turpius aut commemorari potest? Atque in petitione summi magistratus Thomam Soderinum & Alphonsum Strozzam, duos cives nobilissimos & clarissimos civitatis, tanquam concitatores multitudinis, & aditum sibi ad Reipubl. imperium malis artibus quaerentes, contumeliose insectatur. Hos autem? Quid Franciscum Cardutium, eum iam honorem adeptum? Nescias maiore id contumelia eorum, qui iis comitiis interfuerunt, an eius, cui est magistratus horum suffragiis mandatus. HOMINEM *(inquit)* DVDVM IN HISPANIA DECOCTOREM PAVCIS IN REP. NOTVM TENVIORIS FORTVNAE. *Permagni hoc fit a Iovio, cui fortunae bona sunt prima. Neque vero hoc ipsum, decoxisse, habet reprehensionem: causa cur quis decoxerit spectatur. Quid enim si res naufragio, incendio, bello periit? Probro est alea, conviviis, popinis, lustris; Fortunam miseri nemo insectatur nisi Iovii similis. At ne hoc satis videatur, obliquo oculo, ait, fuisse & pallenti facie: ut Iovii iudicio iam Philippus Rex, Antigonus, Annibal, Sertorius, tanti Imperatores, quod altero oculo essent capti, fuerint ab exercitu atque acie, in Gynaeceum amandandi. Nam pallor in viro quid detrahit de dignitate? At in Gallia matronae hoc pertinere putant ad formae bonitatem, & quae minus pallent natura, arte pallent. Nam quod de vetustate familiae ait, quod item in Balthassare Cardutio animadverterat, veretur ne parum nobis videatur contumeliosus in eam familiam extitisse, si semel modo maledicti in eam aculeum emisisset. At Cicero cum quidem non historiam sed epistolam scriberet, & quidem ad hominem amicissimum & sibi perfamiliarem, ita de petitione Consulatus agit, ut de Catilina competitore parcius loquatur, impuro homine & nefario. In tota vero legatione irridenda, quam civitas Bononiam ad Clementem decrevit, mendacio etiam abutitur ad risum movendum: ut iam sacerdotem non pudeat (mitto enim rerum scriptorem) mimum & scurram agere. Quem ille sequatur auctorem plane ignoro: Video enim Livium in re simili: sed quae plurimum tamen differat causa, cum de legatione Carthaginiensium ageret, qui a*

Scipione victi, a Senatu pacem petebant, causam modo, cur eam Senatus reiecerit, referre: temperare sibi a maledicto & contumelia. At quid erat cur Iovius Aloysio Soderino malediceret? in quo homine, ait, nihil praeclari praeter nomen familiae fuisse? Cur igitur ego putem, Reipub. maxime adverso tempore, legatum a civitate hominem, qui Iovii testimonio minime esset tanto muneri obeundo par? Sed homo mirificus atque elegans in simili re Livium tamen voluit aemulari. Habet enim cum eo institutam contentionem laudis, non infelix in deligendo, si aeque in repraesentando felix. Verum illud non animadvertit, quae in Florentinorum legatione nulla erat, iustam Senatui causam, cur Carthaginiensium reiiceret, fuisse. Falsa enim spe pacis in fraudem impellebatur: Florentini a cive pacem petebant, a Pontifice Maximo, a pacis auctore, afflicta sua maxime, atque adversa fortuna. Quin autem illum flecti sperarent suorum precibus, quae Coriolanum victorem a patriae exitio avertissent? Neque vero erat credendum Christianum Pontificem malle similem aut Themistoclis, aut Alcibiadis haberi, qui exilii solatium ex eversione patriae quaesissent; quam Camilli & Scipionis, quorum alter aequissimo animo tulit suorum iniuriam, alter patriae exul saluti fuit. Namque & illud non vidit (quod tamen permagni refert) non a Livio, quod sibi is sumit, sed a Senatu legatos obiurgari. Semper enim ille, si quando id res postulat, habet a suscepto scribendi munere seiunctum: has partes iis tribuit, quibus debentur. Qua etiam moderatione utitur notandis legatis, qui ad Prusiam Regem a Senatu mittebantur. Refert enim dictum Catonis senis, qui in illos iocatus, dixerat Senatum legationem ad Regem decrevisse, quae capite, corde, pedibus careret. Id quidem, quod unus e legatis podagra laboraret, alter capite, parum mente valere tertius diceretur. Quam se ea in re Iovius iactasset? qua petulantia verborum esset in amplissimum ordinem invectus? Iam cavillatione, ioco, sale (est enim in hac re totus) nos obruisset. Ac sordes quidem legatis obiecit. Quod ut faciat oblitus personae, quam

gerit

gerit, & memor ſuæ, uſque eo ſe demittit, ut quid in iurgio cum iis apparitores garrierint ad portam, tanquam is redempta a civitate portoria haberet, cum ſtomacho quidem & indignatione, ſed ſcurriliter tamen narret. Nam quod ait inſtitutum ea de re ſermonem inter Clementem & Cæſarem fuiſſe, niſi ipſe ſcenam egit, cui rei magis aptus habebatur, quam ſcribendæ hiſtoriæ, nemini id veriſimile videatur, cui perſpecta eorum gravitas eſſet. Sed illud interea non eſt prætereundum, cum bello confecto in Soderinum capite eſſet animadverſum, ut iure damnatus videretur, criminis graviſſimi loco, ei Iovium mendacium obieciſſe. Primum illud pulcherrimum, Paulum Iovium audere quemquam mendacii inſimulare. Auſum enim, ait, reverſum e Bononienſi legatione elevare verbis Cæſaris vires, exhauſtum affirmare Pontificis ærarium (quid hoc magis veriſimile direpta atque everſa urbe?) territos Germanos haud procul abfuiſſe a ſeditione. Ita ſi verum retulit, non debuit plecti: ſi mendacio eſt uſus ad ſuorum animos confirmandos, quod erat prudentiæ, laudem meruit, dignus certe maxime viſus, qui ea legatione fungeretur, Iovium ipſe mendacii arguit, qui hoc illi non tribuit. Nam in Cardutio ſumma illius inconſtantia deprehenditur. Ubi enim de illius damnatione agit, perfidiæ, inquit, hominem in Remp. fuiſſe convictum: literas enim ad ſe miſſas e Gallia, ſuppreſſas in principio habuiſſe: easdem a Donato Iannotio ne argumento populus offenſus animos ad pacis conſilia inclinaret, nefaria interpretatione converſas oſtendiſſe. Eas falſo parata a Rege firmiſſima auxilia confirmaſſe. Eiusdem criminis damnatum Soderinum, dixerat, paulo antea capitis pœnam ſubiiſſe. At eundem ait (quod ſummæ virtutis eſt in homine adminiſtrante civitatis imperium) a Dictatura incorruptum domum abſtinentiſſimas manus retuliſſe. Sive autem is de Republ. bene ſenſit, quid erat cur Iovius immemor quæ dixiſſet, ita acerbe in illum inveheretur? ſive male meritus de ſuorum libertate tempori ſerviendum ſtatuit, dignus Iovio debuit videri, quem proſequeretur verborum honore, hominem

nem minime ab illius instituto discedentem. Verum ego in praesentia non statui praeripere Iannotio suam laudem doctissimo homini atque innocentissimo: qui si tacet, Iovium contemnit; si refutare eius petulantiam instituit, habet ipse qui suum nomen a tam gravi mendacio atque impudenti tueatur. Quid quod Aloysium Guiciardinum incertae hominem fidei appellat, quod avidus libertatis haberetur? Magnum hoc crimen Iovio videtur, homini diuturna servitute ad omne assentandi artificium accommodato. Uberem autem ille servitutis quaestum fecit, sed non tamen sua spe maiorem. Nam neque semper aderat licitator, & saepius quanti alter vellet, non quanti ipse, libertas pretio addicebatur. At qui in eandem invidiam vocat Nicolaum Rodulphium Cardinalem, quem ait miti hominem ingenio fuisse, sed libertatis appetentem. Quae haec malum amentia est? An vero, Iovio auctore, non liceat impune servitutem odisse, appetere libertatem? cui autem id unquam probro datum est? Reprehendit vero idipsum aliquanto gravius in femina: quam quidem lectissimam atque ornatissimam civitatis, mulierculae nomine contumeliose appellat; cum eam vel eius testimonio virilis animi & constantiae fuisse oporteat. Eius enim obiurgationibus territum Cardinalem Legatum, qui cum imperio urbi praeerat, atque exturbatum e civitate ait. Quid porro erat mirum si Philippum Strozzam virum, atque eius ex se liberos susceptos adolescentes clarissimos, parere legibus, quam aut fratris filio aut patrui malebat? Quin autem illa suorum libertatem alieno regno anteferret? mitto enim publicam causam, cum quidem non solum quo parente esset nata, sed cui esset viro adiuncta meminisset. Atque odii causam explicat: quae quidem si fuit (id quod mihi verisimile minime videtur) erat cur a Pontifice alienata nonnihil suo dolori indulgeret. Cur enim non ferret iniquo animo, filio tantae indolis & virtutis adolescenti, aditum ad summum honorem Pontifice propinquo non patere, quem (ut mittam ceteros) Iovius assecla Pontificis sibi animo sponderet? At is postea docuit, magnitudine rerum gestarum &

glo-

gloria, ſi cuius ea in re iactura fuit, ad neminem minus, quam ad ſe unum ſpectaſſe. Quid autem noſtra ætas habet uno Petro Strozza clarius atque illuſtrius? Sed non hi ſolum a Iovio male accepti ægre effugere illius maledicentiam potuerunt: cum aliis intemperantius etiam agit: quos quidem non eſt neceſſe ut appellem nominatim. Vnam enim Florentinorum cauſam conſtituit, in quos acerbitatis ſuæ virus atque odii evomeret. Verum hoc mitius malum. Quid cum toti civitati conviciatur? Qua verborum gravitate, qua contentione animi ſeverus & gravis cenſor in Florentinorum mores invehitur? Ea, inquit, EST NATVRA POPVLI FLORENTINI NVLLIS VT BENEFICIIS PLACARI NVLLIS VEL EXTREMAE BENIGNITATIS OBSEQVIIS OBSTRINGI POSSINT. *Quanti porro ea videntur beneficia æſtimanda, quæ præmia ſervitutis conſtituuntur? His Iovius ſe obſtringi patiatur, qui alios fingit ex ſuo ingenio. Nati homines liberi, omni peſte peius oderunt quicquid illud eſſe videatur, in quo ſit incitamentum atque illecebra ad ſerviendum. Quis autem non malit ſiti diſcruciari, quam ſe Cretico aut Falerno vel optimo explere, quod veneno dilutum ſciat?* SVPERBO LIVORE PRAEDITOS *ait,* INEXPLEBILI CVPIDITATE ARDERE OMNES ET PRORSVS INSANIRE. *nonne ipſe furere potius videtur qui adeo ampullata verba fundat?* NON POSSE CONSPICERE CLARIOREM VIRTVTEM ET MELIOREM FORTVNAM IN ALIENA DOMO NISI AEGRIS OCVLIS. *Hoc ſcilicet cauſæ eſt cur Iovio licuerit minus ſua ſpe fortunato Florentiæ agere præclare.* NOTAE HOMINES TENACITATIS: *neglexerunt enim ſe pretio redimere a Iovii petulantia.* PLERVMQVE DECVS IN LVCRO PONERE: *mirum id vero, cuius rei cauſa is neque ſe eſſe hominem unquam meminerit, haſta Romæ poſita & proſcripta venali fide. Hinc illud fama celebratum, cum is dicere conſueviſſet, plures ſe annulos hominibus laudandis, quam Annibalem perdendis, in ſcribenda hiſtoria legiſſe. Nam ne quis hoc ignoret, in locanda opera ita perſcriptam auctionis tabulam conſtituebat, editurum ſe hiſtoriam, ea ſcribenda, aureo ſtilo argenteo uti (quid vero mirum? demiſſum hominem e cœlo, atque e Iovis ſinu?)*

cuius

cuius id interesset, videret quo se uti mallet, eo se aeque facile usurum. Id perinde erat ac si diceret, habere se qui de meliore nota, qui deteriore laudaret: certam esse cuique laudis generi mercedem constitutam. Eam se, non quam quisque mereretur, sed quanti emeret, spectare. Nam si videri vellet aureum esse genus scribendi quo uteretur, quis illum ferret? Totus tamen ille sibi placet, atque aureus videtur qui plumbeus ceteris, luteus, terreus. Sed sibi ille est satis, neque cuiusquam testimonio indiget ad laudem, qui nititur suo. Enimvero Florentini documento sunt, ita illum sensisse (crebro id usurpare solitum quis non novit? dubitabunt posteri, propter impudentiae magnitudinem) cum autem aliis de causis illos infestos habet, tum quoniam divino illo atque aureo uti neglexerunt & ad cotem expolito illius ingenii, locupletes homines atque opulenti. Itaque illos ferreo impetit, atque adeo ut semper faciat vulnus. Quid autem ea voce impurius? ut magnificentius lauderis, ut mitius accipiare, pacisceris, transiges, decides, solves. At ut vites infamiam, ut dedecus, ut videaris esse vir bonus qui sis improbus, vicisse qui victus sis, ut inimicus ignominia notetur, ut calumnia innocenti intendatur, tantum dabis. Ita ne vero? quid si non dabo? non feres impune: inveniam tamen qui aliquam tibi inurat notam infamiae. non effugies. explorabo vitam omnem anteactam, dicta, facta: non admisero. quid mea? ipse excogitabo. Hac licentia scimus certum hominem traditum ab eo, & proditionis damnatum & supplicio affectum, qui illi adhuc superstes suum ordinem inter suos honestissime retineat. IMMODERATISQVE ET SAEPE PARVM PIIS QVESTIBVS: *quid magis ridiculum quam Iovium differere de pietate? Atque haec e secunda eorum fortuna colligit, quae reprehendenda ducat. Quae tamen si accusaret, non historiam scriberet, non carerent gravi reprehensione. Vertit enim vitio Florentinis, quod in omnes cadit; quicunque fere quaestum faciunt, aut mercaturam exercent. Quid enim Florentini magis, quam Genuenses, Veneti, Lucenses, Insubres, Galli, Hispani, impietatis accusatore Iovio damnentur?*

nentur? Qui tamen visi essent hoc reprehensionis genus vereri, cum illis non apud Iovium scribentem historiam, sed fungentem sacerdotis munere esset causa dicenda. Quid autem habeat Iovius quod Florentinis respondeat, homo Insuber? si celeberrimis Europæ conventibus, qui pecuniam populo mensa posita fœnerentur, quod est genus quæstus maxime infame (certe ita impium est, ut iis aqua & igni quotannis interdicatur) esse Insubres, contendant? Atque ut sunt, ita etiam nomine Insubres appellantur. Sed non facient ut Iovium æmulati contumelia verborum in nobilissimam gentem atque humanissimam utantur. Improbi si qui sunt, ii infamia atque ignominia notandi; a tota gente & natione contumelia removeatur. At veluti nondum satis civitati maledixerit, ex eius calamitatibus arrepta ansa criminandi, vehementius in eam atque acerbius insultat, PER CCC. ANNOS, *inquit,* DISCORDIIS INTESTINIS LABORASSE: *eo vero morbo quæ Italiæ civitas ab inclinatione Romani Imperii non laboravit? At Flaminiæ urbes desertæ a suis (ut alias omittam) vastitate, solitudine, squalore perditæ, satis faciunt fidem, minime hoc crimen (si modo est) ad unos Florentinos pertinere. Sed quorsum hæc commemoratio? peropportuna illa quidem ad misericordiam excitandam: ad odium & invidiam quid affert?* TANTA, *inquit,* RABIE, VT MODO POPVLARES, MODO PATRITIOS EXPELLERENT. *hoc non furoris potius quam inconstantiæ: quæ quidem quod habet crimen in multitudine? est enim illi levitas atque inconstantia innata.* SAEVIS CAEDIBVS INTEGRAS SAEPE FAMILIAS DELERENT: *video quid ita rabie incitatos dixerit, id quod tamen præpostere facit. Norunt enim Florentini, quot familiæ nobilissimæ & amplissimæ coactæ sint e civitate exulare, & quorum iniuria; quod minime Iovius ignorat, consulto ubi illi expedit, parum memor. Libentius autem id illi obliviscuntur, ne domestica mala commemorare cum cuiusquam contumelia cogantur.* CRVDELISSIMIS INCENDIIS IN NOBILISSIMA TECTA GRASSARENTVR NEC IN HIS MALIS VNQVAM MITIGATA FERITATE. *Fluunt grandia atque ampla verba ex ubere ingenio & divite vena.*

Detestatur autem vir mitis feritatem, qui nulla ipse lacessitus iniuria, in civitatem nobilissimam saeviat. Est autem hoc argumento non ut Florentini partium odio; sed suo ingenio efferatum animum Iovium habuisse. NON DISPVDVISSE A SORDIDO OPIFICE IVGVM ACCIPERE. *Quid Roma? nonne ex laniena arreptum hominem Consulem fecit? At eadem & Marium Consulem, & Ventidium non novum modo hominem, sed sordidum, Romanae maiestatis vindicem agnovit. Enimvero quid erat dicturus Clemens Pontifex qui sacrosanctam violatam potestatem a suis civibus, eiectos suos per summam iniuriam e civitate querebatur, si eum Iovius expostulantem de suorum iniuriis induxisset? Cuius quidem nomini & memoriae faveo, quod spe hominis levissimi elusa, cum is opima sacerdotia, legationes, provincias sibi polliceretur, impunitatem ei modo pretium quaestuosae dicacitatis statuerit. Nam inde totus in adulationem effusus,* LEONEM ET CLEMENTEM, *ait,* SALVTARI SIDERE SVIS ORTOS AFFVLSISSE; *quibus quidem facile Florentini patiuntur Iovium assentari, modo id sine patriae tanta contumelia rerum scriptorem se profitentem, cuius testimonium posteris non minus, quam iis qui nunc sunt, sanctissimum esse ac gravissimum oportet. At in his laudandis erigit se, turget totus, & cum classicum inflat, prodigia & portenta verborum edit.* IN CIVES SVOS, *inquit,* NIHIL TALE MERENTES. *at (ut cetera absint) hoc nomine merentur, quod sunt cives.* CVNCTA HONORVM COMMODA ET TOTIVS CERTIORIS OPVLENTIAE ORNAMENTA, INSATIABILI STVDIO REDIVIVAQVE SEMPER LIBERALITATE CONGESSISSE, INSANA ATQVE INIQVA VSOS BENIGNITATE. *En cuius eloquentiam homines admirantur: tametsi autem satis intelligo quid velit, non tamen qui idipsum velit, aeque facile assequi possum.* NVNQVAM FLORENTINOS INGENIO PACATO, NVNQVAM EXVTA MALIGNITATE POENITENTES, RENOVARE PERFIDIAM, ODIVM VETVS EXERCERE. *Nunc Iovius dicere aliquid videtur. Neque vero hi debent facere, ut sero atque agentes animam (quod ipse egit) resipiscant: suppeditat enim ipse exemplum pulcherrimum, quem poenituisse ferunt extremo suae vitae tempore*

tan-

tantæ in Florentinos maledicentiæ ; & pollicitum esse , non modo quæ in illos scripsisset , si convaluisset , sed universam historiam crematurum . Nihil autem hac re clarius . Scilicet quod metu religio extorquebatur , non convaluit . Iam illa rursus magna cum totius civitatis invidia , quæ ad paucos tamen pertinent , & eos quidem Clementis propinquos : mandata esse omnia sacerdotia , urbium & provinciarum præfecturas unis Florentinis . Hoc vero est quod Iovius ferre non potest . Quid non enim Novocomensi civi ? nam antea questus erat , bene de virtute meritos homines præteriri . Habet enim Iovius qui de virtute præclare mereatur , quod novum est . Vna enim est virtus quæ iuvare omnes maxime , iuvari ipsa ne minima quidem in re possit . Sed intelligo quid velit . Latius patet virtutis nomen : & non iam pictor aut musicus , sed scurra , mimus , planus , saltator , habere se virtutem iactat , quam profiteatur . Itaque facit homini iniuriam Clemens (mitto philosophum , medicum , historicum) hilari , festivo , dicaci , architecto maximarum voluptatum & beatæ vitæ , familiæ clienti ac defensori acerrimo , qui non illi aut Bononiensem legationem , aut Viterbiensem , aut Flaminiæ , aut Piceni præfecturam ultro extra ordinem mandet . Atque illud etiam queritur homo Insuber , abradentibus omnia Hetruscis , nihil cuiquam vel honestissimo esse Romæ relictum , ad sacri vel profani iuris proventus : sunt hæc illius verba , optime illa quidem congruentia cum ceteris . Suo autem more loquitur , hoc est nullius præterea , qui latine scribere aut loqui didicerit : omnes enim contemnit præ uno se . Huc vero omnis illius querela spectat , nullam esse spem compendii sacerdoti Romæ relictam . Scilicet hoc non est decus in lucro ponere , quod Florentinis paulo ante obiecerat : sed lucrum in dedecore , turpitudine , petulantia , infamia , quod Iovii similes faciunt . Quis autem , qui ita ut ille vixit , defuisse sibi unquam Romæ lucrum questus est ? Ac non me fugit , liberum esse debere scriptoris iudicium in hominum vitiis notandis . Sed multum interest , & cuiusmodi ii sint quos reprehendas , & quæ ea vitia quæ reprehen-

dantur. In homine insigniter improbo, in crudeli, immani, facinoroso, scriptoris severitas laudatur. Ita Livius constantiæ suæ & gravitatis memor, in Tarquiniis patre & filio, & acer & vehemens & severus fuit: Regem socerum alter, virum sanctissimum scelerate interfecerat; stuprum filius per vim matronæ castissimæ nobilissimæque intulerat. At Tulliæ scelus perpetua gravitate orationis, & quæ in ea apparet, vehementissima contentione animi exagitat, importunissimæ feminæ & barbaro atque efferato ingenio, quæ virum abhorrentem a gravissimo scelere, in patris Regis cædem incitasset, quæ interfectum lætata esset, quæ carpentum agi in iacentis corpus, omnibus a tam fœdo spectaculo aversis, a quo suscepta in lucem, in spem successionis certam educata, collocata regio iuveni, non pietatis, non officii, non humanitatis memor, crudelissime iussisset. Eadem verborum gravitate detestatur impium & sceleratum Appii facinus, & auctoris legum & violatoris, quibus libertas, salus populi Romani, atque imperii dignitas continebatur. Verum quid hoc tam immani scelere importunius, tetrius, execrabilius, atrocius? raptam ad libidinem e parentum laribus, e matris sinu, e viri complexu ingenuam, a vindice libertatis, a magistratu, ab obtinente summi potestatem imperii, populo, civitate universa inspectante: patrem frustra magistratus iura implorantem superbissime reiectum, coactum familiæ pudorem a stupro, a dedecore, a contumelia, filiæ innocentis sanguine & morte, vindicare. In Annibale perfidiam reprehendit, crudelitatem, ius gentium, socialem fidem violatam, impietatem, Deorum contemptionem, tum Campanorum defectionem a coniunctis propinquitatis iure, cognationis, affinitatis, quorum erant semper in se experti mitissimum imperium, ad Pœnos hostes, ad barbaros, ad homines nulla humanitatis, nulla quæ colerent gentium iura, nullam religionem agnoscentes. Idem in Catilina Sallustius, & quidem magna cum laude, immiti, crudeli, nefario, patriæ exitium moliente, omni dedecore, turpitudine, scelere coopertо. Quid igitur? non placet improbum reprehendi? imo placet,

cet, & vero etiam ſumme placet. Sed ea prima lex ſit, ne falſum crimen apponatur & quæſitum calumnia, ne lateat, ut appareat, ut ſit inſigne, ut lædat exemplo, atque adeo quod caput eſt, ut ad ſummam rerum pertineat, de quibus agimus. Neque enim notantur quæ Annibal in ludo egit, in comiſſatione, in balneo, in convivio, in cœna: ſed quæ in bello, in caſtris, in acie, in curia. Nam de Campanorum deliciis, quod ad rem pertinebat, illud modo Livius notavit, invictum Annibalis exercitum Capuæ hibernis corruptum atque enervatum eſſe. Neque eſt magis ſcriptoris animadverſio, quid ille cum fœneratore tranſegerit, num illi ſolverit ad diem, quo ſit medico uſus, quo atrienſi, quo piſtore, coquo. Si cuius autem hoc munus eſt, pertinere ad illos videtur, qui vitam illuſtris hominis ſcribunt. Quanquam & in eo eſt modus adhibendus. Itaque & ea laudem habent ſuam, cum appoſite, pure, dilucide narrantur, quo quis ſtudio ſit oblectatus, armis, venatione, literis, muſicis, pictura, quæ agere conſueverit in cœna, quæ a prandio, meridiatione uti, deambulatione, ludere teſſeris, alea, talis, ſæpius uti toga, pallio. Quo in genere Cornelius Nepos videtur excelluiſſe: Tranquillus & diligentiæ laudem ſummam & fidei retulit, elegantiæ in ſcribendo nonnullam. Scripſit enim non ut illius ingenium, ſed ut ea tempora, quibus vixit, ferebant. At Iovius non ut Livius, non ut alii, ſed novo more, hoc eſt ſuo. Si quando odio fertur, habet appoſitum ſpeculatorem, obſidet domum, perſcrutatur latebras, adit interiora, tabulas, codicillos, adverſaria. Syngraphas excutit, quid ſit actum cum argentario, quid cum procuratore, cum villico: ita eruit maledictum e ſordibus, ſæpius e ſuo ingenio, & profert in lucem. Quo quid putidius? Eſt domi rixoſus, difficili ingenio, moroſus, non tenet imperium in ſuos, tum illa, luſit alea, decoxit, ſignis capita ademit, circumvenit, fraudem fecit, vapulavit, audiam a maledico accuſatore, aut a laceſſito iniuria: maximarum rerum ſcriptor, ſpectat illuſtria, humilia contemnit, neque quid in popina & ganea agatur, ſed quid in

campo, in pulvere, in luce ad se pertinere existimat. Aliquis magistratum est adeptus, non continuo quaeram utrum ille sit aliquem mutuatione fraudatus, sed utrum Remp. compilarit, vexarit socios, civitates alienarit. Atque in eo etiam ero religiosus, ut non omnia in quibus male de Repub. promeritus sit, sed quae eo tempore gesserit, quo est illi magistratus delatus. Neque enim Livius cum de damnatione Salinatoris ageret, etiam si id illi non semel licuit, plura dixit, quam moderatum hominem & gravem decebat. Iamdiu in Livio moror, quod is eum unum habet, quo cum certet de dicendi gloria. Quid Caesar? video enim illum commentarios de rebus ab se gestis confecisse, tum Gallico, tum civili bello, fuisse in Pompeii castra eos homines, qui in illum inexpiabili odio essent, ex iis improbos multos, cupidos, nefarios, cum latissimus ei campus pateret, in quo eius oratio exultaret, in neminem unquam paulo acerbius esse invectum; neminem verbo graviore, aut inclementiore appellasse; quae ab iis in se dicerentur, non reticuisse; religiose, caste explicasse res; iracundiam, animi vim, cupiditatem ulciscendi cum scriberet, in potestate habuisse. Sed neque is Livii, neque Caesaris gravitatem magis unquam aemulandam, quam parendum sibi suo ingenio duxit. Hoc usus est duce in scribendo, ex hac tanquam officina luculentas illas laudationes & praeclaras, conflatas habet, tum accusationes & calumnias, crimina, mendacia conficta ad gratiam, quibus non iam privati, sed civitates universae infamia atque ignominia notentur: quibus, ut quoad possem, vindicarem Florentinorum civitatem, ita profiteor, Petre Caponi, me accessisse ad scribendum, ut neque gratia adductus neque odio, omnia sim explorata diligentia & studio, cum fide certe summa posteritati traditurus. Quantum enim ad Iovium attinet, hominem neque mihi de facie cognitum (ingenium quidem ex illius scriptis, mores ac vitae instituta, ex sermone hominum & fama novi) non verebor, nequando videar minus esse moderate locutus, quam deceat gravem hominem & constantiae suae memorem. Etsi

autem

autem est turpe dicere in mortuum, at tueri adversus mortui maledicta vivorum existimationem, videtur maxime eius esse, qui cum possit, quid homo item homini debeat, novit. Parcitur quidem mortuo atque adeo inimico, qui nihil reliquit, quod cuiquam sit in vita timendum. At si non modo laeditur lingua & manu, sed multo etiam scripto gravius, quis eum audeat reprehendere, qui illata tot vulnera nobilissimae atque amplissimae civitati a maledico scriptore atque obtrectatore, sua sedulitate & studio suscipiat curanda? Ita autem Iovius discessit e vita uti ad octingentos annos (nihil enim perennius eo, qui historiam scribit, etiam cum malus & ferreus est) impositam plagam Florentinae Reipubl. sint posteri magna cum animi offensione ac doloris sensu acerbissimo excepturi. Ea est autem una res, cuius quicquid est quod offendat, tolli non magno negotio a praesentibus potest; neglectum, ut morbi, qui incuria fiunt insanabiles, perpetuo posteritati inustum ad contumeliam atque infamiam haerebit. Quae me autem causae, Caponi, moverint, ut tui nominis auspiciis proferre in lucem Florentinam historiam instituerim, & si omnes non est necesse, explicare non gravabor. Ac de nobilitate, de splendore familiae, de rebus gestis a maioribus, quoniam illae a multis sunt monumentis literarum consignatae, minus multa mihi esse censeo commemoranda. Cui vero non est Nerii virtus explorata proavi tui, magnitudo animi, sapientia? Quae res unquam est aut domi aut foris gesta, in qua esset summa virtute opus, cuius non ille auctor, suasor, dux, transactorque fuerit? Cuius inquam fuit tanta potentia, administrante illo Rempubl., cuius opes tantae, quae civitati esse formidabiles, quae obesse suorum civium libertati potuerint? Quae autem ulla aetas de Petri Caponii gloria conticescet, qui unus in libera civitate, adversus victorem Regem, maximis viribus nitentem, exaudiente exercitu armato, quem Italiae civitates, nationes exterae horrebant, ausus mittere liberam vocem, maiestatem imperii a Gallorum ferocia atque insolentia vindicavit? Hinc celebre illud Florenti-

ventinorum atque acute dictum, multas Gallorum cohortes unius Caponis voce exterritas cohorruisse. Mitto Nicolaum Caponium virum optimum & civem clarissimum, quem unum maxime nostra ætas vidit, in secunda fortuna summos honores moderatione & æquitate animi, in depressa & afflicta vitæ integritatem atque innocentiam magnitudine animi & constantia adversus improborum consensum, magna sua & maiorum gloria, tueri. In te uno sita sunt omnia, quæ etiam si nullam haberes a maioribus relictam nobilitatem, quam habes maximam, efficerent tamen ut te auctore & principe, summam posteri haberent. Dicerem vero qua es in patriam pietate, multis iam illa monumentis illustrata & clarissimis, qua in exteros liberalitate & magnificentia, quo studio, qua beneficentia in doctos homines & claros virtute: quod prope mihi esse necessarium ducerem, ut iustam mihi esse causam illustrandi tui ac celebrandi nominis probarem. Sed hæc omnia ita commemorari a me posse intelligo, ut cum mea fide, quæ hoc postulat, pudor qui est in te summus & moderatio pugnet tua. Constitutum enim habes fructum tuæ virtutis in recta animi conscientia, quo qui frui potest, ei nihil esse potest præterea in vita iucundius; gloriam, nomen, famam, non tu quidem superbe contemnis, sed ita promereri studes, ut quam illa sint alii meriti modo spectes, quam facile partis fruantur, non labores. At si tibi est satis præclare agere, non tibi æque est curæ quam audias præclare: næ tu in eo ipso minus etiam quod velis assequare, ubi aliis ipse sis impedimento, quo minus sibi faciant satis in recte agendo. Quod igitur multos comprehensos tuo beneficio habes, quod expositas divitias ad magnificentiam, ad liberalitatem, ad viros bonos atque honestos iuvandos, ad provehenda honesta studia, finem tu quidem constituis in uno te, qui est optimus & pulcherrimus, eum qui est in opinione multorum positus, contemnis. Sed si quis est, in quem merita tua & beneficia sint multa: facile etiam pati debes, eum sine ulla modestiæ tuæ offensione, grati hominis officium præstare, atque id causa etiam tua,

ne

ne videaris male tuum beneficium posuisse. Abutuntur autem multi liberalitatis nomine, decoris, magnificentiæ, splendoris, ad colligendam popularem auram, quæ brevi tamen collecta effluit. Itaque patent domus florentes divitiis & cumulatæ fortunæ bonis, hospitiis clarissimorum hominum: excipiuntur Regum legati, insignes homines militiæ gloria, viri principes: convivia copiose, splendide, laute celebrantur: at contemnuntur, humiles, miseri, non imaginibus maiorum, sed recte factis, honestis studiis, virtute clari; quæ cum esse debeant magno homini multo illis potiora, efficiunt neglecta, ut ea sint dedecori, quæ putant sibi, cum magnificentiæ studiosi sint, esse ornamento. Quis autem non eum reprehendat, qui cum inani re, si quis illam propius intueatur, immensas habeat effusas opes, idem ope sua indigere viros multos honestos patiatur, qui beati atque opulenti hominis convivio annum familiam alere commode possint? At tu quidem utrunque agis, & quidem magna cum laude. Facit enim alterum, in quo non tam speciosa & vendibilis, quam vera commendatio & diuturna ad gloriam est sita, ut alterum magis ab ingenio & vera virtute proficisci, quam ab insolenti & vana divitiarum ostentatione, videatur. Itaque longe ego præfero, omnibus Regum hospitiis, perbreve illud tempus, quo tibi in domus amœnissimæ recessu, cum aliorum honestissimorum hominum, tum vero Donati Iannotii consuetudine licuit frui. Quem ego hominem antea amabam, illius eruditionis atque ingenii opinione adductus, & si quid hoc ad rem pertinet, præclare de mea patria meritum: nunc amo multo impensius, perspecta eius mihi ac cognita virtute, pudore, probitate, ex multis tuis sermonibus illustribus, quos sæpe de illo, audiente me, habuisti. Nam absentem Iacobum Nardum senem sanctissimum, tanquam parentem filius in illius adversa & iactata fortuna colis pietate & studio; id, quod tribuis hominis singulari virtuti, doctrinæ, ingenio, quæ una tibi est causa gravissima ad omnes amandos. Quæ res cum ita sit, merito tuo video Vgolinum Martellium fecisse, qui cum sæ-

pe bonorifica mentio haberetur de Florentinis civibus, qui Lugduni negotiantur, præsente me, perpaucos habebat quos sibi æquaret, neminem, quem anteferret ulla in re, quæ clarum virum & magnum deceret. Cuius hominis testimonium cum tanti a me fiat, quanti illius virtus fidesque postulat (ea autem non est illius nobilitas maior, gloria maiorum, eruditio, cognitio rerum maximarum atque usus, quæ tamen in eo omnia sunt summa.) non dubito quin ipse facias plurimi. Cumulate enim is laudat, in quo ne velit fallere probitas & religio, ne possit prudentia, efficiat atque iudicium acerrimum. Legent igitur nostri homines Florentinæ historiæ libros hos priores, tuo nomine quasi insigni prælato, in lucem a me editos, quos brevi, si dederit Deus ut honestissimo labori vita ne desit, alii consequentur, qui ad nostra usque tempora ea fere complectuntur, quæ sunt in Italia ut nunquam antea memoria maiorum clariora, atque illustriora gesta. Ea autem spe accessi ad scribendum; ut certam mihi & solidam laudem, fide mea ab errore vindicanda diligentia & studio, ingenii nonnullam genere scribendi compararem: tantum flagitium, ut aliquid consulto gratiæ darem, quod minus esset constantia scriptoris & gravitate dignum, hoc vero longe a me abfuisse penitus probarem. Ac quantum universa scribenda historia profecerim studio, quivis facile coniiciet, qui ea, quæ scripta ab aliis leguntur, cum hisce octo libris conferre volet. Tametsi autem eorum temporum res, tenues magis esse atque exiles videntur, quam ut in his ubertas orationis & copia conspici possit; nemo est tamen ita mihi iniquus futurus, quin hoc mihi tribuat, plurimum me, ut aliqua conspiceretur, laborasse. Sed de hoc ii viderint, qui sibi hoc totum quasi suo iure sumunt, ut de scriptis doctorum hominum statuant. Sive autem recte illi hoc possunt, facit honestissimus a me susceptus labor, ut voluntatem etiam eorum, non magnopere desiderandam, mihi & requirendam putem. Qui enim ipse assequutus est, ut de re tam gravi ferre sententiam possit, nunquam ita invidebit cuiusquam laudi, ut

non

non liberum afferat iudicium in iudicando. Neque vero ſemper ita eſſe ſolet infelix iuvandi ſtudium, ut cum debeat laudem, obtrectationem referat; haud ſatis æquum præmium conſtitutum iis quæ recte a nobis & laudabiliter fiunt. Sive autem ſunt qui audeant quod non poſſunt, non habeo ego potius quod de illis expoſtulem, quam quod de ſe ipſi querantur. At quicquid de me aut parum æqui homines & malevoli, aut imperiti iudicaturi ſint, quos fore multos non ignoro; in eo maximus mihi mei laboris fructus conſtabit, ſi, quod maxime ſpectandum eſt, fidem meam probari rebus narrandis iis quibus cognitæ & perſpectæ ſunt; rationem ſcribendi, qua ſum uſus, viris iisdem bonis & non imperitis, quos ſpero me æquos habituros, haud penitus improbari intelligam. Vale. Lugd. Calen. Aug. M.D.LXII.

IOAN. MICHAELIS BRUTI
FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER PRIMUS.

FLORENTIA, quæ urbs post eversionem Romani Imperii in primis Italiæ nobilissima semper ac florentissima habita est, cum diu suis usa legibus, & institutis, rerum in Etruria potita esset; nostra ætate, coacta unius imperio parere, libertatem, quam ingentibus studiis & gravissimis contentionibus perpetuo adversus paucorum potentiam retinuisset, ac dignitatem simul & ius imperii amisit. Quam quidem rerum commutationem, cum insignes calamitates in Republ. ac bella gravissima consecuta essent: ea quemadmodum gesta administrataque sint, tum caussas, initia, progressionesque rerum (id quod scriptores eorum temporum tradere neglexerunt, & plurimi faciendum est) repetito altius principio, explicare instituam. Ita autem semper esse statuendum censui, cum hoc unum maxime eos spectare æquum sit, qui scribendi tantum munus susceperunt, ut quoad eius fieri potest, in rerum explicatione vitæ hominum consulant, cuius rei causa se illas tradere posteritati profitentur, ubi ea nostri homines cognita perspectaque habeant, fore, ut propter eorum magnitudinem & varietatem, quæ ex his extitisse animadvertent, magnos usus atque uberes ad vitam agendam confirmandamque consequantur. Namque (id quod vere affirmari potest) præter Romanorum civitatem, quæ parto orbis terrarum imperio, leges gentibus & iura descripsit; nulla unquam in Italia civitas extitit, una aut altera excepta, quæ simul aut magnitudine rerum, aut

vicis-

vicissitudine temporum, & conversione, commutationeque fortunæ, quæ res in omni libera civitate casus maxime memorabiles ac rerum eventa efficere consuevit, hac una superior videri possit. Causa autem eiusce rei, tum ex eo hominum genere qui urbem a principio incoluerunt, tum ex certa ratione administrandæ constituendæque Reipubl. manasse videtur: cum quidem vis temporum ac perturbatio accederet, qua sæpe aliæ fere civitates omnes Italiæ ad perniciem laboraverunt. In magnam enim urbem & loci natura munitam, & qua maxime excellit, fertilitate, ubertateque agrorum opportunam; cum eam unam vicini populi haberent, certum adversæ & iactatæ fortunæ perfugium, si qua illos vis externa aut domestica urgeret; nobiles homines & potentes patriis sedibus eiecti confluxisse complures dicuntur: quibus in dies auctior ac firmior urbs, ut permulti sua sponte, quorum integræ fortunæ ac magna æque nobilitas esset, sibi eam patriam deligerent, perfecit. Ita cum iam nobiles familiæ permultæ & opulentæ, minime quidem secunda populi voluntate, in urbem immigrassent: quæ parum legibus & iure munita adversus vim & conspirationem potentium videretur: gravissimis sæpe ortis dissensionibus est inter eos armis dimicatum: cum in magistratuum atque honorum petitione, comitiorum ius sibi populus sumeret, nobilitas eos sibi deferri multitudinis suffragiis iniquum censeret: quibus contentionibus plerumque populus victor, eam illis partem, quæ videretur honorum, mandabat, ut nonnunquam in iis creandis, qui summo civitatis magistratui præessent, nobilissimis civibus præteritis, per sui ordinis homines, honestos illos quidem & locupletes, Reipub. imperium administraret. Erat enim ita civitas divisa, ut ex iis, quos maiorum nobilitas commendaret, eorum ordo constitueretur, quos, ut videtur, invidiæ causa, Potentes vulgo homines appellabant: populi quidem esset duplex ordo, in quorum altero qui ditiores opulentioresque erant, quorumque ratio in ma-

gistra-

giſtratuum comitiis habebatur; in altero ex infima plebe homines, & qui ſordidas artes exercerent, quibusque præcluderetur aditus ad honorum petitionem, cenſebantur. Atque hi quidem in medii ordinis homines, quod eo propior illis eſſe acceſſus videretur, inclinabant. Sic fiebat, ut cum illi nobilitate & divitiis, hi numero & viribus præſtarent: ubi in honorum contentionem deſcenderent, victi Principes multitudinis conſenſione, in ſuffragiis præterirentur. Plebs enim cum hoſtili odio a nobilitate diffideret, facile ab eorum cauſa ſtabat, quos ſuæ libertatis vindices futuros, ubi potentes cives res novas molirentur, atque eorum audaciæ poſſe obſiſtere & cupiditati exiſtimaret. Ita nobiles homines, quibus haud facile eſſet ius ſuum adeo adverſis populi ſtudiis retinere, eas leges ſunt accipere coacti: quæ quidem cum ad augendam populi potentiam, adverſariorumque minuendam a popularibus hominibus latæ eſſent, tanquam earum condendarum cauſa in his conſtitiſſet, gravi illis atque inſigni nota inuſta ad poſteritatem, *Leges, de potentium ambitione & libidine coercenda*, perdiu ſunt appellatæ. In his, præter alias de ambitu ſevere latas, erant quibus cavebatur, ne cui, qui ex potentium ordine eſſet, domo egredi per noctem liceret; qui egreſſum interficeret, ei id apud magiſtratum populumve fraudi ne eſſet. Atque aliquando accidiſſe ferunt, ut ſi quid populares homines admiſiſſent, quod ſeverius vindicandum a magiſtratu videretur: tanquam ea una eſſet animadverſio graviſſima, iisdem legibus, quibus clari & nobiles cives tenebantur, ſubiicerentur: ſolverentur contra illi legibus, atque in eorum ordinem cooptarentur, quibus capeſſere Remp. & magiſtratus gerere legibus permitteretur, ſi qua in re præclarius de Repub. meriti, afficiendi munere ampliore eſſent. Itaque legum tanto metu & iudiciorum iniecto, cum victam nobilitatem ab magiſtratuum petitione populus amoviſſet, omnes Reipub. functiones atque ampliſſimi magiſtratus iura, cum ex plebe homines & qui infi-

mum

mum civitatis locum tenebant, vetere instituto, intercluso aditu ad ius comitiorum, se ad eorum rationes adiunxissent, quos dominari in suffragiis, & summam Remp. administrare suo arbitratu videbant, in popularium ordine constiterunt, qui inter duos medius, ut diximus, Opulentiorum ordo, nomine non ad contumeliam magis quam ad invidiam excogitato, vocabatur. Ac non modo in aliorum magistratuum comitiis, quibus summa Resp. permittebatur, ius suffragii per popularium hominum coitionem videbatur ereptum nobilitati esse: sed in eorum etiam petitione qui honoris dignitatisque causa ambiri a principibus civibus atque honestis solerent. Itaque cum Carolo quarto Cæsare Bohemiæ Rege maxime vigentibus partium studiis, honorificam legationem ad Ludovicum Pannoniæ Regem civitas decrevisset: in decem legatis, qui numerus aut levius populi beneficium eo honore affectis, aut graviorem iniuriam præteritis efficeret, omni studio adversariis contra tendentibus, ex nobilitate ne uni quidem licuit locum tenere: magna id quidem totius ordinis offensione, qui iam non in suis modo fidem desiderari. in Reipubl. procuratione, sed lædi etiam communem omnium existimationem, id quod videretur nullo modo ulterius ferendum esse, quererentur. Atque ita gravis multis iniuria & insignis est visa, ut viri boni & qui, quanquam diversarum partium haberentur, consulendum tamen magis communi saluti, quam seditiosorum hominum libidini atque audaciæ, censerent: & populi iudicium in comitiis, & vero eorum cupiditatem magis qui his habendis præfuissent, improbare palam auderent. Factum enim eorum pertinacia atque ambitione esse, ut dubio Reipubl. tempore, quod in posterum omen a civitate Dii immortales averterent, hi tumultus & seditiones exorirentur, quæ ægre sine magna omnium clade sedari tollique possent. Erat enim tanta affectis iniuria certum paratum perfugium in externis armis, si quando illi memores maiorum, quorum insignis virtus & nobili-

tas

tas fuerat, ad vim & ad arma ſpectarent. Nam Ludovicus ubi Ioannam Neapolitanorum Reginam bello viciſſet: cui ſecunda maxime hominum fama intulerat arma, propterea quod Andream virum eumdem Ludovici fratrem interfeciſſe, pertæſa illius nuptiarum ferebatur, validiſſimis copiis inſtructus, tantique Regni acceſſione auctus, formidabilis videbatur Etruriæ imperio imminere, unde erat omni ratione & conſilio avertendus. In his quos civitas ad Regem legavit claris civibus, & populo probatis, Vannes Medices Mannii filius habetur: ut hinc coniici poſſit, nobilem quidem familiam & honeſtam, ſed quam populus in ſuorum ordinem adoptatam foveret, in eius cauſam, cuius ſtudiis & ſuffragiis creviſſet, inclinaſſe, quouſque vires maiores & robur nacta, & aſpirare ad Reip. imperium, & pervenire etiam ſenſim populari aura provecta potuerit. Ad hunc maxime modum Republica diu per huius ordinis homines adminiſtrata; cum graves ſæpe excitati tumultus, tum incendia, populationes & cædes factæ, ut tandem feſſa civitas modum aliquem tot malis & finem quæreret, effecerunt. Ergo CCC. circiter ab hinc anno, quo tempore Manfredo devicto Carolus Andegavenſis Regnum Siciliæ occupavit, fracta ferocia animorum, qua plane populus efferatus pertinaciter ſibi principibus eſſe obſiſtendum ſtatuerat, cum hi debitos, ut credebant, maiorum nobilitati honores minime ſibi per beneficium & gratiam petendos ab iis exiſtimarent, quibus appellandis, conveniendis, prehenſandis cum dignitatis iactura ſumma ineſſet, non eam tamen certior honoris ſpes, quam repulſæ indignitas ſequeretur: novam magiſtratuum petendorum rationem iniri placuit. Ita delectis ex omni Artium numero, quæ liberaliores haberentur, qui modo in earum aliquam adlectus, ſive is ex populo, ſive ex nobili familia & clara magiſtratum peteret, ei lege lata permiſſum eſt, ut magiſtratus eius fungendi poteſtas eſſet. Nam qui ampliſſimus poſtea in civitate habitus, & Vexillifer dictus

E eſt,

est, is in principio vexillo Reipub. accepto a magistratu, unde illi occasio nominis extitisse videtur, cohorti prætoriæ Præfectus eas impositas partes habebat, ut quæ magistratus edixisset, ea adversus potentium civium conspirationem, si quando iuris sui obtinendi causa coirent, curaret a civibus servanda. Ac cum ita cetera nobilitati permissa essent; una erat tamen legi exceptio adscripta, extra quam si summum Reip. magistratum peterent: quem quidem nemini ex eo ordine, atque adeo quanquam in iura populi adscito, inire ullo modo liceret. Rem autem ita esse, illud facile declarat, cum populares homines per magistratuum adeptionem, a quibus potentes arcebantur, eos facile dignitate æquassent, superassent potentia & gratia (quicquid enim illis de suo iure coacti decessissent, accedere his legis beneficio videbatur) ordinum concordia, ac per eam Reip. statu constituto: haud temere unquam in eius magistratus comitiis cuiusquam habitam rationem esse, qui quidem in potentium ordine haberetur. Itaque ad Alexandri VI. Pontificatum, quanquam quicquid esset discriminis inter nobiles familias & quas populares vocabant, Reipub. tempora sustulissent: nemini autem, qui modo in civium ordine censeretur, interdictum esset, quo minus delata sibi populi suffragiis omnia Reip. munera obiret: nemo fere eum honorem gessit, qui etiam si ex familia populari clarus civis vetustate familiæ ac maiorum gloria esset; invisus tamen multitudini, in eius offensionem domestica potentia incurrisset. Longe diversa de eo magistratu alii tradunt. In principio quidem creatum, ut esset qui populi auctoritatem, si quando eam principes obterere conarentur, armis tueretur: eidem sub Reip. signis armatorum delectis mille attributis, quorum præsidio subnixus potentes magistratui cogeret dicto audientes esse, cum nihilo minus nobilitas pergeret se gerere insolenter, nonnullis semper ex eo ordine eadem potestate fungentibus placuisse Vexilliferum inter eos assidere, qui magistratum

gere-

gererent, ac pari imperii iure, principe tamen loco, cum his Remp. administrare, aucto armatorum numero, qui illis præsidio essent. Qua tanta accessione dignitatis facta, peti honorem cœptum a principibus summa contentione, atque ad C. fere annum, qui fuit annus CCCLXXXI. cum CCLXXXII. princeps eam potestatem Vbaldus Russulus iniisset, promiscue ac nullo discrimine omnibus mandatum esse, quos modo dignos populus suis suffragiis iudicasset. Ab eo tempore sive lege lata, sive, quod probabilius est, pertinaci studio nobilitate pro eo honore decertante, qui summus in civitate erat, neminem Vexilliferum delectum, qui non ex familia nobili esset: cum autem cives in Artium collegia adoptarentur (hæ viginti & unius numerum explebant) qui ad honores & magistratus admittebantur, ex his VII. quas Maiores Artes placuit appellari, quod neque sordidæ, neque illiberales essent, in quibus ex nobilissimis familiis cives censebantur, civitati semper Vexilliferum dedisse: idque ad CCCCC. annum & XXXII. observatum, quo tempore civitas coacta armis ius imperii, & libertatem amisit. At obscuro atque humili loco nati homines cum sordido quæstu victum tuerentur, eorum ratio in petitione magistratuum, ut diximus, nulla habebatur. Quod cum per multas ætates iniquo animo tulissent; semel vi atque armis (unde legibus atque institutis civitatis depellebantur) aditum sibi ad summos honores patefecerunt: eorum causam acerrime tuente Silvestro Medice populari homine & factioso, qui deserta causa bonorum, atque plebis patrocinio suscepto, ab ea eius meriti ergo est equestri dignitate honestatus. Princeps is in familia Medicum, optimatium ac populi discordiam visus in summo magistratu moliri, exemplum posteris prodidisse fertur, per infimorum hominum affectationem oppressa nobilitate, sibi viam ad Reipubl. imperium & ad dominationem struendi. Vexillifer enim Reip. cum de æquandis ordinibus ac plebeis hominibus ad honores admit-

tendis referret, magnopere obſiſtentibus bonis, qui eius rei ſemel mentione iniecta, fore videbant, ut concitata plebs ſuum ius perſequi vi atque armis conaretur: in comitium progreſſus, quo delectorum conſilium frequens coierat, ita populum fertur alloquutus eſſe: Quando per collegarum intercesſionem, magiſtratum gerenti, adminiſtrare Remp. minus ex ſua & populi voluntate liceret: quæ ſibi invidiæ magis, quam ornamento, nulli uſui ſuis civibus futura intelligeret, magiſtratus inſignia ſe poſiturum. Atque optare quidem ubi ſe eo honore abdicaſſet, domumque privatus rediiſſet; ei, cui populus tantum honorem haberet, eamdem mentem Deus immortalis daret, vires aliquanto maiores, quibus civitas in libertatem vindicari, oppreſſa paucorum conſpiratione & ſcelere, aliquando poſſet. Fruſtra vero deligi viros bonos & magnæ ſpectatæque virtutis, qui ad civitatis gubernacula ſederent, ſi quidem curſum rerum dirigentibus ad eum finem qui optimus eſſet, quaſi quidem reflantes venti & adverſi, ambitioſi cives cupiditate elati reluctarentur. Quæ cum ſecunda hominum admurmuratione audita eſſent, e comitio egreſſum eo conſilio, ut videbatur, ut ſe mox proriperet domum, illum quidam retinuerunt; enimvero minime hoc iam eſſe ferendum, & vindicem atque aſſertorem omnium libertatis haud eſſe deſerendum obiectum nefariorum hominum audaciæ, ſeditioſe tumultuoſeque clamantes. Ita cum ex populi ſententia a magiſtratu lata lex, atque acta omnia adminiſtrataque eſſent: ferunt multitudinem armatam ac prælatis Reipubl. atque Artium vexillis, quæ de more ſtatis quibusdam diebus antea proferebantur, in curiam invectam, vi perfracto atque in forum effuſo carcere, complures nobilium civium domos direptas atque incenſas prædæ habuiſſe. Hinc cum nulla religio furentis populi impetum retardaret; ſacris ædibus facibus iniectis, quo magnam auri vim, pretioſamque ſupellectilem privatos comportaſſe fama erat, ac ſanctiori Reipubl. ærario vi illata: ægre

gre, quo minus per tumultum publicam pecuniam ablatam diriperent, magistratum, qui eo subito coacta armatorum manu accurrerat, obstitisse. Atqui quanquam tanta vi res acta erat, cum non eamdem constantiam plebs in comparando retinendoque honore præstitisset: per paucos dies eius ordinis homines eo magistratu functi, atque eodem deiecti coactique in ordinem feruntur. Id accidit anno M.CCCLXXVIII. qui fuit Vencelai Cæsaris annus primus. Cum diu igitur ob civiles discordias Respubl. intestinis malis laborasset: ut ferè semper ea corpora, quæ ex gravi ac diuturno morbo convaluerunt, vitandis iis rebus, quibus in morbum inciderunt, meliore fieri constitutione dicuntur: iam iis legibus vetustate antiquatis, quæ potentium cupiditatem superiorum temporum memoria notabant: ne quando plane civitas resedisse a domesticis bellis videretur, quibus sæpe debilitata convulsaque erat; una semper reliqua plebs, veterum iniuriarum memor vindicem quærebat. Quisquis autem ille esset, qui se illi daret, modo parem eum coercendæ adversariorum potentiæ & cupiditati intelligerent, atque adeo libertatis iactura, quæ una res dissensionum omnium in Repub. materiam & facultatem seditiosis hominibus præbebat; quamvis cupidum videbatur improbumque, adoptatura. Quo ex multitudinis concitatæ studio, captata ambitiosi homines occasione, liberaliter singulos appellando, prolixe pollicendo, largitionibus & muneribus deliniendo, eo rem adduxerunt, ut tandem victa causa bonorum, paucorum imperium, quorum odium magis in nobilitatem, quam causam, quæ nulla erat, probaret, perferre populus æquo animo posset. Cum is status civitatis esset, Ioannes Bitii filius Medices, cum præter ingentes divitias, quibus ut nullus alius in libera civitate privatus, florentissimos liberos reliquit, magnitudine ingenii atque animi præsentia excelleret: per speciem liberalitatis, qua una re popularem auram colligere & velle conspici inter multos vi-

debatur, plebe ſibi largitionibus conciliata, unus in magna civium diſſenſione eius iura ſibi & commoda tuenda, ac per eam deprimendam nobilitatem ſuſcepit. Fuit quidem Ioannes Medices, ſi eos ſequimur auctores qui populi Florentini res geſtas Etruſca lingua conſcripſerunt, vir & moderatione animi, & virtutibus aliis maximis clarus: in his ea magna cum illius laude traduntur: cum partam optimis ſtudiis potentiam, & meritis in Remp. maximis haberet, ea perpetuo uſum concilianda cum populo nobilitate, a qua capitali odio diſſentiret, civitatisque ſtatu conſtituendo, nunquam animos dominandi cupiditate extuliſſe. Divitias eius maximas fuiſſe, ſed quas longe animi magnitudo & conſtantia ſuperaret. Ita liberalitate, beneficentia, omni genere officii apud populum, apud Principes æquitate animi, facilitate, comitate certando, facile ut neutri inviſæ opes eſſent, continentia præterea, pudore, religione aſſequutum eſſe. Nullos unquam honores petiiſſe, neminem eius rei cauſa appellaſſe, nunquam prenſaſſe: geſſiſſe ita ſibi delatos, ut his adminiſtrandis, ſuam modo dignitatem & fidem, populi & dignitatem ſimul agi & commoda exiſtimaret. In curiam nunquam niſi accitu magiſtratuum, aut ut clientibus adeſſet, acceſſiſſe: de Repub. rogatum ſententiam dixiſſe, ſed ita ut cum nulla eſſet eloquentiæ oſtentatio, facultatem ſummam ſuadendi quæ vellet, diſſuadendique afferret: ea autem cum ab omni artificio abeſſet, facile ut uni omnes aſſenſi in eius ſententiam accederent, aſſequeretur. Diverſa quidem de eo homine veteres tradunt, & qui ita cum eo vixerunt, ut iis conſilia eius omnia cognita explorataque eſſent. Eum una cupiditate elatum ad Reip. imperium, per populi ſtudia, quæ inimicorum conſpirationi opponeret, haud ſibi difficilem aditum magnitudine largitionum & munerum patefeciſſe. Quæ tanta cupiditas cum diſſimulanda videretur; non æque multitudine, etiam ſi facile ſe peti largitione quaſi illecebra pateretur, cauſam largitio-

gitionis, ubi esset detecta, probare suis suffragiis parata, specie virtutum maximarum, aliquandiu falsos homines in sui admirationem traxisse. Id quo minus ei esset difficile, proclive ingenium ad honesta studia effecisse, a quibus videbatur minime abhorrere, si ducem naturam sequi magis, quam improborum hominum consilia, voluisset. Eo accessisse, cum alia eius merita & beneficia in multos, tum unum illud insigne in egentes homines & qui rei familiaris angustiis laborarent. Cum enim legem magistratus ferret, qua lege iubebatur ex censu tributa exigi, quæ ante eam diem ex capitum recensione conficiebantur; aiunt unum in civitate inventum Ioannem Medicem ex iis, quorum maxime interesset, legem non ferri, qui eam, fremente atque adversante nobilitate, suaderet. Erat tamen minime hæc hominis ratio adversariis obscura, qui dies noctesque Reipub. invigilando, attentissime quæ ageret omnia, quid moliretur, quove eius tenderent consilia, observarent. Quorum unus Nicolaus Vzanius, qui longe inter ceteros magnitudine animi & consilio præstabat, cum sæpe insidiis petitus, sua vigilantia incepta eius omnia irrita, conatusque reddidisset: ne locus ullus cuiusquam cupiditati relinqueretur, curavit per aliquot annos, viros fortes & bene de Republ. meritos in eorum numerum legendos, qui magistratum gerentes in magna effusione pecuniarum minime Rempubl. quæstui haberent. Nam & alii permulti sæpe, & qui summæ Reipub. præerant, tentati magnis præmiis erant, atque adeo æris alieni dissolutione, pactioneque nuptiarum, quo lege lata Vzanium falsis criminibus circumventum de civitate deturbarent: id quod crebro per civium conventus magna eius magistratus infamia iactabatur. Erat porro hoc civitatis institutum, ut stato tempore magistratus eorum nomina in fiscos coniiceret, qui civium suffragiis adlecti Reipubl. essent ad certum numerum annorum præfuturi. Horum cum bimestre imperium esset: qui quibusque collegiis magistratum inirent, ita sorte du-

ctis

ctis nominibus præficiebantur, ut semel singuli eo honore functi, spatium illud temporis universi implerent. Ne qua autem facultas esset, ubi eorum nomina, qui essent in magistratu futuri, apud populum manarent, eos donis & pecunia tentandi: & lege & iurisiurandi religione vetitum erat, ne cui liceret, qui eo munere fungendi ius haberet, quique aut scribendo, aut magistratui assistendo ullo modo, cum nomina in fiscos coniicerentur, interfuisset, cuiquam efferre. At quanquam ita videbatur ambitiosorum hominum consiliis obviam itum esse: Martinus * Lucæ filius, unus ex scribarum ordine, cuius opera magistratus actis publicis scribendis utebatur, Ioanni Medici, cui erat magnis beneficiis devinctus, quorum essent nomina in fiscos coniecta, quique minime ex illius sententia Rempub. administraturi viderentur, ordine detexit. Fuit is annus M.CCCCXXII. insignis Alphonsi Tarraconensium Regis adoptione, qui postea Neapolitanum Regnum, a Ioanna rescissa adoptione, armis invasit. Qua ille cognita re cum suis rebus in præsentia diffisus, reiiciendum id, quod animo instituerat, in aliud tempus, ac quiescendum interea censeret: quatuor annos insequentes traducendis in suas partes iis, quorum sibi operam fore opportunam Vzanio pellendo e civitate existimaret, consumpsit. At iam anno vertente, quo anno novos magistratus creari, atque instaurari fiscos de more oportebat, per Cosmum filium, Putium ex Putiorum familia callidum hominem, atque Averardum Medicem fratris filium, insignis iuvenem audaciæ & res novas inexplebili cupiditate appetentem, magnitudine præmiorum persuasis iis, penes quos ut summa Respub. esset, per suarum partium homines curarat, bello civitatem implicare omni vi ac ratione conabatur: nunquam nisi per armorum occasionem fore facile arbitratus, ut civitatem, quo animum plane intenderat, sibi obsequentem efficeret. Erat vero ea summa illius consiliorum, cum gerendo bello, quod quidem ut quam diutissime traheretur,

ope-

opera danda erat, pecunia propter ærarii tenuitatem ad exercitus alendos Respub. indigeret: sive illa per tributi confectionem sumtu civitatem levare, sive privatorum habere rationem, & pecuniam conficere locupletibus addicendis publicis vectigalibus mallet, utrumvis accideret, maximas in eo opportunitates futuras. Vnus enim in civitate ditissimus, si quando Reipubl. esset privatorum pecunia utendum, intelligebat fore, ut ad se confugeret, atque ita illam in suo ære haberet: qua ex re fiebat, ut pietatis & beneficentiæ laudem sibi conciliaret: præsto enim esse suis civibus, ac patere patriæ fortunæ, quamvis illa adversa contingeret, domesticis copiis videbatur: quæ una res maxime erat ad popularem auram captandam opportuna. Quos autem privatos pecunia iuvisset, ubi essent tributa exigenda, eos genere beneficii sibi obstringebat; cuius quicquid inesset commodi in eum qui beneficium contulerat, in affectos beneficio damnum & dedecus redundabat. Ita cum civitatis vectigalia, quæ illius pecunia utebatur, atque alia ratione minus ei cavere poterat, redempta perpetuo exigeret: in dies ditior & auctoritate & potentia crescebat: si cui autem ex privatis pecuniam commodasset, facile eam sibi deberi patiendo, tanquam nexu & mancipio liberum hominem atque ingenuum devinctum, quocunque vellet, trahebat. Ceteri, quorum res familiaris angusta, & ubi tributum conferri oporteret, propterea minus essent solvendo (hi autem fere erant, qui potentiæ Medicum infesti, eorum rationibus adversabantur) hi inter ærarios relati, ius ferendi suffragii civitatisque adeo capite diminuti amittebant. Hoc animadversionis genus, olim in decoctores ac turpi iudicio convictos constitutum, in eos Florentini exercebant, qui Reipub. debitam pecuniam ex magistratus præscripto ad diem non solvissent. Is autem, cui ea multa erat irrogata, adigi ad speculum dicebatur: quod in ea nota, tanquam in speculo, & censum, & fortunas civium licebat intueri. Itaque cum semper belli suasor,

pacem, quam fessa civitas magnitudine malorum cupidissime esset amplexa, ferre non posset, eodem autem tempore Martinus, quo erat interprete ad eum diem usus in magistratuum & adversariorum consiliis detegendis, publico munere privatus abstinere a curia iussus esset, Cosmo, cuius maxime virtute confidebat, ac Laurentio liberis relictis, moerore confectus decessit. Patre mortuo, divisam civitatem atque in partes diversas distractam Cosmus Medices excepit: qui magnis animi praeditus ac fortunae bonis, se populo ducem adversus optimatium studia praeberet. Atque in Cosmo inerant concessu etiam inimicorum cum aliae virtutes omnes, quae sunt viro Principi ornamento, ingenium, prudentia, facultas & copia dicendi, gravitas, constantia, elegantia morum; tum quae videntur maxime populares, & multitudinis plausum & admirationem habent, liberalitas, magnificentia, vitae splendor, celsus animus, ac privati hominis fortuna maior: quae omnia ut conspicerentur divitiarum magnitudo, ut boni non invisa solum, sed suspecta haberent, praeter domesticas copias, ambitio, quae cum summa esset, in simulatione officii & beneficentiae latebat, ut libertati omnium officerent, & Reipub. tempora, & multitudinis studia efficiebant. Is porro erat civitatis status, ut cupido imperii homini, & in spem rerum novarum erecto, ubi ad ingenium vires & nervi accederent, quos divitiae maximae suppeditabant, vel minima videretur contentio, in magna etiam bonorum consensione, futura. Magistratuum autem auctoritas omnis & vis, unius hominis cum infima multitudine coniunctione, aut fracta & debilitata, aut contempta plane abiectaque erat. Itaque cum praeter patris memoriam gratiosi hominis, divitiarum copiam atque affluentiam, facultates ingenii maximas, in ea tempora incidisset: in eadem cum ceteris aequabilitate vivendo, cupiditatem dissimulando, multis privatim consulendo, ea posteris domesticae potentiae fundamenta constituit: ut illi quidem amplioris cuiusdam fortunae accessione, ma-

iorum memoriam plane obſcurare, ac Repub. de priſtino ſtatu convulſa, pervenire etiam ad civitatis imperium, huius gloriam, famæque celebritatem, quamvis ſummis in imperiis poſiti, haud facile æquare, nulla unquam amplitudine honorum ſuperare, nominisque maieſtate potuerint. Eſt quidem magnus in hoc hominum conſenſus, qui de rebus eorum temporum ſcripſerunt, nulla unquam in civitate, quæ amiſſa iura libertatis uni homini permiſiſſet, quenquam vi & armis, atque hunc unum in ea quæ libera eſſet, & quidem quod difficillimum eſt, in ea cauſa, quam omnes odiſſent, auctoritate gratiaque præſtitiſſe. Ac ne quis reprimere facile unius cupiditatem poſſet, qui & detectam illam, & perſpecta eius conſilia omnia haberet: gravitas quædam hominis, & compoſita ad tempus moderatio obſiſtebat, quæ efferentem ſeſe animum, ut pari atque æquo iure uti cum ceteris videretur, quorum libertati ſe eſſe formidabilem intelligebat, finibus certis officii atque honeſtatis, niſi quis penitus mentem illius introſpexiſſet, continebat. Itaque (quod poſtea a Petro filio neglectum eſt, magna pene familiæ clade) ſuſceptas a liberis filias, privatis civibus, ex amplis quidem illis familiis & honeſtis, collocavit: ita viſus minime eam potentiam appetere, quæ exterorum affinitatibus quæſita, ſuis civibus infeſta, ac magnæ ſibi apud omnes ordines offenſioni eſſet. Apparebat in eodem ſtudium pietatis & religionis: una maxime res accommodata ad capiendos animos imperitorum, qui ſpecie modo eorum quæ fiunt, non cauſis moventur. Nam præter ſacras ædes, quæ aut Florentiæ permultæ, aut extra urbem magnificentiſſime extructæ ac regio more conſpiciuntur: Hieroſolymis, quo noſtri homines exciperentur, qui eo religionis cauſa accederent, hoſpitalem domum ſuis ſumtibus ædificandam, certo aſſignato agro, ex cuius vectigalibus, quæ ad illos alendos neceſſaria eſſent, ſuppeditarentur, ſive pietatis ſtudio, ſive gloriæ & nominis, curavit. Atque his omnibus quidem extruendis, quemad-

modum ex tabulis animadverſum eſt, quas diligentiſſime confecit, ad quingenta numûm aureorum millia expenſa tuliſſe fertur. Qui tanti ſumtus etiam ſi magna illi invidiam conflabant apud nobiles & potentes cives, qui malis rationibus, ut credebant, partas divitias & inſignibus Reipub. calamitatibus execrarentur, & domi multitudinis benevolentiam, & foris nomen, famam, populorum acclamationes, quæ res illi magno uſui erat ad domeſticas opes & potentiam ſtabiliendam, comparabant. Accedebat ad hæc propenſio in doctos homines quædam ſingularis, quorum magno conſenſu, uni vindicata ſtudia literarum a ſuperiorum temporum barbarie, quæ iam pridem liberales artes omnes inquinaverat, tribuebantur. Ita quæ domus armatis hominibus patebat, id quod eſſe agendum ei videbatur, cui & timendi & continendi in metu multi æque eſſent, eadem virorum honeſtiſſimorum frequentia colebatur, qui cum ex aliis Italiæ civitatibus, tum ex Græcia omni ad iuventutem Græcis literis inſtituendam, evocati præmiis ampliſſimis, ac magna cum illius laude erant. Factum enim unius liberalitate videbatur, ut noſtri homines ſe ad politiorum literarum ſtudia referrent, quæ quidem per multas iam ætates ob continentia bella, quibus perpetuo Italia a barbaris nationibus vexata eſt, obſolevisſent. Fuit ſane Coſmus Medices, ut multis aliis in rebus, ita in hac una plane fortunatus, cui contigit, id quod maxime eum optare æquum erat, qui ex hominum ſermone famam nomenque colligeret, iis ut temporibus floreret, quibus reviviſcere literæ, quarum iam erat omnis intermortua laus, & liberales diſciplinæ cœperunt. In eo eſt in primis laudandus, atque adeo quæcunque illi cauſa extiterit, cur hoc ſibi agendum putaret, quod unus in Italia, ſtudia literarum provehere, literatos homines fovere, augere præmiis, omni genere honoris atque officii honeſtare inſtituerit: id quod vix magni Reges auſi & potentes eſſent. Ac fuit quidem prudentiæ tantæ rei occaſio-

casionem, ubi illam tempora ostenderent, novisse: occasioni non deesse magni animi, susceptum ex ea institutum laudis retinere constantiæ, felicitatis suis relinquere æmulandum: cum ea esset contentio futura, ut & vinci a suis optandum, & vincere eidem præclarum esset. Itaque cum illud assequutus est, quod illi propositum fuit, ut domesticæ gloriæ & laudi consuleret, quæ una res illum magnopere apud posteros commendavit: tum nostris hominibus (etiam si hoc ille minus spectavit) plurimum hac una ineunda ratione prospexit. Nemo certe nostra patrumque memoria, nemo illius fere extitit, cuius illustre nomen & fama esset: quin hoc uni acceptum referendum, tantum eius meritum magnis cumulatum laudibus posteritatis memoriæ mandandum putarit. Vnus inventus est Franciscus Philelphus, qui cum clarus, ut illis temporibus, dicendi artem Florentiæ profiteretur, adductus, ut videtur, odio atque æmulatione inimicorum, quibus plurimum Cosmus tribuebat, in partes inimicorum transire sit ausus, & graves cum illo simultates exercere. Nam & sibi venenum paratum, & quo plane deformatus sit, vulnus in os inflictum, & necem intentatam, & cum profectus Senas esset docendi causa, nomen etiam inter proscriptos relatum queritur, ex quibus ægre postea exemptus, magnoque vitæ periculo defunctus, quantum hominis odium in se esset, documento fuerit. Quibus affectus iniuriis, acerbissime in illum familiamque universam homo acerrimus & disertus invehitur, atque adeo ut plurimum apud Italiæ Principes de illius nomine & dignitate detraxerit. Tantæ hominis virtutes, quæ quanquam magnopere hominum oculos perstringerent, non ita inimicis tamen officiebant, ut minus iis earum ostentatio suspecta esset, ingentia vitia obtegere ferebantur: animi elationem & superbiam, dominandi cupiditatem, insolentiam, fastidium, contemptionem, odium, crudelitatem. Hinc patre etiam vivente æmuli calumniabantur pecunia corruptos magistratus, in principes civitatis viros opti-

mos

mos & clarissimos comparatas insidias, immissos in Vzanium interfectores defensos, atque in familiaritatem & clientelam acceptos: domi perpetuis discordiis, foris externis armis patriam afflictam: susceptum Lucense bellum minime secundis auspiciis, & parum honestum civitati, & Reipub. æque & privatis calamitosum: nobilissimas familias, magno luctu bonorum, e civitate per vim atque iniuriam eiectas, in qua diu florere auctoritate easdem & gratia meminissent: acerbissimum servitutis iugum suis civibus impositum: innumerabiles clades, hoc instituto posteris hereditario relicto, Reipub. illatas, quæ illi tandem exitio fuerunt. Quæ omnia quo minus in multorum notitiam manarint; perpetuis laudibus celebratum viri nomen, prædicationeque doctorum hominum, tum familiæ potentia, quæ quidem cursu secundo fortunæ elata, & ad alios summos honores, & ad regium usque fastigium pervenire potuerit, obstiterunt. Accedebat ad ea, quæ is sua sponte adversus suorum libertatem concupisset, tanquam incitamentum quoddam, hinc Averardus Medices, cuius, ut alibi diximus, maxime erat audacia petulantiaque infamis; hinc Putius, tectus homo & callidus, atque ad deliniendos imperitorum animos maxime ab ingenio atque ab artificio paratus: ex quorum auctoritate & consilio omnia agebat. Quod quidem cum nemo ignoraret, & sua ipse invidia & suorum flagrabat: quorum cum alia multa ab illis nefarie, ut videbatur, magis quam salse dicta, tum illa magno cum gemitu bonorum in primis iactabantur, cum Cosmus & Putius inter decem viros lecti essent, quibus belli administratio mandabatur: ut quæ mala sua natura haberentur, multo etiam tempore deteriora, invidiam illi atque odium non ferendum conflarent. Populum perpetuo esse belli incommodis atque angustiis urgendum: præclarius enim illum cum iis agere, a quibus direptus magis expilatusque esset. Videri eos imperitos, qui quærerent quo adducti consilio Medices bellum duci mallent, quod confici brevi liceret (scire

re enim ſeſe hoc nomine apud nonnullos male audire)
ſed ſarciri, ſi qua eſſet, dignitatis iacturam compendio,
quod qui ignorarent quantum ex ea re exiſteret, in eo
ſatis ineſſe cauſæ, cur mirarentur. Ad certorum hominum
domandam ſuperbiam, unicum eſſe remedium poſitum in
armis: ſimul enim & morbum de capite illis, & illos de
capite exire. Ad ſanitatem autem facile omnes, ubi dem-
pta materia morbi eſſet, redituros. Nam ita privatis ob
ærarii inopiam pecuniæ imperabantur, ut qui magiſtratui
ad diem non ſolviſſent, iis, ut iam antea docuimus, in-
ter ærarios relatis, nec magiſtratum gerendi, nec ſuffra-
gium ferendi in populi comitiis poteſtas eſſet. At Co-
ſmi multo etiam his graviora: cum non deeſſent qui
quanquam oppreſſa civitate unius dominatione atque im-
perio, ingenio obſequi facilius quam tempori ſervire poſ-
ſent; minime autem eſſe ferendum dicerent, orbam Remp.
tot familiis honeſtiſſimis, quæ eſſent civitati ornamento
atque ſubſidio, tot clariſſimis civibus poſt illius reditum
in exilium pulſis, perditorum hominum ſcelere atque au-
dacia concuſſam, labefactatamque concidere, ſatius ſibi
videri utcunque affectam Remp. ſed aliquam tamen, quam
nullam ſupereſſe. Nam quod ad iacturam civium attine-
ret, nihil eſſe cur laborarent: ſeptenis enim aut octonis
purpuræ ulnis, quotidie cives permultos fieri poſſe. Vte-
bantur tum Florentini purpurea togula, cuiusmodi fere
atram hoc tempore eos habere in uſu videmus. Amico
autem conſulenti quibus uſus rationibus & inſtitutis ſibi
a populo delatam præfecturam ex ſua & Reipub. digni-
tate adminiſtraret, Perbreve eſſe, inquit, quod cum ad-
monitum vellet, purpuram indueret, pauca loqueretur.
Nam illud crebro uſurpare conſueverat, quod a veteribus
Auguſto adſcriptum eſt, cum amici negarent quorundam
audaciam ferendam eſſe, a quibus multa impune adver-
ſus illius dignitatem dicerentur. Enimvero æquo animo
ab iis ferri debere hominum libertatem in dicendo, qui-
bus factis in illos ſæviendi facultas eſſet. Neque vero
æquam

æquam factorum contentionem & dictorum esse. Quæ superbe ac minime obscure dicta in suorum civium contumeliam, tanquam præ se neminem hominem duceret, ac Reipub. calamitati illuderet, magno illi odio erant: eadem amici atque assentatores ad ingenii elegantiam atque acumen detorquebant. Sed hæc quidem dicta, & quæ aliquanto levius homines ferrent, nisi multo his facta, ut censebant, graviora bonorum animos ab illius causa alienassent. In his maxime bellum civitati Lucensium indictum, quæ cum primis Etruriæ ornatissima, quandiu libera fuisset, omnibus officiis & studiis coniuncta Florentinæ Reipub. extiterat, dissentientibus non modo aliis, quorum princeps auctoritate Nicolaus Vzanius habebatur, sed etiam Rinaldo Albitio nobili homine, & virtutis opinione maxime populo probato, quem Machiavellius falso affirmat, eius sententiæ, quæ bellum decernebat, auctorem suasoremque magistratui fuisse. Nobis quidem constat ex quæstionibus, quæ sunt habitæ de iis qui conspirasse adversus Remp. dicebantur: quæ quidem per ea tempora, ut videtur, descripta ex publicis actis, & in privatorum commentarios relata, pervetusta illa certe, ad nos pervenerunt: neminem eo uno magis a belli consiliis atque ab armis abhorruisse. Illud sane ex his apparet, Albitium domi a certis hominibus conventum: quorum unus Anastasius Guidutius, quod summo magistratu in octovirûm collegio fungebatur, omnia ad Medicum præscriptionem decernebat, ab iis ubi accuratius ea de re omni cum eo actum esset, neque perfici posset uti recusantem in sententiam adducerent: ita illum respondisse. Enimvero minime videri sibi e Repub. esse, arma eo tempore Lucensibus inferri: quorum quidem cum nulla populo Florentino illata iniuria, honestum Reipub. fore bellum sponderet: ut minus salutare etiam videretur, certa vis ac ratio temporum probaret. Atque etiamsi alii id maxime suscipiendum censerent, quorum sententiæ eventum pro sua in patriam benevolentia lætum ac secun-

dum

dum Reipub. precaretur: nihil tamen agi temere atque inconsulte placere. Ac quando affirmarent, magistratui, cuius ut summa potestas auctoritasque haberetur, leges iuberent, penitus stare, frequenti civium conventu ea de re agere: tum se rogatum eam sententiam dicturum, quam e sua fide esse & e Repub. duceret: id quod viri fortis & patriæ amantis munus esse videretur. Ita illos re infecta discessisse. Illud autem Medices movisse affirmant, ut allegandos homines ad Albitium statuerent. Cum enim per Vexilliferi auctoritatem, cuius, ut sæpe diximus, summa inter ceteros collegas potestas erat, bellum nequicquam suadere conarentur: quod is maxime & quid pauci in præsentia de bello sentirent, & quod in posterum esset multorum de se iudicium futurum spectari æquum contenderet: ex iis, qui ei in magistratu assidebant, Guidutium, ut diximus, delegerant; quem auctoritate publica innixum, ubi pertinacius id pergeret recusare, perducturum hominem in sententiam haud desperarent: id quod magnopere ad rem conficiendam pertinere arbitrabantur. Vbi autem sibi Albitium conciliassent, cuius auctoritatem Vzanio opponerent a belli consiliis civitatem deterrenti: eo facile de sententia deiecto, cetera ut maxime vellent, transacturi videbantur. Cum enim sæpe hominem de medio tollere statuissent, cuius auctoritate fieri credebant, ut quæ animo constituerant, minus exequi commode possent: conabantur per Albitii coniunctionem aut eum penitus opprimere, aut adducere apud populum in contemptionem, quod sibi fore facillimum putabant. Ergo cum certa præmia & perampla pacti, nonnullorum animos victos in sententiam adduxissent: opportune rei gerendæ oblata occasio est. Forte enim Nicolaus Fortebratius, insignis homo audaciæ & rei militaris gloria clarus, per eos dies excursione facta in Lucensium agrum, pleraque eorum castella de improviso occupaverat. Ea res tandem ut de bello per magistratum ageretur, atque de eo homine conducendo, qui co-

 piis

piis Reipub. præesset, impetravit. Hinc post longam disceptationem, cum per tria populi concilia eodem coacta agi de bello placuisset (horum alterum ex numero delectorum, Concilium trecentorum, Communis alterum quod ex cunctis civitatis ordinibus constaret, Populi concilium tertium certo ac magis proprio nomine appellabatur) bellum decretum est: cuius æque & temere suscepti, & infeliciter gesti, culpam omnem in Rinaldum Albitium a Cosmo Medice Machiavellius avertit: cum is unus tantis opibus innixus, frustra Albitio adversam sententiam suadente, illud indicendum magna omnium ordinum frequentia curavisset. Nam illud video ab aliis affirmari, cum magna spes esset civitati iniecta, brevi & ex sententia bellum confectum iri, ita a Rinaldo Albitio, qui legatus exercitui præerat, Repub. administrata, ut durissimo anni tempore omnia fere Lucensium oppida in potestatem redegisset: ne sua spe celerius bellum finiretur, quod ductum iri longius credebant, per Medicum factionem successorem ei designatum Euphrosinum Verazanium, qui statim ad exercitum profectus, properanti ad belli exitum impedimento esset. Ea autem erat Cosmi potentia, ut Averardus Medices cum in eo perseveraret, ut Decemvirûm magistratus Albitium a belli administratione revocaret, Martino * qui quamvis in omnibus Medicum studiosus esset, minus accedere in aliorum sententiam videretur, ubi cetera minus procederent, ausus sit nisi collegis assensus rem probaret, superbe atque insolenter malum minitari. Iam & Laurentii Medicis legatio (quod eodem pertinere credebatur) erat civitati suspecta atque infamis, quod is per ea tempora ad Philippum Insubrum Ducem missus, qui cum erant fœdere Florentini coniuncti, tanquam hæc illi una legationis causa extitisset, omnia ut ageret quæ secunda hostibus, suis adversa evenirent, inertiæ a multis, qui leniore verbo invidiam rei elevarent, a nonnullis sceleris & perfidiæ accusabatur. Augebat suspicionem hominum, quod cum eodem tempore

alia

alia esset ad Venetos legatio decreta, non uni erat munus legationis delatum: ad Philippum, a quo certiora subsidia & paratiora hostes expectabant, unus qui haud multum ingenio, minus aliquanto usu rerum valeret, legatus per magistratum erat: cum in summa eius negotii & muneris verti totius Reipub. salutem constaret. Delectum autem ob id solum criminabantur, quo tectiora eius consilia minus ad multos facile perferri possent. Quo fiebat ut magis illi fidem quam ingenium fungenda legatione, quod gravius est, suspicarentur. Hinc enim Philippum legationibus Lucensium solicitatum, quem dolo aggressum, consilio, pollicitationibus, omnique ratione avertere ab eorum amicitia consulentem Reip. oportebat: mittere hostibus clarissimos belli duces variis nominibus auxilio, palam pacisci, transigere de re tanta libero ac soluto animo, Laurentio Medice Remp. munere legationis procurante, potuisse. Sed illa etiam maiore cum hominum offensione audiebantur: quibus non iam criminis suspicionem inesse sed manifesto hominem teneri probaretur: quandiu Mediolani egit, nocte intempesta, ad illum ventitare solitos certos homines ex interioribus Philippi amicis, & quorum ministerio reconditioribus literis scribendis utebatur: ac gravissimis de rebus, de quibus ille per notas suos faceret certiores, remotis arbitris, agere consuevisse. Neque hoc solum, sed quod iam nemo ignorabat, sæpe Philippum per noctem ab eodem conventum, Ioannes Volaterranus affirmabat: quem cum illi comitem legationis ad publicas literas scribendas magistratus dedisset, minime de iis quæ ageret, celari oportebat. Certe nunquam Laurentius dissimulavit, quin arctissima sibi cum Philippo familiaritas intercederet: cum illud etiam adderet, sive ostentationis causa, sive quod res ita erat, nihil difficile adeo atque arduum videri, quin is statueret sibi sua causa esse agendum. Quæ si ita essent, verisimile est, separata illum consilia a Repub. habuisse, ac connivente eo, Philippum Lucensibus auxi-

liatum esse, atque adeo ut nemini id in mitiorem partem, ut maxime illi æquus esse vellet, interpretari liceret. Ita porro est bellum perpetuo gestum, ut si standum sit iis, quæ Nicolaus Tinutius cum causam de maiestate diceret, in quæstionibus expressit, mirandum magnopere sit, undenam Machiavellio in mentem venerit ea scribere, quæ tum de Albitio, tum de Astorgio Ianno, qui in belli principio Reipub. legati exercitui præfuerunt, ita accurate & diligenter, asseveranterque adeo tradit. Nam præter Tinutium, qui quo tempore bellum fieri est cœptum, Decemvirûm magistratui scriba adfuit, Nerius Gini filius Caponius, unus ex decemviris qui dignitate maxime auctoritateque præstaret, quique legatus postea ad exercitum res gessit, eadem, quæ Tinutius, tradidit, nulla ferme in re ei cum Machiavellio convenit. Ac quod ad belli administrationem attinet: neuter ab illo videtur dissentire eius initiis tradendis. Divisis partibus, inquiunt Astorgium in Ligures Apuanos, eo consilio, ut ea oppida tentaret quæ per eum tractum omnem ditioni Lucensium parebant; Rinaldum ad lævam ad ea loca recipienda, quæ per Nevolensium vallem, quam appellant, Lucensem agrum attingunt, copias adduxisse. Hinc Iannum longius progressum ac Massa oppido potitum, ad Laventiam, situm ad Macræ fluminis ostium castellum, positis castris consedisse. Id cum propediem in potestatem redacturus videretur, uno maxime Averardo Medice contendente, qui si ita per viros fortes & rei militaris peritos bellum administraretur, brevi, id quod minime volebat, confectum iri non ignoraret, in urbem Decemvirûm decreto revocatum, successoremque ei Alamanum Salviatum Medicum perstudiosum hominem delectum, atque ad exercitum primo quoque tempore ire iussum. In principio cum minus magistratus decreto, quod vi extortum & per factionem Medicum diceret, parere Iannus videretur, multis ad illum nuntiis terra marique dimissis, tum iudicii gravi denuntiatione adiecta, ni dicto

cto audiens statim ad urbem rediret, celerem atque expeditam victoriam, re infecta discedere inimicorum imperio ab exercitu coactum, e manibus dimisisse. Ita maiore parte hiemis consumpta, cum in omnibus fere Lucensium oppidis, tentatis per colloquia oppidanorum animis, propediem deditionem facturos sperarent: hostibus spatium sui colligendi, atque interea auxilia undique cogendi, per eam interiectam moram dederunt: quæ res ut maxime fuisse Lucensibus saluti fertur, ita una pene Rempub. universam evertit. Magna quidem querela bonorum, maiore Decemvirûm invidia, id contigisse aiunt: qui dignitatis suæ existimationisque obliti, addictique paucorum cupiditati atque imperio, impigro homine, & scientia rei militaris præstanti, e medio cursu rerum gerendarum avocato, in magnum rerum discrimen civitatem adduxissent. Nam brevi postea Lucenses Francisci Sfortiæ adventu, cum is accepto a Philippo commeatu, per speciem Neapolitani Regni invadendi, in Etruriam descendisset, exacto Paulo Guinisio urbis tyranno, libertatem recuperaverant: & acriore posthac cura bello gerendo intenti, Nicolao Picino duce copiarum misso iis a Philippo ex Insubribus auxilio, Florentinos magna accepta clade profligatos, ac maiore parte copiarum impedimentorumque amissa, retro, urbis obsidione soluta, redire coegerant. Itaque factum esse improborum hominum cupiditate atque avaritia querebantur; ut foris resp. infelici rerum eventu, domi immani ac non ferendo imperio a magistratibus oppressa, in paucorum servitutem adduci potuerit. At de Astorgio eadem Caponius & Tinutius, diversa plane ab illis Machiavellius tradit. Nam de illa Sarravezensium clade, quam vir non indisertus, obsequutus ingenio, consulto videtur auxisse: cum minime res digna esset, quæ ab his ita dissimulanter præteriretur (si quidem eam unam causam ait magistratui fuisse, Astorgium ab exercitu amovendi) ne verbo quidem meminerunt. Quid vero ea re fœdius immaniusve poterat con-

fingi?

ſingi? Cum legatus vix exercitum ad fines admoviſſet, ac Sarravezenſes, homines locupletes, & cum primis domi ſuæ honeſti obviam advenienti progreſſi, ſe illi ſuaque omnia dedidiſſent: id quod a barbaro hoſte vix bello victis expectandum fuiſſet: in ſacras ædes confugere coactos, ac ne ſuis opem ferre poſſent cuſtodiis ſeptos, omni ab illo genere iniuriæ & contumeliæ affectos, milite cuncta prædæ habere, ferro atque incendio vaſtare, non ætati, non ſexui parcere, qui reſiſterent interficere omnes crudeliſſime iuſſo. Nec me tamen fugit, non viribus maioribus bellum quam animorum contentione geſtum, ac multa avare atque inſolenter in Lucenſes excogitata, quæ vix hac ætate, ac tam corruptis moribus, digna fide videri poſſint: cum ipſe percunctando de maioribus natu, qui id dicerent ſe adoleſcentes a patribus accepiſſe, aliquandiu in ea urbe moratus, audierim: ingenuas mulieres veſtibus ad femina præciſis, quo ad ceteras clades, iactura pudoris vehementius angeretur, milites remittere ad ſuos, libidine expleta, conſueſſe. Sed hæc acta per omnem Lucenſem agrum, & ubi deditionis ſpe adempta, infeſta omnia hoſtiliaque oſtenderentur, in dedititios tantum ſceleris, Duces admiſiſſe, nemo, quod ſciam, ſcriptum præter unum Machiavellium reliquit. Eodem ſpectant, quæ de Rinaldo Albitio ab illo traduntur, cuius apud utrunque mentio perhonorifica habetur, cum expugnatis aliis Lucenſium oppidis, ad Pontem Tectum, quem vocant, pene in ſuburbiis caſtra haberet, omiſſis belli conſiliis, avaritiæ ac prædæ ſtudere, magnaque nominis iactura, exercitus Reipub. legatum, forum, quo venalia iumenta ac pecora, quæ aut a ſuis abacta, aut empta a militibus divenderet, habere peſſimo exemplo inſtituiſſe. Ita multis non in ſuos minus, quam in hoſtes avaritiæ & crudelitatis editis exemplis, cum ſe eorum infamia Florentiæ laborare, ac maledictis & conviciis lacerari a multitudine audiret, ſua ſponte ipſum nullo expectato magiſtratus imperio, ab exercitu diſceſſiſſe. Id

unum

unum modo Tinutius, quod Astorgius certa ratione & consilio bellum gerendo, civitati, quæ belli exitum & finem spectaret, celerem de hostibus victoriam sponderet: Medices, qui ea suæ potentiæ fundamenta iecissent, ut eam firmari belli diuturnitate, pace atque otio tolli, his rationibus, quæ sunt superius a nobis demonstratæ, non dubitarent, deligendum Alamanum Salviatum qui statim ei succederet per decemviros, ex quibus semper erant quos sibi largitionibus emancipassent, curavisse. Additum autem ei eumdem Nerium Caponium collegam, qui illum longe usu rerum, ac bellicarum rerum scientia antecelleret, adversariis quibus Alamani fides esset suspecta, negantibus summam Rempub. difficillimo illius tempore uni esse committendam, cum ei Medicum studiosi belli administrationem mandarent, qui præsertim bellicæ virtutis nullum antea documentum suis civibus dedisset. Hinc cum ad exercitum profecti, coniunctis copiis ad Capanulas, qui vicus circiter passuum tria millia Luca abest, constitissent: Nerium quanquam collegæ consiliis ac rationibus exploratis, sua auctoritate, quoad poterat, ne quid novi consilii iniret, in officio contineret: cognito Sfortiæ adventu, qui venire per Ligures Apuanos Lucensibus auxilio dicebatur, castra inde movenda, atque itineribus infessis, ei ultro obviam eundum censuisse, ne consilium maxime Reipub. salutare atque opportunum expediret, a collega, qui ex eiusce rei eventu hominis auctoritatem & gratiam nimium apud populum auctum iri intelligebat, id enixe Cosmo Medice agente, prohibitum esse. Ac de Nerio illud etiam addit: eum quidem cum nimium sui iuris esset, ac facilius omnium quam dignitatis suæ & existimationis oblivisci posset: ab adversariis tametsi gratia & auctoritate perfecerant, ut is intelligeret, nequicquam se cupido atque ambitioso collegæ oppositum esse, quod adversus Astorgium egerant, legatione fere se abdicare coactum: cum is animum inducere non posset, ut magistratui obtemperaret, cui quidem

dem pecunia empto avaritiam & ſordes exprobraret, contumelioſis literis & minacibus ab exercitu abſtractum: eas literas ab Averardo ſcriptas, quarum literarum exemplar in actis publicis extaret, & a ſe quidem & a multis ſæpe viſas lectasque eſſe. Hinc iam pulſo a Lucenſibus tyranno, cum malo conſilio Florentini arbitrarentur Lucenſes per Auſeris fluminis effuſionem, quod prope urbis mœnia alluit, poſſe ad deditionem impelli, Medicibus id ſuadentibus per eundem Martinum unum ex decemviris, quem participem conſiliorum auctoremque omnium quæ eo bello agebantur habebant, quicquid Nerius contra adniteretur, ceterique qui rei militaris peritiores habebantur, aggerem qua amnis curſu ſecundo ferebatur, in altitudinem ingentem extruendum, foſſamque perducendam pari fere altitudine, in quam derivatum amnem ad urbem averterent, curaſſe. Quorum conſilio cognito, Lucenſes adverſo huic aggere extructo, ac per noctem eruptione facta, nihil huiusmodi Florentinis expectantibus, aggerem interſcidiſſe. Ita amnem qua agger interruptus aditum aperiebat, cum veheret vim aquarum ingentem, in ſubiectos campos qua Florentini caſtra habebant, effuſum retro eos magna illata clade, cum perterritis Lucenſes equitatu inſtarent, caſtra ponere coegiſſe. Iam altera ex parte Albitium, cum præſidio deiecto Pontem expugnaſſet, atque impune excurrere ad portas auſus, magna oppidanorum trepidatione tormentis mœnia verberaret: ne vir acerrimus ex occaſione victoriæ ſublatis animis, eorum conatus maioribus viribus innixus retardaret: ſurrogato illi, ut diximus, Verazanio, fruſtra querentem atque indignantem, minime dubiam ſibi victoriam de Lucenſibus non ab hoſtibus victis, ſed a ſuis civibus multo illis Reipub. infeſtioribus ereptam, tradere exercitum iuſſum eſſe. Idem iam Coſmo Medice partium principe, ac Putio inter decemviros creatis: quæ inimici adverſus Ioannis Guiciardini exiſtimationem confinxerant, cum eum publicam pecuniam in privatos uſus

aver-

avertisse, quo tempore legatione ad exercitum fungebatur, arguissent: omnium Medices auctores impulsoresque facit: nulla alia de causa, quam quod hominis ingenium & auctoritatem, de cuius in se animo minus sibi exploratum esset, vererentur: ut id plane existimari velit, unam semper eorum curam, & studium fuisse, per varias criminationes principibus civitatis de dignitatis gradu deiectis, quorum potentia studentibus rebus novis esset impedimento, per infimorum hominum suffragia, atque eorum quos sibi muneribus obstrinxissent, rerum in civitate potiundi. Eodem consilio ab iis excogitatum novum in Rempub. magistratum affirmat: cuius munus esset quærere de iis qui maiestatis convicti, cum pœna afficiendi viderentur, in eos per magistratuum ambitionem ad quos ea cognitio spectaret, moribus ac legibus civitatis minus esset severe animadversum. Atque ut sibi constantiæ laudem eius magistratus iura tuendo compararent, cuius auctores extitissent, Petrum Delclarium, honesto loco natum hominem (per cuius rei causam non tradit: verisimile quidem est quod in decemviris Guiciardini collega communia cum illo consilia habuisse argueretur) in quæstionem arreptum, atque iniquo iudicio circumventum, persequi eosdem per suæ factionis homines conatos esse: qua ex re ille in fortunarum & vitæ discrimen, magna offensione bonorum, adductus sit. Ad hæc omnia adiicit Averardi Medicis peculatus, ærarii expilationem, in acta falsum numerum militum relatum, eorum stipendia interversa, creditam Medicum mensariis pecuniam publicam depositi nomine, atque eamdem datam fœnori ac quæstui habitam, multa præterea sordide & flagitiose facta: quorum invidiam cum minus diu Cosmus sustinere posse videretur, ubi pax tandem bellum consequuta esset: in iudicium vocatus atque in carcerem coniectus, damnatusque postremo & in exilium est actus: uno Bernardo Guadagnio, cum Vexillifer urbis præfecturam administraret, auso suscipere publicam causam, &

cunctantibus collegis, adversus Medicum opes de summa Repub. referre. Cum autem aliis criminibus, tum maxime invidia Lucensis belli, cuius in primis fuerat suasor, in odium atque offensionem vocabatur. Nam ita gestum administratumque fuerat, ut ex quo uno insignes calamitates & clades Reip. Florentinæ essent invectæ, magnam sibi gloriam Lucenses & nomen apud populos Italiæ omnes comparatint. Pressos enim gravi ac diuturna obsidione, cum raro fortitudinis exemplo perpessis rerum omnium inopiam, lignandi copia nulla esset: ferunt, forte ductis civium nominibus, quorum ædes in urbe haberentur, eas demolitos, ex tignis ac cetera materia æquo animo ferentibus, quorum intererat, rei familiaris iacturam, quotidiano usui quantum sat esset, suffecisse. Ergo cum variatis sententiis in eam, quæ mitior videretur, Guadagnius inclinasset: in præsentia quidem certam Reip. salutem per unius hominis calamitatem attulisse videbatur, brevi quidem apparuit, eam animadversionis lenitatem & Reipub. exitio, & uni, cui minime consultum volebant, saluti atque adiumento adeo ad ea, quæ animo concupierat, assequenda (id quod integris fortunis atque existimatione vix esset ausus sperare) per ruinam adversariorum, fuisse. Tanquam enim exilii calamitate, si qua in re videretur male de Repub. meritus, cumulate ab eo expiatum esset: desiderari sensim ab iis absens, quorum odium illius adeo adversa fortuna exhausisset, a multitudine in primis, quæ capta dulcedine largitionis se illi penitus dedisset, posci flagitarique est cœptus: reversus ab exilio, cum tanti incommodi sarciendi studio maiora etiam sua spe illi multitudo deferret, & se brevi colligere, & vires maiores sumere, ac postremo animum etiam erigere & pellere inimicos, sero illos magistratus lenitatem & indulgentiam in præpotentem adversarium & tantis nitentem viribus detestantes, e civitate potuit. Nam liberæ iam voces multorum exaudiebantur, & eorum maxime qui severius vindicandum in hominem contenderent, quem

legi-

legibus pœnam capitis ſequi oportuiſse cenſerent. Triſte exilium ad tempus ſubire coactum, quo ſcilicet reditus lætior, in exilii auctores, minime iam dubiam pœnam & ruinam compararet. Non eamdem rationem, in principe cive & extremæ ſortis homine, ubi de horum capite agatur, iudicem ſequi oportere. In magno homine, ubi levius vindicatæ publicæ iniuriæ ſint, id quidem ſecuritatem illis, quandiu magiſtratum gerentes publica auctoritas tueatur, ſolicitudinem iisdem privatis & metum afferre: ut iam ſatius videatur eſse impune eum per magiſtratum ferre, quæ adverſus Remp. moliatur, quam quo leges iubeant eos non progredi iudicando, quorum ea de re cognitio ſit. In ceteris iudiciis, quæ de privatorum rebus ſint conſtituta, tuto remitti aliquid de ſummo iure poſse; in iudiciis de maieſtate, in quibus quicquid remiſſum ſit, id omne in Reip. perniciem vertatur, eum qui modum ullum rationemve ſibi habendam putet, longe falli. Itaque non videri eos damnari, qui cum capite plectendi ſint, exilio mulctentur, ſed provocari verius, cum in iis iniuriæ memoria animi vim atque iracundiam, &, quod caput eſt, domeſticæ copiæ vires ad iniuriam perſequendam, conſilium magnitudo ingenii ſuppeditare videatur. Neminem porro, quamvis ille reus nocensque ſit, beneficii loco accipere, quod illi de ſeveritate iudicii detractum condonetur: habere potius loco iniuriæ, quicquid illi cum remitti potuerit, pœnæ & mulctæ nomine irrogatum ſit. Metiri autem homines beneficium non certa officii ratione, ut æquum eſſet, ſed facultate largientis, cum quidem eripi etiam ſibi, quod ab invito minus extorquere poſſint, conquerantur. Cum autem hoc ſit fere naturæ inſtitutum, ut magis memoria vigeat ad iniuriæ, quam ad beneficii recordationem, cui magnopere mirandum videri, ubi Cosmus Medices, neque in eos ſit gratus qui beneficium in ſupplicii remiſſione habeant conſtitutum, in eos ſit acerbus & immitis, quorum iniuriam (ſi modo habenda iniuria eſt, pœnæ in ſontes ir-

rogatio) non aliorum iudicio ſibi, ſed ſuo putet æſtimandam. Enimvero merito illum in eorum capita inſultaturum; qui quouſque progrederentur ſæviendo, qua in re una propoſita ſalus omnibus & ſecuritas ſit, non quousque progreſſuri eſſent indulgendo, ſibi eſſe conſiderandum ſtatuiſſent. Atque ea poſt Coſmi reditum in civitate evenerunt: ut ſi quis velit eorum numerum inire, qui aut proſcripti, aut damnati capite, aut mulctati exilio illi pœnas luerunt, ita eum fateri neceſſe ſit, raro ullam unquam civitatem, tantam ſimul malorum faciem, atque hanc unam eo tempore vidiſſe. Vt enim prætercam nobiles familias alias, quæ ea urbe eiectæ, in qua maiores honeſtiſſimum locum optimis ſtudiis & magnis in Remp. meritis retinuiſſent, extorres in varia Italiæ oppida profugerunt: in proxima Gallia, atque Allobrogibus in primis adhuc claræ complures & locupletes habentur, quæ eamdem paſſæ calamitatem per ea tempora in ea loca immigrarunt. Itaque cum adverſariis, variis nominibus a Repub. ablegatis, ceteri, quorum optimi ſenſus & rectiſſimi eſſent, eorum calamitate deterriti, tantam ſævitiam temporis tacite ac diſſimulanter ferrent: iam nihil obſtare videbatur quo minus unus Coſmus Medices ſibi omnia ſumeret, ac Princeps civitatis, Reip. imperium ſuo arbitratu adminiſtraret. Ac quo levius populus unius dominationem ferret: præter omnium rerum fere impunitatem, ſervienti magna erant in liberalitate dominantis præmia conſtituta: contra, quæ amiſſæ libertatis indicia eſſent, nulla extraordinarii honoris inſignia, & quæ in offenſionem cuiusquam incurrerent, conſpiciebantur; non milites præſidii cauſa, non lictores, non accenſi, non apparitores, nullæ domum deductiones, nulla frequentia civium, quæ domum honeſtaret. Idem privati modo qua videbatur incedens, nulla ſeptus clientium turba: ut quod urbis ſolitudo & vaſtitas præſtabat, quæ per tot civium diſceſſum ſumma erat, proficiſci a charitate ſuorum & benevolentia videretur. Alia erat ratio eorum, quibus erepta

non

non empta libertas, audaciam quæ vellent conquerendi, non item iudicium quod liberum esset, ademisset. Indignum enim esse ducebant, in ea civitate, cuius imperio magna ex parte nobilissima Italiæ provincia pareret, ad unius libidinem omnia administrari, in unius potestate leges, iudicia, magistratus, populi iura, comitia posita, unum Reipub. moderatorem, qui de pace & de bello statueret, haberi, bonis deterritis pœnæ metu, improbis conciliatis præmio, ne cuius libera vox, in libero populo exaudiretur, veterem Reipub. statum, & amissam libertatem requirentis. Nam quod tantæ potentiæ dissimulandæ causa, imperitis speciosa virtutum adumbratio pudoris, officii, moderationis, errorem mentis obiecta & tenebras afferret, id iniquiore etiam animo ferebant. Petitos enim aperta vi, qui minus fallaciis & dolis capi possent: quos pares ad vim propulsandam haberentur, eos ab hominibus, eruditis fraudis & simulationis artificiis, in errorem abductos, ac subire servitutis iugum, quod ægre unquam a suorum cervicibus depellant, indignissime coactos. Sed hæc quidem domi: foris unum Cosmi Medicis nomen, in omnium ore & sermone, consentienti populorum fama & prædicatione celebrabatur. Sive autem tantam calamitatem accidisse existimarent immerenti, misericordiam ei, quam magna voluntatum commutatio, inclinatioque animorum consequebatur, tribuebant: sive crimen in eodem hæsisse, & merito damnatum, ac pulsum e civitate censerent: iam tanquam gravi pœna defunctus quicquid odii subesset & offensionis, explevisset, in benevolentiam & popularem favorem vertebat: reditus quidem eos qui minus causam cognitam haberent, cum iis celebres iam per omnem Italiam hominis virtutes admirationi essent, in eam opinionem adduxerat, ut innocenti existimarent inimicos odio atque æmulatione adductos negotium facessisse. Ac cum præter hominis ingenium excellens, summamque auctoritatem, & ratio temporum & fortuna quædam perpetua atque æquabilis

bilis illum ab eius reditu complexa ſubſequuta eſſet: tanta iam erat apud omnes de illius virtute opinio, ut magno conſenſu, cunctis ſuæ ætatis ſummis præſtantiſſimisque hominibus, aut æquandus, aut præferendus, de pace & de bello conſuleretur, unum liberæ civitates ac Principes Regesque maximi, quibus amicitia eſſet & fœdere iunctus, auctorem arbitrumque rerum omnium haberent. Nam omnibus poſtea bellis, quæ multa ſunt illis temporibus & magna in Italia geſta, illud ſemper animadverſum eſt, prudentia & conſilio illum perfeciſſe, ut quam partem ſibi fovendam ſtatuiſſet, tanquam unus fortunæ moderaretur, quo minus ex illius præſcripto res geri viderentur, ſuperior eadem eventu eſſet; ut hinc inimicis ſuſpitio augeretur, Lucenſe bellum, quod trahendo proferendoque ut pene patriæ exitio eſſet, effeciſſet; quod vinci ſuos voluerit, noluerit certe vincere, parem exitum auſpiciis, infelicem & triſtem habuiſſe. Huius rei documentum in Franciſco Sfortia præclarum conſtituit: quem adverſis populorum ſtudiis, de Inſubrum Regno decertantem, cuius rei cauſa Veneti erant in armis, & a Mediolanenſibus iam ultima perpeſſis, expoſcebantur: auxiliis quidem Reipub. ſua auctoritate & conſilio, tanto Principatu auxit: magnum in eo præſidium adverſus omnem fortunæ vim liberis poſitum iri arbitratus (quæ illum ſpes non uſquequaque fallere eſt viſa) ſi uni Coſmo Medici acceptum illum, non civitati, cui id debebatur, referret. Relictas a patre divitias ita amplificavit, ut cum nulla alia ratio videretur potuiſſe iniri, multi exiſtimarint a Ioanne XXIII. cui eſt Pontificatus Conſtantiæ abrogatus, relictam illum hereditatem creviſſe, qua quidem ex re factum ſit, ut Medicum divitiæ, cum nemo eas non eſſe maximas cenſeret, omnium etiam opinionem ſuperarent. Nobis quidem (id quod iam antea commemoravimus) multo eſſe veriſimilius videtur, atque adeo ſi iis aſſentiendum eſt, qui æquales eorum temporum de illius rebus ſcripſerunt, redimendis illum

civi-

civitatis vectigalibus, qua ex re magnos atque uberes usus consequebatur, rem familiarem tantam facere potuisse. Et si autem non deerant qui si ex æquo liceret, decertare auctionibus parati essent, in quibus ille dominabatur: facile tamen omnes unius auctoritate deterriti, ne aut ad tabulam accedere, aut liceri contra auderent, adducebantur. Ita hominem imperii appetentem, & cuius cupiditatem, cum ea immanes sumtus & profusos posceret, non facile divitiæ, etiam si tantæ essent, explerent, quo exhausta civitas propter ærarii angustias, ad privati civis auxilium confugere cogeretur, quæ una res illi quæstuosissima erat, auctorem belli semper secutum parentis institutum suis civibus, dissuasorem pacis extitisse. Ad hunc modum illi obstrictam civitatem, cum nulla alia ratione æris alieni magnitudinem dissolvere liceret, non levi quidem iactura, & publica vectigalia & portoria omnia, qua vis etiam conditione, cum eam & Reipub. tempora & privati cupiditas facerent deteriorem, addicta perpetuo habuisse. Atque ut appareat, Medicum opes exteris etiam nationibus admirationi fuisse, Philippus Comineus, Gallicæ historiæ gravis auctor, satis constanter affirmat, Edoardum quartum Anglorum Regem Cosmi procuratoribus, cum regno eiectus pecuniam ab illis, quæ magno gerendo bello sufficeret, mutuo sumpsisset, unis fere regnum acceptum, parta victoria de hoste, retulisse. Vbi quidem decessit, cum procuratores tabulas proferrent, neminem fere aiunt in civitate inventum, cuiuscumque ordinis & fortunæ in civium modo numero haberetur, quin in illius nominibus esset, multi grandem pecuniam cum non essent solvendo, facile hoc patienti, permultos iam annos deberent. Itaque multi crediderunt, quo posteris firmiores opes & potentiam relinqueret: magnis illum præmiis, per speciem pecuniæ mutuo dandæ, quo minus largitio videretur invidiosa, sibi conciliandos homines censuisse. Atque illum tamen, quanquam præter cetera animi bona, magnis fortunæ ornamen-

namentis cumulatum, quæ etiam in non optimo ingenio magnam vim & momentum ad gloriam habuiſſent, conſtat minime expertem malorum vitam traduxiſſe. In his non exilium magis quam exilii cauſa, infamia affectatæ tyrannidis, Lucenſis belli invidia, offenſio bonorum atque odium ex clariſſimorum civium proſcriptione, commemorantur: quæ omnia & ſi ſunt efficientia earum rerum, quas magno animo atque elato homines ſibi in vita ducunt expetendas, gloriæ, nominis, famæ, exiſtimationis; at habent eadem & morſum & aculeum, & ut minus ſolida conſtantique voluptate in rebus ſecundis fruamur, mœrore animi & ægritudine efficiunt. Namque ex liberis, cum ex tribus quos ſuſceperat duo ſuperfuiſſent, alter cuius virtuti plurimum tribuebat Ioannes nomine deceſſit: Petrus Laurentii & Iuliani pater, neque ille ad Reip. munera ſatis ob virium imbecillitatem idoneus, neque ad procurationem rei familiaris, cum tanta eſſet, ſatis aptus habebatur: liberis quidem ſuſceptis, qui magnæ indolis ac ſpei eſſent; ſed quibus tum maxime per patris tempora accedendum ad Remp. videretur, accedere eodem minime per ætatem liceret. Quæ illum omnia cum graviſſime torquerent, quicquid aut fortunæ indulgentia, aut ſtudiis ſuorum, aut propria virtute, gloriæ partum & nominis habebat, ægrum & ſolicitum animum, quam diuturnum id poſteritati foret, vehementiſſime angebat. Iam cum per tot annos eſſet Remp. moderatus, neque longius productis Imperii finibus quam a maioribus accepiſſet, neque ulla re alia inſigni geſta pro hominum exiſtimatione & fama, hærere modo in ſuis civibus ingentium malorum memoriam intelligebat, quæ uno ſe auctore eſſet in Remp. invecta, nihil eosdem habere quo tanta accepta incommoda detrimentaque unius cauſa lenirent, quod quidem etiam ſi minus ſibi in præſentia fraudi eſſet, propter domeſticas opes atque exterorum amicitias & clientelas, invidiæ atque offenſioni fore poſteris non ignorabat. Atque illi iam

cum

cum Francisco Sfortia convenerat, sive id Lucensium odio, cuius tamen causa nulla extat, sive studio ignominiæ delendæ, quæ superiore bello videbatur inusta Reipub. esse: simulatque Florentinorum opibus adiutus rerum in Insubribus potitus esset, bello communi consilio Lucensibus illato, potentem civitatem & imperii æmulam illius ditioni adiungeret, quod minus bello superiore licuisset. Eadem enim spe elatus, Venetis atque Alphonso Rege incumbentibus in Mediolanense bellum, ne parto Regno hostibus cedere multo iis viribus inferior cogeretur: Renatum Andegavensem, hinc oblata spe Neapolitani Regni recuperandi, hinc decreto stipendio quod illi populus Florentinus persolveret intra certam diem, sua maxime adductum auctoritate in Italiam evocavit: tanto merito devinctum sibi Sfortiam, non diffidens compositis domi rebus primo quoque tempore Lucensem expeditionem suscepturum. Verum brevi ille tanta concepta spe excidit, non animo illius, sed aut tempore, aut fide & constantia Sfortiæ maiore. Sæpe quidem queri auditus est, beneficium se maximum in ingrato homine collocasse, & quod minime continere cupidi animi angustiæ possent. His curis confectus, cum gravi correptus morbo supremum adesse diem sensisset: advocatis amicis, quorum illi magis erat fides & benevolentia perspecta, ita ad illos locutus fertur. Si mihi erat ita vitæ munere fungendum, ut eius mihi fructus modo deberetur: & cepisse equidem me uberrimum putarem, cui nihil fere unquam in vivendo contigisset, cur me anteactæ vitæ pœniteret meæ: & quando iam per hanc naturæ dissolutionem, mihi aditum parari ad multo meliorem vitam intelligo, alacri plane ac læto animo hinc avolarem. Nam etsi mihi in omni vita facile iis rebus omnibus licuit frui, quæ magis esse usui hominibus atque ornamento possunt: optima spe tamen eorum, quæ me in vita illa beata manent, alendo animum, ita facile semper cetera contempsi, ut nunc quidem cum ea sit mihi obeunda mors,

quam immortalis est vita consequutura, etiam si illa vestra spe mihi immaturior contingat, præclarissime tamen mecum agi existimem. Sed nunquam ego ita in vita agenda mihi potui indulgere, ut ab eius functionis munere, quod natura sanctissimum mihi in patriam meosque imposuit, facile passus sim, ullius voluptatis me & commodi causa abduci. Itaque excedentem me ex hac vita, & meorum cura me, & vero quæ mihi est vita charior mea, cura me patriæ gravius aliquanto vehementiusque angit. Liberos enim suscepi, quorum alterum, cum quidem in eo, ni me amor patrius fallit, magnitudinem animi & virtutem singularem corporis vires pares consequerentur, importuna sustulit mors: alterum ita superstitem vitæ meæ relinquo, ut in quo homine neque in patriam pietas, neque studium & voluntas in suos, neque prudentia atque animi robur ad omnem fortunam subeundam desit: parum esse præsidii positum ob virium imbecillitatem animadvertam. Sed huius quidem ac liberorum orbitati, quandiu vos eritis incolumes (ita me iuvat de vobis sperare, quando sæpius etiam quam vel causa vestra vel mea vellem, & egregiam vestram in me fidem, & voluntatem mirificam licuit experiri) facile ut domesticum hoc vulnus minus sibi impositum a fortuna sentiant, occurretis. Reipub. me cura unius, ita, quod semper optavi, liceat mihi, Deo immortali propitio, excedere e vita, in primis angit. Ita autem interitum ei imminere atque exitium video, ut si qua tamen sit spes reliqua futura, facilius eam improbos homines tollere, quo quidem semper erumpere scelerata eorum conspiratio atque impia visa est, quam bonos ac patriæ suæ amantes cives posse tueri intelligam. Vna hæc mihi viventi cura fuit, ut quandiu mihi per adversarios liceret, atque quoad vires meæ paterentur, bene de meis civibus privatim ac de Repub. mererer. Ita post reditum meum in urbem, & domi per ordinum concordiam, & foris per exterorum Principum amicitiam, id quod civem præstare patriæ

triæ æquum eſt, aut conſilio, aut ſtudio, auctoritate quidem tanta, quantam nunquam mihi ſumpſi, ſed vos mihi eſſe in patriam voluiſtis, Rempub. conſtitui, labantem illam ne penitus improborum conſenſio convellat (quod unum illi diu moliuntur) ita veſtro conſilio quaſi fulciendam, fide, auctoritate, vigilantia relinquo, ſi modo patriæ veſtræ ſalutem, cuius in vos beneficia tanta ac merita ſunt, ducere vobis antiquiorem veſtris privatis commodis poteſtis. Obſtat meæ huic ſpei, quæ eadem peſtis bonorum omnium eſt, una maxime ambitio: a qua tamen nihil erit Reip. pertimeſcendum, ubi illa charitate patria victa, vires, quæ ſæpe exitio hominibus in magnis imperiis fuerunt, nequicquam experta cedat. Præſtate vos ab hac parte tutos, facilis erit vobis reliqua atque expedita in Repub. defendenda ratio. Nam eius quidem vis omnis ita debilitari a vobis facile ac frangi poteſt: ſi hinc vobis præſidium a ratione petendum, hinc minime falſi inani ſpecie honoris atque imperii, famam hominum & gloriam a commendatione pietatis, iuſtitiæ, pudoris vobis eſſe ducendam arbitrabimini, exitum eorum, quibus potior patriæ ſalute cupiditas atque ambitio fuit, deteſtati atque execrati animo. Foris eſt quies ab externis armis: domi otium concordia civium (peſte hac immani ac dira compreſſa) tueatur: cetera tuta facillime erunt. Vnum vos in primis monitos velim, Franciſci Sfortiæ amicitiam, quocumque ille animo eſſe viſus in nos ſit, tantum adeptus per nos imperium, ſummo ſtudio colatis: eouſque autem illius fidei committendam Reipub. ſalutem & exiſtimationem arbitremini, ut in veſtris ſecundis rebus magis quam in adverſis, quod iam ſemel egit, ingrati in vos animi documentum conſtituat. Amicum plane illum vobis eſſe malim: ſed quando tantæ iam eſſe illius opes videntur, & vero ſunt etiam: modo vobis inimicus ne ſit, id beneficii loco accipiendum exiſtimo. Quantum Reipub. debeat, vobis minus ſit curæ: comparate ita vos in poſterum, ut ab

eodem maiora vobis ne debeantur ; idque ubi eritis aſſequuti, eſſe vobis diſſolutum exiſtimate. Beneficii veſtri memoria minus poſt hac confidatis cenſeo. Ita autem fert hominum natura, præpoſtero quidem & converſo ordine, ut qui beneficii meminiſſe debeat, eius immemor ſit; & qui oblivifci, beneficii memoria in eo maneat diuturna: quod tamen certa ratione uſu venit: cum uterque magis quid ſibi expediat, quam quid ſe deceat, ſequatur. Nam qui afficitur beneficio, eius uſus commoditate (quod reliquum eſt) abiicit memoriam, quæ eſſe moleſta ſemper & gravis videtur, niſi illa in animo grato hæreat. Contra qui afficit, beneficii memoriam, quandoquidem illam ſpes mutuæ commoditatis alit, quæ iucunda ſemper & tenax eadem propterea eſt, perpetuo animo infixam habet: & cum venalis eius beneficentia ſit, ut hoc illi merito accidere videatur, fruſtra ab immemore gratiæ relationem requirit. Nullum veſtra cauſa eſt ſuſcepturus bellum, qui domeſticum ſibi otium tuendum putet, iam per omnem ætatem magnis rebus gerendis feſſus; ne hoſtibus veſtris acceſſio ad bellum ſit, etiam in otio agens & pacem colens, eſt vobis magnopere providendum. Quieſcentis auctoritas, ubi amicum vobis retineatis, arma vobis gerentibus præſidio erit. Hic cum ſe collegiſſet, ad filium converſus: Te autem, inquit, Petre fili, cuius nunc maxime fidem Reſp. implorat, quando impedit morbi vis, quo minus multis, ut conſtitueram, pietatis hoc munere extremo fungar, obſecro atque obteſtor, ut quod tibi magno iam natu, cumulate iam ſive uſus rerum, ſive domeſtica diſciplina, ſive maiorum exempla multa ſuppeditarunt, pietatem, quod ipſe potes, in patriam retineas, quod nunquam facile homini licuit, ut prudentiſſimus etiam eſſet, præſtare; conſilium ab iis in Repub. adminiſtranda petas, quorum ut tutior ſententia ſit, & prudentia ſumma, & huic adiuncta egregia voluntas fidesque efficiat. Nam ſi eſt gloria & fama quærenda, eximia illa & præclara eſt, quæ

a pa-

a patria nunquam illa immemore ſuorum, pietati debetur: ſi opes, ſi potentia, Reipub. cauſa & ſuorum civium quæratur. Dominandi cupiditas abſit in iis, inter quos excellere niſi recte factis atque honeſtis vitæ rationibus, impium execrabileque eſt. In privata vita, moderatio atque æquabilitas conſpiciatur. In honeſtos homines & pudentes liberalitas, quæ ab oſtentatione potentiæ & largitionis ſuſpicione, beneficentiæ commendationem habeat. Magiſtratum gerens lenitatem præſtes, quandiu ſpes eſt, eam uſui fore: ſeveritatem item ubi res poſtulat, ut fides ſit parci hominibus, malefactis hominum obviam iri: quorum alterum humanitatis, fidei alterum officiique eſt. Exterorum amicitiæ petantur, quæ ita ſint honeſtæ privato, ut quicquid habent compendii & utilitatis, Reip. nunquam illi formidabiles importent. Contra inimicitiæ nullæ, niſi Reip. cauſa, & cum hominibus improbis ſuſcipiantur: foris bellum aut tuendi patriæ ius, aut propulſandi iniuriam, ſed ita ut defendi videatur illatum, non inferri, atque adeo cum expertus prius omnia fueris. Ampliandi fines imperii cum eius rei ſit infinita cupiditas, moderatio ſit ſumma: atque id quod maximum eſt, & fere negligunt omnes, optimis atque honeſtis rationibus. Hæc autem omnia tibi facillima erunt, ſi crebro & qui ipſe ſis, & quæ tibi a patria ſint impoſitæ partes, memoria repetieris: ſummam in eo eſſe ſtatuens, ubi in agendo & meliores ſemper & prudentiores conſulueris, ut opem atque auxilium a Deo immortali, qui id unus poteſt, quod nulla aſſequitur humana vis, tibi ipſe plane diffidens preceris. Hac oratione confirmatis ſuorum animis, paucos poſt dies deceſſit, vir plane admirabilis ſi parem animum extremæ orationi præſtitiſſet, quandiu illi vita licuit frui: dignus certe multis viſus eſt, quem ob præclaras atque excellentes animi dotes, maximis ac potentiſſimis eius ætatis Regibus, dignitate auctoritateque æquarent. Incidit illius mors in LXIIII. eius ſæculi annum, memorabilem illum quidem Pii ſecundi Pontificatu

futu-

futurum, nisi grave bellum adversus Mahometem Turcarum Regem molientem, importunum ac funestum Christianæ Reipub. fatum sustulisset. Nam per id tempus magna populorum expectatione, coacto Mantuæ Principum conventu, gravi eos & luculenta oratione, quam monumentis literarum consignatam posteritati commendavit, eos ad arma Barbaro inferenda cohortatus erat: qui formidabilis iam Italiæ Germaniæque imperio imminebat. Hinc Ancona profectus, unde euntibus ad bellum commodissima esse transmissio dicebatur in Epirum & Acarnaniam, ubi fieri belli initium placebat, gravi morbo sublatus interiit. Frustratus quidem sua spe, cum ex iis qui professi erant se in eam expeditionem ituros, nemo præter Venetos ad diem affuisset, vir exactæ iam ætatis, & quem tanta spe deiectum mœror animi curæque exederent, diu morbi vim ingravescentis non potuit ferre, ac parum lætis auspiciis, magnum fama & nomine inchoatum bellum sua morte sustulit. Mahometes porro cum summum ab armis otium in Italia esset, ut id maiore nostro dedecore accidisse videatur, Thracia omni armis occupata, cum Byzantii ac Trapezuntii imperii urbes ac provincias omnes, tum Scodram in Dalmatis, Chalcidem Euboeæ urbem nobilem & claram olim Romano bello, præter omnem humanum morem, omnibus in victos crudelitatis & barbariæ exemplis constitutis, sibi armis parere coactas suo imperio adiunxerat. Eodem anno Ludovicus undecimus Gallorum Rex, gravi bello premebatur, cum Regni Principes clarissimos belli Duces, quorum virtute & consilio Carolus pater magna gloria Regnum intestinis discordiis amissum, Anglis e Gallia pulsis, recuperaverat, repente exauctoratos, gravi ignominiæ nota affecisset. Nam Carolus frater minor natu, vetitus Normannorum Regnum hereditate adire, quod illi erat testamento a patre legatum, cum Carolo Burgundiæ, Francisco Britanniæ Duce fœdere percusso, brevi quidem, cum grave per se bellum subita populorum defectio sequuta esset, illum in

rerum

rerum omnium discrimen, cum a militibus tum a ceteris rebus imparatum adduxerat. Ita autem inter omnes conveniebat, nisi pacis conditionibus probatis, quas illi obtulisset victor hostis, cum fratre simul ac ceteris Principibus redire in gratiam, atque iis quæ per vim occupaverat, restituere animum induxisset, Regnum illi fortunasque omnes eodem cursu victoriæ ademptum iri. Ea in re dicitur Ludovicus, tametsi omnium eius ætatis Regum callidissimus habebatur, usus consilio Francisci Sfortiæ Mediolanensium Ducis: cum de fœdere ab illo consultus, in præsentia sibi videri tempori cedendum, ac præferendas quamvis graves & duras pacis conditiones, intestino atque exitioso bello censuisset. Tanta enim procella discussa, quando iam æquiore animo iactura dignitatis quam Regni posset ferri, cuius rei præclarum illi documentum pater reliquisset, fœderis inani specie elusos, ubi vellet, disiectis hoc consilio ac dissipatis eorum viribus, nullo negotio oppressurum. Bellum magna conspiratione Principum adversus Ludovicum susceptum, quod quidem maxime specioso titulo, & ad captandam popularem auram excogitato, Bonum Publicum placuit appellari a Philippo Cominco, maiore prudentiæ & fidei, quam eloquentiæ laude literis proditum est. Idem annus insignis Mahometi victoria, ac miserabili clade Stephani superioris Mysiæ Regis, habetur: quem Barbarus Rex dolo circumventum, ac summa cute detracta, miserandum in modum excarnificatum, immani ac detestando in omni barbarie supplicio affecit. Per eadem tempora Georgius Castriota Epiri Princeps, magna virtute & felicitate Principatu paterno recuperato, magnas res adversus Turcas gerebat: unus quidem dignus visus Pii Pontificis ac Regum omnium iudicio, qui si arma Barbaro inferrentur, summam imperii bello gerendo rerumque omnium administraret.

IOAN.

IOAN. MICHAELIS BRVTI
FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER SECVNDVS.

MAGNVM Medices præsidium ad domesticam potentiam constituendam, videbantur Cosmi unius morte amisisse. Itaque adversarii sublatis animis, qui minime sibi tantam oblatam occasionem amittendam existimarent, Rempub. oppressam per tot annos unius dominatione, aut vi atque armis, aut consilio liberare, & in veterem splendorem & dignitatem vindicare constituunt. In iis, qui principes animos in spem tantam erexerunt, duo Neronii, Ioannes Florentinorum Pontifex, & Dietesalvius frater, peracris ingenii vir, & magnæ in Repub. auctoritatis, habebatur. Atque huius fidei, quam sæpe in omni sua fortuna singularem esset expertus, moriens Cosmus, familiæ fortunas & dignitatem, Petri filii non ingenio magis, quo valere videbatur, quam viribus diffisus, commendaverat. Enimvero erat Neronii magnopere suis civibus probata virtus, cum aliis magistratibus domi gerendis, tum nobili illa obeunda legatione, qua Florentini cum Venetis atque Alphonso Rege, quibuscum tuendi Sfortiæ causa, grave ac diuturnum gesserant bellum, fœdus icerunt. Fuit is annus eius sæculi quinquagesimus quintus: cum hinc fessi Principes diuturnitate bellorum, hinc territi Byzantiorum clade, quorum imperio Mahometes iam biennio ante armis potitus, exitium atque interitum Christianæ Reipub. moliebatur: diu nequicquam deposcentibus Italiæ populis ut ponerent arma, fœdus tandem pacemque iniissent: magni certe hominem ingenii & probatæ

batæ fidei fuisse, maxime Cosmus judicasse visus est: cum minime sit credendum, nisi ita de eo statutum habuisset, ab illo unum fuisse ex amicis delectum, cuius fidei recte committi filii liberorumque eius salutem putaret: cuius omnium postea oppugnator acerrimus habitus infestissimusque est. Quæcunque autem illum causæ impulerit, ut mutato consilio Medicum partes, a quibus semper antea pertinacia summa stetisset, repente impugnaret, illud quidem verisimile videtur, quod ab hominis ingenio minime aiunt alienum fuisse: quandiu Cosmus vixerit, tempori obsequutum, tecta consilia habuisse: eo mortuo, iam solutiore animo & vacuo metu, cum invisam liberæ civitati potentiam hærere in privata domo, atque hereditate adiri, non grave magis atque acerbum Reip. quam turpe flagitiosumque privatis censeret, rem sibi esse suscipiendam, ac liberandam patriam unius familiæ oppressione statuisse. Simultas porro neque ei ulla cum Cosmo unquam, qui cum vixerat coniunctissime, intercessisse, neque ulla satis firma in præsentia ostentari videbatur, cum minime illius opes tantæ haberentur, ubi Petrum Medicem de statu deiecisset, facile Reipub. imperium occupandi. Admittere porro tantum dedecus, atque amicitiæ, fidei, officii iura violare, cum sceleris nulla proposita præmia & flagitii sint: neque ii facile consueverunt, qui venalem fidem, & quæstuosam improbitatem atque audaciam habent. Machiavellius quidem affirmat, sive dolori parere atque iracundiæ, quam constantiæ maluit, ob privatas simultates, id quod video nonnullis placere, in Neroniorum familiam animo alieniore: sive auctorem certum sequutus, minime se in eo a sua fide & religione discedere existimavit, alio animo hominem rem aggressum esse, quam ille voluerit, videri. Provectum illum ait imperii cupiditate, cum vir popularis studiis multitudinis innixus, facilem sibi per Medicum ruinam patefactum iri aditum ad civitatis principatum speraret, simulatione officii Petrum Medicem deceptum,

qui semel omnia sibi esse agenda ex illius sententia atque auctoritate duxisset: in magnum fortunarum ac vitæ discrimen coniecisse. Eum secundum patris mortem, cum id unum rebus omnibus prævertendum dignitati atque existimationi consulenti videretur, uni se homini dedisse, quem ut optimo in se animo esse confideret, multa in illum parentis merita & officia suaderent, ut alienato & averso, nihil aut simultatis aut offensionis subesset. Ita non illum modo sua, sed parentis spe falsum, cuius gravissimum iudicium de Neronii virtute extitisset: tanquam cum homine coniunctissimo, & in primis suarum partium studioso, tum de constituendis publicis rebus, quibus novandis, de medio patre sublato, animos adversarii adiecissent, tum de reparandis stabiliendisque suis, quæ labare iam viderentur, agere instituisse. Existimare præclare secum actum, & minime quidem præter suam expectationem, cum gravi accepto vulnere, & quo uno cum Cosmo patre universa fere Medicum domus concidisset: in eo homine suæ dignitatis præsidium & salutis haberet constitutum: qui maximis sibi vinculis officii & amicitiæ coniunctus, ac facile in Repub. auctoritate princeps, communi animo domesticas simul & publicas res, ut iam levius sibi patris desiderium ferendum videretur, administrare recte & ex familiæ suæ maiorumque dignitate posset. Iam pridem profusa quadam patris liberalitate, qua in re ille nullum sibi unquam modum statuerit, sibi re familiari contracta, fidem in dies fieri angustiorem creditorum importunitate & diffidentia, quorum in nominibus grandem pecuniam habeat implicatam: ut nisi malo impendenti occurratur sedulitate & consilio, fore plane animadvertat, ut de capite dimicare & de fortunis eodem tempore cogatur. Itaque orare eum ut diligentius tabulis inspectis, pro sua fide omnia animadvertenda, notanda, corrigenda statueret: uni se nomen, existimationem, salutem suorum semel permisisse. Ita Neronium suscepta re, cum egregiam illi operam in princi-

pio

pio navasset: ita se gessisse in dando expediendoque consilio, ut hominis fidem multi desiderarint: qui illi æquiores essent, calliditatem & ingenium, suspectum habuerint: qua quidem ex re arrepta a multis ansa sermonis reprehensionisque sit. Cum enim animadvertisset tantum æris alieni conflatum esse, ut latas pecunias expensas exæquaret: eos autem homines in illius ære esse, quorum exigi nomina sine magna eorum offensione ac Petri non levi invidia possent (Cosmus enim, quo sibi plures in civitate obstringeret, ingentem multis pecuniæ vim mutuam dederat) auctorem illi fuisse creditas a patre pecunias exigendi, magno illi metu iniecto, nisi ad suum pervenire primo quoque tempore curaret, quod etiam ipse vidisset, necessario illi, fide brevi amissa, grave rerum omnium discrimen esse subeundum. Nam creditores, nisi in præsentia solutione explicata, diutius illum in suo ære esse non passuros. Quod autem nimium eiusce rei invidiam vereretur, id vero nihil plane esse. Quem enim merito posse queri, secum inique agi, si qua pecunia alios in eorum rebus malis iuvisset, eadem suis non bonis, tueri suam dignitatem & existimationem vellet? Atque eo tamen rem deductam videri, ut tametsi omnia sua spe deteriora contingerent, præstaret, minus etiam secunda eorum voluntate, qui sibi iniqui adeo futuri essent, fidem atque existimationem in civitate, ac per eam principem in Repub. locum retinere, quam dum pergeret nimis indulgenter cum suis & remisse agere, & fidem una & suorum studia, quæ sine ea nulla futura sint, in Repub. amittere. Si ea conditione beneficia fiant, ut cum iis est gratia referenda, quibus accepta referuntur, vertantur in iniuriam: in eorum amicorum iactura, qui sint adeo barbaro ac duro ingenio, lucrum etiam & compendium inesse. Nullam quidem esse beneficii rationem, ex qua minus uberes fructus homines legerent: quam quæ maiora multis viderentur, & pecunia mutua danda constarent. Nam ut fere semper in commodanda parum

gratiæ inesse, cum moleste homines ferant, se quicquam debere, quod aliquando dissolvendum esse intelligant: ita in repetenda plurimum invidiæ, in negligenda iacturæ, ut nihil minus esse agendum videatur, quam ea, quæ cum fiunt parva spe gratiæ, minore certe multo nostra spe fiunt, cum debita exiguntur, & amittunt gratiam, & odium quærunt. Id autem cum aliis fere semper, qui non interdum naturæ bonitate vincantur, tum iis maxime usu venire, qui in ære alieno diutius tanquam in suo hæserunt. Assuescere enim homines sensim ea amare, in quorum diu possessione constiterint; quorum quidem amissione, tanquam eorum illis iactura fiat, cum debita repetuntur, sibi fieri iniuriam arbitrentur. Sed neminem tamen ita parum sui iuris memorem esse, ut quoniam cum sensu aliquo doloris, ab ingratis quam debent pecunia extorqueatur; velit eam diutius, tanquam fœnoris loco, odii accessione, cum benevolentia potius, quæ sit beneficii præmium, videatur esse expectanda, iis occupare. Sive autem minus cupidi sint, iis licere etiam ubi ad suum quis pervenerit, æquis utatur; sive discedat ab officio, dignos eosdem debere videri, qui, quo maxime afficiuntur, angore & cruciatu animi plectantur. Hoc hominis consilium, ut Petro salutare in præsentia videretur, aut grave imminens rebus suis periculum, metu impendentis mali urgente, quo minus detegeret quæ in eo insidiæ laterent, aut semel conceptam de eo homine fidem, cui animum induxerat penitus esse credendum, perfecisse. At ut maxime verum sit, Neronium eius consilii Petro auctorem extitisse (video enim esse qui tradiderint, sua sponte illum, ac nullo impulsore, exigenda nomina curasse) non continuo tamen civis facile persuaderi possit, rationem in eo initam Petri evertendi, atque occupandi principatus fuisse. Coniuratione enim patefacta, quam principes Neronii auctoritatem sequuti, de pellendo Petro & liberis fecerunt: omnia illius consilia, etiam si essent profecta ab optimo animo, quo verisimilius

lius erat ab inimicis trahebantur, & qui insectandis adversariis gratiam ab eo, qui vicisset, se inire sperarent. Erat sane ei dura proposita conditio, qui consultus de tam gravi re, intelligeret sibi in explicanda sui consilii ratione, suam fidem præstandam consulenti esse. Sive enim mallet hominum studia tueri, eidem erat res familiaris negligenda, & quæ una maxime ea consistit, existimatio & fides; sive huius habere rationem, in eorum offensionem incurrendum, quorum benevolentia pecuniarum effusione comparata, ubi reposcitur officii vicissitudo, in odium vertitur, cum eidem horum alterum agere omnino necesse esset. Enimvero ubi Petri Medicis nomine, pecunias procuratores exigere, atque adeo præter multorum expectationem cœperunt, quas Cosmus pater per tot annos æquissimo animo sibi deberi passus esset: sic cœptus continuo & ipse est conviciis & maledictis vexari. In his magna ea cum illius invidia iactabantur, quæ quo vehementius illius rationibus obessent, multo etiam magis adversarii augebant: qui quidem dicerent cecidisse præclare addictis turpissime unius hominis cupiditati, ut quam pecuniam proditæ atque emancipatæ libertatis a superbissimis dominis accepissent, ea ita avare ab iis atque importune extorqueretur. Quam longe filius abesset a parentis institutis, viri optimi & civis clarissimi, si cui unquam dubium fuisset; facile ex utriusque vitæ rationibus apparere. Quos enim ille comprehendisset beneficio, hunc maleficio alienare: liberalitate illum & magnificentia in omnes, cupiditate hunc atque avaritia certare. Miserorum hominum æs dissolvisse alterum, & quorum tenuis res & angusta esset: alterum quoniam illi ipsi solvendo non sint, sanguinem ab iis vitamque repetere, quam vix ullam reliquam habeant, multis sæpe periculis & casibus pro tuenda Medicum causa obiectam. At aliam quidem rationem ineundam videri principatum in libera civitate expetenti. A quibus libertas petatur, si modo illa omnium, quæ expetantur in hac vita, plurimi

homi-

hominibus facienda sit; iis etiam patere eorum liberalitatem debere, qui tam avide illam & cupide petant. Patrem hoc nomine vocatum esse in invidiam: qui si modo sit suorum civium libertati insidiatus, haud velle visus sit eos ingratis servire: filium id spectare ut inter miseros & egentes, beato liceat atque opulento regnare. Nam quod nimis homines in ducenda sui officii ratione indulgentes, nemini se dicant facere iniuriam, ubi repetere suum pergant: tam crudele & barbarum institutum, nulla unquam iura, quæ homines colant, permisisse; ut alienum æs, cum nihil aliud supersit quo dissolvatur, carcere, vinculis, cruciatu corporis sit repræsentandum. At si crudeles homines & immanes, sanctissimæ religionis institutis, quam profitentur, sibi minus esse standum censeant: quin etiam humanitatem omnem una exuant, nihil superesse causæ videri. Barbarorum hominum morem hunc & ferarum ritu viventium, si quæ unquam civitas coluerit: ei semper fere exitio fuisse. Hinc odia, simultates, atque intestina bella exoriri, quæ nunquam, nisi ruina populorum & pernicie, finiantur. At iactare Petrum Medicem magna beneficia atque illustria, quibus illius maiores sibi civitatem devinxerint: quæ si modo ulla extarent, multo esse æquius videretur, his illum moneri, quam diversa & præpostera ratione niteretur, qui ita sibi statuisset a maiorum institutis discedendum, ut in quos homines illi beneficia maxima contulissent, in iis ipsis maleficia tanta constitueret. Sed ut amplissima etiam maiorum merita, & non ingentia maleficia potius in Rempubl. commemorari queant: quæ ulla hominum merita tanta posse patriæ exprobrari, ut non multo ab iis maiora illi & ampliora debeantur. At quoties pro his tamen relatam gratiam esse? Bella maxima & gravissima eorum causa suscepta: eiectos e civitate nobiles homines, atque optimos cives indicta causa damnatos, proscriptos; ventum sæpe eorum causa esse ad arma: intestinas discordias & dissidia illis alentibus, patriam adductam in rerum omnium discrimen.

Pro

Pro quibus meritis tantis & ſtudiis in ſuos, quam gratum animum ſibi eſſe præſtandum putet: ut nemo iam hoc ignorare ulterius poſſit, præclarum ſuæ voluntatis documentum Petrum Medicem dare. Quod autem ille beneficium patriæ offerre inſigne magis videatur, quam cum ſuis civibus ſummo iure experiri: quaſi illi vita & libertas pro vade ſiſtenda ſit, in illam crudeliſſime ſevire? quouſque expletus ſuorum ſanguine, gravem atque infeſtam civitati potentiam, in Rempub. victor ſuperbiſſime iactet. Ergo hæc eſſe illius Principatus auſpicia, quem tanquam a patre ſibi relictum, hereditate adiri æquum putet: ſed iis ipſis neminem magis, quam eum ipſum, qui illum malis rationibus quærat, ſibi male & fœde precari. Probra enim maledicta, execrationes illos quidem obſtrictos habere, qui ut execrandi ipſi ſint, quaſi in eo compendium faciant, ultro ipſi operam dare videantur: ab iis ipſis certe, qui vindex ſcelerum & ultor eſt, pœnas aliquando Deum immortalem expetiturum. Hæc cum licentius in dies atque impunius in foro medio, ac frequenti civium conventu iactarentur: ita ea pro ſuo quisque ſenſu accipiebat, ut magna tamen hinc in Medices conflata invidia, illis propediem eſſe dimicandum de capite & de fortunis cenſeret. Qua re Dieteſalvius animadverſa, quo iis exitium maturaret, animum ad nova conſilia adiecit, dum hominem tanta invidia flagraret, nullo negotio illum de principatu depelli, ac tolli poſſe de medio arbitratus. Ita autem id ordine narrare inſtituam, ut cum alios minus licuerit, quorum apud me pluris auctoritas & fides potior eſſet futura, Machiavellium quidem ſequar auctorem: ubi hominis fidem, id quod crebrius accidit, aut diligentiam deſiderem, minime id ſim diſſimulaturus: tantisper eorum offenſionem deprecatus, qui minus meam hanc rationem probarint, dum ex iis quæ a me deinceps ſcribentur, non cum homine mihi, cuius ego genere ſcribendi delector, ingenio faveo plurimum, ſed cum iis, quæ ſcripta reliquit, inſtitutam contentio-

nem

nem esse intelligant. Equidem vel eius etiam causa mallem, in scribenda historia, per eorum temporum rationem, quibus scripsit, ingenio illi obsequi quam certorum hominum cupiditati licuisset, nihil eius scriptis luculentius, absolutiusve potuisset inveniri. Erat adhuc Cosmo vivente, Lucas Pitius, vir cum maxime gratiosus apud omnes ordines, tum ea in Repub. auctoritate, ut unus omnium consensu in civitate haberetur, quem Medicum potentiæ æmulum, si quando esset de principatu dimicandum, adversarii Cosmo minime opponere dubitarent. Is quandiu vixit, cum se nunquam illi parem gratia futurum existimaret, quam magnis suorum studiis & contentionibus consequutus, omni ratione & consilio tuebatur: facile hanc tantam sive laudis contentionem, sive ambitionem & cupiditatem compressam sedatamque habuit: eo mortuo, tanquam spes omnes familiæ & posteritatis cum eo uno occidissent: facile per patris admirationem fortuna filii contempta, sese adversus illum erigere & nova inire cum adversariis consilia, quæcunque illum spes aut patriam liberandi, aut principem locum in civitate occupandi moverit, de Petro Medice opprimendo cœpit. Verisimile porro illi videbatur, ubi studiis nobilitatis subnixus, quæ veterum simultatum memor, nunquam plane esset remissior in suo iure repetendo futura, de loco Petrum movisset, iam nemine obsistente cuius potentiæ magnitudo suæ dignitati officeret, ad se unum Reipub. administrationem atque imperium delatum iri. Cum autem is summum magistratum adeptus, legem ferret de magistratibus per suffragia creandis, nobilitate in primis a populo diffidente, quæ magistratuum creationem, cum novo instituto civibus sortito mandarentur, ad veterem suffragiorum morem revocaret: recusantem populum ac ferociter contumaciterque legi obsistentem (cum nemo non videret sortis beneficio sublato, novis hominibus ad magistratus & honores capessendos aditum præcludi) iis, qui capita seditionis essent,

ſent, aut honorum abrogatione aut exilio mulctatis, venire in concionem atque accipere legem coegit. Ita compreſſa ſeditione, quam perniciosſam maxime futuram Reipub. appareret: adnitentibus principibus, quorum cauſam magno ſalutis atque exiſtimationis periculo ſuſceperat defendendam, & verbis ampliſſimis collaudatus & decretis honorificentiſſimis auctus, populi etiam in ſe ſtudia convertit. Viſus enim erat, per interiectam moram animorum ardore atque ira deferveſcente, libertatis tuendæ ac communis concordiæ cauſa e ſua maxime & Reipub. dignitate magiſtratum geſſiſse. Hæc domi tanta laus Pitio & gloria parta iam ſermone ac fama hominum, municipia circuniectasque civitates omnes pervaſerat: quæ cum popularem admirationem haberet, in dies illi hominum ſtudia & benevolentiam maiorem conciliaverat: communis ſalutis & libertatis auctorem & vindicem ſuſpicientium: quem paulo ante acerbe ac peſſime odiſſent. Ac cum nullo non genere honoris inter ſe illo ornando honeſtandoque certarent: ut ſunt homines fere ſuo ingenio effuſi, ſive odio in aliquem, ſive ſtudio efferuntur, cum munera illi ampliſſima mittebant, quibus maxime rem familiarem dicitur auxiſſe, tum ædificandis ædibus, quas regio more laxiſſimas in urbe pariter atque in agro inſtituerat, materiam atque operas ſuppeditabant. Quæ omnia cum invidiæ ſemper expoſita, magnam habeant offenſionem, huic uni tamen in præſentia præſidio & ornamento erant: poſtremo cum non æque ſecundam fortunam ferre & partam tueri potuiſſet, exitio etiam fuerunt. Aiunt enim illum, minime pro ſuorum civium expectatione, perditos atque egentes homines, tum rei capitalis & maieſtatis damnatos, cum in illius ædes quotidie multi tanquam in aſylum confugerent, modo iis extruendis fore uſui viderentur, fovere, tegere, ſi quid adverſus leges & mores civitatis admiſiſſent, tueri atque ut impune ferrent laborare inſtituiſſe: graviter id magis ferentibus bonis, quam palam audentibus queri: qui re-

ctis studiis collectam gratiam, etiam si in omnium perniciem verteretur, ægre posse labefactari intelligerent: tempore per se eamdem effluere sperarent, ita natura hominum ferente, ut quæ opinio semel de magno homine insederit, ea difficillime evellatur: eadem evulsa, tanto gravius odium & acerbius succedat, quanto in illos iustius est, qui per speciem probitatis & beneficentiæ, quam qui aperte & minime dissimulanter læserunt. Id autem cum diu impunitas aluisset, quam facti pulcherrimi memoria tueretur (existimante eo id gratiæ dari, quod metu extorquebatur) ubi metu discusso, nunquam futuro satis diuturno, si quando affectis iniuria spes vindicandi ostentatur, in apertum erupit, vix illius ruina potuit atque exitio restingui. Qui Pitii causam tuentur, his tot criminationibus liberatum, una in re minus se præclare pro hominum existimatione gessisse contendunt: cum illi neque prudentia, neque consilium in re suscipienda defuisset, visi eius in munere exequendo, animi vim & constantiam desiderare. Cetera tanquam, ea a Machiavellio excogitata emanaverint, iidem facillime refutant. Quod is magistratum gerens Hieronymum Machiavellium turbulentum hominem & seditiosum pro iure summæ potestatis urbe excedere atque ire in exilium iussisset: memorem veterum iniuriarum, inde captata occasione, suo dolori atque iracundiæ indulsisse. Qui vero convenire, ut qui pro causa nobilitatis, unus in civitate adversus populi commoda pugnare ausus, gravem in primis actionem & periculosam suscepisset, is speraret multitudinem sibi tyrannidem in civitatem appetenti affuturam? Neque autem illud verius esse, hominis ædes, cum id minime sine magna totius civitatis querela accidere potuerit, sicariis & facinorosis hominibus patuisse: quod eorum opera ad ædium extructionem uteretur. Nam ut maxime Cosmus Medices quiesceret, ac facile pateretur eum sua sponte tantæ invidiæ flamma conflagrare, cuius ille ex ruina crescere videretur: non

ita male cum Repub. agebatur, ut magiſtratui vires ad privati civis audaciam vindicandam deeſsent. Ridiculum autem videri, cum eo perfugium & receptum improbi homines haberent, poſitis gladiis, ſerras, dolabra, aſcias, vectes in manus ſumere, tigna, cæmenta contrectare, lapides humeris ferre, cum ea de cauſa videantur velle improbi eſse, ut ſcelere & improbitate partum otium, perpetua etiam vitæ infamia & turpitudine tueantur. Hunc hominem Neronius cum ita eſse animatum in Medices cenſeret: ut facile ſe illum perducturum in ſententiam ſperaret: ſe ad illius rationes adiungere, ac ſua in illum ſtudia conferre amicorumque conſtituit: per hanc animorum coniunctionem fore arbitratus, ut brevi Petro Medice oppreſso, ſua dignitas Reipub. atque auctoritas magiſtratibus reſtitueretur. Ita cum hominem adiiſset, qui ſuorum civium iudicia ampliſſima conſequutus, conſervatæ patriæ ſibi laudem vindicaret: ad eum in hanc ſententiam locutus fertur. Perditam atque everſam Rempub. niſi quid illa præſidii in ſuis civibus inveniat, Medicum corroborata iam atque inveterata potentia, ab eo opem atque auxilium implorare, cuius hæc domeſtica laus ſit, patriam ab improborum civium conſpiratione defendendi. Has partes eſse omnibus a natura impoſitas, duras illas quidem atque arduas: ſed iis potiſſimum qui cum hoc eſse ſuum munus agnoſcunt, tum illud etiam præſtare ſuis civibus poſsunt, & vero etiam conſueverunt. Eo ſe animo eſse, præclarum iam antea civitati documentum dediſse, cum in ſummo magiſtratu, magno propoſito vitæ periculo, adverſus principum auctoritatem plebe pertinaciſſime magiſtratuum ſortitionem defendente; quæ improbis civibus per ſortis temeritatem honores & dignitates ampliſſimas mandaret, auctoritate ſua & conſilio compreſſiſset: gravi animadverſione conſtituta in eos qui tantum malum in civitate concitaſsent. Ad eum ſuos cives confugere, cuius fidem olim ſuſcipienda bonorum cauſa, conſtantiam pa-

rem & robur experti semel eadem tuenda essent. Atque esse in eo tamen, cur sibi gratias Deo immortali agendas maximas putent. Eo enim Medicum potentiam adductam esse, ut quod vix antea verisimile visum fuerit, ubique iis contracta re atque angusta fide, delabi eam brevi sua sponte & corruere necesse sit. Occasionem vindicandæ patriæ ex diuturna non solum servitute & gravi, sed indigna etiam & flagitiosa liberis hominibus, cum ea captanda omni studio fuerit, minime amitti oblatam oportere: sero eamdem, ubi in præsentia omittatur, quæsitum iri. Esse Petrum Medicem, in quo uno existimatio familiæ & nominis nitatur, hominem inertem, nullius animi, consilii, ingenii, plurimum certe illum degenerantem a parentis virtute, summi hominis, & populi studiis, quæ filius amiserit, principem locum in Repub. tuentis. Ad tarditatem ingenii virium imbecillitatem accedere, quæ eo maior debeat videri, quo laboranti adversa valetudine, minus in liberis præsidii constitutum sit, admodum adolescentibus, & qui nullum adhuc attigerint publicum munus, in quo specimen sui aliquod dare civitati potuerint. Adiuvari hoc consilium importuna atque acerba nominum exactione, qua Petrus alienatis multorum animis, gravissime apud omnes ordines offenderit: ut quam potentiam non optimis rationibus quæsitam pater multis large & munifice dando auxerit, sordide filius & avare exigendo, vix videatur diutius in civitate retinere posse. Meminisse etiam libentius homines quid dederint, quam quid acceperint: dedisse extraordinarios honores atque imperia, principatum in Repub. regnum, quorum quota quæque pars æquari tantula mercede possit, quæ miseris amissæ libertatis solatio, sit persoluta? cum hæc omnia eodem concurrere, tum illud in primis, quod quanti referat ad summam eius consilii conficiendam neminem præterire. Affuturos ei principes Reipub. magnæ virtutis & dignitatis homines, qui uni servire in libera civitate, in qua nihil præter virtutem & probitatem excel-

excellere æquum sit, indignum ducant: ex his Nicolaum Soderinum & Angelum Acciaiolum: quorum altero brevi magistratum gerente, facilior exitus rem aggredientibus sponderetur: alter iustis de causis inimicus Medicibus esset, ac præterea magni vir consilii & prudentiæ haberetur: cuius præclara documenta & multa domi & foris maximis honoribus functus dedisset. Quæ cum ita se haberent, modo in præsentia, omni cunctatione omissa, sibi esse rem agendam statuerent, omnia illis brevi, quod a viris fortibus spectari æquum sit, expedita atque absoluta fore. His facile Lucas persuasus, cum id quod valde pertinere ad eius animum confirmandum videbatur, summam totius gerendæ rei, ad se unum deferri intelligeret, qua ex re sibi animo spondebat futurum, ut patriæ semel conservatæ laudem adepto, parta iam pridem gloria constaret: se ad omnia animo paratum, nulla in re illi defuturum confirmat. Ita in præsentia re administrata, cum Soderino & Acciaiolo ille collocutus, facile utrunque sua sponte iam a Medicum causa aversum in sententiam traduxit. Erat Nicolaus Soderinus suo ingenio popularis, ac studio libertatis, cuius vindicandæ partes minime sibi dissimulanter sumebat, in primis gratiosus & multitudini charus. Quanquam enim privatæ simultatis causa adolescens in Medicum partes transierat: quod cum Nicolao Vzanio vim intentasset, ab his defensus protectusque esset: magna tamen commutatione rerum facta, animum quo Reipub. salus, ac dignitas avocabat, convertit: nullam satis iustam causam & gravem necessitudinis cum iis esse arbitratus, quorum mens a patriæ salute aversa omnium ab se animos alienasset. Sed idem tamen, cum eius rectissimi sensus & cum bonorum causa congruentes essent, animi impetu interdum magis ferebatur, quam constantem hominem & gravem deceret: ut cum raro in capiendo consilio rationem certam sequeretur, etiam si optima vellet, minime eadem tamen exequi facile pro animi sententia atque instituto posset. Atqui Angelus

Accia-

Acciaiolus veteres inimicitias, quas cum Cosmo Medice ſuſceptas, diu propter hominis auctoritatem diſſimulaverat, filii ſalute & dignitate oppugnanda videbatur hac occaſione oblata, perſecuturus. Cauſæ autem hæ inimicitiarum a Machiavellio feruntur. Iam pridem huius Raphael filius uxorem duxerat ex Bardorum familia, Alexandram nomine. Ea ſive id ſuo vitio, ſive ſuorum accideret, cum minus liberaliter ſe & a ſocero pariter & a viro tractari queſta eſſet: uſa conſilio atque ope Laurentii Hilarionis affinis, e ſoceri domo magna illius ac viri offenſione aufugit ad ſuos. Quanquam minime Angelus videbatur, diu tantam familiæ illatam iniuriam neglecturus, magnæ homo dignitatis ac prorſus infamiæ inſolens, in præſentia tamen quod ſuæ moderationis eſſe & gravitatis ducebat, mitius agere leniusque conſtituit. Ita per communes amicos rem ad Coſmum Medicem detulit: qui, cum utrinque pœnæ & compromiſſa interpoſita eſſent, cognita cauſa, de re tota quicquid eſſe e ſua fide, atque cauſæ æquitate cenſeret, quando placuiſſet eo uti arbitro & diſceptatore, iudicaret. Cum diu acta res iactataque eſſet, Coſmus ſecundum feminam decrevit: cum illud addidiſſet, adoleſcentem reſtituere dotem uxori in præſentia placere, ſive autem illa ad virum redire, ſive ab eo ſoluta agere vitam cum ſuis mallet, quo minus integrum ei utrunque eſſet, non prohibere. Iudicii exitus is fuit: ut neque ſatis ſolidam gratiam ab iis inierit, ſecundum quos iudicavit, cum illi animum induxiſſent, non potuiſſe ab eo aliter ſalva religione decerni: & ab Acciaiolis patre & filio, cum nihil datum gratiæ ac veteri coniunctioni quererentur, odium ingens non ſibi magis qui ſatis adverſus vim omnem tectus & munitus eſſet, quam filio grave futurum quaſi præmii loco retulerit: illuſtri certe in poſterum futurus exemplo, ab iis eſſe iudiciis declinandum, quibus abſtinenti & conſulenti ſuæ fidei, vitæ periculum ſæpe, & cupido improboque infamiæ gravis nota ſubeunda ſit. Alia cauſa diſiunctio-

nis

nis atque inimicitiarum a Iacobo Cardinali Ticinensi affertur, auctore gravi, & quo arbitro Florentini aliquot postea annis usi dicuntur, disceptanda de finibus controversia cum Senensium civitate: quæ res facit ut credam, homini non obscura fuisse quæ in ea Repub. gererentur. Huius autem extat commentarius, quem de Neronii & Pitii coniuratione in Petrum Medicem confecit. In quo quidem ita est eam rem omnem persecutus, ut in quibusdam a Machiavellio dissentiat, nonnulla tradat quæ sunt ab eodem, aut consulto, aut quod ea ignorarit, prætermissa. Causam autem hanc tradit alienationis fuisse: quod Acciaiolus Cosmi patris semper habitus studiosus, quereretur filio a Petro prælatum adolescentem in filiæ nuptiis, neque nobilitate familiæ, neque studio in suos ullo modo illi æquandum. De iis, quæ Machiavellius habet, mentionem nullam facit: intercessit autem Ticinensi cum Laurentio filio amicitia, quod scriptæ ad illum aliquot epistolæ testantur: multo vero arctior cum Gentili Vrbinati, quo Laurentius adolescentiæ moderatore, & in administranda Repub. participe consiliorum semper postea est usus: ut verisimile sit scribenti historiam adiumenta ad ea exploranda cognoscendaque, quæ gererentur multa, ubi vellet suæ religioni consulere, suppeditata esse. Hæc hominum studia cum adeo diversa ac varia essent: omnes tamen pariter hoc se unum velle præ se ferebant, civitatem, legum ac magistratuum maiestate restitutа, quam nullam iam esse querebantur, a paucorum dominatu vindicare. Pulcherrimo illos titulo & speciosissimo usos adversarii arguebant, cum ad animi studium atque ambitionem tegendam, tum ad multitudinem fallendam in primis, quam minime defuturam suis liberatoribus sperabant. Esse enim fere hunc imperitorum morem atque institutum, ut semper spem commodi præsentis, impendentibus malis, nullo etiam suasore præferant; cum malorum sensu, quando adsunt, modo afficiantur; imminentium metu non moveantur: quæ quidem ne diuturnior

turnior cura & molestior sit, iis se obrui imprudentes; quam si ultro occurrant consilio, peti frustra malunt. Ad horum confirmanda consilia, duo illa maxime opportuna in civitate acciderunt: quorum alterum tanto magis populum a Petro alienavit, quanto crebrius, ut iam diximus, iactatum, in voces malevolorum & sermonem incurrebat: locupletes homines & qui maxime Cosmi patris studiosi fuissent, quod dissolvere æs alienum minus possent, amissa fide domi se continere non sine magna nominis atque existimationis iactura coactos: alterum apud principes, magnum in illum odium, quod eo se contemptos arbitrarentur, conflavit: cum per eos dies Laurentio filio Clarice ex Vrsina familia Romæ æque clara & potenti nupsisset: visum aut odisse suos aut aspernari, quos parum dignos sua necessitudine & affinitate censuisset: quod tamen qui altius rem perspiciebant, non suorum magis contentione ab eo factum contendebant (mitius enim hoc malum futurum & levius ferendum) quam infinita illa dominandi cupiditate, cuius rei firmamentum & robur constituendum in potentium hominum & factiosorum coniunctione atque affinitate iudicasset. Ita ex ea re captata occasione, palam in illum pervulgata illa atque ex eodem loco desumpta, quod his moveri multitudinem imperitam apparebat, iactabant. Tanquam iam Petrus Medices civitate maior patriam aliam quæ illius magnitudinem impleret, sibi esse quærendam statuisset, ita præteritis suis, Romæ ex familia nobilitate potentia opibus clientelis florentissima, cuius coniunctione gravi semper libertatis periculo, opes stabilirentur suæ, affinitatem atque amicitiam quæsisse. Quid vero esset ab ea familia metuendum, Senensium civitatem nobilem in primis Etruriæ & potentem, non ita pridem fuisse documento: qui quanquam Venetis fœdere iuncti, eorum magnis auxiliis niterentur, coniecti in magnum rerum omnium discrimen ab uno Ildibrandino Vrsino Pitilianensium Comite, ac pacem facere iniquissimis etiam

con-

conditionibus coacti sint. Scilicet cum Petro Medici sordeant sui, ex illustri loco fuisse filio uxorem quaerendam, ex qua liberos tolleret, aversandamque eorum nobilitatem, per quorum ruinam & calamitatem Medicum familia sibi in altissimum civitatis locum aditum patefecisset. At quo iam animo eorum fastidium atque arrogantiam posse perferri, qui cum iis recusent connubii iura affinitatemque iungere, a quibus procreatos se in lucem editos, altos, educatos meminerint? Sane quo hominum consilia spectent, nemini, qui plane tardo atque hebeti ingenio non sit, obscurum esse posse. Cui autem dubitandum esse, eos, a quorum coniunctione nobiles ac potentes cives avertantur (quod liberis hominibus ultimum malorum sit) servorum loco haberi? Iisdem, ubi sibi libertatem eripi patiantur, cui iam minime obscure per nuptiarum foedera, violentis opibus & non ferendis constitutis, importuni homines & crudeles immineant, omnia mala esse perferenda, quae servitutem consequantur, caedes, exilia, proscriptiones, gravissimas atque acerbissimas vitae calamitates, sive subire aequo animo dominorum superbissimorum iugum, sive excutere, quod viris fortibus dignum est, idem audacter velint. At non ita se Cosmum patrem gessisse, de quo homine quicquid adversarii senserint, constare tamen eum magis populi benevolentia, quam externis opibus clarum fuisse. Magis illum integra & constituta re, fama, nomine, studiis civitatis subnixum singularibus, quae ille se cum omnibus aequari patiendo, ac beneficia maxima in multos conferendo sibi conciliasset, rationem hanc, cum illi aeque explorata esset, domesticas opes & potentiam augendi tanto cum suorum odio contempsisse. Esse has quidem optimi civis partes & patriae suae amantis, ut cum nihil habeat sua fide religioneque antiquius, immanem hanc dominandi cupiditatem, quam Petrus Medices suis civibus semper infestam futuram coniunctione potentium foveat, quasi belluam cavea inclusam, compressam animi

moderatione æquitateque habeat. Ac quemadmodum qui ea pietate in patriam extiterunt, debitum suæ virtuti præmium retulerint; ita hunc in præsentia suæ cupiditati debitum referre. Nam illis quidem civium suorum charitatem, benevolentiam, commendationem nobilitatis: huic, id quod a servis expectandum sit, partum odium invidiamque esse. Cum ita civitas seditionibus laboraret, magnam in spem hominibus erectis penitus tandem vindicandæ libertatis, cuius populare ac plausibile nomen consulto ad multitudinem in Petrum concitandam inimici inculcabant: iam principes videbantur facile illum oppressuri, cum ab amicis imparatum, qui se totos ab illius rationibus ob nomina acerbe atque avare exacta avertissent, tum sensim obliterata memoria veterum beneficiorum, invisum multitudini, cuius libertati ob nimiam potentiam insidiari etiam vulgo credebatur. Quæ quanquam ad hunc modum gerebantur: haud tamen deerant viri boni, qui cum causam tanti motus probarent, eius quidem exitum perhorrescerent, in quo non magis certa salutis spes, quam legum ac iudiciorum interitus ostendebatur, hinc impendentes Reipub. calamitates avertere, omni studio improborum civium conatibus obviam eundo, parati essent. Ac cum appareret, civiles discordias ut ex potentium odio & fastidio nasci, sic facilitate & comitate tolli: deliniendam multitudinem, atque ab expectatione rerum novarum alias curas afferendo, quibus animi tenerentur, cum nunquam vacuis, materia ad seditionem videretur defutura, omnino avertendam censuerunt: ludis equestribus magno apparatu indictis spectaculisque varii generis, cuius rei excultam a maioribus disciplinam, ac magno studio semper quasi per manus traditam, gens nobilissima retinuit. Inerat in eo consilio præter ceteras opportunitates illud etiam commodi: quod in magna hominum frequentia & ludorum celebritate, cum ex vicinis populis plurimos rei novitas excitura videretur, si quo præsidio Respub. indigeret ad seditiosos homi-

homines in officio continendos, & manus armatorum tuto cogi, & ne ob eam causam populus tumultuaretur, occultari etiam facile posset. Increbuerat enim apud multos sermo, armari homines a privatis, cœtus nocturnos fieri, multitudinem convocari ex agris, tela ac tormenta in privatorum domos conferri, atque omnia ita agi, ut res ad arma & ad vim spectare videretur. Iam opportune anno a Cosmi Medicis morte vertente, Petro filio liberisque eius, qui totum illud tempus in luctu egerant, de more erat ad vestitum redeundum: qua ex re magna erat occasio oblata civitati affectæ intestinis discordiis, aliquam a tantis malis levationem, quibus vexabatur, & quasi aberrationem quærendi. Ita magna hominum expectatione ludis commissis, cum ex omnibus fere Italiæ civitatibus clari ac nobiles adolescentes aut spectandi studio aut certandi concurrissent: Laurentius Medices magnæ indolis & spei adolescens, omnium quibus cum concurrerat victor, haud satis læto plausu approbationeque hominum, quorum languidiora studia plane iam deferbuisse viderentur (sive gratiæ id datum, sive veræ virtuti est) primas retulisse fertur. Haud satis scio sint ne hi equestres ludi, quibus insignem inter alios Iuliani fratris Laurentii virtutem Angelus Politianus, elegantiore quidem carmine quam vendibili, illis temporibus prosequutus est. Parvi quidem momenti rem, ne minus esse nobis prætereundam censeremus, magna de eo adolescente opinio hominum atque expectatio perfecit: quem unum ni mors immatura sustulisset, Laurentio fratri, homini elati animi & maiora concupiscenti quam libera civitas ferret, in Reipub. procuratione obiectum, tantorum malorum vindicem, quibus fere illa oppressa est, moderatorem certe futurum, quo minus plane libertas interiret, vulgo homines ominabantur. Etrusci scriptores alii, atque in his duo Nicolai, Valorius qui Laurentii vitam conscripsit, & Machiavellius equestris certaminis gloriam Laurentio tribuunt. Secundum ludorum celebrationem alia

M 2 spe-

ſpectacula varii generis placuit præberi. In iis trium Regum ad Chriſtum natum adventus, ut longe magnificentiſſimo apparatu, ita pari multitudinis concurſu, nobilibus adoleſcentibus Regum perſonas agentibus, concelebratum eſt. Atque cum hæc omnia ita eſſent acta, ut viri boni non deſperarent, per ea civitatis ſtudia Medicibus conciliari, quam unam rem ad pacem atque ad otium in civitate conſtituendum eſſe expeditiſſimam cenſebant: ſemel iam ab illis alienatis odio animis, atque aditu ad hominum benevolentiam præcluſo, cum ſe hiſce rebus exiſtimarent quaſi illecebra peti, quæ res magis etiam digna odio videbatur, gratia aut nulla, aut perexigua ea quidem inita eſt. Itaque ut fere ſemper res ex eventu, non ex certa ratione æſtimantur: iam erant qui eorum conſilium improbarent, quibus auctoribus Petrus ea ſpectacula edenda ac faciendos ludos curaſſet. Nam ita videri natura comparatum eſſe, quod rerum uſus ac certa ratio doceret: ut quemadmodum ea, quæ in bene affectos animos fiunt, etiam ſi ſpeciem iniuriæ habeant, beneficii loco accipiantur; ita quæ in alienatos & infenſos, ut maxime proficiſcantur ab optimo animo, ſemper ingrata accidant & moleſta. Itaque illud iam vere dici poſſe & recte collocato beneficio, hominum benevolentiam, & male poſito, odium quæri: illud etiam minime pro eorum temporum ratione fuiſſe excogitatum: ut qui eo nomine apud populum offendiſſent, quod extraordinarias poteſtates ac nimias opes & violentas affectare dicerentur, ab iis per domeſticarum copiarum oſtentationem, quæ magna his agendis rebus conſpiceretur, maiore etiam animorum disiunctione atque odio homines abalienarentur. Si porro unquam alias, at tum hoc maxime a Petri rationibus videri alienum fuiſſe. Nam ea iam a pleriſque, & quidem magna cum illius infamia, diſſeminari: cum pecunias a privatis repeteret ad tegendam inhumanitatem atque animi ſordes, quæ ægre elui ulla ratione poſſent, rei familiaris anguſtias,

ſtias, obduxiſſe: eumdem quaſi exitium ſuorum & ruinam iuſtum triumphum & ſpecioſum ſibi duceret futurum, feſtis diebus magna frequentia populorum, detracta ſpolia a civibus victis, quæ monumenta eadem & ſuæ crudelitatis & eorum calamitatis eſſent, pretioſa vaſa & perfecta antiquo opere atque artificio, præclara toreumata, quicquid domi argenti habuerit, ſtragulam veſtem, ſigna, tabulas pictas, proferre atque oſtentare minime veritum hominem exiſtimationem auſum eſſe. Cum hæc omnia, quæ mala ſua natura eſſent, dies faceret deteriora: inteſtinum malum aut Petri indulgentia, aut adverſariorum vis atque audacia magnopere etiam augebat. Nam ille ſive ſtatuiſſet minus ſibi eſſe timenda, quæ inimici adverſus ſuam dignitatem machinabantur; ſive quod probabile eſt, eadem ignoraret, quieturus videbatur: hi perpetuo quaſi faces quaſdam ad hominum ſenſum admovendo, multa in Medices atque in præſentem rerum ſtatum concionantium more, coacta multitudine frequentioribus urbis locis iactabant, quibus ſerpens in dies latius incendium aleretur: tolleretur plane omnis ſpes illud, niſi magna multorum ruina, reſtinguendi. Quæ cum per ſe gravia viderentur, alia præterea ut fere deſperandum de Repub. eſſet perfecerunt. Deceſſerat per ea tempora Franciſcus Sfortia Inſubrum Dux grandis iam natu: vir magnus ille quidem, & qui cum omnia ſua ſpe maiora eſſet aſſequutus, dubium fecerit, utrum fortuna virtutem, an virtute fortunam anteierit: utraque certe innixus ita dubiis etiam ſuis rebus & adverſis alteram ſemper altera fovit, ut in neutra quidem ad res magnas gerendas, quamvis magnis & claris hominibus, deſtitutis alterius ſubſidio ſatis momenti futurum probarit. Moritur minime opportuno tempore ſuorum, Pauli ſecundi Pontificatus anno altero, qui fuit eius ſæculi LXV. cum quadrageſimum & nonum annum natus Regnum adeptus, XV. rerum Mediolani potitus eſſet. Ita Galeatius Maria filius, qui iam anno ſuperiore, Ludovico Regi Gallorum auxi-

lio

lio miſſus, tum in Allobrogibus hibernabat, matris literis excitus ad Principatum capeſſendum, magno vitæ periculo, cum ob infeſta itinera, ſæpe veſtem mutare, ac per devia & prærupta loca iter facere, petitus hoſtium inſidiis cogeretur, Mediolanum rediit, ubi magno populorum conſenſu Dux ſalutatur, ac Principatus inſignia accipit. Hinc cum optimo conſilio paternas amicitias ſibi eſſe confirmandas ſtabiliendasque exiſtimaret, quibus Sfortiæ familiæ partum in Italia tantum imperium eſſet: cum ad alios Principes omnes, tum ad Florentinos maxime, quorum merita illuſtriora in patrem extitiſſent, legatos honeſtos homines miſit: iis adiectis mandatis, ut fœdera, quæ civitas olim cum patre inierat, cum filio pariter per ſummum magiſtratum firmanda, & quæ pecunia eidem ſtipendii nomine eſſet conſtituta, ſibi illius ſucceſſori, & æque propenſum in illam Rempub. animum gerenti, decernendam curarent. Ab his adito magiſtratu atque expoſitis mandatis, cum is multorum vocibus & ſermonibus territus, non ſatis quid decerneret conſtitutum haberet: Petrus Medices, ex cuius auctoritate omnia agere iuſſi erant, etiam atque etiam contenderet, fidem eſſe civitati tuendam, retinendamque cum novo principe amicitiam florentiſſimis opibus & fortunis, atque adeo animo cum Repub. coniunctiſſimo: adverſarii occaſionem tantam agendi nacti, plena invidiæ & criminum oratione adverſam huic ſententiam defendendam ſuſceperunt, cuius hæc fere ſumma fuiſſe fertur. Cum multæ hominibus viæ paterent ad multitudinem fallendam, tum illam quidem longe expeditiſſimam, quæ officii ſimulatione religionisque falleret. Etſi autem, homini callido præſertim & non indiſerto, facile eſſe eam viam inire: in his tamen rebus quæ in conſultationem venirent, & pertinerent maxime ad publicam cauſam, in primis patere. Nam ubi diſceptatur de re aliqua graviore, cum in dicenda ſententia, mala conſilia probabili ratione lateant, ut Reipub. obeſſe plurimum ſi probentur: ita quoniam qui dixit,

xit, rationem probabilem ſequutus, videtur ita cenſuiſſe, honori id illi ſemper, nunquam fraudi, quanquam ille improbus civis habeatur, quod non idem cum ceteris ſenſerit, eſſe conſueviſſe. Tueri in civitate publicam fidem, amicitias & veteres confirmare, & inire novas, honeſtum ſemper Reipub. & ſalutare maxime fuiſſe. Sed utrum eſſet fidem publicam tueri, ea ſuadere, de quibus in præſentia ageretur: aut utrum expediret per ſpeciem conciliandi Principum amicitias, ac civitati nova præſidia comparandi, Reipub. ærarium exinanire, ac privatorum hominum potentiam augere, cum per ſe ipſam nimium civitati gravem & inviſam, tum vero periculoſam æque communi omnium libertati, id vero dubium magnopere videri. Itaque cum eſſet in præſentia agendum de tam gravi re, atque adeo ad omnium ſalutem pertinenti: illud ante omnia ſpectari oportere, quod non ita obſcurum prudenti homini eſſet, atque ad certam rationem momenta rerum & vim perpendenti: utrum qui rem in ſpeciem honeſtam ſuaderet in dando conſilio publicum bonum reſpiceret, an privatum ſequeretur ſuum. Fœdera cum Franciſco Sfortia eſſe percuſſa Galeatii patre, quæ tandiu ſancta civitas habuerit, quandiu ille vixiſſet, qui cum ea icta eſſent: nunc eo ſublato, non magis iis civitatem teneri, ſi ea conſtans in tuendo ſuo iure eſſet, quam ſi bello populo Florentino illato, ab eo qui Franciſco ſucceſſiſſet, iiſdem illi fœderibus ſtandum civitas arbitraretur. Cum Sfortia patre initum fœdus eſſe, non cum Sfortiæ herede. Cum eo ut fieret, virtutem illius ſingularem, atque ut quidam videri vellent, egregium in Rempub. animum ſuaſiſſe: cum iuvene filio an æque novum fœdus eſſet ſanciundum, quanquam mirifica illius iactaretur in Rempub. benevolentia & ſtudium, nondum ullo ſuo merito officioque declaraſse. Atque, quod ad novam amicitiam ineundam attineret: modo inde non potentibus hominibus, ſed civitati opes quærerentur, neminem, cui Reipub. ſalus & dignitas curæ eſset, cuiquam

qui

qui se eius sententiæ auctorem profiteretur; quicquam impedimenti afferre ac moræ debere. Sed cui id sane iam exploratum non esse, non studio libertatis & salutis Reipub. tuendæ, sed privatorum potentiæ augendæ causa, & domi clientelas, & foris potentium hominum affinitates, & amicitias Principum quæri? Nam decernere cuiquam in stipendium pecuniam certam antequam de illius fide esset periculum factum, qui postularet uti ea sibi decerneretur, non inutile modo Reipub. in præsentia, sed perniciosum esse in posterum aliquando etiam posse. In Francisco patre & summæ illo virtutis homine, & imperatore clarissimo (utinam ille adeptus imperium, fidem in eos, quorum copiis atque auxiliis id partum haberet, virtute pristina & constantia dignam sibi esse præstandam censuisset) si in libera civitate tutum modo esset mittere liberam vocem, parum semper præsidii Reipub. constitutum in suis temporibus fuisse. Neque enim se commemorare quæ Lucensi bello gesserit, capta oppida incensa, solo æquata, magnam imminentem Reipub. calamitatem ingenti ab eo pecunia redemptam: mittere quæ de hominis fide dici hoc loco possent: quam ita firmam diuturnamque præstiterit, ut iam tum minime esse obscurum potuerit, quid de eo populo Florentino liceret sperare. Has enim esse Lucensium partes, qui pretio ab eodem & a Guinisii tyrannide liberati, & hostibus proditi, prope etiam in eorum traditi potestatem, magno emere perbrevem libertatis usuram plane visi essent. Quam grato animo fuisset in Florentinos, quibus unis opulentissimum in Italia Principatum referre acceptum debuerit, neminem magis quam eos ipsos meminisse: quorum huiusmodi tempora postea extiterint, ut non semel quidem illustria in illos suæ voluntatis & benevolentiæ documenta, si ita animatus in Remp. esset, dare potuerit. De hoc iuvene quidnam sibi homines deberent spondere, esse potius in suspicione relinquendum, quam ponendum in oratione. Quæ de languore hominis, desidia,

dia, luxu, odio in bonos omnes, faſtidio, animi impotentia dicerentur, ut minime vera etiam eſſent, dubia cavenda magnopere & declinanda tamen videri: cum haud temere unquam ſermones huiusmodi de magnis hominibus diſſiparentur. Atque non tam eſſe imperitos rerum exiſtimandos, qui hæc perſuadere ſuis civibus conarentur, quoniam ſeſe ea dicerent ignorare, quod minime tamen facerent, quam impios atque ingratos in ſuos, quod cum haud eadem eſſe e Repub. intelligerent, callidi homines & aſtuti qui ſpecioſis nominibus tum fidei publicæ tuendæ, tum augendi imperii, ſuam cupiditatem atque ambitionem diſſimularent, eadem probare magna cum Reipub. pernicie ſuis civibus laborarent. Eſſe porro hanc unam capitalem peſtem, & deteſtabilem maxime in liberis civitatibus: quæ cum nimia privatorum potentia aleretur, provideri ſemper magnopere caverique deberet, ubi elati potentes homines cupiditate imperii, privatas ſuas opes Repub. haberent ac ſuorum libertate potiores. At cum in principio rerum homines, quos natura pares dignitate finxiſſet, integra adhuc fruerentur libertate, atque in ſumma peccandi impunitate & licentia, ita imbecilliores potentium iniuriis expoſiti eſſent, ut iis coercendis pares vires non afferrent: tum ſenſim civitates condi, & urgente in dies metu vehementius mali omnibus impendentis, leges ſcribi & iudicia magiſtratusque conſtitui cœpiſſe, quibus inviti etiam homines, cum minus ſuâ ſponte ad pacem atque ad otium inclinarent, parere cogerentur. Nunc converſo quodam ordine rerum, unde urbium condendarum cauſa extitiſſet, inde evertendarum diſſolvendarumque initium exortum videri. Vbi enim maieſtate legum ſoluta, pro hominum libidine iudicia fierent, dicerentur de Repub. ſententiæ, fœdera inirentur, conciliarentur amicitiæ, decernendis certis nominibus pecuniis, exhauriretur Reipub. ærarium, in unius poteſtate & moderatione omnia verterentur, tanquam continuo eſſet actum de communi ſalute, abiiciendum civitatis no-

men, & concedendum in ſolitudines & deſerta loca eſſe. Privatis ſtudiis quondam Athenienſium nobiliſſimam civitatem, cum magna gloria parto Græciæ principatu, florentiſſima diu ac potentiſſima viguiſſet, tum vero in qua una Imperii orbis terrarum domicilium & gloria per tot ſæcula fuerit, Romanam Rempub. concidiſſe. Nimium civibus indulgendo, tradendo extraordinaria imperia, ſtudia fovendo, paucorum voluntatem & gratiam reſpiciendo, amitti in civitatibus libertatem: retineri eamdem diverſis ſtudiis, æquabilitate iuris, legum obſervantia, iudiciorum ſeveritate, concordia ordinum tuenda, ſumma denique vi imperii maieſtate a civium ambitione vindicanda. Quibus rebus omnibus cum in præſentia certorum hominum cupiditas atque audacia obſiſteret, niſi illi de medio tollerentur, quo minus qui hæc perferre poſſent æquo animo, ſervitutis iugum ſubirent longe acerbiſſimum, haud ſane recuſare poſſe. Quod tamen exortum tantum in Repub. malum, ut procul a ſe averterent, ſi ſe viros eſſe ac natos in ea civitate meminiſſent, quæ gloria aliquando opibus, potentia in Italia florentiſſima habita eſſet: tandem ſeſe colligerent, atque ultro hominum cupiditati, quandiu illa intra eos fines conſiſteret, ut non vincere magis quam vinci poſſet, obviam irent. Ita enim & privatas ſingulorum res, & Rempub. univerſam tutam ab imminenti exitio & ruina fore. In hanc ſententiam cum hæc atque huiusmodi alia multa dicerentur, quanquam hæc iam opinio animis hominum inſederat, ea ſtudio partium adverſus Medices iactari, quæ res elevare magnopere adverſariorum auctoritatem videbatur: Petrus tandem experrectus, veritusque ne ſi ea pergeret diſſimulare, res, id quod nullo modo erat permittendum, in apertam ſeditionem erumperet, quæ ægre poſtea ſedari poſſet: occurrendum primo quoque tempore inimicorum audaciæ hac oratione exiſtimavit. Video adverſarios eo artificio in dicendo uſos, ut difficilem plane mihi ad reſpondendum rationem reliquerint. Nam cum eorum eſ-

ſe

ſe ſententia viſa ſit, ut civitatem a novo faciendo fœdere, ac ſtipendio decernendo averterent: re illi vera multitudinem ſeditioſis concionibus ſolicitatam, in me unum eius ſententiæ auctorem concitare, deſertamque Rempub. patrocinio bonorum, a quorum ego ſenſu nunquam ſane patiar me abduci, in voluntariam ſervitutem abſtrahere per ſummam iniuriam, ſcelusque conantur. Atque quo ego minus oſtenderem, ea e Repub. eſſe quæ probare meis civibus laboro, ſatis callide illi quidem, publica cauſa cum ea privata implicanda, ne ſcilicet ego in hanc recentem invidiæ flammam coniectus, de communi ſalute magis procuranda, quam de meo periculo depellendo ſolicitus eſſem, ſperaverunt moram mihi impedimentumque afferre. Fuit autem hoc eorum conſilium, ſive id vitio orationis acciderit, cui illi cupiditate atque amentia elati, minus moderari in dicendo potuerint, ſive hominum contemptione, quos non iam ſibi inſidiis petendos ſed vi aperta cenſent, minime obſcurum. Cum enim illi animadverterent, ex nova hac Reipub. coniunctione firmiorem illam a fraude inteſtina fore: omnino ſperaverunt, non ſolum quia mihi eſſet de mea ſalute cogitandum, me ab illa tuenda deterrere; ſed etiam ſi maiorum inſtitutum & conſuetudinem ſequutus, ulla in re de illa pergerem bene mereri, omnia in deteriorem partem interpretando odium mihi atque invidiam, qua ex re æquius eſſet benevolentiam me & charitatem meorum civium referre, crudeliſſime iniquiſſimeque comparare. Nam illam partem orationis, quæ tota fingendis criminibus conſtat, tum diluere refutareque aggrediar, cum oſtendero quibus rationibus adductus, confirmandam cum Sfortia filio veterem amicitiam, ac decernendum eidem ſtipendium cenſuerim: quæ res illis criminandi anſam dediſſe (id quod facile fuit, ſemel iam ſua ſponte animis male affectis) maxime viſa eſt. Quod tamen antequam facio illud vos etiam atque etiam oratos obſecratosque velim, ut quo

me minus attente audiatis de Rep. differentem, haud plus apud vos criminationes & maledicta adversariorum, quam veritas ipsa & causæ ratio possit: ita autem statuatis, nisi certo mihi constituto loco ea omnia a me diluantur, nihil iam amplius causæ subesse, quin me esse eum putetis, quem videri maxime adversarii velint. Est autem hoc imperitorum hominum institutum, a quo quidem vos semper pro singulari vestra prudentia, abesse existimavi: ut quemadmodum de eo sentiant, qui verba facit, ita ea, de quibus agat, sibi probari patiantur. Prudentes quidem homines, non solum quam ille bonus pudensque habeatur, sed quam vera etiam conducibiliave afferat, spectandum sibi iudicandumque putant. Nam & sæpe ab optimo animo, cum aut prudentia aut rerum usus desideratur, parum sana consilia proficiscuntur; & vir improbus & nefarius, qui idem callidus tamen prudensque sit, posita ad tempus vetere persona, salutare consilium petenti dedit. Quæ quidem si isti vidissent, a ratione sibi potius esse ducendum principium, quam a contumelia & maledicto, statuissent. Nam quod initio posuerunt, esse viam certissimam fallendi homines, quæ simulatione officii tanquam latebra malam sententiam tegerent, patere autem illam maxime cum de Repub. disceptaretur, qua quidem in re male etiam sentiens civis ratione probabili quicquid sentiret tueri posset: non possum equidem satis mirari, callidos, ut sibi videntur, homines (ego esse illos magis improbos intelligo) ab hoc principio orationem instituere voluisse. Etenim cum de re agitur, qua de re probabiliter dici multa possunt: non dicentis artificio, sed ratione pugnandum ac vi argumentorum est. Valet hic mos in concionibus & in iudiciis, cum quidem concitanda invidia, benevolentia concilianda, laudando, vituperando, permovendo, aut multitudo imperita, aut iudex fallitur: quod haud magnopere difficile est, cum ille non de sua sed de aliena re, non de publica sed

de

de privata, atque adeo ubi parum religiosus sit, multum gratiæ, parum causæ tribuens, est sententiam laturus. Alia est in summo civitatis consilio dicendæ sententiæ ratio: cum sapientes homines, Reipub. principes, dubiis præsertim illius temporibus, de bello & de pace consultant: qua in re de communi salute, & de privatis publicisque simul rebus agitur. Tum quidem parum adiumenti est in dicentis eloquentia: omnia a certa ratione sumenda, nullus orationis fucus, nullum artificium, aperte & dilucide modo quicquid esse e suscepta causa visum sit explicandum. Cum autem alia omnia parce attingi: tum ornamenta maxime ac lumina orationis, quibus diserti hominis eloquentia elucet, negligi penitus vel contemni potius debent. Inter quos enim ambigitur de publicis rebus, eousque bono civi licet ab aliis dissentire, ut cum sit communis omnium consensus in communi salute procuranda, improbo homini, & cuius sensus minus recti in Rempub. sint, locus nullus relinquatur, dolo aut artificio orationis, quenquam in suam sententiam traducendi. Est hominum cæca cupiditas & ambitio, qua ubi præceps animus fertur, tum sese magis prodit, cum latere eam magis ac fugere hominum conspectum velis: nulla quidem ratione & modo, ubi semel ea victus animus est, contineri amplius coercerive potest. Quid porro isti voluerunt? quid hic tantus orationis apparatus? quid hæc in principio statim in nos concitata invidia? Nam si hoc nomine sunt homines plectendi, quod tuto quos velint, fallere atque abducere a rectis consiliis possint, ratione probabili malam sententiam tegendo: qui me illi magis, quam rursus ego illos accusem? immo quid illos inquam? qui me illi magis, quam ego principes civitatis cives optimos & clarissimos atque optime de Repub. sentientes? Doleo equidem eum me in locum adductum adversariorum iniuria, ut aut mihi eorum criminatio sit agnoscenda, si tacitus ferre & dissimulanter eorum maledicta & calumnias pergam: aut mihi de me ipso, magna

cum

cum pudoris & modestiæ meæ offensione, sit dicendum. Itane vero? vos scilicet eloquentes homines sperastis huius vestri consilii rationem viris prudentissimis dicendi artificio probare; ego, ut cetera omittam, aut maiorum meorum in Rempub. meritis, aut parentis mei recenti memoria, aut (si quid modo est de me dicendum) mea anteacta vita, minus meum erga meos cives probare animum sperabo? At ita equidem me a prima mea ætate comparavi, ut cum ad naturale bonum patris disciplina accederet, viri optimi & sapientissimi: magis vobis laborandum sit, si quid in me comminisci statuistis, quod nunc improbe magis quam astute facitis: quam mihi si vestra in me maledicta & criminationes refutare instituam. Verum esto, optimo hæc a vobis animo dicuntur, atque homines sapientes, quod Reipub. semper tutissimum est, appositis in civitate custodibus, non quid debeant modo aut velint, potentes cives, etiam si eorum recta studia sint, sed quid possint etiam animadvertendum putatis, audio. Ac tametsi minime ignoro, quo vestra hæc sedulitas tanta ac vigilantia spectat; facile patior tamen, ubi etiam minus Respub. postulat, diligentes vos & callidos homines importuna hac assiduitate & molesta, non male de illa aliquando mereri. Video enim multo mitius malum esse, morosum & importunum custodem adesse ad fores qui æque semper iracundus & tristis advenienti hospiti occurrat, etiam si ille amicus ac probus vir sit, quam qui furem hilaris pariter excipiat, & moderatum hominem ac pudentem. Esto igitur. Fingite me quem paulo ante re magis quam nomine designastis, vestri simillimum hominem dominandi cupiditate provectum, libertati meorum civium insidiari, extraordinarios honores, potestates, imperia, parum honestis rationibus quærere: qua in re ego quandiu in hac sententia sum, aut meis civibus damno, aut mihi maioribusque meis dedecori esse possum? Longius progredior minime veritus ne iactandi potius, quam defendendi mei causa, dici hæc a

me

me videantur. Non is meus sit in Remp. animus, quem meis civibus aveo probare: nullos habeat Respub. nostræ fidei, voluntatisque obsides, non a maioribus relictam nobilitatem, non famam hominum, nomen, existimationem, quid adversarii nostri habent, quod maledicti loco nobis in hac re obiiciant? Cuius enim sententiæ auctor sum? ut ad arma eatur? ut Reipub. nostræ sociis illatæ iniuriæ propulsentur? ut grave ac diuturnum bellum eorum causa suscipiatur? Næ ego (ita me iuvat præclare de meis civibus sentire) magis sperem, si modo honestum Reipub. bellum pro sociorum salute atque incolumitate defendenda futurum sit, hoc ipso suadendo bello, in magna etiam ærarii difficultate, pietatis laudem me, quam infamiæ notam ullam referre. Verum cuius ego rei suasor hoc tempore in invidiam vocor? an non id quidem quod Reipub. nostræ salutare maxime? quod honestissimum? quod speciosissimum ad hominum famam? quod & in præsentia hostibus nostris & in posterum perpetuo formidabile sit, esse agendum, tanta nunc oblata occasione, censeo? Ergo auctor sum ut cum Galeatio Maria Sfortia Principe Reip. nostræ coniunctissimo, cuius maxima auctoritas, gratia, potentia in Italia habetur, oblata ultro nobis amicitia instituatur; vetera fœdera, quæ cum Sfortia patre inita erant, confirmentur; stipendium decernatur, unde validissimus equitatus, peditatusque firmissimus, qui nobis, si quando id Resp. postulat, auxilio sit omni nostro tempore, alatur. An vero hæc nobis amicitia est modo speciosa futura, parum eadem necessaria videri potest? Quid si doceo ita nobis necessariam esse, ut sine ea ægre sperandum sit, diutius in hoc statu Rempub. posse consistere? Quid enim futurum est, si ita ille contemptus a nobis, alio continuo se, atque adeo quo minus ipsi velimus, convertat? cum Reipub. nostræ hostibus fœdus ineat? arma coniungat? communi animo nobis inferat bellum? Imminet Insubrum Regno gravis per se nobis semper Venetus futurus hostis, & quidem

ita imminet, ut tanto Principatu viribus auctis, universæ Italiæ, cuius nobilissimam partem maximeque opulentam obtinet, imperium plane sibi spondere videatur. Sive autem nostra societate destitutum Galeatium apertus hostis aggrediatur: sive amicitiæ simulatione deceptum circumveniat, cui iam dubium esse potest, iuvenem atque adhuc in Regni possessione hærentem parum rerum usu confirmatum, parum callidum ad detegenda hostium consilia, brevi illis prædæ futurum? Quæ si accidant, quod minime libet tamen in præsentia ominari, facite vobis in mentem veniat, rerum omnium in Italia Venetum arbitrum constitutum, quemadmodum videatur, belli & pacis iura describere, ex civitatibus alias suis legibus uti, stipendium pendere alias iubere, omnia denique pro summa potestate imperii, definire, præscribere, moderari. Ecquis vestrum est, qui tantum Reipub. futurum hostem, tantis opibus nitentem, iam pridem spe & cupiditate devorantem Italiæ imperium, non avertendum omni ratione ab eius societate censeat, qui nobis amicus certam salutem, hostis parem perniciem, maximarum virium accessione atque incremento, universæ Italiæ hostibus nostris afferat principatum? Sunt hæc quidem in coniectura posita, fateor hoc quidem. Sed ut minus ea multitudini imperitæ explorata & perspecta esse videntur: ita vobis, quibus pro vestra singulari virtute atque sapientia amplissimum Reipub. magistratum civitas mandavit, sunt multo ante, quam eveniant, providenda. Quid autem, vos obsecro, est quod cunctemur? Postulat a nobis Princeps potentissimus magnæ auctoritatis & nominis apud omnes Italiæ populos, ut initam olim cum patre societatem, novo fœdere firmemus. An vero cuiquam obscurum est, quid nobis cum de re tanta agatur statuere conveniat? Res agitur in summo Reipub. Consilio, magna populi expectatione, qui vestræ fidei se potestatique permisit. An non, inquam, quemadmodum qui se navigationi dant, antequam e portu solvant, impendentem tempestatem ex

præ-

præſenti cœli ſtatu ſibi explorandam putant: cum alii omnes, tum vos in primis, quibus regendæ civitatis gubernacula tradita ſunt, quæ Reipub. tempeſtas immineat ex eo quod vobis agendum duxeritis, antequam quid de re tanta decernatur, providendo, tum eſſe vobis dicendam ſententiam, tum de tota re deliberandum, quicquid eſſe potiſſimum e Repub. viſum fuerit, ſtatuetis? Quis autem hoc, quæſo, ignorare poteſt, reiectis a nobis Sfortiæ poſtulatis, atque amicitia contempta, iniquiſſimo hoc ipſum animo laturum, exarſurum iracundia, primo quòque tempore de hac tanta vindicanda iniuria cogitaturum? Nam ut maxime diſſolutus ille & perditus ſit, atque hanc tantam ſibi factam iniuriam ferre æquo animo poſſit: magis hinc etiam nobis verendum eſſe affirmo. Qui enim ita molli ac languido animo eſt, ab æqualibus eludi & contemni, a præſtantioribus perdi etiam impune poteſt: & qui eſt palam iniuriis ferendis aptus, is ab occultis inſidiis eſt parum tutus. Sive igitur minus idem eſt tantam iniuriam neglecturus, vir fortis videtur & magno animo, nobis amicus retinendus; ſive idem eſt laturus æquo animo, magnopere nobis providendum eſt, nè timidum nimis, & quod iſti confirmant, deſidem & inertem, parum certe conſtantem in ſuo iure tuendo hominem, prædæ eſſe hoſtibus ſinamus. At vos cavere oportet, ne amicitiæ novæ quærantur, unde privatorum potentia & gravis nimis & formidoloſa Reipub. alatur. Immo caveas tu quidem, obſerves, appoſitos cuſtodes habeas, Reipub. amantes cives, ex ingenii tui improbitate fingas, certis excogitatis calumniis crimineris, dum id civitati ne obſit, maledictis, probris, contumeliis impune in quoſvis inſultes: privatæ ſimultates in curia ponantur, ne quando impedimento ſint quo recte minus Reſpub. adminiſtretur, ubi velis potius, quam in ſummo civitatis conſilio, atque adeo cum de re tanta agitur, exerceantur. Quid non autem in nos iſti egerunt? (Iam enim locus videtur poſtulare, ut huic parti eorum ora-

tionis respondeam) quid non excogitarunt? quam illa invidiose apud multitudinem iactata? quam populariter ab his, quam seditiose? tolli iuris æquabilitatem in civitate, potentibus aditum quæri ad summos honores, humilioribus præcludi, contemni patrios mores, affinitates & coniunctiones cum externis iniri, principum amicitias comparari, divina omnia atque humana iura permisceri. Ac me minime fugit, cum suppresso nomine hæc ab illis in certos homines dicantur, esse hoc eorum consilium: ut sive illa tacitus feram, graviore apud populum invidia sim: sive refutare eadem aggrediar, tum vero id quod necesse est, me ipse prodam, ac mea sponte me reum faciam: quippe qui neque ab istis appellatus sim nominatim, & defendendo ea quæ palam mihi non obiiciuntur, hanc in me esse comparatam accusationem ostendam: ut iam novo more, & ante hunc diem inusitato, cum neque dies mihi dicta sit, de capite causam dicere, & in quem nullus est certus accusator constitutus, defendere tamen me ipse iniquissimo Reipub. tempore, & vero meo etiam, cogar. Nanque haud sum equidem ita meæ constantiæ oblitus, ut quid illi dicant potius, quam qui ego sim, ubi causa mihi sit apud æquos iudices dicenda, spectari a me putem oportere. Sed quoniam innocentia, quibusdam quasi finibus, animi conscientia inclusa latet: calumniæ & maledicti virus, ubi est semel emissum, serpit in dies latius, ac sæpe quo minus etiam velis, pervagatur: paucis quidem, atque ut habita a me dignitatis meæ ratio videatur, non temporis solum, rem hanc totam agam. Ac quoniam queruntur, sublatam esse in civitate iuris æquabilitatem, & quod est minime ferendum, adversus leges & iudicia, paucorum hominum, hoc est, ut ipsi existimari volunt, Medicum opes & potentiam pugnare: ut nunc silentio prætercam, quoniam id omnibus satis exploratum est, parentem meum ita vixisse, ut cum prudentia, consilio, rerum usu inter paucos omnium iudicio excelleret, auctoritate tamen inter multos iudicio
non

non præstaret suo: me quidem ita in illius institutis mansisse, grandem iam natu, ut cum omnium in me oculi propter illius excellentem virtutem essent coniecti, neque in privata vita moderati hominis, neque in Reipub. administratione boni civis sit a me unquam officium desideratum: quid magis argumento esse potest, vigere in Repub. libertatem, ac leges & iudicia dominari, quam licere cuivis, non suum modo ius persequi, sed etiam quoscunque velit, atque hos ipsos adeo potentes cives accusare, lacerare probris, maledictis insectari, de Repub. quam velit sententiam tueri, quam velit oppugnare? Est hoc quidem magnum eius rei argumentum: sed si quid potest tamen rursus indicio esse, legum vi & maiestate soluta, paucis multitudinem servire pretio emptam, quis vobis hoc præclarius ostendet? An vero si vos esse iudicia ulla in civitate arbitraremini: hanc tantam præ vobis licentiam adversus omnium dignitatem atque existimationem, quæ in mentem venirent dicendi, ferretis? Quid enim? ubi male de Repub. sentientem civem deprehenditis: an non illi diem continuo dicere, iudicio persequi, proprio periculo capitis & fortunarum suscipere inimicitias cum potentibus civibus, Remp. intestinis malis liberare vestra vos virtute, consilio, assiduitate oportet? At quo maiorem etiam in nos invidiam concitetis, metu vos prohiberi dicitis, quo libere minus has partes Reip. præstetis. Siquidem pudentes homines & timidi, accedere in iudicium adversus tantas opes veremini. Quid autem verisimilius est, quam qui adeo petulanter, nullis non modo lacessiti iniuriis, sed multis provocati beneficiis, hæc in nos dicunt, eos in iudicium nos vocare non audere. At videte quo ego vos mea oratione adducam. Aut ea vera sunt, quæ mihi a vobis obiiciuntur; aut, quod ego contendo & res ipsa loquitur, domo eadem attulistis adversus meam salutem & dignitatem excogitata. Vtro autem modo vobis esse respondendum statuatis, cuiusmodi de vobis sit hominum iudicium futurum mini-

me vos arbitror ignorare. Nisi enim hæc ipsi confixistis, quid illa pergitis dissimulare? quin nominis delationem postulatis? quin denuntiatis iudicium? causæ dictionem? quid eum hominem, in quem usi estis linguæ intemperantia, accusare apud populum cunctamini? Reliquum est, ut ficta hæc & commentitia sint a vobis adversus meam salutem quæsita: & quoniam in scelere admittendo nemo ingratis improbus esse vult; sint a vobis adversus meam salutem aliqua de causa quæsita, necesse est. Quæ quidem causa qualis debeat videri, minus ostendere laboro: quando est iam satis provisum, ut maxime turpis flagitiosaque vos ad hoc agendum impulerit, ne quid a vobis Reip. possit noceri. At etiam, si Diis placet, mihi vitio vertunt, quod ex nobilitate externa liberis nuptias quæsierim: perinde ac si hoc constiterit, continuo mihi sit de maiestate causa dicenda. Cuiusmodi porro est hoc crimen? tuorum, inquit, nobilitatem contemnis. Quasi vero hoc constet: cum delectu in civitate habito, una mihi modo sit deligenda quæ filio nubat: aliis quidem, quoniam æque ex claris familiis existant, a me præteritis fieri iniuriam. Imo neglecta a me nulla, una delecta, quam magis tamen meis rationibus conducere existimarim: ut si mihi nullius cum iniuria prospiciam, locus querelæ nemini iam ullus supersit. At privatis rationibus salutem Reip. oportet haberi antiquiorem, neque solum quid cuique expediat, sed quam id tutum sit atque honestum Reip. futurum, spectari æquum est. Quasi vero id quod ego fore honestum nostræ familiæ existimavi, ut ex Romana nobilitate uxorem filio despondere, perniciosum isti civitati aliquando futurum ostendant. Quo quid absurdius ab ullo dici, aut excogitari potest? An vero est quicquam, quod aut stabiliendis civitatis opibus, aut propagandis imperii finibus, aut hostibus in metu continendis, aptum magis accommodatumve sit? Quis enim non videt, per privatorum affinitates inter nobilissimos populos, quæ magno præsidio iis postea fuerint, societatis atque

que amicitiæ iura iniri? commercium inſtitui? maximas vitæ commoditates communicari? Siphax potentiſſimus olim Rex Carthaginienſi civi affinitate iunctus, non ſolum a Romanorum civitate deſcivit, ſed pro Carthaginienſium victoria ad exitium uſque victus & profligatus pugnavit. Nam & Campani (ut appareat privatorum neceſſitudines nemini eſſe impedimento, quo minus debitum patriæ munus pietatis perſolvat) quanquam e ſuis multas Romæ in matrimonium collocaſſent, & æque iidem multas Roma duxiſſent: cum ſpes illis oſtentata eſſet Italiæ imperio potiundi, a Romanis arctiſſimæ illis affinitatis ſocietatisque fœdere & publice & privatim iunctis, ad eorum infeſtiſſimos hoſtes barbaros homines & immanes, magna quidem perfidiæ infamia, defecerunt. Non quid fiat modo, ſed quo quid animo fiat, ſpectandum eſt. Nam & improbus civis, qui ex infima plebe, cum nobilis ipſe ſit, uxorem ducat, malis artibus auram popularem captando, & ſtruere inſidias in ſuos, & moliri exitium patriæ poteſt: & is, cui ex illuſtri loco clara ac nobilis femina nupſit, cum de eius animo dubitandum non eſt, eius poteſt coniunctio & honeſta civitati & utilis aliquando eſſe. Verum quando a me nimis iam multa in eam ſententiam ſunt dicta, & maior pars meæ defenſionis in cauſa magis, quam vobis iam probatam eſſe in primis ſpero, quam in ulla vi orationis eſt poſita: redeo iam ad id, quo me Reipub. cura, fidesque mea vocat. Ego & amicitiam cum Sfortia ineundam, quæ honori civitati præſertim & commodo ſit, & quotannis pecuniam certam, ut patri conſuevimus, eidem decernendam, quo ſit nobis præſidio, ſi quando id Reipub. tempora poſtulabunt, magnopere cenſeo. Vos quæ agitis, ea uti e Repub. atque omnium privata re ſit, Deum immortalem, cuius ſemper præſidio hæc Reſpub. ſtetit, etiam atque etiam rogo. Hæc oratio ut facile viris bonis, qui otii & concordiæ gratia aliquid eſſe dandum tempori cenſebant, Petri cauſam probavit: ita præoccupatis criminatio-

nibus

nibus adversariorum animis, multitudinem concitatam neque sedare in præsentia potuit, neque in posterum reprimere aut coarcere. Recens enim offensionum memoria inveteratas iam illas refricabat, & quæ tanquam cicatricem obduxerant, quas ut viderentur magis homines velle quam posse oblivisci, Reipub. status ac temporum ratio effecerat. Illa igitur passim ferebantur, malo quodam Reip. fato, unam in civitate familiam extitisse, quæ & secundis suis rebus perniciem suis civibus, id quod nimis, quam civitati expediret, fuerit diuturnum; & adversis, quo bono brevi frui licuerit, salutem portenderet. Itaque tanquam fœdi cuiusdam ominis atque inauspicati debere homines Medicum nomen odisse, in quo quidem uno cum omnia ad eorum felicitatem vigeant, eadem & in præsentia exitio Reipub. sint, & exitio videantur in posterum futura. Foris externis bellis, domi intestinis discordiis, ærarii angustiis ac rei frumentariæ locupletatos, unius exilio (ut neque his fortuna obesse adversa potuerit) multitudinis odio defunctos, reditu, gratia opibusque auctos: unam Rempub. convulsam & gradu deiectam, præcipitem agi etiam per eorum adversa studia potuisse. Et beneficio pariter, si obducenda modo largitio specioso nomine sit, & maleficio semper suos læsisse. Nam hoc quidem nobilissima sui parte per insignem calamitatem suorum Rempub. spoliatam, illo in turpissimam servitutem cives abductos: quod beneficium minime tamen tueri diu potuerint: tanquam libertas pro fœnore, pro sorte pecunia solvenda esset, quod pretium addictæ libertatis unius imperio fuisset, eo avarissime acerbissimeque exacto. Connitendum in hoc unum atque incumbendum omnibus viribus, ut nunquam faustum civitati, infestum semper atque infelix nomen e civitate tollatur. Neque Medices salva Repub., neque hanc ipsam, illis incolumibus, diu salvam ac liberam esse posse. Erat Petrus Medices cum hæc a multis audiret, in magno metu & dignitatem simul & salutem amittendi. Nam quod il-

lum

lum magis etiam ſolicitum habebat, cum quid ſibi eſſet timendum non ignoraret, a quibus id ſibi eſſet timendum, tum quæ vires inimicorum, quæ manus, quæ foris auxilia iis præſto eſſent, ut haud ſatis ſibi in eo poſſet cavere, minus videbat. Ne tamen imparatus opprimeretur, cum de eo minime dubitaret, non vim atque arma adverſus ſe comparari, per ſui homines ſtudioſos, cum ad Pietatis Frequentes quotidie deliberandi cauſa coirent, omni ratione illis & conſilio occurrebat. Quæ omnia cum ab eo ita adminiſtrarentur, ut quo iis ſpectaret, nemini iam obſcurum eſſet: adverſarii, qui ſatis intelligerent, ubi diutius pergerent tecta ſua conſilia habere futurum, ut aut minus civitati poſſe ſuam cauſam probare, in qua minime eſſet multorum conſcientia pertimeſcenda: aut nimis inimicorum vim atque audaciam, quæ res eorum animos augeret, vereri viderentur: rem agere palam, ac vindices atque oppreſſores omnium ſe profiteri, qui conſilia adverſus Rempub. iniiſſent, tum in certa urbis loca luce, inſpectantibus omnibus, convenire frequentes cœperunt. Nam illud etiam remiſſius rem agentibus eſſe verendum videbatur, ne ſuperior Petrus Medices, quem nulla iam ſpes erat incautum peti atque opprimi poſſe, iam facta commutatione voluntatum, quod in Coſmo patre meminiſſent, inter volentes iam, certe quid ſentirent, diſſimulantes regnaret. Eam enim eſſe fere hominum conſuetudinem, ut in omnibus contentionibus, civilibus in primis, magis eventu, quam certa ratione, id quod æquius eſſet, diſſidentium cauſam probarent. Ita coniurati magna ſuorum caterva in foro ac frequentibus urbis locis in Medices concionando, tum adhortando, obteſtandoque homines, ut ſe tandem colligerent, ac civitatis fortunam ſimul & ſuam reſpicerent, ab iis alienare ac traducere in ſuas partes conabantur. Iam ne qua ſpes alia ſupereſſet ulla conditione tolerabili res ad concordiam perducendi, non ſolum fidem & iuſiurandum, ſed ſyngrapham etiam ab iis exigebant, qui adverſus Medi-

Medices conſpirarent: ita fore exiſtimantes, ut cum initi conſilii index ſyngrapha extaret, ſi cui pluris ſua ſalus quam religio eſſet, per hanc rationem ſpe omni adempta, maiore animo rem & conſtantia cum ceteris aggrederentur. Ergo cum magnus eſſet omnium conſenſus Medicum opes in civitate tollendi: de ratione autem rei agendæ minus conſtaret, aliis arma, mitiora aliis conſilia exquirentibus, qui multorum cædem, populationes, & incendia, quæ ſequi apertam vim neceſſario oporteret, execrarentur: dies dicitur, quo die principes eodem convenirent, ac de re tota quid agi placeret, de omnium ſententia, maturius certiuſque conſtituerent. Ante omnia præcidendam moram omnem res gerentibus exiſtimant: qua interpoſita, confirmari animi inimicorum poſſent ac vires ſumere ad obſiſtendum. Ita cum ad diem frequentes adfuiſſent, ac variæ fere omnium ſententiæ diſtrahere animos in contrarias partes viderentur: quid ſinguli in deliberando ſequerentur, ſive agendum vi, ſive conſilio cenſerent, placuit diligentius exquiri. Cum ordine hi ſententias rogarent, animadverſum eſt, duas omnino eſſe: ſed ita quidem ut in eam, quæ ad arma ſpectaret, frequentiores pedibus irent. Nam hi, quorum erat lenior ſententia, ita cenſebant: Vbi qui in præſentia ſummam poteſtatem gererent, magiſtratu abiiſſent, omni ratione obſiſtendum, ne novus alius magiſtratus in eorum locum ſurrogaretur. Ad hunc modum ſublata in Repub. ſummi imperii infinita illa poteſtate, cui unus Petrus Medices, hoc illi a patre tanquam hereditario munere relicto, moderaretur, ac populo libertate reſtituta: fore ut illius potentia, quæ ſua etiam ſponte labaret, brevi (quod accidere neceſſe erat) fracta debilitataque concideret. Neminem autem poſſe dubitare, cum illius exiſtimatio & fides, publica auctoritate niteretur, dempta illi Reip. procuratione, non fidem illum ſtatim atque adeo inſigni familiæ ruina apud omnes Europæ populos amiſſurum. Ita cum civitatis ſtudiis eo deſtituto, nihil quod ab illo time-

timeret Resp. haberet: civili more atque instituto, id quod viris bonis semper deberet curæ esse, securitati ac libertati civium per summum otium consultum iri. Nam qui suadeant, ut res armis geratur, cum longe illos falli in præsentia: tum multo etiam magis in posterum, quam non recte sentiant, intellecturos. Nihil esse multitudine, ubi illa dominatur, levius aut inconstantius: ut sæpe quem ex altissimo gradu dignitatis detraxerit, paulo post eundem (ex commutatione fortunæ eius casum miserata) sublevandum, ac iam ira in benevolentiam & studium conversa, erigendum etiam suscipiat. Vnam enim esse, quæ & in perdendo homines, & in conservando, fortunæ temeritatem consulat: virtutis, probitatis, pudoris commendationem, quam non novit, raro sequatur. Itaque, ut in secundis rebus invidiæ atque odii causam, ita in adversis favoris & studii nactam, nullo discrimine sive secunda fortuna indigno, sive adversa non merenti accidat, & misereri abiecti eamdem & erectum odisse. Quid porro si ubi deferbuerit iracundia, subeat animos haud penitus obliterata largitionum memoria, quibus Cosmus magna sæpe annonæ caritate, cum in alios, tum in egentes atque audaces homines, quorum supersit haud contemnendus numerus, effusius, multitudinem sibi tamen in primis devinxerit? Quid si quasi tum novis exorientibus ventis, retroacti fluctus, eos ipsos, quos nunc auctores suæ libertatis populus agnoscit, tanquam in saxa & scopulos in multitudinis magnam offensionem atque odium impellant? Esse porro hoc imperitorum institutum, id quod longo usu observatum sit, ut ægre libertatem, si illa immoderate utantur, possint perferre: servituti, quæ proposita venalis spem quæstus afferat, sint multo iidem accommodatiores. Itaque semper multitudinem malle a domino ali, quam regnare egentem: ubi vindicata in libertatem servitutis præmio frustretur, redire ad ingenium, ac libertati inutili servitutem quæstuosam anteferre. Huius rei magnum documentum populum Romanum dedisse, sæpe

illum largitionibus ſolicitatum, ac ſeditioſis civibus muneribus devinctum, illis prædæ fuiſſe. Sic duos Spur. Caſſium & Melium, illum primum Romæ auctorem agrariæ legis ferendæ, hunc malis artibus regiam poteſtatem quærentem, tum Manlium, liberatæ patriæ titulo clarum hominem, duos Gracchos fratres ſublatos e medio, quanquam affectatæ tyrannidis, maieſtatisque convictos, deſideraſſe: eundem poſtremo potitum orbis terrarum imperio, cum a Cæſare paſſus eſſet ſibi ſervitutis iugum imponi, in illius interfectores de ſe optime meritos homines, ſi voluntas magis in agendo & ſtudium, quam rerum exitus ſpectandum eſt, crudeliſſime ſæviſſe. Nam & illud iis, quibus placeat rem armis agi, providendum eſſe: cum omnis gerendæ rei occaſio in eo poſita videretur, ſi imparatum Petrum ab armis adorirentur: ne detectis conſiliis, quæ quidem res, ubi vis aperta paratur, accidat neceſſe eſt, ſuæ partis homines armandos, atque externos milites in urbem inducendos, per otium curet. Atque illum ſane tanto minore cum invidia tum id facturum, quanto eſſe putantur arma iuſtiora, quæ propulſandæ iniuriæ, quam quæ inferendæ cauſa, in civili præſertim diſſenſione comparantur. Itaque eam, quæ in præſentia mitior ſententia videatur, cum citius illi exitium maturare, tum extorquere invito arma de manibus: cum ille quidem non laceſſitus magis, adverſariis quieſcentibus, quam paratus ad vim inferendam videri poſſit. Ergo quod optimum conſilium, ac tutiſſimum idem ſit, opprimi incautum, atque omnem occaſionem, quæ multitudinis etiam ſuffragiis neceſſaria illi afferat arma, tolli placere: ut cum præſidio armorum ſine populi magna offenſione tectus minime eſſe poſſit, aliud quod ſequatur conſilium, nullum reliquum habeat. Erat aliorum ſententia longe diverſa: quippe quibus omnis ſpes Medices opprimendi, in celeritate quidem, id quod nemo non videret, ſed multo tamen magis in aperta vi poſita erat. Deflagrare populi iras, deliniri animos, ac facile quo vis

mu-

muneribus & largitionibus abduci. Audiri iam per certos homines harum rerum sequestres, & popularis auræ tractandæ artifices longe optimos, Petrum de amicorum sententia tentare multitudinem largitione statuisse: quam quidem iis statim esse armandam, qui liberare Rempub. per præsentem rerum occasionem velint: nedum producta longius die, hominum studia languescant, ac populus de pristino studio aliquid ac voluntate remittat, omnes simul fiant ad cetera, quæ videntur agenda, segniores. Tum enim futurum, ut proposita ab adversariis spe veniæ, atque impunitatis, & resipiscant primum & sese colligant; mox autem victi muneribus, quando ea via adversarii insistant, se a suscepta sententia abduci, & postremo transfugæ ex hostibus facti, ad capienda adversus illos arma, a quorum causa steterint, averti etiam animo æquiore patiantur. Sic brevi futurum ut ad unius voluntatem Repub. constituta, qui populares modo & studiosi libertatis visi sint, iidem obiecti populo irato, & apud inimicum victorem locum gratiæ quærenti, per summam indignitatem eversi patriis bonis, aut in exilium eiiciantur, aut id, quod viris fortibus detestandum animo abominandumque sit, fœdissima ac teterrima morte mulctentur. Nam de eo quidem nemini ambigendum esse: si parum modo spatii adversariis detur ad se colligendos, atque ad redimendos muneribus multitudinis animos, quod qui sunt alterius sententiæ auctores non inficientur, fore ut ex his, qui sint novum magistratum inituri, pariter adversarii nolentes & inviti, & qui eorum sint studiosi, ruina etiam voluntaria (adeo quosdam pertinaces sui defensores illos habere) eos in Reipub. dominatione confirment: quod si accidat, futurum ut bonorum conatus omnes & studia, qui in facti pulcherrimi expectationem erecti sibi omnia de Repub. meliora spondeant, irrita atque infecta cadant. Quæ cum ita se habeant, videri beneficio temporis utendum esse, & consilium, non quod in præsentia honestissimum, sed quod in posterum

 tutis-

tutiſſimum expeditiſſimumque eſſe animadvertant, præferendum. Placere igitur quandiu is ardor animorum ſit, antequam aut langueſcat tempore, aut reſtinguatur beneficio, rem agi; & ſuſpenſa civitate novi magiſtratus expectatione, ſive ille adverſariorum, ſive ſuarum partium ſit futurus, ab armis præſidium quæri, multitudinem ex agris evocari, in urbe æque & foris manus externorum militum cogi, tum Borſium Ferrarienſium Ducem, qui Herculem fratrem copiarum Reip. imperatorem propius ad urbem cum exercitu mittat, ſolicitari: his præſidiis, ut ſuo iure magiſtratus in privatos cives utatur, ac de Conſilii ſententia, cuius ſumma poteſtas in civitate ſit, Rempub. adminiſtret, magno illam beneficio ſuis liberatoribus devinctam, operam dari. Cum multa ultro citroque dicta varie animos moverent, vicit tamen eorum ſententia, qui neutra in præſentia probata, rem ad novum uſque magiſtratum reiicerent: interea tamen cenſerent arma, milites, auxilia comparanda, quæ ſi res poſceret (differri enim id ad extremum placebat) tuendæ Reipub. ac adverſariis pellendis præſidio eſſent. Hinc certam diem præfiniunt, quam ad diem præſto omnes adeſſent, ſingulis ordine certis partibus diſtributis, quas ſtato tempore & loco intelligerent ſibi eſſe obeundas. His rebus ita adminiſtratis, idoneos homines ad Ferrarienſem cum mandatis mittunt, tum ad militem conducendum alios, quorum fidem habebant & diligentiam perſpectam: munera alia ceteri impigre exequuntur, magnam ſimul omnes ſpem concipiunt, quam ingens animorum alacritas confirmabat, rem ex ſententia, ubi inceptis fortuna adſit, ſucceſſuram. Petrus interea, cum magis quid adverſarii molirentur, quam qua id ratione agere conſtituiſſent, compertum haberet; haud ſatis in multorum conſcientia diuturna ac tuta fide, de omnibus, quæ ab his acta conſtitutaque erant, cognoſcit. Erat in numero coniuratorum Nicolaus Fedinus ex ſcribarum ordine, cui negotium datum erat, ea, quæ a Principibus coniurationis agebantur,

per-

perſcribendi. Is ſive ſua ſponte, id quod magis veriſimile ingenii levitas oſtendit atque inconſtantia, ad uberioris quæſtus ſpem animum adiecifſet: ſive a Petri amicis ſolicitatus magnitudine præmii eſſet: accepta fide, fraudi nunquam futurum, quod cum Medicum adverſariis ſocietatem coiſſet: omnia illi coniuratorum conſilia aperuit: editis ſingillatim eorum nominibus, qui adverſus illum ſyngrapha etiam fide obſtricta coniuraſſent. Ad hunc modum re patefacta: commotus Petrus periculi magnitudine, cum ſua opinione & coniuratorum maiorem numerum, & eos ipſos maioris aliquanto exiſtimationis atque auctoritatis eſſe in civitate intelligeret: non ignarus ubi diutius cunctaretur, fore ut adverſarii alacritate & ſtudio uſi imparatum opprimerent, rem primo quoque tempore referre ad amicos per eundem indicem, atque accuratius deliberare de re tota ſtudioſiusque conſtituit. Ex eorum ſententia, cum & ipſe non ignoraret in iis, qui participes coniurationis eſſent, dubiam eſſe nonnullorum fidem: inconſtantia & levitate multos, cupiditate fere omnes & ambitione laborare, quæ nunquam in pari contentione dignitatis, ſine gravi æmulatione eſſe poteſt: permultos quidem pecunia tentavit, ac facile e ſuperiore ſententia abductos, quanquam eosdem fidem ſuam obſtrinxiſſe adverſariis non dubitabat, coniuratorum in eo diligentiam imitatus, & chirographi cautione & religione iuriſiurandi, quæ res aut mutati animi, aut ſimulati indicium haberet, ſibi caveri curavit: idipſum ſuarum partium hominibus, quo facilius in officio continerentur, facere coactis. Illud autem in primis viſum eſt dignum admiratione, & quod Petri animum, qui ſatis per ſe ipſe ſolicitus, diligentiſſime ſuorum conſilia omnia, ne quid illis integri ad inconſtantiam conſiliique commutationem relinqueret, perpetuo exploraret, aliquanto angeret vehementius: inter eos, quos Fedinus index nominaſſet, quosdam inventos, qui cum in Medicum partibus, magnis ſuis beneficiis conciliati, haberentur, a coniuratis fide iureiuran-

do

do constricta, adversus semel probatam susceptamque causam starent. Itaque hinc confirmandis dubiis, hinc qui defecissent castigandis, atque a novis consiliis avertendis, tum armatis in primis evocandis, quorum præsidio, ubi adversariis vim experiri placeret, haud illis inferior esset, quousque res ad novum magistratum perducta, quid consilli capiendum videretur, doceret, tempus omne (utrimque quasi consulto quiescentibus) consumpsit. Ticinensis præter ceteram Petri diligentiam illud etiam addit, missum ab eo ad Galeatium Sfortiam Nicodemum Tranchedinum, qui eius legatus Florentiæ agebat, virum magna opinione virtutis, ac maximarum rerum usu Petro probatum, eo consilio ut cum eo ageret de auxiliis Florentiam mittendis. Quod hominis consilium cum coniurati cognovissent, tum ab iis primum, Luca Pitio auctore, de Ferrariensi conducendo esse actum: cum is affirmaret, Borsium Principem in primis a Medicum causa alienum, minime implorantibus illius auxilium esse defuturum. Ita fore, ut si quid ab Insubribus moveretur, quod eorum incepta retardaret, haud deesset certa ratio, tanto incommodo in tempore occurrendi.

IOAN.

IOAN. MICHAELIS BRVTI
FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER TERTIUS.

Nicolaus Soderinus unus ex principibus coniurationis, cuius magna auctoritas atque existimatio habebatur, cum ei forte summus magistratus obvenisset, Petri Medicis gravi metu, qui non ignoraret, quantum suis rebus discriminis ab illius magistratu immineret, totius civitatis ingenti plausu atque approbatione Reipub. præficitur. Quanquam, ut alibi diximus, erat is suo ingenio popularis, & magnam apud omnes ordines gratiam, iustitiæ atque æquitatis opinione, consecutus: eundem tamen inimici non magis libertatis studio, id quod præ se ferre videbatur, quam ferocia atque impetu animi elatum, quoniam suo ingenio partibus Medicum esset infestus, suscepisse populi causam adversus illos tuendam, quo inter emptos beneficio pessimo exemplo privatus regnaret, calumniabantur. Longe erat de eo diversum multorum iudicium, vere popularem hominem, & communis libertatis defensorem propugnatoremque acerrimum, in summo imperio positum secundis bonorum studiis agnoscentium, qui Rempub. tot malis circumventam sua gravitate constantiaque liberaret. Itaque cum frequenti multitudine amicorum & clientium circumfusa, domum reduceretur: tanquam futuro pacis & concordiæ auctori, illi corona oleagina imposita, lætis ominibus atque acclamationibus, cum coniugibus & liberis, quacumque incederet, domo effusi, quod Reipub. felix faustumque esset, eum honorem non illi magis quam civitati universæ gratulabantur. In hac tanta homi-

hominum expectatione, cum magistratum Nicolaus iniisset; Thomas frater, vir æque moderatus & gravis, cum quidem coniuratorum virtuti & constantiæ, ut videtur, diffisus, spem publicæ salutis in dubio atque incerto eventu rerum minus collocandam putaret, ac propterea non obscure Medicum causæ faveret, ferox fratris ingenium (ut facile semper violentia atque iracundia, cum raro consilium admittat, dolo atque arte reprimi & compesci potest) tempore ac mora eludere, frustrarique instituit. Ita illum fallacia ac dolo adgressus, diu monendo adhortandoque pervicit, ut quoniam omnes iam pridem sibi persuasissent, hanc unam in illius animo curam insidere, adversus privatorum potentiam populi libertatem defendendi, cuius rei causa & antea suorum civium suffragiis, & nunc, quæ civitatis prærogativam comprobasset, sortis beneficio, summum esset magistratum Reipub. adeptus: nova comitia aliorum magistratuum creandorum indiceret, quibus operam daret ut eorum maxime ratio haberetur, qui in causa bonorum constantiores futuri, ac magis ceteris idonei tuendæ libertati viderentur: quæ & viros fortes postularet, & quod caput est, non domesticarum iniuriarum memores, sed communis salutis defensores ac propugnatores, cuiusmodi se esse nonnulli verbo magis quam re profiterentur. Ita fore, ut cum eos magistratus Resp. haberet, qui vacuo animo odio & cupiditate, auctoritate publica, non ad privatas iniurias persequendas, sed ad tollenda civium dissidia, iudiciaque constituenda; uterentur; nullo negotio, & quod magnopere illi curæ esse deberet, summam potestatem in civitate obtinenti, per summam omnium concordiam, Rempub. a gravissimis malis, quæ undique illi impenderent, sua virtute & consilio, magnaque adeo laude & gloria parta, vindicaret. Atque in hoc consilio illud commodi inesse, ut sive eventu frustretur, nulla id cum eius invidia accidat, quod maxime illius rationibus conducere videatur (audacibus enim inceptis tristem rerum exitum obesse: cum

cum ignoratur quæ nos causa moverit in agendo, dubia semper fere hominibus interpretantibus in eam partem, quæ deterior est) sive cum eo vincat bonorum consensus, magnam illius pietatem in patriam, atque insigne studium, voluntatemque mirificam visum iri: qui fructus debeat haberi eorum, quæ agimus, uberrimus, si fama nobis, modo nomen, existimatio, omnium maxime in vita expetenda sit. Hæc ob eam causam Nicolao a fratre suggerebantur, homine prudentissimo: ut cum tantis rebus agendis longam interponi moram non ignoraret, rem ducendo trahendoque ad novos magistratus perduceret, quo tempore Nicolao, cum privatus esset futurus, omnis spes præcidebatur, quicquam pro partium studio ac suorum expectatione, quæ magna erat, adversus Petri salutem agendi. Quæ quanquam coniurati quo consilio agerentur non ignorabant, nihil eorum, quæ frater secum egisset, Soderino, ut erat apertus, dissimulante, satis autem iidem intelligebant, ad id quod agere instituissent, impedimenti plurimum & moræ, hominis cunctationem hæsitationemque afferre: facile tamen ferebant (si modo verisimile est id quod Machiavellius affirmat) cum haud maiore illi cum inimicis odio, quam inter se ambitione certarent, quo ei tantæ gerendæ rei occasio e manibus erepta, per alios conficeretur, illum ab adversariis eludi. Non possum autem in eo non hominis fidem desiderare. Tanquam enim, cum eadem omnium causa atque communi omnium consilio ageretur, gerentem magistratum gloria maior, quam privatum maneret; nec virtus & magnitudo animi in conficienda re, sed honoris nomen atque insignia spectari oporteret, ita affirmat, homines qui consilii & prudentiæ opinione cum primis præstarent (quod ille etiam iis tribuit) passos esse pulcherrimam sibi occasionem manibus elabi, & quam frustra postea quærerent, quod unius hominis gloriæ laudique inviderent. In functione enim publici muneris erat bene gerendæ rei occasio: liberatæ patriæ in virtute, consensione,

constantia coniuratorum, erat omnis futura laus: quam æque & in privato & in magistratu fungente conspici oportebat. Tantum porro abest ut hoc credam, ut contendam ultro, etiam illis optandum fuisse, quod ita languido ac remisso animo, adeoque levi de causa, ab his prætermissum esse existimat. Summa enim imperii ad illum delata, futurum erat, ut quicquid in eventu offendisset, in illius invidiam atque odium verteretur: ubi eius consilio atque auctoritate recte res successisset, socios laudis multos esset habiturus, quos periculi in agenda re perficiendaque habuisset. Ergo cum quicquid causæ subesset, non desperarent, rem ad novos magistratus reiectam transigi ubi vellent, facile etiam per alium posse: spatium adversariis dederunt, id quod sibi antea maxime esse præcavendum optimam sequuti rationem statuissent, & sese colligendi, & suos armandi, & inimicos denique opprimendi: quibus, nisi occasioni defuissent, licebat temporis beneficio illos obruere imparatos. Ita autem statuendum esse videtur, raro quidem rem ex sententia successuram, ubi non multi solum, cum numerum non fides semper & constantia par consequatur, sed inter quos etiam vigeat dignitatis & potentiæ æmulatio, adversus inveteratam unius potentiam coeant. Nam si quando, id quod non sæpe accidit, fidem in multorum conscientia constitisse proditum est: aut ingenii eius immanitas, in quem coniurarunt, quod in Hieronymo Syracusano, & non ita multis præterea est animadversum, homines a temeritate & inconstantia deterruit: cum quidem spe præmii dubia gravior certiorque supplicii metus indici futuro propositus esset, aut quod in Cæsaris interfectoribus usuvenit, celeritas in maturanda re, levitati multorum ne spatium ad pœnitendum relinqueretur, præcurrit. Iam cum hæc agerentur, alter mensis in exitu erat, quod tempus legibus præfinitum est summi imperii potestatem gerenti. Ita autem Soderinus se gesserat omni magistratu administrando, ut cum minime se duci a fra-

à fratre callido homine, frustrarique intelligeret, magis inchoarit parum prudenter multa, quam quicquam pro vetere fama, atque hominum existimatione constituerit. At Petrus Medices, qui per omne illud tempus diligentissime exploratis inimicorum consiliis, in unam eam rem modo incubuisset: cum suos maximorum præmiorum spe confirmare, tum ex adversariis, beneficiis quoscumque posset amplissimis ad se allicere, conciliareque non desistebat: iis, qui se medios videri vellent, & neutram partem fovere, nullo non genere largitionis tentatis, quo traductis in sententiam, aut inimicis viribus par, aut etiam superior, facilius illos deiicere de civitate, exturbareque posset. Quæ cum inimici cognovissent, tanquam altissimo experrecti somno sese colligentes, ne mora inimicorum vires firmiores, sua consilia deteriora fierent, Nicolai tarditatem & cunctationem studio & celeritate compensare constituunt: frustra conquerentes, in id tempus se rem distulisse, quo non de Repub. magis, quam de singulorum salute dimicari oporteret. Ita cum cetera improbarent, de eorum sententia qui ad vim & cædem inclinabant, Herculem Ferrariensium Ducem, quod antea demonstratum est, vocare ut propius ad urbem copias admoveret, & Petrum per certos homines adoriri, qui in Caregiano, paterna villa, pene artuum doloribus confectus valetudinem curare dicebatur, ac postremo illo de medio sublato, atque urbe externis armis & præsidiis munita, novorum magistratuum comitia, ita ut ex suorum maxime sententia haberentur, indicere, tum cetera pro statu præsenti rerum agere, omni alia re omissa, decreverunt. Ad hunc modum rebus administratis, magnam spem concipiunt, fore ut quibus summum Reipub. imperium mandarent, sive amici essent futuri, voluntate rem gerentibus adessent; sive sentirent cum adversariis, metu infamiæ mutarent sententiam, cum suorum suffragiis magistratum adepti, victos beneficio se, obstrictos certe præclare de se meritis dissimulare vix possent: quod quidem

dem agi ab his etiam oportebat, ne si pertinacius in Medicum partibus hærerent, magis partium studio moveri in Repub. administranda, quam constituendæ libertatis & concordiæ in civitate viderentur. In primis autem placebat, Neronium, cuius auctoritas magni esse apud Petrum credebatur, quo aliorum essent tectiora consilia, illum animi offensione dissimulata, frequentem officii caussa invisere, atque longe illius animum a suspicione rerum novarum avertentem, cum de civium concordia atque otio tuendo, tum de omni ratione constituendæ Reipub. agere. Quas quidem partes homo callidus, & per multos annos in civium dissensionibus versatus, egregie præstaturus videbatur. Ac quo se in eo magis pro temporis ratione atque ingenii iactaret, Petri aut cunctatio efficiebat quo natura ferebatur, aut dissimulatio: qua ex re fiebat, ut Neronius sibi haberi fidem in omnibus censeret, id minime esse alienum ab hominis stupore & tarditate existimans. Nam cum aditus facilis illius amicis pateret ad ea exploranda, quæ quotidie coniurati agerent: ita omnia illi indicabantur, ut tamen quo imparatiores inimicos aggrederetur, prudentissime ea sibi dissimulanda, ac sui contemptione illos a subitis & repentinis consiliis abducendos, avertendosque statueret. Ad hæc quidam ex amicis ex nobili in primis civitatis familia, cum eo per eosdem dies collocutus, demonstraverat se a Francisco Neronii fratre appellatum, multisque precibus fatigatum, ut pro maiorum instituto optimorum civium, a quo illum discedere minime æquum esset, communi animo cum ceteris rem suscipere, ac vindicantibus suis civibus Rempub. in libertatem, adesse sua auctoritate & consilio vellet. Probari sibi quidem titulum libertatis, ac pulcherrimum sibi fore ad posteritatem & speciosissimum arbitrari, si in eorum numero haberetur, qui se eius defensores profiterentur: cum minus exploratum esset, quo animo ad huiusmodi consilium descenderent (multa enim in animis hominum latere tecta quasi qui-

busdam

busdam ſimulationis involucris, quæ ubi erumperent, perniciosa Reipub. eſſent) auctorem ſe illi eſſe, ut ultro inimicorum conſiliis occurrendo per certos homines, quorum fidem haberet probatam, quod dignum optimo cive eſſet, ac principem in Repub. locum magis iudicio ſuorum, quam vi atque armis quærente, pateretur de concordia ac compoſitione agi: ſin perſeveraret armis rem agere, ac tamen lente id ac remiſſe exequi pergeret, ne nudatus armorum præſidio ſubito opprimeretur, operam daret: qua ex re futurum eſſet, ut improbi, quorum magna manus & firma minime quietura in occaſione armorum & diſſidii videretur, in bona civium & fortunas magna clade Reip. ac pernicie invaderent: non poſſe illum amplius ſine ingenti ſuo periculo & ſuorum cunctari, aut (quod illi ad eum diem per inimicorum inertiam licuiſſet) diſſimulare: qui ne tempore excluderentur, cuius iacturæ ſarciendæ ſtudio incitati ſe iam ipſi excitarent, minime eſſent ulterius dilaturi, quod cunctando difficilius ſibi operoſiusque reddidiſſent. Ita ille conſilio ac precibus amicorum excitatus, cum plane eſſe occurrendum inimicorum audaciæ, etiam ſi eos, quod illis in contemptionem veniſſet, multum remiſiſſe de priſtina alacritate & ſtudio videbat, conſiliumque ex tempore capiendum putaret, facile (ut ſperabat) incautos opprimere, quando ſe illi occaſio daret, uſus fortunæ beneficio conſtituit. Quo probato conſilio, a ſuis conſulto rumorem diſſipandum curavit, cuius quidem rei initium opportune, ut videtur, a coniuratis ortum manaverat: Herculem fratrem a Ferrarienſi miſſum ſignis infeſtis, ad urbem contendere, ac iam ad Album fluvium caſtra poſuiſſe: cum ſermonibus hominum ipſe affinxiſſet, qui varii ea de re, ac multi in civitate tanto diſſidio civium diſtracta ferebantur, habere ſe literas a Ioanne Bentivolio Bononienſium tyranno, quibus de hoſtium adventu certiora docebatur: ut id minus eſſe confictum homines exiſtimarent, fidem faciente neceſſitudine atque amicitia, quæ vetus iam pri-

dem

dem cum familia Medicum Bentivoliis intercedebat. Erat is Hercules Ateſtinus, qui poſtea gravi bello & diuturno a Venetis oppreſſus, cum omnibus Italiæ Principibus adverſus illos concitatis, eos in magnum diſcrimen adduxiſſet: magis virtute & conſilio in bello gerendo, quam felicitate in eodem conficiendo, clarus habitus eſt. Per huius rei ſimulationem multitudine armatorum ſtipatus Petrus Medices Florentiam venit: ſi quam vim adverſarii intentarent, eo præſidio ſuam dignitatem ab eorum conſpiratione atque armis, quando in magiſtratus auctoritate, cuius maieſtatem & ius ab his violatum eſſe querebatur, nihil auxilii relinqueretur, ſuam ſimul & familiæ dignitatem vindicaturus. Sunt auctores non ignobiles atque in his quidem Nicolaus Valorius, qui Laurentii Medicis vitam eorum fere temporum æqualis conſcripſit, quique aliquot poſtea annis coniurationis in Medices convictus magnum capitis diſcrimen adiit, cum inter urbem & Petri villam, collocatæ omnibus in locis cuſtodiæ inimicorum, ne qua locus ad effugium pateret, ubique iter infeſtum Florentiam venienti facerent: Laurentium filium, nuntio per exploratores, quos præmiſerat, de ea re accepto, per devios atque ignotos calles præire ſervis iuſſis, qui patrem lectica deferebant: ipſum capto ab animi præſentia conſilio, temerario illo quidem, niſi pietatis laus in adoleſcente filio conſpiceretur, cum præſertim in anguſtiis temporis, & animi hæſitatione res explicationem conſilii extorqueret, via infeſta inimicorum armis, iis re obviam perrexiſſe: cum in milites forte incidiſſet, qui patris adventum obſervabant, rogatum quo illum in loco reliquiſſet, prope eſſe quidem ac brevi affuturum reſpondiſſe. Ita cum eum ipſum abire iuſſum incolumem (ætate, ut videtur, adoleſcentem a periculo ſervante, a qua cum nihil timendum coniurati cenſerent, ne ſuſpicio crudelitatis obeſſet, abſtinere ſuos voluerant) tum patrem, qui unus petebatur, ſolerti filii conſilio ſervatum, inimicorum inſidiis eluſis, in urbem contendiſſe.

Iner-

Inermem autem Petrum, ſi vera ſunt quæ a Valorio traduntur, fuiſſe apparet, a Machiavellio diſſentiente, quo tempore ad urbem venit. Neque enim veriſimile eſt, coniuratos, ubi accepiſſent manu armatorum ſeptum iter facere, vires diducendo extenuare voluiſſe, quod agere neceſſe erat cenſentibus itinera inſidenda: præſertim cum haud dubitarent incerto victoriæ eventu foris, multo maiore vincendi ſpe cum adverſariis ſe in urbe congreſſuros, in qua cum illi multitudinem infeſtam haberent, eius ſecundis ſtudiis ſe uti maxime credebant. Quo res cumque modo accidit, cum ad Petri adventum in urbem rumor repente ortus eſſet, munitum illum militum præſidio eſſe ingreſſum: quaſi dato utrimque ſigno, & qui pro adverſariis ſtabant arma ſumpſerunt, & qui freti auctoritate, ſe ſtudioſos Petri Medicis profitebantur: longe tamen diſpari eventu, ſi quando inter armatos manus eſſet conſerenda, quippe cum eorum alteri imparati & ſubito vocati ad arma, multo prius alteri denuntiata re, ſua ſponte ad inferendam vim, ubi res poſceret, non ad arcendam modo præparatis animis, atque ſtata adeo hora, & certum in locum, tanquam ad ſigna & ad ſuos ſinguli ordines convenirent. In tanto tumultu ac trepidatione civitatis, cum omnes perterriti, pro ſuo ſenſu communem rerum exitum, ubi res adverſæ ſuccederent, ſive Medicum cauſæ, ſive coniuratorum faverent, formidarent, ſervitutem, cædem, proſcriptionem bonorum, & ſi quæ alia mala graviora ſequi civiles diſſenſiones ſolent, cum in apertam vim eruperunt, execrarentur: Neronius, qui & magnitudinem periculi magis ſuorum inconſtantia, quam Petri viribus æſtimabat, & propterea quod proxime Petri ædes habitabat, ſi quid durius ſuis accideret, ſe eſſe periculo propiorem etiam intelligebat: hinc ſummum magiſtratum, ut Petrum Medicem pro imperii poteſtate arma ponere, atque æquo iure de privatis controverſiis, ſi quas haberet, diſceptare moribus & legibus civitatis iuberet: hinc Lucam Pitium, Nicolaum Soderinum, alios-

que

que principes coniurationis domo evocatos, homo acerrimus, & qui optimam se causam defendere, iura libertatis, auctoritatem publicam, salutem communem omnium tanto suo periculo præ se ferret, ad arma excitare conabatur: prodi Rempub. eorum cunctatione clamitans, quæ destituta omnibus præsidiis, spem nullam salutis positam haberet in iis, quos honoribus amplissimis, præmiisque maximis affectos, ingratissimos adeo suo dubio tempore experiretur. Prædæ eam inimicis relinqui, quorum sæpe cupiditate & scelere afflicta eversaque esset; sed multo maiore cum eorum infamia, qui cum nefariorum hominum vim atque audaciam sua auctoritate possent coercere, eorum augeri vires sua inertia ac languore paterentur. Scilicet eam esse pietatem, quam patriæ deberent, ut non antea inimicorum armis quam metu victi, implorantem illam suorum auxilium aspernarentur, immemores lucem hanc, qua fruerentur, se in ea primum, spiritum, vitam, hausisse; altos, educatos, ad dignitates atque honores amplissimos evectos esse: nimirum ut non illi solum fractam animi vim, vana specie erroris obiecta, debilitatamque ostenderent, sed voluntatis etiam alienationem a causa bonorum: cum raro unquam egregia voluntas atque animi studium, etiam si minus suppeterent vires, & audacia ab ingenio, sine conatu atque impulsu ad fortitudinem, esset. Qui enim non videri magis, quam esse fortes vellent, iis turpem servitutem deprecandam honesta morte, libertatem cum eius vindicandæ spes ostentaretur, vitæ periculo, quæ misera in servitute futura esset, redimendam. Omnes quidem censebant, cum hæc a Neronio dicerentur, magni animi hominem Reipub. adeo opportuno tempore, populo se ducem ad libertatem recuperandam præbentem, minime deseri oportere. Sed ut appareret, multo homines facilius magnas res concipere animo, quam ubi perficiendæ sint, vires pares & constantiam præstare: omnium autem fere ingenia esse huiusmodi, ut non æque & in suscipiendo consilio, & in expe-

expediendo prudentiam afferant: & languebant, & trepidabant metu, & privatam magis ſuam fortunam, quam publicam reſpiciebant: cum inter utramque terror periculi imminentis, qui modo ob oculos obverſaretur, ſpeciem omnem illam decoris & honeſti diſiecisset. Ita patriæ liberatæ gloriam, aut Petri Medicis fortuna illis, aut ſuorum ignavia, quod verius eſt, quæ eadem & mentem pariter & conſilium ademiſſet, extorquebat. Vnus tamen præter Neronium, ſero fratris conſilio improbato, Nicolaus Soderinus male geſti magiſtratus memoriam, conſervatæ Reipub. laude, eſſe privato obliterandam arbitratus, ut maxime alii trepidatione ac metu torperent, ſe cum Neronio coniunxit, ac ſuorum manu comparata, ut ſe ducem ſequerentur quicunque Rempub. ſalvam vellent, adhortando, atque ſæpius eadem quæ ille commemorando, totam fere eam civitatis partem, qua habitabat, ad arma concitaverat: ut minime iam dubium eſſet, ſi æque ſtrenue atque impigre omnes ſe geſſiſſent, ac rem pari animi magnitudine & virtute aggreſſi exequi maturaſſent, ſuperiorem illum viribus cum adverſariis fuiſſe dimicaturum. Atque ita armatus, ut nulla in re defuiſſe ſuſceptæ cauſæ & communi ſaluti videretur, Lucam Pitium adire ipſe & cunctantem reſtitantemque excitare, atque adeo ubi cetera minus procederent, metu mortis iniecto, ſpem illi concordiæ omnem, ſi quid ſeparati ab aliis conſilii iniiſſet, adimere (qua de re iam per certos homines agi a Petro Medice adornatos, non obſcure ferebatur) atque quoad poſſet, impellere ad arma conſtituit. Vbi autem, omni ſpe compoſitionis præciſa, ſua oratione confirmatum illum ſibi ſocium adiunxiſſet: facile arbitrabatur futurum, ut ceteri, quorum adhuc animi fluctuarent, illius ſequuti auctoritatem, fiducia maiore & viribus, ad adverſarios pellendos ſumerent arma. Eum igitur domi conventum cum docuiſſet, magnam omnibus oblatam opportunitatem in præſentia recuperandæ libertatis, quam quidem neglectam, nequicquam eſſent poſtea

desideraturi, simul ostendit, quanto in discrimine vertatur Reipub. salus: si illa a suis mollitia animi, ac turpi metu ab officio aversis, deseratur. Si se colligere velit ac magno & forti animo, proque anteactæ vitæ dignitate, rem capessere, atque in vetere instituto manere (id quod dignum illius virtute & constantia sit) publicæ dignitatis ab improborum conspiratione defendendæ: tum facile intelligat quam gravi ignaviæ turpitudinisque nota, fuerit tam opportunum tempus, tamque idoneum ad agendum omissurus. Nam si perterritus audacia ac minis inimicorum, quibus magis quam certis viribus ac firmis nitantur, obstinato animo in sententia manere pergat: aut exilii & mortis metu, aut servitutis, quæ multo quidem viro forti, omni morte atque exilio deterior sit, quasi ancipiti telo illius animum, a tam fœdo consilio avulsum, expugnari debere. Poscere ab illo opem afflictam patriam, ut raro unquam maiorum memoria, nefario scelere ac parricidio suorum, cuius quidem salus ita sit cum illius salute coniuncta: ut quemadmodum qui navi aliqua vehatur, ea fracta, intelligat sibi esse de salute desperandum, non possit iam spe ulla satis firma niti, se, illa perdita, incolumem vitam & dignitatem diu in civitate retinere. Sin autem ea ratio illius consilii sit, ut metu in præsentia cedendum atque ab armis abstinendum, quæ aditum ad victoris gratiam difficiliorem reddant, diffisus rerum eventu censeat: minime turpi ac flagitioso incepto, disparem exitum etiam fore. Non enim ita molliter ac remisse statuenti fortunam defuturam, quam immerito homines accusant, cum sibi eam faciunt sua inertia, nulla eius culpa, deteriorem. Eam quidem abiecti animi hominem, ac suæ magis quam communi saluti consulentem, cum tantum dedecus & flagitium ipse admittat, neque in eo culpam agnoscere, quam præstare non possit, aut ad animi debilitatem quo æquius sit, sed ad fortunæ temeritatem referre velit: præcipitem sua sponte ac prolabentem levi impulsu de statu præsenti deturbatu-
ram.

ram. Mox enim superbum affuturum inimicum ac suorum civium victoria insolentem, qui non illum quidem deceptum amplius lenitatis & clementiæ simulatione, sed (quod ingenii sit & per armorum impunitatem in apertum eruperit) contumacia oris & fastidio deterritum, durissimas leges accipere cogat receptum in fidem ac mancipium inimicorum effectum: quæ res, quo supplicio, quo cruciatu corporis, qua morte non fœdior ac perniciosior debeat videri? Quam intersit tum ad communem salutem, tum ad privatam suam, utrum inimico occurrat armatus, victoriæ præsertim occasionem ex adversariorum timiditate & cessatione captanti: an inermis armatum excipiat, quem posse ignorare, cui modo hominis mores cogniti, & ingenium perspectum sit? In altero leges ab adversario, quas sibi esse commodissimas ducat & honestas, accipiendi necessitatem: in altero dandi illi quas nolit, quæ eædem salutares Reipub. & honorificæ privatis sint, certam spem esse. Nam si abhorreat a cæde, quæ magna cum multorum clade futura, debeat cuiusvis animum ab incepto temerario retardare qui Reip. consultum velit, cuiusque ad pacem atque ad otium consilia spectent: non se improbare id quidem: sed æquum esse tamen censere, ut provideat idem, ne cum rectissimi illius sensus sint, & cum bonis congruentes, imprudentia committat & temeritate, ut prodidisse Rempub. inertia atque animi languore & remissione videatur. Nam & firmiorem semper fere pacem & honestiorem, ac viris fortibus magis dignam ab animi vi ac robore peti, quod in armato conspiciatur, quam ab ignavia & desidia, quæ prodat victori inermem. Sæpe quos nulla vis orationis, nulla hominum consilia, nulla æqua conditio, non maximorum Regum, non civitatum nobilissimarum auctoritas, ad pacem & concordiam stabilem flexit, infesta signa, paratas utrimque ad prœlium acies, mortis & servitutis propositum periculum par, belli dubiam atque incertam fortunam, inter spem & metum æque animos iactantem,

invitos ad pacem & ad compositionem pertraxisse. Ex otio bellum, pacem rursus ex armis, hanc tantam rerum vicissitudinem facile patiente conspici in humanis rebus, aut fortunæ temeritate, aut, quod verius est, hominum inconstantia, quæ magna esse in omni vita agenda animadvertatur, perpetuo sequi. Sed quicunque eventus rerum futurus sit, longe præstare, etiam ut res minus ex sententia succedant, victum illum armis inimicorum, non metu aut cupiditate, boni & constantis civis magna laude parta, patria cedere, quam eamdem adversariorum beneficio, transitionis infamia & proditionis notatum, quod nomen, etiam quibus usui est, invisum nullo modo effugere possit, in hominum iracundia & odio, atque dicendi impunitate, retinere. Nam si horum alterum subeundum sit, satius esse, cum recte fecerit, exilium & mortem perferre, quam cum est mutatio consilii inutilis futura, turpiter & flagitiose facti memoria, cuius incommodi evitandi nulla iam ratio iniri queat, perpetuo in durissima servitute ac vitæ indignitate inhonoratum, contemptum, abiectum angi atque affligi. Hæc pro ingenio hominis ut vere & prudenter, ita acriter ac vehementer dicta, brevis Lucæ oratio excepit, maximeque ad præsentem rerum statum accommodata, sive materia deesset ac ratio respondendi conscio culpæ magis, quam culpam fatenti, sive iudicio non esse pugnandum cum potente adversario censeret, & qui spatium nactus, iam multos spe maximorum præmiorum illectos in sententiam traduxisset. Se quidem cum ratione optima & consilio facere, ut in magna rerum omnium perturbatione ac populi tumultu, ab armis atque aperta vi abstineret, quæ intelligeret perniciosa civitati, sibi neque salutaria esse, neque honesta futura: tum quoniam has partes sibi esse in suos cives præstandas non ignoret, quorum quidem salutem tanto studio semper & privatus, & in summo magistratu procuraverit: ultro illum orare, ac si pateretur modo, hortari monereque velle, ut idem facere animum & ipse induce-

ret, integramque rem magiſtratibus permitteret: quando quidvis potius agendum eſſe videretur, quam armis decertandum cum adverſariis, non modo illis, quod ipſe cognitum habeat, virtute & numero militum, ſed multitudinis ſtudio, quæ iam tota illorum ſit, ſuperioribus futuris. Quod dignum illius fide & conſtantia eſſet, hunc honorem magiſtratui haberet, ac mallet illum publica auctoritate, quam privatos armis civitatis imperium adminiſtrare, ac privatorum controverſias & diſſidia componere: cognitionem certe & iudicium magiſtratibus publicarum privatarumque rerum, quo die civitatis liberis ſuffragiis eam eſſent poteſtatem adepti, delatam eſſe. Itaque ſi qua illi in re inimicorum potentiam habeant ſuſpectam (utinam non inviſam potius habeant, cum ſuſpicioni locum non ſemper æque res, ac ſimultas, & inductio quædam animi atque proclivitas ad odium faciat) non antea ſuo præiudicio eos damnent, quam per interpoſitam magiſtratus auctoritatem, more atque inſtituto civitatis cognita cauſa, eſſe damnandos intelligant. In civitate legibus, armis foris Rempub. adminiſtrari, & vim in hoſtes, iudicia in cives quæ libera ſint, exerceri oportere: ut iam peſſimo exemplo, cum opus ſit legibus & iudiciis, ferro inter cives in curia & foro decernatur, ac magiſtratibus, quorum ſummam poteſtatem ac ſacroſanctam Respub. eſſe velit, vis ſcelerate ac nefarie afferatur. Quando illius civibus ſatis ſit perſpecta illius fides atque animus, neque eius rei documentum aliud quæratur, cur hoc minus illi curent, quærere ipſe ne laboret. Sive enim ſe populus liberari nolit cum quæſtu & compendio ſervientem, non eſſe beneficium offerendum invito, quod illi ingratum accidat: ſive ſervitutem oderit, ineundam viam eſſe, qua nulla privatorum invidia, qui dicantur libertatis oppreſſores, plectantur, libertatem populus e ſervitute vindicatus magiſtratui referat acceptam: ut ad quem ubi male res ſuccedant, omnis offenſio pertineat, quod æquum ſit, laus recte Reip. admini-

ministratæ perveniat, quæ ratio esse eadem tutissima videatur futura. Neque vero illos invidere hanc gloriam iis debere, qui præclare suo etiam testimonio de Repub. mereantur, cùm se fide, officio, pietateque, quam debent patriæ, adductos, accessisse ad illam liberandam videri velint: quam mentem debeant omnibus precari, iis præsertim in quibus sæpius Respub. voluntatem & studium desiderat, quam vires atque agendi facultatem. Videri igitur sibi in præsentia ea arma ponenda, quibus civitas de suo iure decedere, magna suæ libertatis iactura cogatur, & adversariorum causa, quæ eadem per se mala sit, cum ita percrebuerit, lacessitos illos adversariorum iniuria arma sumpsisse, magis in dies corroborata, iis quibus minus debet probetur: quod eos maxime, quibus eorum est suspecta potentia, cavere oporteat. Hæc, quæ a quovis alio dicta, prudentis hominis animum & recte sentientis cuivis probare potuissent, parum Soderinum moverunt, magis illum quod se desertum ac proditum a suis videret temporis angustiis quæ id postularent, quam Pitii oratione fallacis hominis, & privati commodi spe a suscepta bonorum causa aversi, coactum arma ponere: quæ nullius adductus auctoritate, sed studio libertatis recuperandæ incensus, adversus Medices cœpisset. Cum enim nemo dubitaret, non illum redemptum spe præmii ingentis esse: iam illud etiam ferebatur, per certorum hominum interpositam auctoritatem mentione affinitatis iniecta, atque ita eius animo delinito, cum Petro in gratiam rediisse. Vt autem fere semper sunt homines acuti dubiis rebus in eam partem quo animi inclinant trahendis, suaque spe semper ulterius feruntur, quam quo res ipsa illos, si certam rationem ducem sequantur, perducere videatur: ita per huius coniunctionis occasionem, quasi perinde facile factu esset, animos conciliatione amicitiæ, atque affinitatem iure connubii iungere non diffidebat, cum Petrum invaletudo, quæ in dies ingravescebat, liberos ætas a muneribus publicis avocaret,

ret, illo etiam patiente, se unum Remp. suo arbitratu administraturum. Qui enim æmuli eius gloriæ fore viderentur, magnæ homines dignitatis, eos destitutos in hac tanta contentione suo auxilio, ac Petro Medici tantis viribus munito minime pares, sive in civitate manerent victoris beneficio auctoritatem omnem, sive eiicerentur, id quod erat magis credibile, cum ea ipsa facultatem etiam quicquam adversus suam dignitatem moliendi amissuros. Confirmabat hominis spem concepta fere omnium opinio de illius virtute, quam quidem eorum æstimatione maiorem (qua in re quidem cuncti fallimur, cum natura plus æquo prolixi simus nostris rebus iudicandis) magnum momentum sibi ad rem tantam consequendam allaturam arbitrabatur. Quæ cum ita essent, ac minime Soderinum fallerent, sic tamen ab illo discedens dixisse fertur: Si bene merendi ratio & vis, non magis in perficiendo, cuius rei facultas non semper adest, sed in animi quadam propensione & recto studio posita videtur: quando nihil mihi in mora fuit, qui antiquiorem semper patriæ salutem, gravioremque quam meam habuerim, quo minus per me hodie sit antiqua libertas & dignitas civitati restituta: satis quidem cumulate receptum a me munus patriæ eius conservandæ persolvi: sin vero parum est voluisse, ubi fatis obsistentibus, quæ iamdiu adversa meorum libertate, flecti nulla ratione & consilio possunt, animi studium & voluntatem factum probat nullum; de me vero nihil patria habet quod queratur, de aliis, ita prodita & deserta ab illis, plus sane quam aut ego velim, illius causa, aut iis ipsis honestum sit: qui mihi quo minus hanc meis civibus operam navarem fuerunt impedimento. Atque quando in præsentia libertatis bono meis civibus frui per homines ingratissimos non licuit, qui præsentis commodi spem dubiam atque incertam, solidæ laudi & liberatæ patriæ gloriæ prætulerunt: quæ illam maneant in posterum mala, ut nunquam obscurum per me sit, quibus illa accepta referat, facile

præ-

præſagiente animo quæ ratio ſuadet, & hæc rerum facies quæ impendent, iam libet divinare. Veſtra hæc, Piti, conſilia, quæ unde manent, iam præterit neminem (utinam vos callidioribus, quæ fortia ſunt præferre maluiſſetis) hunc tandem exitum ſunt habitura, ut quorum potior cura fuerit, privatis ſuis quam publicis rebus conſulendi, ii præter proditæ patriæ infamiam, quæ perpetuo eorum nomini inuſta hærebit, neque ſuis rebus ſe, neque Reipub. proſpexiſſe intelligentes, ſervitutem ſubeant longe acerbiſſimam : libertatem quidem patria amittat, cuius charitas nos in improbos cives & ſceleratos armavit, diu iam ab illis nefariis conſiliis quaſi machina concuſſam, nos qui illi maxime voluimus conſultum, per vos eius deſertores, minime quidem ea calamitate digni, quam a vobis illatam hominibus inertiſſimis atque ignaviſſimis merito querimur, & fortunas & libertatem & patriam amittamus. In tot malis tamen unum reliquum ſolatium ſumus habituri, hæc aliena culpa nos, veſtro vos flagitio & ſcelere, & dignitatem & vitæ ornamenta reliqua amiſiſſe. Cum hic tantus in civitate tumultus ſubito exortus, magnam omnibus trepidationem iniecisset: magiſtratus, ne qua vis ſubita inferretur, curiam claudi, ac diſpoſitis præſidiis aditus omnes cuſtodiri, ceteraque adminiſtrari pro temporis ratione, & periculi magnitudine, diligentia ſumma & ſtudio iuſſerunt: optimo illi quidem conſilio, civitate diviſa ſtudio partium, ne ſummi imperii poteſtate novo ac pernicioſo exemplo ad privatas ſuas contentiones ſeditioſi cives abuterentur, neutros ſibi auctoritate publica eſſe fovendos ſublevandosque arbitrati. Et ſi autem non erat difficile iudicare, utri meliorem cauſam ſibi defendendam ſuſcepiſſent : videbatur tamen mitius malum futurum, magiſtratu quieſcente, cuius auctoritatem armati non officio, ſed libidine & gladiorum impunitate æſtimarent, videri victam privatorum conſpirationem, quam publicam cauſam : quam quidem non erat committendum, etiam ſi id oblique

age-

agerent; ut palam privati oppugnarent; quo scilicet, tanto magistratus periculo illi fierent sceleratiores. Neque enim est satis tutum consilium eorum, qui ob eam causam plagam accipiunt, ut sicario & parricidæ cruento suo sanguine & cæde, odium atque invidiam apud multitudinem suo exitio paret: cum eius rei præsertim nullus sit usus futurus. Quid porro in ea contentione magistratus spectaret ita ad arma eundo? cum multitudo dulcedine largitionis delinita tota Medicum videretur, deterriti coniurati hinc audacia inimicorum, hinc principum destitutione, & gladios simul & spem omnem vincendi abiecissent, nulla interim subsidia, quæ rem gerentibus præsto essent, neque domestica, neque externa apparerent. Nimirum illud videbatur necessario futurum, ut quæ iam re nulla reliqua esset, fracta victaque publica auctoritas privatorum scelere conspiceretur: quæ ubi in eorum contemptionem veniret a quibus victa esset, nemo iam poterat dubitare non magno totius Reipub. incommodo, quæ una magistratuum auctoritate staret, facultatem improbis hominibus ad omnia maleficia & scelera admittenda datum iri. Civitas interea, atque ea maxime pars quæ Pitii auctoritatem sequebatur, quæque eius fortunam in omni eventu sibi esse spectandam censuisset: cum hinc Petri inimici, eo se domi continente, in cuius auctoritate magnum momentum ad victoriam posuissent, sua sponte ab armis discederent: hinc adversarii pertinacissime ea retinere perseverarent, in eam tandem partem inclinavit, quæ superior armis, & præmii pariter & supplicii constituendi sibi arbitrium videretur vindicatura: Medices enim armatos, & vim obsistentibus & necem ostentantes, inimicis magno consensu omnes præferebant: quorum disiecta consilia, & repressam vim ac debilitatam viderent. Est enim ea multorum consuetudo ut non causas atque initia rerum, sed quod maxime periculosum est, exitum spectent, quem lætum semper, etiam si a malo sit principio profectum, amplectuntur. Cum magno

iniecto bonis metu, ac nemine existente, qui pro coniuratis caput obiicere in extremum rerum discrimen auderet, multitudinem, damnata causa quæ deserta a suis esset, cum iis ipsis futuram appareret, quorum salutem acerrime antea oppugnasset: coniurati, capto ex tempore consilio, de compositione agere constituerunt. In eo enim iam rem verti intelligebant, ut non illi magis de inimicorum ruina, quam in sua capita avertissent, sed de sua soliciti essent, quæ temporis angustiis exclusis, nisi mature consilio occurrerent, gravissima immineret. Ita in curiam frequentes conveniunt, editis postulatis, ut quoniam de summa Repub. essent acturi, cuius salus in magno discrimine versaretur, sibi magistratus daretur: quod quidem si fieret, non desperarent, cum eorum consilia semper salutem communem respexissent, quam minimo negotio rem ad concordiam & per æquissimas pacis conditiones perduci posse. Ea re cognita, atque iis facta ingrediendi potestate, cum diu egissent, secunda hominum voluntate, de concordia in civitate concilianda & de tollendis civilibus discordiis, quæ magna cum eorum infamia, qui superioribus annis Reipub. præfuerant, maiore tamen cum omnium pernicie crevissent: propterea quod Petrus Medices tum artuum doloribus laborare, & minus per valetudinem in curiam venire posse dicebatur: de communi sententia, omnes, ad illum ire domum, in magna rerum perturbatione, animis penitus metu fractis, constituunt. Ex his unus Nicolaus Soderinus, qui constantia & magnitudine animi, facti pulcherrimi conscientiam tuebatur, cum ad cetera omnia quæ male a coniuratis constituta administrataque essent, tantum præiudicium communi causæ factum ab iisdem animadverteret: perfidiam eorum & scelus execratus, quorum flagitio atque improbitate tantum vulnus impositum Reipub. ac prodita salus & libertas omnium ignavissime esset: Thomæ fratri, in cuius benevolentia & fide, tametsi ab illius causa dissentientis, suam spem omnem collocatam habebat,

bat, liberorum ſalutem, ſi quid in ſe gravius adverſarii ſtatuerent, commendavit: ſimul ipſe in villam paternam conceſſit: ibi qualem exitum habitura res eſſet, quanquam neque ſibi eum magnopere lætum, & perniciosum maxime fore Reipub. non dubitabat, procul ab omni contentione, quam nequicquam ſe ſuſcepturum adverſus victorem inimicum & potentem intelligebat, expectaturus. Interea a coniuratis Petro Medice, ut conſtituerant, domi convento: is, cui dicendi partes impoſitæ erant, graviter conqueſtus de iis quæ adverſus populi libertatem per vim acta per eos dies eſſent: cum in eos, qui nulla quidem laceſſiti iniuria, quieſcentibus omnibus, nullo certo ſeditionis ac tumultus auctore, a quibus quicquam eſſet mali timendum arma cepiſſent, culpam omnem reieciſſet: Petrum poſtremo (ad illum converſa oratione) rogare inſtituit, cum tumultus & turbæ initium ductum ab illius armis conſtaret, ecquæ nam illi cauſa eſſet ad arma & vim confugiendi? quid ſibi ille vellet tanto militum apparatu? quid illi periculi propoſitum? quæ intentata vis? qui novus iniectus metus eſſet? quæ ſuſpicio? quid nova illa rerum facies, quid inſolita civium frequentia, quam domi ſuæ tanquam in arce tectus præſidii cauſa diſpoſitam haberet? quid cetera ſibi vellent, quibus metu concuſſa & iactata Respub. opem ſibi a ſummo magiſtratu & auxilium petendum, quod vix ullum ei ſperandum eſſet in immoderata atque infinita armorum licentia, quibus eſſet obſeſſa, cenſuiſſet? Cum ſine certa ratione & conſilio hæc fieri nullo modo poſſent, nolle ſe, quod res poſtulet, in cupiditate animi poſitam cauſam interpretari, extraordinarias poteſtates atque imperia appetentis: liberare ſe illum libenter ea ſuſpicione, quam re minus tamen velle ipſe deprecari, oratione elevare modo id quod pergat facere, videatur. Nam ſi habeat quæ a Repub. petat, quæ qua debet pietate ſuos amplexa foveat ſemper, nunquam deſtituat a ſe fidem eoſdem & præſidium implorantes: minime illi

dubitandum esse, quin ubi cognita illius postulatorum æquitas sit, transigi facillime res, publica auctoritate possit: quam more atque instituto bonorum, a quorum consuetudine minime illum discedere oporteat, si is eius animus in Rempub. sit, quem quidem videatur præ se ferre, debeat omnium antiquissimam habere, quæ magis sint in vita expetenda. Debere eum abiectis omnibus consiliis, quæ violenta sint, & non ita illius rationibus conducere, quam invisa esse civitati intelligantur: non armis, si qua de re cum privatis controversiam habeat, sed iure disceptare: iniurias autem omnes atque offensiones, etiam si illi sint gravissimæ illatæ, Reipub. causa condonare privatis, in quos non prius possit sævire, quam a se violata patriæ iura fateatur: quæ sanctissime sint hominibus colenda. Id si agat, atque si ita statuat (id quod decet principem civem) non ex patriæ calamitate, sed ex civium conservatione, quos minime illa a se divelli sine gravi sensu doloris patiatur, esse famam sibi & gloriam quærendam: tum nulla arma, nulla militum præsidia, nullam externam vim, nitenti charitate suorum civium necessariam esse existimet. Ea enim abiecta solidam gloriam parere, nomen, existimationem, studia populorum: quæsita eadem, potentiam quidem uni comparare timendam multis, sed cui æque multi timendi sint, solicitam certe vitam semper, nisi nobis dignitates atque honores fingere nostra opinione, quam aliorum iudicio malimus, habitura. Ad ea Petrus, cum arma fiduciam atque animos, iracundiam præter inimicorum odium, morbi vis male affecto suppeditaret, minime ignarus quo inimicorum oratio spectaret, in hanc sententiam respondisse fertur: Haud mihi ii videntur esse accusandi, qui, quod vos obiecistis, principes arma sumpserunt: sed qui perfecerunt sua audacia & insolentia, ut qui pacis semper atque otii studiosi extitissent, iis necessaria ea defensio esset, quæ ab armis magis quam a iure & legibus peteretur: quod cum ego me fecisse re ipsa ostendam, nihil

necef-

necesse habeo oratione inficiari, magna præsertim spe fretus, huius mei consilii rationem, tacente etiam me, quemvis modo, cuius iudicium liberum atque integrum ab odio & cupiditate sit, probaturum. Arma enim, quemadmodum sumpta ad vim faciendam, & cum nulla iniuria intercessit, iure impia esse existimantur; ita ubi ad repellendam ac propulsandam iniuriam capiuntur, & necessaria eadem & iusta ob eam ipsam causam videri debent. Equidem (id quod facile omnes intelligunt) ita mihi statui esse præsidium ab armis petendum, ut propulsandæ iniuriæ, insidiisque repellendis, quæ crudelissime in me liberosque meos ab inimicis comparantur, nemini gravia ac perniciosa, qui non in illa sua sponte incurreret, quæsita viderentur. Ac ne inimicos meos solicitudine inani, quando sibi eam ipsi struunt, sed molesta liberem, quod eorum in me odium potius quam mea lenitas atque ingenii facilitas videtur postulare, non sum ego illa antea positurus, quam ut nunc armatorum præsidio, ita publica auctoritate me esse tectum satis ab eorum iniuria munitumque intelligam. Nam quod quæritis quid mihi ita armatus velim, ac stipatus clientium atque amicorum frequentia virorum eorundem optimorum, tanquam in arce inclusus domi lateam, hac quidem de re vos interrogari æquius est: qui perditorum hominum atque egentium coniuratione facta (erumpet enim aliquando ex me libero homine digna vox) sæpè nocte intempesta, sæpe interdiu provecti scelere atque audacia, adversus meam salutem & dignitatem ingratissimi homines, multis meis privatim, patrisque affecti beneficiis magnis & illustribus, conspirastis: nefariam atque impiam societatem adversus Remp. coistis; sæpe die, inquam, luce, palam, omnibus inspectantibus, tanquam esset impudentia atque contemptio legum sceleri addenda, in certa urbis loca, stata hora & tempore, ut furor vobis atque amentia suadebat, convenistis: religionem, iusiurandum, ac parvum esse hoc vinculum fidei hominum astringendæ arbitrati

(si

(ſi fides modo ulla eſſe in improbitate poteſt) ſyngrapham pernicioſiſſimæ conſpirationis vobis futurum pignus, a ſicariis parricidis, expletis civium ſanguine, atque alea & egeſtate perditis hominibus, veluti ſit ullum gravius ſcelus, quam hominum fidem in ſcelere obſtringere, excegiſtis: multitudinem concitaſtis, monendo, adhortando, multa ſpondendo, interdum deterrendo, & minitando a nobis alienaſtis; omnibus denique urbis locis, forisque inſidiis poſitis, certos homines perſuaſos præmiorum magnitudine collocatos ad nos interficiendos habuiſtis. Ne tamen videar vobiſcum agere ſuperbe (mihi quidem videar potius ineptus ſi dignos vos reſponſione ulla putem) aliis quidem, quibus hæc minus comperta ſint, tanquam in perdita & iugulata cauſa, haud ſatis eſſe paratus ad reſpondendum: difficilem vos mihi plane reſponſionem facitis: per quos unos factum eſſe videtur, ut minus, id quod viri boni optant, res ad concordiam perducatur: quorum ego tanto conſenſui nunquam ſum defuturus, quicquid vos ſecus ſtatuatis, orationi minime congruentem voluntatem & ſenſum afferentes. Qui vero poſſum ego ante arma abiicere, quam mihi a vobis fides facta ſit, odium vos ſimul inimicitias, æmulationem, cupiditatem, malevolentia tanta hunc veſtrum in me ſuffuſum animum poſuiſſe? qui autem a vobis mihi fides fiat, id vos feciſſe ex animo, a quibus in civitate publicam auctoritatem contemptam, legum & magiſtratus iura violata, religionis, pudoris, officii repagula fracta atque convulſa eſſe intelligam. Nihil ego veſtram hanc fidem moror: quod cum ob alias cauſas mihi agendum eſt, tum ne ſi quando mihi veſtram fidem obſtrinxeritis, per me vobis liceat, ea violata, ſceleratos eſſe. Quandiu erit hic vobis animus, hæc mens, per meum latus, ubi vobis ea facultas data ſit, Rempub. quod omen dii obruant, petendi: quandiu inquam hæc vobis ſententia ſtabit, & bonorum præſidio Respub. & ſalutaribus armis tutus ipſe a veſtra fraude atque inſidiis ero. Simultates omnes

omnes deponantur, quas ſumma cum Reipub. pernicie dum exercere pergitis, ſimulata oratione a vobis avertere conamini: comprimatur audacia, tollatur ambitio, meliores de Repub. cogitationes ſuſcipiantur: leges, iudicia, magiſtratus, cuius maieſtas atque auctoritas ſanctiſſima eſſe omnibus debet, reſpiciatur: tum ego armatos homines, qui mihi præſidio ſunt, nemini obſunt, ne minus videar otio civitatis velle conſulere, non quidem veſtro exemplo (id enim vobis vis atque arma extorſerunt) ſed meo more miſſos faciam. Verum cum ſatis ego quo vos in me animo eſtis animadvertam, cum arrogantiam, ſpiritus, odium, faſtidium, in cauſa & aliorum iam pridem, & vero veſtro præiudicio damnata, videam: nunquam ſane committam, ut quod mihi aliquando fraudi eſſe poſſit, inimicorum conſiliis obtemperanti, cuiusquam arbitrio magis quam certa ratione & conſilio videar egiſſe. Nam hoc mihi unum ſemper curæ fuiſſe, ut ſublatis in civitate diſcordiis, communi otio & concordiæ civium conſuleretur, illud quidem argumento eſt, vos homines, id quod minime inficiari poteſtis, mihi inimicos, inermes inter armatos, quibus mea ſalus mihi committenda fuit, quo ego ſeptus adverſus veſtras inſidias eſſem, impune verſari. Quanquam ſi declarari unquam meum in Rempub. animum oportuit, quod equidem parum ſemper mihi eſſe neceſſarium fretus charitate meorum civium & benevolentia exiſtimavi: qui id potuit fieri a me clarius, quam ipſo comitiorum tempore, cum nulli in Repub. magiſtratus eſſent, quorum auctoritas cupiditatem hominum & libidinem retardaret: cum tanquam iuſtitio indicto, leges in civitate & iura ſilerent, cum nulla vis, nulla arma ab imparatis eſſent timenda? Enimvero (id quod nulli veſtrum poteſt obſcurum eſſe, qui omnes meas rationes explorando, meorum etiam mihi fidem ſuſpectam facere nitebamini) tum ego palam improbatis eorum conſiliis, qui cædem & vim reſpicientes, dimicandum mihi cum adverſariis, certa etiam ſpe victo-

victoriæ oſtentata, cenſebant: comitiorum tamen eventum tacitus domi expectare, ac per magiſtratum, qui legitimis civitatis, & liberis ſuffragiis creatus, de controverſiis privatorum cognoſceret, dignitatem familiæ tueri, quam meis obſequendo quicquam adverſis populi ſtudiis, quod Reipub. aliquando fore perniciosum intelligerem, novare per vim experirive malui. Satis me ſcilicet fore honeſtum ſemper inter meos cives ſperavi, ſi quam ego pietatem patriæ deberem, eam illi ubicunque id res poſtularet, præſtitiſſem: honores ita concupivi, ut multo præclarius mecum agi putarem ſi his dignus viderer, etiam ſi nullos unquam eſſem aſſequutus, quam ſi malis rationibus partos obtinerem, iis gerendis parum viderer dignus. Tum enim ſunt dignitates atque honores expetendi, cum teſtimonium iuſtitiæ & probitatis potius, quam potentiæ & cupiditatis habent. Principem locum in Repub. mereri magni hominis & ſpectatæ virtutis eſt: quærere atque ambire eius ſemper eſſe duxi, qui cum aliis imperandi ſtudio teneretur, cupiditati ipſe, quæ ratio quidem fœda & præpoſtera eſt, atque ambitioni ſerviret: ipſe equidem magis ſemper mihi honeſtum ſtatui fore, ſi diſcerem mihi imperare, quam ſi non optimis artibus quæſitum ac legitimum imperium in alios exercerem. Nihil autem minus eſſe ferendum videtur, quam eosdem homines & ſummam in alios gerere poteſtatem, & tanquam furenti domino libidini huic dominandi inexplebili, atque aviditati, qua plerique inflammati rapiuntur, obtemperare: quippe quorum violentum imperium, ſervitus, quod eſt fœdiſſimum, voluntaria eſt. Mihi ſane hoc maxime ſemper curæ fuit, ſemperque adeo erit, ut dignitatem & domeſticum otium, ita quidem ſi hoc ipſum nunquam ſit Reipub. dignitati atque otio obfuturum, publica auctoritate retineam, quandiu hoc mihi per vos meos inimicos, ſeditioſos homines & turbolentos, integrum ſit. Ac cum me minime fugiat, in præſentia agi, & quidem vobis auctoribus, de ſummi imperii poteſtate in Repub.
tol-

tollenda, quæ ſine provocatione eſt, utrum id principes civitatis eſſe e Repub. ducant, quibus eſt illius procuratio mandata, an obeſſe populi libertati, cum eorum quidem hæc cognitio & iudicium ſit: integrum illis (ut æquum eſt) atque adeo ut ſim præſto futurus ad eorum auctoritatem adverſus privatorum conſpirationem defendendam, relinquo: quicquid autem illi de conſilii ſententia decreverint, id ratum æque ſanctumque me habiturum confirmo. Ita vero mihi ſemper a mea prima ætate ratio vitæ omnis proviſa & explorata eſt, ut ſive nunc cenſeat magiſtratus infinitam poteſtatem, quam merito quidam inviſam habent (periculoſam eſſe fateor omnium libertati niſi illam ratio moderetur) nova lata lege finiendam, ſive more vetere & inſtituto adhuc retinendam in civitate, cum parum id ſemper mea intereſſe duxerim, niſi qua Rempub. attingit, haud magnopere laboro. Quanquam ſi hoc modo ſilentio prætereundum non eſt (pertinere enim ad rem plurimum videtur) ſuperioribus annis, non per Medices quidem aliosve ab his redemptos largitione homines, ſed per eos ipſos auctores, qui nunc adeo populariter & ſeditioſe ea de re conqueruntur, ea poteſtas in Repub. inſtaurata ac conſtituta eſt. Quod quanquam ita ſit, quicquid tamen magiſtratus uſui magis eſſe Reipub. cenſeat (utinam in decernendo de tanta re cum adſit prudentia & conſilium, voluntas & ſtudium ne deſit) vel potius quicquid ipſi eſſe expeditiſſimum vobis iudicatis, cum nihil ſubeſſe cauſæ videatur, cur veſtris commodis invideam, modo ſalva Reipub. & magiſtratus auctoritate, haud ſum inquam in mora cuiquam futurus. De eo equidem non poſſum non magnopere & graviter queri: cum adverſarii, ut me inviſum magis meis civibus facerent, eos ſermones iactandos curarint, ut contenderent, Petro Medice libertatem & vitam in civitate retinente, diu Rempub. eſſe ſalvam atque incolumem non poſſe: inventos eſſe, qui improborum hominum criminationibus non ſolum

fidem adhiberent, quod minime iis faciendum erat, sed illis etiam se adiungerent socios ad eorum nefarios conatus adiuvandos, atque operam adeo in molienda patriæ ruina & pernicie pollicerentur. Quis enim unquam in civitate me uno pacis atque otii amantior? sit hoc ingenii. Quam ego unquam significationem paulo animi cupidioris meis civibus dedi? Verum si rationibus & argumentis certandum mihi magis cum improbitate & audacia viderem, quam testimonio multorum de mea anteacta vita nitendum: ita ego iam de loco superiore inimicorum maledictis responderem, ut quicquid nunc agerem, magis supervacaneum perditæ ac profligatæ causæ refutandæ, quam necessarium gravissimo dolori significando videri posset. Hæc cum elatus iracundia dixisset, ad Neronios fratres conversus, quos ingentibus sibi beneficiis obstrictos, magis in se ingratos extitisse ceteris querebatur: ita in eos gravi vehementique oratione dicitur esse invectus, cum quæ in illos studia contulisset, tum Cosmus pater olim, tum ipse commemorasset, ut ex iis qui aderant armatis, nonnulli sibi ægre temperare potuerint, qui parum opportuna sedulitate gratiam apud iratum quærerent, atque adeo quanquam Petrus, qui id nimium sibi fore invidiosum animadvertebat, eos sua auctoritate prohiberet, quin illis & manus afferrent, & male mulctatos præcipites inde exturbarent. Vehemens oratio aliis & quanquam irati & victoris, nimis acris etiam in eos inimicos visa, quos nulli ante gesti honores, nullaque vitæ dignitas a maledicto & convicio vindicaret. Itaque non ea magis hominum suspicionem elevavit, cum eam tolli opinione clementiæ & lenitatis, in secunda præsertim fortuna, quæ raro in mitioribus etiam ingeniis moderata est, omnino oporteret, quam metum auxit. Nisi enim abhorreret a pacis consiliis, cum de tollendis discordiis ac conciliandis animis ageretur, minime eum in adversarios usurum ea oratione existimabant, qui se illius fidei omni armorum præsidio nudatos permisissent:

quæ

quæ quidem ex fiducia domesticarum virium, non ex caussæ bonitate, quæ nulla esset, proficisceretur. Ita veluti cum oratione pugnantia, quæ de sua voluntate & studio in Rempub. disseruisset, & minus ea libenter audita sunt, & animos non inimicorum modo, sed aliorum etiam qui aderant, quique ab omni illa contentione absuissent, plurimum ab illius rationibus alienatos mali imminentis terrore compleverunt. Erat autem facilis ratio proposita Reipub. saluti consulenti, suam fidem & voluntatem populo probandi: ubi ipse invicem armatos dimittere animum induxisset, quorum præsidium minime necessarium faceret inimicorum victa & fracta vis: cum præsertim sua sponte adversarii ab armis discessissent. Quid enim arma retinere perseveraret qui esset in potestate magistratus & legum futurus, quibus neque Respub. indigeret, & si indigeret maxime a nullo quidem eo tempore, ab illo uno minime omnium postularet. Nam quod negaret se fore impedimento, quo minus civitas suo iure uteretur, sive tollere veteres magistratus, sive retinere mallet: nemo non videbat, eam potestatem, de cuius antiquatione agebatur, quanquam illam dictatorio imperio præditam, sæpe calamitosam civium libertati Respub. experta esset, quibus ius ad populum ab ea provocandi ademptum iniuria videbatur, multo inferiorem futuram, cum legibus modo constituta esset, privati potentia, quæ armis niteretur. Itaque & certa ratione Cosmum patrem fecisse apparebat & filium facere, qui illius vestigiis sibi insistendum in omnibus duxisset, uti eum magistratum, a quo nihil haberet quod vereretur, domesticis viribus innixus: multum alii, qui nulla parata subsidia adversus infinitum atque intolerandum imperium ubi ad inimicos pervenisset, domo afferrent, populi suffragiis institui, tolli, instaurari, aboleri, antiquarique, si quando id videretur, alio tempore pateretur. Nam illud etiam vidisse, cum nullo suo periculo tanta imperii vis in multitudinem exerceretur, cuius ipse moderator esset, futurum ut inimi-

tos hac ratione (nihil etiam se interpellante quin civitatis imperium suo arbitratu administrare magistratus videretur) perpetuo in metu contineret: qui ad unius libidinem, per alienam tamen invidiam, omnia agi in Repub. viderent. Summa tamen orationis fuit, quicquid tum ille de Repub. senserit, quod ad libertatem populi constituendam, augendam publicam dignitatem, reconciliandam inter cives concordiam opportunissimum iudicarent, id memores illius diei, quo die eum honorem populus iis habuisset, pro sua dignitate & fide, nullo habito ad cuiusquam privati gratiam respectu, decernerent: se quidem quicquid ab illis decretum constitutumque esset, quod virum bonum deceret, & pacis studiosum, comprobaturum. His rebus ad hunc modum administratis, cum id unum omnes sentirent, tollendas dissensiones omnes & discordias e civitate, quæ diutius in eo statu esse non posset, ac negotio dato de ea re magistratui, convulsam iactatamque Rempub. seditionum fluctibus & tempestatibus recreandam: minus tamen quid, quaque ratione agi oporteret, constabat. Ita infecta in præsentia res in aliud tempus reiicitur: cum erecta ex tot malis Respub. quid sui iuris esset considerare diligentius & per otium posset. Erat, cum hæc agerentur, summa Reipub. potestas penes Bernardum Lottium Petri rebus parum faventem hominem, sed cuius tempestatis tamen quasi imminens procella non ita magna temporis iactura ab illo vitari posset. Quanquam vero facile erat, cum esset stipatus militum manu, illum metu armorum a novis consiliis deterrere: quoniam tamen id accidere non poterat sine magna hominum offensione, qui ex ea re præiudicium fieri communi causæ existimarent: minime placebat, contra atque suos cives de se sperare voluisset, illum a magistratu violando rem auspicari. Itaque re sibi integra reservata, quoad Lottius magistratu exiret, per eum qui illi esset successurus, quem iam aliorum nominibus sorte ductis, qui per illud tempus magistratum gesturi essent,

haud

haud alienum fore a ſuis rationibus coniiciebat: quod deſtinaverat, vacuo ab omni cura & ſolicitudine animo, tentare experirique de amicorum ſententia conſtituit. Nihil autem non atrox, ſævum, immane cogitabat, cædes, exilia, amandationes, inter ſummum beneficium & ſummam iniuriam nihil medium ſtatuens, & quando beneficentia parum profeciſſet, ferro, gladiis, incendiis inimicorum, dignitati familiæ & liberorum ſecuritati proſpiciendum eſſe exiſtimans: atque hoc quidem cum ex inſtituto aliorum, tum vero patris exemplo, cuius exilium medium inter capitis animadverſionem, & criminis impunitatem, breve fuiſſet: animi vis & robur ingens in offenſione vindicanda: quo quidem elatus & privatorum ruina, & Reipub. magna clade, reliquam vitam a ſolicitudine & metu liberam tutamque præſtaret. Remiſſi autem animi videtur & inertia languentis, etiam ſi id ſpeciem lenitatis habeat, ad unius plagæ ictum cedere inimicis, in contentione præſertim dignitatis: ita mala conſuetudine depravatis hominum ingeniis, ut niſi illi ſimultates atque odia aut ſuo, aut inimicorum exitio finiant, vitam ſe reliquam infamem acturos putent. In magnis animis, in quibus & iniuriæ & beneficii memoria nunquam, ubi ſemel conſtiterit, obliteratur, cum minus aut a fortuna aut a corporis viribus facultas ſuppetit, viget ingenium tamen & conſilium ad ſpem ulciſcendi: quæ nunquam homines deſerit, niſi morte ſublata. Nulla autem eſt offenſio levis in magnitudine atque elatione animi: cum raro quæratur quouſque ſævitum ſit in facienda iniuria; ſemper faciendæ iniuriæ quæ cauſa extiterit, ſpectetur. Eſt enim viro forti unum animi inſanabile vulnus: cuius æque etiam eſt ſemper in omni offenſione acerrimus ſenſus: cetera, quacunque illa in parte hæreant, & ſive corporis deformitatem, debilitatemque virium, ſive fortunarum iacturam importent, ubi tamen cauſa non lædat, levius feruntur. Iam fortuna Petri Medicis conatibus favente, Rubertus Leonius ſortitus de more magiſtratum, eius

eius perstudiosus potestatem inierat. Is cum de summa Repub. retulisset, collegis in sententiam traductis, decemviros adlegit, qui præditi regia potestate, qua de antiquanda magnis contentionibus per eos dies actum erat, Reipub. constituendæ præessent, omnes ex Petri sententia. Qua re administrata, & armis antea adversariis & consilio victis: per eos novorum magistratuum comitia haberi, atque suarum partium homines, quos aut muneribus aut voluntate conciliatos, esset in potestate habiturus, designari renuntiarique curavit. Ita inimici suis rebus diffisi, ac penitus desperata salute, alio sibi effugium quærendum arbitrati, Angelus Acciaiolus Neapolim, Neronius & Soderinus Venetias confugiunt: si qua id modo via assequi possent, Senatum, ubi certior libertatis spes affulsisset, nunquam, ut credebant, defuturum exulum causæ, ad bellum excitaturi. Adiuvabat eorum consilium, præter veterem Senatus consuetudinem liberas civitates ac miserorum fortunas defendendi, conceptum civitatis inexpiabile in Medices odium: quod Cosmi unius auctoritate & consilio factum existimabant, ut Mediolanensium Principatus, sibi propinqua in spe eius potiundi ereptus, ac Francisco Sfortiæ per summam iniuriam adiudicatus esset. Eodem consilio usis Acciaiolum ire ad Ferdinandum Regem placuerat, quem minime fore alienum a novis consiliis sperabant: quod Eugenii pontificatu Renatum Andegavensem vocatum in Italiam per speciem adiuvandi Sfortiæ ad arma patri inferenda, Florentinis sumptum pollicentibus ad bellum: quod eundem Sfortiam ad Insubrum regnum occupandum, quo pater legibus & hereditario iure fretus per Philippi testamentum aspiraret, eorum copiis sublevatum: quod denique fœdere cum hostibus icto, eundem exclusum ab illis & insigni affectum contumelia meminisset. At Pitius, qui nulla re alia magis, quam Petri nova coniunctione niteretur, exilii indignitatem, atque incommoda execratus animo: cum longa fortunæ indulgentia magis urbanis deliciis & do-

domestico luxui assuetus esset, quam ut iis subito æquo animo careret: quanquam & invisus suis pariter, & iis ipsis contemptus, quorum causam magna suorum querela & tanta sua cum infamia iuvisset: inerti otio ac turpi magno homini, deteriore certe conditione in patria futurus, quam qui illa pulsi per vim essent, manere constituit. Hæc quidem de Luca Pitio Machiavellius; alii, si eos libet sequi auctores, aliquanto diversa tradunt, excepta ut apparet ex commentariis urbanis, quorum nonnulli multis Reipub. casibus erepti adhuc supersunt. Cum in eorum collegio, quibus summi imperii procuratio in quintilem & sextilem menses obvenerat (fuit is annus eius sæculi sexagesimus sextus) quinque Medicum essent, ceteri non obscure coniuratorum causæ faverent: pridie Cal. Septemb. de more sorte adlectis, qui ita distractis partium studiis in duos menses insequentes succederent, quod tempus, ut alibi diximus, summi magistratus legitimum erat: antequam qui veteris collegii erant magistratu abirent, de consilii sententia, in magna civium dissensione, multitudine in spem rerum novarum erecta, per certos homines, quorum virtus probata coniuratis, minime fides suspecta esset, agi de compositione placuisse: Thoma Soderino id maxime suadente, Antonio Laurentii filio Rodulphio, Carolo Pandulphinio, & Manno Temperanio, qui privati quidem erant, sed magnam prudentiæ & virtutis opinionem habebant. Iis quod se ultro ad pacem conciliandam, auctores futuros obtulissent, negotium datum, ut Pitio, Neronio, Acciaiolo, & Soderino conventis, qui militum manum & voluntariorum conductam domi haberent, quoad auctoritate perficere & consilio possent, curarent, ut per æquas conditiones ab armis discederent, quod quidem si essent assequuti, maximam laudis partem intelligerent ad se perventuram. Ita & publica auctoritate, cum illi magistratus imperio se rem suscepisse profiterentur, & vero etiam privata, victum Pitii animum, cum eorum consilium primum non impro-

improbare, poſtremo mentem ad pacis conditiones, quæ illi æquiſſimæ ferrentur, flectere videretur, ut agi etiam de reditione in gratiam pateretur, induxiſſe. Eius autem rei ita Lucam illis poteſtatem feciſſe, ut per eos ſuæ dignitatis rationem habitam appareret: veritum ne in eo plus gratiæ aliquanto qua Petrus Medices præſtabat, quam cauſæ tribueretur: qua ex re fieret, ut de ſuo iure decedere coactus, mox in capitis diſcrimen adduceretur. Ita Petrum in præſentia qui non magis Pitium ſibi adiungendo, quam diſtrahendo ab aliorum ſocietate, eorum infirmare vires & labefactare conaretur: dignitatis eſſe obliviſcendum, ubi de ſalute agi oporteret, arbitratum, cum eius præſertim vindicandæ, ubi conſpirationem adverſariorum diſieciſſet, haud eſſet illi occaſio defutura: probatis conditionibus, quæ proponebantur, cum illo rediiſſe in gratiam. Cuius rei confirmandæ cauſa, cum officiis inter eos certari cœptum eſſet: Petrum, qui principem locum in facilitatis & comitatis laude quæreret, Laurentium filium ad illum domum miſiſſe: a quo cum exceptus, ac nulla omiſſa benevolentiæ atque amoris ſignificatione dimiſſus eſſet, ita illum affectum reliquiſſe, ut antea liberis præire iuſſis, ipſe Petrum continuo ire inviſum, paucis admodum comitatus, quod eſſet conciliati animi argumentum & plane illi reſtituti, & ſe armato permittere animum induxerit. Hinc ab iis, qui aderant, viris bonis & honeſtis, rurſus de ea re mentione iniecta, magna concordia animorum, non de pace ſolum, ſed de affinitate etiam tranſactum eſſe. Neronium, Acciaiolum, & Soderinum, cum quidem (id quod credibile eſt) conveniri ab illis conſulto noluiſſent: ne ſi rogati in colloquium venirent, pertinaciæ opinio illis ubi in ſententia perſtarent: ubi fractis animis, arma abiicere mallent, atque integram cauſam cognoſcendam magiſtratui permittere, de quo nihil haberent quod ſtatuere poſſent, mollitiæ infamia atque inertiæ apud ſuos fraudi eſſet, quos inimicis prodidiſſe viderentur, ab eo conſilio

abfuiſ-

abſuiſſe. Ita Pitium nequicquam, ut docuimus, a Neronio & Soderino ſolicitatum, ut nollet, prodita cauſa ſuorum, ſeparata a ceteris conſilia habere, & ſuis ad exitium & Petro ad victoriam aditum aperuiſſe. Quæ autem cauſa illi extiterit commutandæ ſententiæ, ignoratur: veriſimile eſt (ſi modo ſtudio libertatis adductus, cum inveteratàm multorum odio Medicum potentiam maioribus viribus tollendam eſſe arbitraretur , ſocietatem cum Neronio coivit) quod de eventu deſperarit, ab ea contentione illum non malo conſilio abſtinendum , quæ perniciosa ſibi, nulli adiumento aut præſidio Reipub. eſſet futura, cenſuiſſe: cum quidem conſtantia retenta in perditis rebus niſi cum alia ratio nulla reliqua ſuperſit dignitatis tuendæ, pertinaciæ affinis & amittat laudem, & in vituperationem vertatur. Nam ſi id minus ſpectavit, & homo ſui impotens ac præceps cupiditate dominandi, cum non eſſet pares in victoriæ præmio laturus, quos opinione virtutis anteiret, eum rerum exitum execrabatur, qui lætus parum uſus atque emolumenti, adverſus nominis iacturam & fortunarum afferret: ut non optimam rationem ita aliquam tamen ſequutus, cum uſque eo eſſet progreſſus ut nihil victori integrum niſi ſui contemptione atque indignitate ad ignoſcendum relinqueret, videtur pacis conſilia probaſſe. Non eſt hic prætereundum id quod de hac re tota Ticinenſis tradit, multum ille quidem a Machiavellio diſſentiens: cum externis auxiliis comparandis hinc Petrus Medices, hinc coniurati intenti, in magnam expectationem rerum novarum civitatem erexiſſent, quarum exitum boni omnes perhorreſcerent: ſolicitum magiſtratum de ſumma Repub. cum niſi privatorum audaciæ occurreret, rem eo progreſſuram animadverterent, unde revocandi ſpes nulla eſſet: per interpoſitam publicam auctoritatem eos poſt multam diſceptationem ita ad concordiam adduxiſſe: ut privati poſitis armis, in poteſtate magiſtratus ſe futuros, ac diſceptandis minuendisque controverſiis eo quod decreviſſent manſuros polliceren-

cerentur. Ita autem decernente magiſtratu, inter eos conveniſſe: poſthac in privatorum ædibus nulli civium cœtus, nulla concilia, coitiones haberentur: quicquid eſſet qua de re inter privatos diſceptaretur, id ad eum magiſtratum, cuius de ea re cognoſcendi ius eſſet, referrent: eius decreto atque imperio ſtarent: offenſionum memoria obliterata, pacem, æquabilitatem, concordiam, æquo iure cum ceteris utentes in poſterum colerent: iis contra a magiſtratu caveretur, ut quod privati ſocietatem coiſſent, coniurationem feciſſent, coacta armatorum manu multitudinem ad arma excitaſſent, id illis fraudi ne eſſet, nec exilio, mulcta ulla, gravioreve animadverſione notarentur. Ea omnia ſe rata, firma, ſancta habere, tabulis publicis iureiurando obſtricti teſtarentur: id, ut documentum certius violatæ fidei extaret, ubi a conditionibus diſceſſiſſent. Per quos factum conſtaret, ut fides violaretur, ii ſe Pontifici Romano ſiſterent, eius iudicio convicti plecterentur. Ita Petrum Medicem, cum adverſarii futuri in magiſtratus poteſtate, ac conventa rata habituri viderentur, nihil autem cauſæ eſſet, cur ea arma retineret, quæ ne illi eſſent neceſſaria, magiſtratus fide publica caviſſet, relicta urbe, ac ſoluto omni cura animo, rus conceſſiſſe. Hinc ne quid tumultus ad novas ſeditiones adventu militum Sfortianorum ad urbem oriretur: ad duces ſcripſiſſe, quando iam domi diſſidia omnia inter privatos ſublata eſſent, ſe illis quo minus ubi vellent militem dimitterent, in mora non eſſe: eorum ſe auxiliis in præſentia, quæ ſibi invidiæ, Reipub. non eſſent uſui futura, non indigere. Cum grave exortum malum in civitate, ac ſubito oppreſſum magna bonorum lætitia videretur, ut brevis uſura eius lætitiæ eſſet, coniuratos ſive id illi conſulto, ſive, ut fit in iis quæ ægre probamus, tarditate & procraſtinatione exequi neglexiſſent, commiſiſſe. Borſium enim, quem ab illis quidem de iis quæ acta Florentiæ erant, certiorem fieri oportebat, iam adductis copiis ad Reip. fines, quo frater illis citius auxilio eſ-

ſet,

ſet, ut profectionem etiam omnium opinione celerius maturaret, curaviſſe. Eius rei fama in urbem eodem tempore atque ad Petrum Medicem in Caregianum perlata, cum literis a Bentivolio opportune acceptis, de Ferrarienſis adventu cognoviſſet: commotum, ut par erat, magnitudine periculi, ſubito coacta agreſtium & voluntariorum manu, ac nuntiis & literis in omnes partes, Mediolanum in primis dimiſſis, quibus ut auxilia ſibi mitterentur poſtulabat, in urbem armatum inclinato in veſperam die ingreſſum, domum præſidiis ante fores armatorum diſpoſitis ſepſiſſe. Eius adventu perculſos coniuratos, cum quidem tam repentinus atque inexpectatus fuiſſet: quando nihil a ſe admiſſum intelligerent, quare ſibi Petrus confugiendum ad vim exiſtimaret: vererentur autem ne cauſa metus quæſita eſſet, quo opprimendis adverſariis, qui eſſent futuri imparati, neceſſaria illi arma ſuppeditarentur: & ipſos, ut per temporis anguſtias licuit, domibus collectitia clientium atque amicorum manu munitis quieſcere quidem atque ſe continere, ſed armatos tamen atque ita rei eventum expectare, ſtatuiſſe. Poſtridie mane quam hæc eſſent acta, magiſtratum iam a Petro literis ad eum miſſis, quas ad ſe Bononia allatas de adventu Herculis diceret, eum ſimul & Lucam Pitium advocandum in curiam, qui maxime inter coniuratos conſpiciebatur, curaſſe. Cum alter affuiſſet, atque eius rei invidiam omni aſſeveratione deprecatus, in adverſarium avertere conatus eſſet; Petrus valetudine impeditus, liberos miſiſſet: & errore facile & cauſa erroris detecta, non de ſeditione tollenda ſolum, ſed de reconciliandis etiam per eam occaſionem animis agi cœptum eſſe. Ita data utrinque atque accepta fide, Lucam Pitium in gratiam cum Petro Medice rediiſſe, ac liberos complexum deoſculatumque eſſe. His rebus ita adminiſtratis, Loiſio Lucæ fratri a magiſtratu datum negotium eſſe, ut celeriter ad Herculem profectus, militem ſtatim e finibus Reipub. abducendum, ne ſi ulterius progrederetur, maior tumul-

ſus per armorum occaſionem in civitate excitaretur, omni ſtudio curaret. Rurſus augeſcente multitudine rumorem, cum temere percrebuiſſet, nihilominus Herculem ad urbem infeſtis ſignis properare: Petrum, qui quod ſuſpenſo animo & incerto fluctuaret, nondum armatos dimiſerat, Nicolaum Soderinum Germanis ex proximis textrinis ad arma vocatis, qui ex Belgis acciti (Germanorum uno nomine a noſtris hoc tempore Belgæ appellantur) aulæa in urbe faciebant, coacto metu ſibi Pitio adeſſe, nocte adoriri ſtatuiſſe. Cum Lucas advenientem domum amice excepiſſet, quanquam armatum atque iracundia ferociaque elatum, & precibus & auctoritate contendendo, ut eam noctem quieſcere, & Germanis in præſentia abire iuſſis, apud ſe manere vellet, induxiſſe. Ad hunc modum magno periculo Petrum ereptum Pitii ſedulitate & ſtudio eſſe. Ita autem tum inter omnes conveniſſe: cum excitata plebs deſiderio libertatis (quam neque modice amiſſam cupit, nec fert eamdem adepta moderate) minime occaſioni defutura videretur: nihil illi reliquum ſpei futurum, ubi Soderinus impigre rem exequi magno animo cœptam pergeret, ad ſalutem fuiſſe. Hæc ita a Ticinenſi traduntur, ut poſt Pitii reconciliationem, communi ſimul omnia conſilio ab illo & Petro Medice geſta adverſus ceteros coniuratos adminiſtrataque affirmet: non prius autem Petrum deſtitiſſe, & amicos communes allegando, & promiſſis eundem & ſpe honorum excitando, quam illum alienatum a ceteris ad communicandas vires etiam conſiliaque induxerit. Cetera fere cum iis congruentia habet, quæ excepta diximus ex urbanis commentariis: ad Decemvirum creationem, per quam poteſtatem, iam factus ſuperior adverſariis Lucæ coniunctione, nullo negotio illos eiicere ac de medio tollere potuerit. Quicquid vero is de Pitio ſcriptum reliquit: fama tamen obtinuit, Petrum alterum quidem effeciſſe, uti commutata ſententia quieſceret: minime alterum aſſecutum, ut pro illius cauſa ſumeret etiam arma. Deſertoris enim illud videtur

detur fuiſſe, quod per ſpeciem improbatæ cauſæ poterat ignaviæ obduci: hoc proditoris & quod minime ſceleris infamiam & dedecoris effugeret. Multos autem reperias qui poſſint facile officio deeſſe: admittere ſcelus non item facile poſſint. Vt autem hoc credam, facit omnium fere in eo conſenſio (quod Machiavellius etiam affirmat) cum pulſis inimicis, Petrus rerum potitus eſſet: ſua ſpe atque expectatione Pitium fruſtratum, vitam reliquam obſcuram, præmiorum certe expertem, quæ aſcitum in ſocietatem periculi manerent, traduxiſſe. Accidit hoc autem fere eis ſemper, qui in partium contentione quieſcere, ac neutram fovere quam certare armis malunt: ut a victis odium referant, quod ſe proditos ab iis putent, a quibus expectari opem non licuerit: & parum ſolidam gratiam ineant a victore: qui ceſſationem quieſcentium pro cauſæ præiudicio, quam quidem vinci voluerint, interpretentur. At qui ex urbe aufugerant (fuerunt autem permulti) ii ad unum omnes publicatis bonis, damnati ac notati ignominia, tanquam vim patriæ intuliſſent, hoſtes iudicantur: ac quoniam exilii cauſa ſolum vertiſſent, non antea magiſtratui ſui facta poteſtate, ea de re interpoſito decreto, illud iis ut iuſſum ratumque eſſet, pronuntiatum. Cum magno hominum metu in omnes magiſtratus ſæviret, qui fuiſſe participes coniurationis in Petrum Medicem dicerentur: qua in re non manifeſto modo deprehenſum crimen, ſed quod graviſſimum eſt, ſuſpicio criminis ad exitium valebat: qui coniuratos propinquitate & cognatione attingebant, quando ſe parum tutos futuros in ea urbe rebantur, in qua iracundia homines atque odio efferati, aliorumque magis elati victoria quam ſui, nullo diſcrimine pariter & qui exulum & qui culpæ affines eſſent ad ſupplicium raperent: patriis fortunis crudelitati atque avaritiæ inimicorum prædæ relictis, ſua ſponte in exilium abierunt. Sequitur autem fere ſemper hoc malum diſſenſiones & civilia bella, ut qui periculi ſocii & armorum fuerunt, quæ præmia ſpe-

rare

rare a Duce victore non possunt, a victoria petant: quæ sua natura insolens atque effusa, facile in eorum fortunas sævit, quorum sanguinem & vitam hausit. Ita fit, ut qui obsequutus ingenio, sit mitis in victos futurus, ei per suorum insolentiam raro liceat ingenio uti. Est porro hoc longo usu animadversum, ut fere semper de hostibus victoria parta, de iis quos vicit belli Dux, de victore, quod est fœdissimum, triumphum sui agant. Ex iis qui urbe excesserunt, Neronii fere omnes, qui quoniam principes coniurationis ferebantur, propiores periculo videbantur futuri, extorres omni spe veniæ aut desperata aut abiecta, profugerunt. Ioannes quidem, qui pontificatum Florentiæ gerebat Dietisalvii frater, Romam, quæ illi esset sedes exilii tutissima futura, unde iniuriarum vindicem sibi esse quærendum statuerat, ad Paulum secundum Pontificem concessit. Affirmat Nicolaus Valorius, cum Petrus ob virium imbecillitatem impar rebus gerendis esset, atque in Laurentium filium, magna spe iam de illius virtute concepta, curam omnem administrandæ Reipub. contulisset: ut mitius cum adversariis ageretur, illum maxime suo studio auctoritateque perfecisse. Ac cum ad illum esset adductus Antonius Tebaldutius, unus ex his qui cum Neronio in patrem coniuraverant, ut venia impetrata, cum illo, ubi vellet, in gratiam rediret: illi Laurentius gratias egerit, quo erat usus interprete Tebaldutius ad veniam impetrandam: cum illud etiam addidisset, magnam quidem gloriam propositam viro forti in vincendo inimico, multo maiorem tamen in eodem conservando, illum sequi. Nam ut inimicum vincere & felicitatis pariter & virtutis videri: sic conservare victum atque eo non progredi, quo odium impellat atque ulciscendi libido, unius modo virtutis munus ac difficillimum semper illud quidem esse: repugnante fortuna, quæ raro secunda & non immoderata eadem est. Ac quemadmodum qui esset aliquid nactus, cuius rei iacturam fecisset, id illi æque esset charum atque ea

quæ

quæ ſtabili ac diuturna poſſeſſione quæſita haberet: ita vere &. ex animo reconciliatum inimicum, ſæpe veteri & conſtanti amico æquandum: præferendum aliquando, cum eſſet melior factus beneficii acceſſione. Cum magiſtratus plane Petro addictus edicto præfatus eſſet, Remp. nobiliſſima ſui parte amiſſa, afflictam & iactatam, quaſi tamen ſentina exhauſta, recreatam ex adverſa tempeſtate, eſſe hominibus lætandum: ſupplicationes decernit, quibus quod civitas ad concordiam rediiſſet, ac gravi metu armorum liberata eſſet, gratiæ Deo immortali agerentur. Quibus cum multitudo occupata a ſenſu aliarum rerum averteretur, de nonnullis, qui indicati a conſciis dicerentur, quæſtione habita (nondum plane reliquiis coniurationis deletis) ſupplicium ſumptum eſt : id quod magnum poſtea odium in Petrum concitavit, cum maiorem eſſe partium contentionem quam ſtudium conſtituendæ libertatis appareret. Ita multi, cum nullus finis aut modus eſſet in eos quærendi, quorum nomina deferrentur, quamvis levi ſuſpicione, in cauſa capitis, quod iniquiſſimum eſt, inſontibus ac nullo patrocinio legitimo ſublevatis, officiente, in exilium eiiciuntur: ac præter publicationem bonorum, quæ una erat cauſa ſæviendi, triſti ac gravi infamiæ nota hoſtes iudicantur. Cum tot mala repente eſſent civitati obiecta, quorum quidem magnitudo miſericordiam magis in affectos, quam cauſa quæ nulla agnoſcebatur, odium moveret: unus tamen Lucas Pitius, etiam ſi eorum culpa omnis in illum reiiciebatur, quæ res efficiebat ut magis dignus odio quam miſericordia haberetur: quanto in illuſtri homine inſigniores fortunæ iniuriæ ſunt, quam in poſito humili & obſcuro loco, in primis commutatione fortunæ homines movebat: honeſtum exilium ubi præſtaretur culpa, patriæ commodis, quæ tanta dignitatis iactura quærerentur, præferentes. Itaque omnes fere in rerum eventu, qua re nihil eſt facilius, viri fortes & magnitudine animi elati, etiam cum integrum eſt, & optio datur utrum velint agendi,

ma-

malunt in contentione dignitatis occidere armati, quam arbitrio inimici victoris patriam & vitam retinere. Erat domi perpetua solitudo, nulla hominum frequentia, qui ubi exiret, domo deducerent: amici clientes nulli, assiduitate patrocinium principum, cum modo est usui, mereri assueti: solus, contemptus, invisus: nemo qui illi obvius de via decedere, nemo qui salutare advenientem, appellare, aspicere auderet. Nam tantus erat iniectus omnibus metus, ut abiectissimi homines & ex infima urbis fæce, cum ille amplissimas ædes, quæ ad hunc diem etiam in tanto hominum luxu, cum admiratione visuntur, inchoatas haberet: illi suam operam mercede locare, atque adeo ii, sine quorum ministerio gravis & difficilis est hominum vita, in familiarium illius numero haberi, deterriti metu recusarent. Ita cum multi illum odio, plures contemptione, nulli misericordia dignum putarent: eousque impudentiæ ventum erat, ut quæ munera illi privati secundis illius rebus detulissent, tanquam illa corrogata, patientia & dissimulatione eorum ad quos pertinerent, in domesticum usum avertisset: sua esse & a se iniuria alienata impudentissime dicentes, reposcere, atque ubi eo minus facili uterentur, summo iure etiam experiri conarentur. In tot malis, quibus undique circumvento nullum reliquum solatium erat (quod illi amici prædixerant aliquando futurum) ferunt fluctuantem animo, ac non magis ab aliis rebus quam a mente & consilio inopem, sero sed æque, frustra quidem sua spe deceptum, suscepti consilii pœnituisse. Ita cum ille dignitate libertateque amissa, quam ab inimicis per proditionem suorum petere quam ab armis atque magnitudine animi maluerat, in civitate foro & curia; ceteri ita patria exularent, ut vigeret in iis memoria & studium suos liberandi (quæ una illis spes reliqua erat) variis rationibus Principum animis solicitandis, nova consilia inire, necessaria quidem, quibus patriæ repetendæ omnis alia ratio deesset, varie cœperunt. Quæ tamen quanquam ab illis

illis summo studio administrantur: Acciaiolus hoc sibi consilium ad extremum sibi reservandum arbitratus, sive Petri lenitate confideret, sive causæ æquitate, cum videri vellet, nihil minus quam illius opprimendi causa, cum inimicis conspirasse: tentare illius animum litteris constituit. Quod quidem hominis consilium, etiamsi in desperatis rebus & ubi magis salutis quam dignitatis ratio habetur, non est reprehendendum: nulla tamen nobis ratione niti videtur. Nam præter quam quod susceptas habebat cum Petro Medice simultates Reipubl. causa, id quod in primis existimari volebat: aliæ etiam inimicitiarum causæ privatæ intercedebant, graves in primis & minime oblivioni mandandæ, ut superius demonstratum est. Quod cum haud Petrus ignoraret, nulla erat ratione facturus, ut inimicus vetus nova iniuria lacessitus, suo periculo revocatus ab exilio, in sui perniciem quasi in sinum exceptus consurgeret, solicitum certe illius animum perpetuo haberet, cum redimere gravem curam inimici calamitate posset. Neque autem semper verum est, quod proverbio fertur, citius iniuriam qui facit, quam cui illata est, oblivisci. Est enim hoc eorum qui aut ignorant inimici vires aut contemnunt: quorum his temeritas & nimia confidentia sui, illis imprudentia & socordia, quæ fere semper animi securitatem, cum ab ea causa manat, consequitur, exitium affert. Prudentis quidem hominis est, cum de voluntate dubitare non possit, ita de inimico statuere, eum quidem, cum sit iniuria affectus, malo doctum facere etiam iniuriam atque vindicare adeo, quod est facilius factu contempto & abiecto, didicisse. Id autem ut Petrus magis intelligeret sibi esse cavendum, Acciaiolus ipse effecerat: qui etiam si aliam causam iactaret, quæ popularis esset, & probitatis ostentationem haberet, satis sciret futurum, ut alio eam inimicus referret, & cui ille obliteratam etiam memoriam veteris offensionis tanta quidem accessione iniuriæ renovasset. Litteras autem ab eo scriptas maxime in hanc sententiam

Machiavellius tradit: Equidem cum tacitus confidero (facio id autem fæpiffime) quam temere hominum vitam fortuna iactet: non poffum facere quin meis etiam in rebus adverfis vehementer interdum rideam & effufe. Tanquam enim illi magnopere curæ fit quam recte in vita cum hominibus agatur: quæ facile patiatur nulla certa caufa hominum amicitias & coniunctiones diffociari: eamdem rurfus eos, inter quos graves inimicitiæ & fufceptæ maximis de caufis interceflerunt, non reconciliare modo, fed revocare etiam in amicitiæ coniunctionem, & temere æque & crebro animadvertimus: quod quidem maximum eft, iis ipfis etiam ignorantibus caufam, quorum maxime id intereffe videatur. Cum pater tuus vir optimus idem & fortiffimus (quod minime accipi tanquam a me dictum exprobandi caufa velim: neque enim hoc fortuna poftulat mea) cum, inquam, iis pulfus ab inimicis in exilium effet, illius ego culpæ reus, quæ cum effet nulla, odio inimicorum & crudelitate, invifam maxime illius caufam civitati faciebat: quod femper meis privatis rationibus illius falutem antepofuiffem, patriam fimul cum eo amifi: ægre cum in me undique infidiæ compararentur, fuga falute quæfita. Rediit ille brevi poftea, & quidem cum eo omnes, qui illius partium ftudiofi habiti & calamitatis focii ac participes fuerant, redierunt: quorum nemini ego unquam amore atque obfervantia in illum, magnitudine beneficiorum, cum neque hoc illius fortuna, nec mea ferret, non ita multis & fi quidem voluntatem in benemerendo fpectari oportet, neque iis ipfis plane unquam ceffi. Quod quidem meum in illum ftudium, cum mors illius fequuta effet, atque ego id a te illius filio tanquam hereditate adiri æquum cenferem: nulla unquam animi offenfione interruptum, in te quandiu id mihi per quandam rationem meorum temporum licuit, conftantiffime retinui. In fufcepta contentione de Repub. quod ego a te diffentire, ac patriæ falutem privati commodis præferre maluerim: fortaffe cum in mala fuerim

fen-

ſententia temporibus deceptus, accuſare tu quidem me potes: æquiſſimo animo ferre idem debes quod ego, id quod tu ſemper etiam præ te tuliſti, patriæ conſultum voluerim, quam ſemper mea quoque ſalute habui chariorem. Cum te adverſa valetudo, liberos, in quibus etiam ſi magno ingenio eſſent, id minime ætas atque uſus rerum conſequeretur, civitatis ratio a Reip. procuratione avocaret: me quidem, ut par erat, magnopere ſalus meorum civium movit, ut pro meo in illos ſtudio, id quod ego nunquam inficiabor, ita Reipub. proſpiciendum putarem, ut magis in legum & magiſtratuum auctoritate, quam eſſe immortalem par eſt, ubi viget ſtudium libertatis, quam in mortali homine illius ſalutem collocarem: ut ſi quid ſit a me actum quod minus tibi probari potuerit, tanto id minus moleſte debeas ferre, quanto magis intelligis, non adverſus tuam ſalutem, ſed pro patriæ libertate hanc a nobis ſuſceptam contentionem eſſe. Qua in re tamen ſi quid eſt a me peccatum: non animi ſtudium, quod quidem cum a pietate proficiſceretur qua ſum patriæ obſtrictus, non potuit non rectiſſimum eſſe: ſed ratio agendæ rei, quæ tamen magis ex mentis conſilio quam ex eventu debet æſtimari, forte improbari poteſt. Vtcunque enim minus ego tuæ ſaluti ac dignitati conſulere viſus ſum, quando humani erroris hoc crimen eſt, non voluntatis: haud indignus debeo videri, cuius aut ſtudio & pietati in patriam, aut vetuſtis in tuam familiam meritis & officiis (ſi modo decet magnos homines memores beneficiorum potius quam iniuriarum eſſe) condonari id æquum putes. Hæc pluribus viſum eſt ad te ſcribere, quo latius tibi quæ mea in te voluntas eſſet, declararem. Quam quidem cum iam ſatis tibi eſſe exploratam & perſpectam confidam: tuum erit, cuius quidem hominis ſtudium & fides nunquam temporibus tuis adverſis deſiderata ſit, vetus familiaritas & conſuetudo, interpoſita magis temporum iniquitate, quam obliterata memoria, is ut te facilem & miſericordem in ſua adver-

ſa fortuna inveniat, præſtare. His litteris lectis, ita Petrus illi reſpondiſſe fertur, ut ægre poſſit diiudicari utrum in illum odio maiore an contemptione fuerit. Fuiſſe autem litteras ſcriptas hoc argumento accipio. Ego vero, Angele, facile patior, & iſtic, quemadmodum ſcribis, poſſe afflictis tuis & perditis rebus ridere: Eſt enim id ſatis cauſæ cur ego minus hic lugeam ſecundis meis: cum facile intelligam, ubi tibi in patria, id quod eras vehementius facturus atque effuſius, ridere licuiſſet: mihi foris plane fuiſſe lugendum, qui non æque ad fortunam adverſam ferendam obduruerim, ut tu videris, multis philoſophorum præceptionibus & graviſſimis adverſus omnem illius vim atque impetum munitus. Facit autem hoc ipſum, ut minus mihi intelligam eius hominis cauſa laborandum, quem animadvertam in ſtomacho etiam & indignatione riſum captare. Nam quod ais te patris mei ſtudioſum fuiſſe, non verebor ne quis me exiſtimet laborare crimine ingrati animi, cum minime tu quidem gratis unquam amaveris, & benevolentiæ, quæ, ut nunc apparet, ſimulata erat, præmia retuleris ampliſſima: ſi ubi idem mereri male de noſtris rebus cœpiſti, iuſtitiæ partes æque præſtans, ut exul maleficii & ſceleris pœnas luas, dandam mihi operam putem. Quanquam neque ego magno unquam ſane eorum benevolentiam redimam: qui cum beneficia maxima accipiant, tanquam in pari laude debeat poni qui præclare factis & qui verbis meretur, id quod nunc ipſe facis, ſtudium in bene merentes & verborum honorem petulantiſſime iactent. Ac cum non ignores, minime hoc me fugere poſſe; peraſtute, ne quando tibi officii exprobationem obiiciam, in principio occurris. Quod vero tantum admiſſum non in me magis quam in patriam ſcelus (quandoquidem plurimum hoc nomine debere tibi Rempub. reris) ſtudio pietatis tegere audes, quod magnum atque inſigne in tuos cives oſtentas: tanto id debet gravius ferri, quanto magis impie facis, qui pietatis nomine ſanctiſſimo, facto improbiſſimo

tuen-

tuendo, abutare. Nam si hæc tanta laus a maiorum commendatione est ducenda, utrum mei maiores honestandæ augendæque patriæ, an tui plura præstiterint, ne aut ipse mihi aut meis faciam iniuriam, disputare in præsentia omitto. Quod reliquum est, quando in patria relictum tibi a maioribus locum retinere honeste non potuisti: perge quidem in aliena, ut dignum tuo scelere est, per turpe & inhonestum otium, atque in ea fortuna, quam tute ipse finxisti, grandis iam natu, quod est tibi vitæ spatium reliquum agere. Ita ille spe omni reditus præcisa, ne tamen penitus abiecisse animum videretur, Neapoli discedit, quam ille urbem, cum parum eum Regem faventem exulum causæ esset nactus, minime opportunam rebus novandis esse statuerat, ac Romam contendit, eo consilio ut ceteris exulibus, si quid illi per occasionem molirentur, præsto esset. Iam illi cum cetera minus processissent, hoc inter se consilium inierant, non sine magna quidem spe eventus ubi fortuna rem agentibus adesset: ut cum in urbe Medices ampla quidem negotia sed haud satis explicata haberent, data opera ut eodem tempore nomina a creditoribus exigerentur, atque ita illis imminuta & labefactata fide, in certam perniciem Petrum ac liberos adducerent: callide illi fore arbitrati, ubi celeberrimo Italiæ conventu fidem amisissent, ægre ut in patria auctoritatem illi atque existimationem retinerent. Ergo cum ita deliberata & constituta re, facile in magna inimicorum invidia, qua non illi modo apud suos sed etiam apud exteros flagrabant, sua auctoritate perfecissent, ut ingens pecuniæ vis, cuius magnam partem in nominibus, perexiguam numeratam haberent, a Petri procuratoribus exigeretur, neque eam subito expedire possent: ita illos improvisa atque inexpectata re perculerunt, ut Petrus quanquam usus summo amicorum studio (tanto suis fortunis periculo imminente) ægre tueri in civitate & apud exteros fidem potuerit: qui eius rei fama deterriti, venire ad suum primo quoque tempore curarent.

rent. Quæ quidem dum ad hunc modum in urbe geruntur, Neronii & Soderinus, qui Venetiis exulabant, bellum atque apertam vim animo agitantes, liberam civitatem ac præpotentem, ad arma ſolicitare non deſiſtebant: ut cum populari & ad præſentem fortunam accommodata oratione frequenti Senatu de ea re egiſſent, & Principem & Patres æque permoviſſe dicerentur. Ita autem unus ex iis communi omnium nomine locutus fertur: Cum in hac civitate, in primis totius Europæ nobiliſſima & potentiſſima, divino conſilio libertatis domicilium ſanctiſſimum collocatum conſtitutumque ſit: violata illa nefariorum hominum armis, ab iis opem atque auxilium implorat, quorum cum hoc eſſe patrocinium maxime credatur, pares quoque vires ad illam tuendam adverſus hominum ſcelus Deus immortalis eſſe voluerit. Ita vero, eiecti per ſummam iniuriam patriis ſedibus, ſupplices huc manus tendimus, ut ſi poſtulata noſtra æquiſſima, iuſtiſſimæque preces a vobis reiiciantur, in quibus ſpem omnem recuperandæ patriæ collocavimus: apud quos alios aut ſalutis perfugium quæramus, aut exilii ſolatium, nulli amplius ſuperſint. Nullum quidem, Patres conſcripti, noſtrum præclarum meritum in hanc Rempub. extat, de qua bene mereri is unus modo poteſt, cuius ſumma providentia, divinoque conſilio condita urbs conſtitutaque eſt: ſtudium egregium ſemper (quod nobis licuit præſtare) mirifica voluntas ſingularisque extitit. Cuius quidem quod minus vobis ullam ſignificationem dederimus, nonnunquam Reipub. noſtræ temporibus quæ privatorum ſtudia interpellarent id ab invitis exigentibus: veſtræ idem felicitatis, & calamitatis æque noſtræ magnum indicium eſt. Ita autem eſt hæc civitas florens auctoritate, potentia, magnitudine imperii, ut cum tantis illius opibus ſumma pietas, religio, iuſtitiæ ac ſapientiæ opinio adiuncta, admirabilem illam cunctis populis conſpiciendamque reddat: ſi quis ope illius atque auxilio ad eam confugiens ſublevetur, ei facultas omnis referendæ gratiæ,

cum

cum maius hoc quiddam ſpe hominis ſit, ſimul eſſe erepta videatur. Quo minus nobis eſſe elaborandum intelligimus, ut vobis, Patres conſcripti, æquiſſimam noſtram cauſam probemus: quorum in hoc graviſſimo ſapientiſſimoque conſilio, plus ſemper æquitatem quam gratiam, preces miſerorum quam potentium opes, ſtudium veræ laudis quam cupiditatem, leges & iudicia, quam vim atque arma denique potuiſſe animadvertimus. Nam quæ in præſentia patimur mala cuiusque rei cauſa, quæque in poſterum videamur paſſuri, niſi quid nobis præſidii in veſtra fide conſtitutum ſit, ita vobis comperta eſſe arbitramur, ut ſupervacanea iam omnis noſtra commemoratio videri poſſit. Quod quanquam ita ſit, haud tamen dubitamus, ſi eam malorum faciem ſpectari æque facile liceret, quæ cives noſtri in patria ferunt, quin multo illa magis viſa miſeranda, non ſolum humaniſſimos homines, & qui ex ſecundis ſuis rebus miſerari ſupplicum fortunam conſueverint, quibus alii inſoleſcunt; ſed quemvis etiam, in quo ulla modo humanitatis veſtigia ſint reliqua, ad eos homines profligandos perdendosque impellant, quorum ea ſcelere & nequitia in civitate noſtra evenerunt. In libera civitate, atque id primis nobili & clara (liceat patria eiectis de ſuis rebus magnifice loqui) privati homines cum malis artibus aliis, tum ubi his minus per bonorum conſenſionem locus eſſet, vi atque armis principatu occupato, civium alios memores veteres libertatis, cum ea ipſa patria erepta, cuius nunc nequicquam interitum lugent, per ſummam iniuriam eiecerunt: alios, cum eorum fracti animi eſſent, cædes illis, exilia, proſcriptiones intentando, parere ſuperbiſſimo imperio, ac ſervitutis iugum accipere longe acerbiſſimum, coegerunt: affecerunt alios genere mortis teterrimo & crudeliſſimo, in quibus par conſtantia & animi robur, eorum ſceleri atque audaciæ eſſet: leges, iura populi, auctoritatem magiſtratuum, divina atque humana omnia ſuſtulerunt, immani ac nefando imperio, ſuperbia, cupidita-

ditate, libidine exæquarunt. Quibus tot malis, tanquam nondum satis in nostros cives esset sævitum, tot capite damnatis, in exilium pulsis, in ultimas terras amandatis, quo facilius religionis & pietatis specie homines capti opprimerentur: solemnibus supplicationibus pro civitatis concordia ad omnia urbis templa indictis, incautos homines & imprudentes, qui tanta se religione tectos ab inimicorum crudelitate & scelere censerent, pro communi (inquam) salute vota suscipientes, captos, comprehensos, tormentis excruciatos, fidem hominum, Dei immortalis opem atque auxilium implorantes, ex cuius sanctissimis delubris ad supplicium indignissime rapiebantur, securi feriendos, fractis cervicibus fœdissime necandos, inspectante populo, cum vocem nemo aut gemitum edere indicem libertatis, nemo quiritantibus metu adesse auderet, efferatis odio animis, curaverunt. Ac si minus tot malorum commemoratione, Patres conscripti, movemini (tametsi ut sunt vestra mitissima ingenia & ad misericordiam propensa, vestra admurmuratione, qui his audiendis sensus in vobis sit, minime potestis dissimulare) iidem cum Sfortia Insubrum Regulo, vestræ Reipub. nunquam fido amico, infestissimo semper futuro hoste, armis sociatis, per speciem tuendi principatus, quem scelere partum habent, tantarum virium accessione inflati alienæ ditionis civitatibus imminent, semper Italiæ quietem atque otium, nisi obviam eorum amentiæ & audaciæ eatur, perturbaturi: Id ne accidat in primis magna vestra invidia, vobis est, pro vestra sapientia, providendum. Ea enim est hominum opinio, ut aut per vos unos, aut per alium neminem, tantam impendentem Italiæ tempestatem ab horum coniunctione sperent aversum sublatumque iri. Nam Sfortiam potentiorem per se esse quam vobis videatur expedire, quorum fines imperii attingit, minime, Patres conscripti, ignoratis: ut si eidem adiungi Florentinorum arma, veluti corollarii loco, patiamini, nemini iam dubium sit, parem illi potentia at-

que

que opibus in Italia facile futurum neminem. Nunquam non arma timenda ſunt, ubi illa etiam ab imbecillo ſumpta adverſus valentiorem, vires ſenſim ſumere patientia homines ac diſſimulatione permittant: corroborata eadem & confirmata tempore, raro certa ratione & conſilio, nunquam ſubita vi comprimi & coerceri poſſunt. Permagni enim intereſt, utrum quis meditatus & conſilio ante ſuſcepta re, an imparatus & oppreſſus tempore, ad arma accedat. Itaque cum æquiſſimam cauſam atque optimam apud ſapientiſſimum Principem ampliſſimique ordinis Homines agamus; cum ab iis opem imploremus, quorum ſemper inſtitutum fuit, nunquam miſerorum ac ſupplicum preces aſpernari; cum ubi eſt mirifica voluntas atque inclinatio animorum, auctoritas ſit & potentia par; cum denique ut hanc cauſam ſuſcipiatis, non illius æquitas ſolum, ſed cura etiam vobis rerum veſtrarum ſuadeat: ita nos & privatam noſtram & multo adeo magis patriæ ſalutem, huius noſtri animi teſtem Deum immortalem advocantes, cuius vim irati licet nemini effugere, veſtræ fidei commendamus: ut cum tantum in nos meritum nulla ſit unquam oblivio ex hominum memoria obliteratura, facile tamen intelligatis cum in eo ipſo conſulturos vos otio veſtro & dignitati, tum veteres iniurias hac tanta vobis in præſentia occaſione oſtentata vindicaturos. Quæ res minime negligi a vobis debet, ſi modo eſſe memores poteſtis Inſubrum Regnum tantum, adeo veſtris rebus opportunum, vobis ademptum, partum idem acerrimo veſtræ Reipub. hoſti, non quidem per Florentinos magis, impotenti unius dominatu oppreſſos, quam per Medices eorum libertatis oppreſſores, magna totius Italiæ perturbatione, trepidationeque eſſe. Hac ab exulibus oratione habita, cum rei indignitate ac miſericordia motis Patrum animis, ſupplicum preces minime viderentur neglecturi: prolixe illos atque omni honore verborum proſecuti, & bono animo eſſe, & meliores de ſua ſalute ſpes cogitationesque ſuſcipere iuſſerunt: quod

dignum maiorum gloria & fama esset, pro eorum instituto & consuetudine, religionis, fidei, & humanitatis partes, ut a se nunquam desiderentur, & in præsentia polliciti, & in posterum sibi curæ fore. Iam exules antequam ea ita Venetiis administrarent: ne quid, novum bellum molientibus in mora esset, quod quidem futurum verebantur, ubi gerentes res pecunia defecisset: Ioannem Franciscum Strotiam Pallantis filium, qui multos iam annos paternæ calamitatis atque exilii socius Ferrariæ exulabat, conveniunt, ut cum esse ditissimum hominem, ac magna cum familiæ existimatione versari illius rem in multis provinciis, multosque beneficio comprehensos habere non ignorarent: cum spe ostentata in patriam redeundi, cohortarentur: ut Venetis paratis exules reducere, qui Florentinorum & Medicum odio nunquam essent a novis consiliis aversi futuri, communem sibi causam patriæ esse ducens, minime deesse vellet. Eo loco illum natum, inque eam spem altum educatumque esse, ut patriæ imploranti illius opem, ubi esse auxilio cunctetur, non iam inertiæ aut ignaviæ reprehensionem, quod negligat illi eas partes præstare, sed sceleris atque impietatis, quod nolit, vir cum adeo affluens fortunæ bonis, tum ingenio magnitudineque animi excellens, subiturus merito esse videatur. Ita ille re demonstrata, cum memoria teneret Patrem civem clarissimum factione Medicum oppressum, quod bonorum partes tueretur, exilium subiisse, facile passus sibi persuaderi, quo ipse sua sponte inclinabat, tantam opportunitatem oblatam agendæ rei non esse omittendam, & cupidissime se recepit facturum quæ vellent, & ubi res atque usus postulavit, constantissime summaque animi alacritate præstitit.

IOAN.

IOAN. MICHAELIS BRVTI
FLORENTINAE HISTORIAE
LIBER QVARTVS.

DVM ita intenti exules Principum animis solicitandis, ex iis, multis pollicitationibus & præmiis, qui belli initium faciant incitare conantur: Venetiis, aliquandiu re per summam contentionem iactata, cum Patrum alios exulum causa, humanarumque rerum casus magnopere moveret, averteret alios a belli consiliis, pacis atque otii studium, multo plures tamen Reipub. cura solicitos haberet: vicit eorum sententia, qui exules recipiendos in fidem, & bellum Florentinis inferendum censebant. Verebantur autem ne si diutius rem dissimulando, Sfortiæ vires augeri per suam cunctationem paterentur, non Florentinis solum, sed Ferdinando etiam Neapolitanorum Rege fœdere illi iuncto, potentiorem vicinum, quam Reipub. conduceret, experirentur. Adiuvabat exulum causam, quod permulti adhuc in Senatu supererant, qui quo tempore cum Sfortia patre dimicatum erat de Mediolanensi Regno, Reipub. præfuerant. Hi præcipue Medicibus infensi, in quos potissimum culpam omnem tantæ amissæ occasionis augendi imperii, a civitate avertebant: facile ceteris sua auctoritate traductis in sententiam, quorum consilia ab armis abhorrebant: Senatus consultum ut maxime ad voluntatem exulum fieret, curaverunt. Hinc dato negotio Bartholomæo Coleonio copiarum Reip. ductori, ut exercitum per Flaminiam in Hetruriam induceret, Florentinis primo quoque tempore arma inferre iubent. Bellum per honestam causam susceptum, non modo videbatur nihil invi-

diæ in Venetos habiturum, ſed iis potius honori apud exteros atque exiſtimationi fore. Ad cauſam enim, quæ ipſa per ſe niti æquitate ſumma videbatur, exulum fortuna accedebat, quæ in rebus adverſis tum fere ſemper magis favens, ubi acrius ſævit, facile efficiebat, ut patriæ libertatis vindices, minime digni tanta calamitate homines, Principum animos ad ſui miſericordiam moverent. Variari inter eorum temporum ſcriptores non belli initiis modo, ſed progreſſionibus etiam explicandis plurimum videtur: quorum Machiavellius ita rem geſtam fere affirmat, quemadmodum ſuperius a nobis demonſtratum eſt. Nonnulli Coleonium tradunt ab exulibus aditum, cum nullius ſtipendiis addictus, liberam militiam paulo antea a Venetis exauctoratus profiteretur, facile animo ad bellum adiecto, quod perampla militibus victoriæ præmia, Duci nomen gloriamque ingentem oſtentaret, expeditionem ſuſcepiſſe. Ticinenſis Neronio ait, ubi primum Florentia exceſſit, datum negotium eſſe Coleonii conveniendi, cui erat multorum officiorum coniunctione devinctus, cum ille adhuc Venetorum ſtipendia mereret. Eum, re demonſtrata, cum hominis auctoritate, tum multo magis ſpe bene gerendæ rei adductum, illi auctorem fuiſſe, ut Venetias profectus, parum ſemper per ſe æquum Senatum Reipub. Florentinæ ad bellum civitati inferendum incitare omni ratione & ſtudio conaretur. Si minus aſſequi poſſet, ut eum ad bellum aperte gerendum induceret (veriſimile enim eſſe, cum Italiæ populi per concordiam Principum pace iam aliquot annis parta fruerentur, ne in pacatiſſima parte provinciæ principes diſturbare otium viderentur, a novis conſiliis declinandæ invidiæ cauſa abſfuturos) perficeret, ut per honeſtam cauſam tanquam militia functus ſtipendia confeciſſet, ſe miſſum faceret, cetera prolixe pollicitum ubi id recte ſucceſſiſſet, quæ bello gerendo neceſſaria eſſent, impigre paraturum ſe atque exequuturum. Ita Coleonium facile a volentibus & ſua ſponte inclinatis miſſione impetrata,

cum

cum nihilo minus ei ſtipendia procederent (quod Senatus diſſimulari ob eam ipſam cauſam volebat) bellum reducendorum exulum cauſa Florentinis intuliſſe. Nam illud etiam addit, clam miſſum ad Coleonium legatum a Senatu, qui illius animum ſpe auxiliorum, ubi inter res gerendas eum cetera deficerent, in primis confirmaret. Porro ut credam, Ticinenſem rem quemadmodum geſta erat tradidiſſe, præter ceteram hominis auctoritatem, quæ me movet plurimum, teſtimonio Sabellici adducor cum eo ſentientis: qui & Venetam Hiſtoriam conſcripſit, & diligens atque accuratus in primis habitus in ſcribendo eſt. Vbi igitur Coleonius de Senatus ſententia certior factus, non eſſe eum a bello averſum accepit: conquiſitoribus in vicinas urbes Ciſalpinæ Galliæ dimiſſis, qui delectum militum haberent: cetera ipſe per ſe celeritate atque audacia adhibita, quo imparatiores hoſtes opprimerentur, obire adminiſtrareque inſtituit. Brevi firmiſſimis militum cohortibus ac validiſſimis conſcriptis, cum ad avertendos a ſuſpicione animos palam in concilio dixiſſet, bellum ſe Ferdinando ac Sfortiæ illaturum, multis cauſis, quæ ſpeciem honeſtæ expeditionis & neceſſariæ haberent, & occulta illius conſilia obtegerent, in medium prolatis: aliis hoc quidem facile perſuaſit, magnam iis ſuſpicionem iniecit, quorum id magis interat, ne per ſpeciem ſui invadendi Florentini peterentur. Nam veriſimile videbatur, Ferdinandum, qui cum ipſe natura erat vaferrimus, tum longo uſu rerum ingenia Italorum hominum atque artes callebat, quæ Acciaiolus cum eo egiſſet, cum præſentibus conferendo (cum ille confirmandi illius animi cauſa atque exulibus conciliandi, arma, exercitus, claſſes atque Principum auxilia oſtentaret) magis quo Coleonii tanti apparatus & conſilia ſpectarent, quam quo ille ſpectare videri vellet, aſſequutum, Florentinis, ne Venetis prædæ relicti magna acceſſione eorum vires augerent, opem ferre ſtatuiſſe. Itaque re cum Sfortia communicata, oſtendit (id quod cui-

vis

vis licebat suspicari) belli causam non tam in exulum reductione, quam in coniunctione præpotentis populi positam esse. Venetos enim sperare, ubi illos curarent reducendos, per eorum factionem Medicibus eiectis, ac sibi civitate conciliata, iam nemine obsistente unos se in Italia rerum omnium arbitros futuros. Quod eorum consilium cum minime obscurum esset, cavendum magnopere videri ne studiosis Medicum oppressis, ipsi qui propiores periculo haberentur, quasi continenti excitato incendio conflagrarent. Esse Veneti Senatus terra marique magnam potentiam: in primis eum classe valere. Qua ex re futurum sit, ut & a supero mari, cuius ipsi imperio potiantur, & ab infero æque a Florentinis opportunissimis portubus recepti, maritimam Regni Neapolitani oram infestam suis classibus reddant: cum eodem tempore Florentinis sociis adiunctis, sint terrestribus copiis Insubrum fines invasuri. Hæc cum Ferdinandus Sfortiæ significanda curasset, de eius sententia legatos ad Paulum Pontificem mittit: qui ita de Coleonii iniuria querantur, ut causam armorum omnem ab illo in Venetos derivatam avertant, qui per belli tempestatem, Italiæ tranquillitatem atque otium, vasta atque infinita quadam cupiditate imperii, interrumpere perturbareque conentur. Hi Romam profecti, cum Pontificem adiissent, docent Venetos iniuste facere qui aliena invidia arma Italiæ populis circumferendo, Florentinos, quibus cum sint fœdere coniuncti, nulla ab illis provocati iniuria bello lacessant. Pertinere ad Romanum Pontificem, cuius tanta auctoritas, cum apud alios omnes, tum apud Italiæ Principes esse debeat, ut gravi denunciatione insolentia hominum atque armorum impunitate repressa, eorum vis atque arma, ne quando Christianæ Reipub. perniciosa sint, sua auctoritate atque imperio coerceantur: neque vero has partes modo Pauli Pontificis videri, quod eam dignitatem obtineat, quam maximi potentissimique Reges in terris supplices revereantur, sed quod in eadem civi-

civitate claro quidem atque illustri loco sit natus, cuius de iniuriis & maleficiis querantur. Ac cum tandiu illum patriæ esse memorem debere, quandiu monitis illius sui cives parentes videantur in officio futuri, tum omnium citius oblitum quam eius muneris quod inter homines gerat, eundem cogitare æquum esse, Venetum se civem tum esse desiisse, quo tempore tanto hominum consensu Pontifex declaratus summum in Christiana Repub. imperium sit adeptus. Quæ cum ita sint, recusantes pertinaci consilio discedere ab armis, quando civis auctoritas apud suos nulla sit, ut Romani Pontificis quanta esse debeat habeatur, bello statuat sibi eos, atque armis coercendos. In eo autem illum non solum Pontificiæ dignitati, quod tamen permagni debeat fieri, sed quod illi sit minime negligendum, eorum saluti, qui Romanorum Pontificum imperio pareant, atque adeo quieti totius Italiæ ac paci provinciarum, Hetruriæ in primis, cui tanta impendens belli procella subeunda sit, consulturum. Nam quicquid Veneti, fallaci quidem consilio, sed minime tamen eodem obscuro, effugere tanti flagitii offensionem conentur, nemini esse dubium quin nomen Coleonii modo ac Neapolitanum & Mediolanense bellum iactetur, vires Veneti Senatus, atque arma, unis merito Florentinis timenda obiiciantur. Non autem id egisse graves homines ac magna virtutis & sapientiæ opinione, quod sperent suscepti a se belli invidiam, in exauctorati ducis & neque domesticis copiis, neque cuiusquam in Italia auxiliis præterea nitentis, ambitionem atque audaciam reiectum iri: sed quod res ipsa loquitur, & minime iam sit ferendum, quod immanem cupiditatem dominandi, inani quidem nomine, sed quod in dubia tamen & controversa re, si iure potius quam armis sit disceptandum, defensionis ansam aliquam præbeat, atque adeo id non magis confidentia sui, quam contemptione & despicientia eorum, quibus tam aperte illudant, velare tegereque voluerint. Nisi autem hominum de se iudicia atque existima-

ſtimationem contemnerent, aliquanto prius quam belli initium fieret, ut non ex occaſione gerendæ rei & temporis ratione, ſed ex certo iudicio viderentur hominis exauctorandi conſilium cœpiſſe, rem fuiſſe acturos. Quam vero aliam cauſam ab his afferri, quæ probabilis ſit, tanti ducis dimittendi? imo quam non afferri contra ſuſcepti belli, quæ non veriſſima eſſe & certiſſima videatur? Neque ſane eius voluntate factum qui dimiſſus ſit, ut cum is per honeſtam in primis militiæ functionem ditiſſima ſtipendia faceret: ea, nulla interpoſita offenſione, renuntiaret: neque eorum conſilio qui dimiſerint, ut belli ducem amitterent, cuius magna virtus in re militari, & perſpecta fides atque explorata in eam Rempub. eſſet. Ad ea, quæ Legati expoſuerunt, brevis Pontificis reſponſio fuit: agnoſcere ſe quidem Pontificis partes, quas ſibi divino atque humano iure impoſitas, æque item libenti & alacri animo ſuſceptas a ſe ſit præſtaturus: monendo enim atque adhortando errantes corrigere, caſtigare verbis, & ſi quidem res poſtulet, vi ſacroſancti imperii cogere ad officium redire, Pontificem debere. Quin autem hoc in præſentia agat, ſi modo cuius rei inſimulentur, conſtet Venetos diſceſſiſſe ab eo fœdere, quod ſuperioribus annis inter Principes ictum ſit, non ſe recuſare. Patriæ enim neceſſitudinem, non ad ſceleris ſocietatem, ſed ad officii & pietatis perfunctionem, cum id illius tempora requirant, commendationem habere. Itaque ut adverſus cives ſuos pro Rege & Sfortia arma ſumat, indemnatos illos, & nullius culpæ palam convictos, ne quod multo ſit turpius, videatur a ſcelere in patriam iuſtitiæ apud exteros opinionem quæſiſſe, id vero nulla ſe ratione commiſſurum. Ea ſpe Rex & Sfortia deiecti, novum ipſi ineunt fœdus: in quo quidem diſerte cavebatur, ut eoſdem amicos atque hoſtes haberent, ac certo equitum & peditum numero utervis eorum bello peteretur, alter alteri auxilio iret. Ad hæc adiectum, ne cauſa magis inferendi belli, quam propulſandi, fœdus feciſſe vide-

viderentur: ut intra certam diem Venetis & Pontifici in societatem fœderis veniendi poteſtas eſſet. Eo fœdere percuſſo, cum Florentini, quorum erat cauſa ictum, omnibus qui obſiſtere Medicum potentiæ videbantur, aut affectis ſupplicio aut exilio mulctatis, ſocietatem cum Sfortia ex Petri ſententia, & quibus maxime viſum erat conditionibus iniiſſent: ſoliciti de belli eventu, quod conflatum ab exulibus adverſus Rempub. non ignorabant: delectum militum habere, oppida munire, pecuniam imperare, equitatum atque auxilia cogere, omniaque, quæ opportuna magno gerendo bello viderentur, ſumma cura & vigilantia adhibita, comparare adminiſtrareque inſtituunt. Quoniam vero Coleonium per Flaminiam atque Anemonis fluvii vallem, qua breviſſimus erat per Apennini iuga in Etruriam tranſitus, iter facturum credebant, placuit Federicum Feltrium Metaurenſium Regulum clarum per ea tempora militiæ gloria, qui univerſis copiis præerat, advenienti ad eius vallis fauces occurrere, ac locis ſuperioribus præſidiis occupatis, tranſitu eum prohibere. Iam a Ferdinando pars copiarum præmiſſa, duce Alphonſo filio adoleſcente, qui magnum ſibi poſtea nomen bellicis rebus comparavit, Ariminum pervenerat: quibus copiis auctus Federicus, & ſi aliquanto magis ſua opinione exiguæ erant, Faventiam, unde opportunus in primis in Anemonis vallem deſcenſus habebatur, contendit. Cum pro belli ratione, re in principio optimo conſilio adminiſtrata, hoſti omnis facultas erepta videretur ea exercitum traducendi: qua ex re fiebat, ut illi difficiliora itinera atque anguſtiora, multo certe longioris circuitus neceſſario tentanda eſſent: unius hominis primum ſuſpecta fides, poſtremo vis atque arma, ut aliud Federico eſſet ex tempore conſilium capiendum perfecit. Aſtorgius Manfredus tum Faventiæ rerum potiebatur, vir nobilitate magis quam rei militaris ſcientia clarus, qui Florentinis merebat. Is ſive ſpe facta honeſtioris militiæ, ſive ſua ſponte a Florentinis alienatus, cum dies ſtipendiorum exiſ-

 ſet:

ſet: atque ab iis, qui non ſatis exploratum hominis animum haberent, aliquanto uberiora ſtipendia, ubi pergeret in Reipub. exercitu militare, decernerentur: comprehenſum legatum, qui conditiones ſimul & pecuniam illi in ſtipendium afferebat, ac mox pecunia ablata verborum gravi contumelia affectum, ut in violando iure gentium, faſtidium atque inſolentia ſceleri adiungeretur, dimiſit. Debitam enim ſibi pecuniam ex ſuperiorum annorum ſtipendiis, ab iis, quos eſſet mox hoſtes habiturus, quoniam ea ſibi multo antea ad certam diem perſolvi debuerit, data ſibi occaſione ad ſuum perveniendi, optimo iure ac diis hominibusque approbantibus interceptam, videri volebat avertiſſe. Cum ita Aſtorgius quid ſentiret, quodque ſuum ſtudium eſſet, declaraſſet: ne quam dubitationem reliquam res habere videretur, Federico ſimul denuntiat, ex agro Faventino exercitum educat: id ni faciat, ſe illum pro hoſte habiturum. Perculſus ſubita re (ut par erat) Federicus, non gravius hominis defectionem eſſe ferendam arbitrabatur: cuius etiam amici ſtudium exercitum commeatu iuvando in primis deſideraverat, quam tantam amiſſam loci opportunitatem dolebat: quem ubi hoſtis præſidiis teneret, a nemine prohiberi poſſet, quin libero tranſitu exercitum per otium in Etruriam induceret. Itaque ad populationem ſe agrorum convertit, atque omnia ferro atque incendiis vaſtare, predamque omnis generis agere inſtituit. Facta enim coniectura ex ingenii levitate, tanto illi illato detrimento ad ſanitatem rediturum, atque abducturum a novis conſiliis animum non deſperabat. Quod Federico ad revocandum Aſtorgium a nova ſocietate, Coleonio ad confirmandum æque magnum fuerat incitamentum, verito ne vaſtatio populatioque agrorum, locum ad mutationem conſilii, in tanta mobilitate ingenii atque inconſtantia inveniret. Ita magno peditum numero atque equitum comparato, nuntios ad Aſtorgium præmittit, qui illum de ſuo adventu doceant, ac ſpe celeris auxilii confirment: ipſe magnis itine-

itineribus ire eodem contendit Federicus, ne hostis celeritate usus, antequam sociorum auxilia convenirent, quæ propediem affutura dicebantur, cogeret tanto numero militum inferiorem de summa rerum decertare, loco natura munito castra ponit, ac vallo & fossa communit. Hinc ne Coleonius ex cunctatione & mora suorum, occasionem nactus, locum illi infestum faceret, exercitum commeatibus intercludendo: qua ex re verendum erat, ne insigni accepto detrimento, retro signa referre cogeretur: id quod magnopere etiam ad totius belli summam obfuturum non ignorabat, motis castris, ad Forum Cornelii, quod erat oppidum in ditione Thaddæi Manfredi, non procul a Bononiensium finibus idoneo atque opportuno loco consedit, atque ibi cum æquitate loci tum multo magis Bononiensium studio & Manfredi confisus, quos pro Florentinis sentire non dubitabat, expectare adventum suorum constituit. Quæ dum ille magna cura & studio parat administrare, audit Coleonium iam Padum navibus copias traduxisse, ac dies noctesque continuato itinere, eodem instructo ad dimicandum exercitu, properare. Qua re intellecta, suspicatus fore ut oppressus Manfredus subito hostium adventu, deliberandi statuendique de suis rebus minus integram esset potestatem habiturus, medius autem ipse inter suspectam fidem atque apertam vim in discrimen adduceretur, commutato consilio, ad Pontem Legium, quod castellum ad quatuor millia passuum Bononia abest, loco idoneo castris positis consedit. Nam (ut diximus) neque de Bononiensium voluntate dubitabat, cum quicquid illi sentirent, non eos facile debilitari metu externarum virium, atque alienari a suscepta causa speraret, neque Galeatium Sfortiam dilaturum ulterius suum adventum, quem iam movisse ex Insubribus audierat, aut Florentinos Regiosve moraturos diutius arbitrabatur. Vt autem de fide & constantia Manfredi nonnihil dubitaret, fama minime illa quidem dubia efficiebat: spem ab eo Coleonio factam, quod ita speraret

se belli molem non ægre a suis aversurum, ubi propius ad urbem copias admovisset, ad illum desciscendi. Late hic morbus tum in nostros homines patebat (tanquam fama & existimatio nominis, non ex aliorum iudicio, sed ex nostro sensu & quidem depravato spe, metu, cupiditate, æstimanda esset) ut nulla transfugia parum honesta, nullas defectiones turpes a suis, nullas proditiones sociorum, quibus modo redimeretur vitæ securitas & fortunarum, censerent. Quod cum ita esset: tametsi idem quandiu sub fœderatorum imperio mereret, non sine gravi infamia proditæ causæ se illos deserturum intelligebat: satis se tamen tectum & munitum arbitratus a tanta ignominia futurum, si obiectum nominis & famæ, vitæ discrimen ostentaret: iam de prodendis suis, atque hostibus recipiendis consilia agitabat. Sed hæsitantem illum & magis in deliberando quæ utilia, quam quæ honesta essent respicientem, multi subito allati nuntii de Galeatii & Regiorum adventu, ne quid statueret, quod minus esset a sua inconstantia alienum, oppresserunt. Itaque cum haud satis eum Coleonius prolixe respondere atque remittere in dies magis de pristino studio atque alacritate animadverteret: opportune ab exploratoribus cognoscit, hinc Sfortiam cum Insubrum exercitu, ac magno belli apparatu, hinc Regios adventare, duce copiarum Alphonso Davalo impigro homine: quem magna virtutis & fortitudinis laude maximis in bellis ac gravissimis parta, Neapoli aliquot postea annis servus, natione Maurus, de proditione noctu in colloquium accitum, veruto transfixum interfecit. Id quod erat Coleonius suspicatus, celerem adventum hostium consilii mutationem a dubia & venali fide extorsisse: non dolo & fallacia hominis magis, etsi maximas se opportunitates ita ab eo elusum se amisisse intelligebat, quam causa offensus, agrum hostiliter depopulari, atque aliquot castellis, aut per vim captis, aut in deditionem acceptis, urbem oppugnare magno adhibito tormentorum apparatu, universis viribus, insti-

instituit. Interea tamen tentare Thaddæi animum non desistebat: quem uxoris blanditiis & lenociniis victum viri, imperii impotentis, cum in maximis etiam rebus eum obsequentem haberet, adhibito eius fratre callido homine, & perspectæ fidei, expugnari posse non diffidebat. Cuius consilio cognito Federicus, qui in viro uxoris imperium, viri ingenium in fœmina suspectum haberet: more militari conclamatis vasis ad Petri Fanum millia pass. circiter septem ab hoste posuit castra. Hinc delectorum militum DCC. ex prætoria cohorte, cum iis equites ad C. attribuisset, ingredi in oppidum, atque esse præsidio Regulo iubet: simul iis negotio dato, ut exploratis diligentissime illius rationibus, nihil ei integrum ad nova capienda consilia relinquerent. Illi etsi in oppidum militum corona cinctum, difficile se posse perrumpere, nisi magna suorum cæde intelligebant: hinc suam audaciam, hinc ostium trepidationem (id quod fere iis accidit, quibus præter expectationem aliquid evenit) in occasionem vertentes bene gerendæ rei: disiectis iis, qui se advenientibus obiecissent, etiam si non ægre posse reprimi paucorum impetus, si viri essent, videretur; in urbem ad unum omnes incolumes magna cunctorum admiratione invehuntur. Cum urbe satis valido præsidio firmata, aliam rationem administrandi belli Coleonius sibi esse ineundam intelligeret: quo maturius, quam constituerat, solveret obsidionem, Sfortiæ ac Regiorum adventus effecit: qui bidui itinere, omnino præter illius opinionem abesse ferebantur. Erat autem minime dubium quin si illos coniungi cum Federico pateretur, cum multo esset equitatu inferior, qui nondum omnis ad illum convenerat: aut turpiter suos intra vallum continere, quod si accideret magnum se existimationis & famæ periculum subiturum intelligebat: aut congredi impar viribus cum hoste cogeretur: id quod ne fieret omni consilio erat & ratione providendum. Itaque cum silentio copias castris eduxisset, celeriter ad eum locum contendit, quem in locum se recepis-

cepiſſe Federicum, poſt Aſtorgii defectionem paulo antea commemoravimus. Quæ eius profectio (& ſi propterea quod citiſſima fuerat, iam ille e caſtrorum conſpectu abierat) cum Federico nuntiata eſſet, ex eo loco movit, atque illum, cum nondum caſtra opere muniſſet, aſſequutus, ſignis infeſtis atque acie ad dimicandum inſtructa, copias contra illius munitiones conſtituit. Cum ille ſuos vallo incluſos continere ac prohibere a prælio perſeveraret, ne facta ſæpius ab hoſte dimicandi poteſtate (quod vix tamen ne accideret effici poterat, in magna caſtrorum propinquitate) illius cunctatio infamis eſſet, quæ res ad conficiendi belli celeritatem, quod erat magna hominum expectatione aggreſſus, plurimum impedimenti & moræ allatura videbatur: ſilentio caſtris egreditur, atque exercitum ad Caſtrocarrum adducit, oppidum Florentinæ Reipub. in Apennini radicibus ſitum: ac loco caſtris idoneo delecto, oppugnare illud circumſidereque inſtituit. Erat autem illius conſilium, ut quoniam medium inter Ravennam & Faventiam ac Forum Liviæ intererat, quæ urbes omnes fœderatis infeſtæ, magno illis impedimento futuræ ad bellum gerendum videbantur: hoc illis adempto, cogeret rei frumentariæ anguſtiis preſſos iis locis excedere, ac liberam ſibi facultatem relinquere exercitum qua vellet traducendi. Vbi autem id eſſet aſſequutus, eodem quo conſtituerat itinere Apenninum transgreſſus, nullo iam prohibente, in Etruriam bellum transferre, atque celeritate ſui adventus (quod maxime exules futurum ſpondebant) qui eorum ſtudioſi Florentiæ habebantur, ad ſpem rerum novarum excitare, hoſtesque opprimere imparatos omnino ſperabat. At Federicus, qui de illius conſilio coniectura iudicaret, quæ minime erat obſcura, cum Bubanum, ne qua hoſti receptus pateret, de improviſo occupaſſet, Faventiam copias adduxit: atque late agros populatus, urbem oppugnare vehementiſſime aggreſſus eſt. Sperabat vero, ut ſive Coleonius venire Faventinis ſubſidio properaret, per eam occaſionem dimicandi

candi

candi ſibi facultas aliqua daretur: ſive iis cunctaretur opem ferre, urbis oppugnatio ſibi facilior, atque ubi minus ea procederet, obſeſſio, arctior quam haud diu laturos Faventinos credebat, efficeretur. Qua re ille animadverſa, cum vereretur, ne quæ cauſa Aſtorgio fuerat deficiendi a ſuis, novæ ad hoſtes defectionis cauſa eſſet: aſſueto facilius ferre famæ & nominis, quam copiarum domeſticarum iacturam, literas ac nuntios ad Senatum mittit, ac quibus in anguſtiis, quantoque in diſcrimine ſalus omnium vertatur, docet. Hoſtium copias in dies augeri, ita ut ſine magna clade vix ſperari oporteat cum iis manum conſeri poſſe: deſtitutas civitates ſpe propinqui auxilii, ac vaſtatione populationeque agrorum alienatas, urgente metu impendentium malorum, quæ præſentibus multo expectent graviora, nova conſilia inire: tum omnia adverſa ſuis, ſecunda hoſtibus eventura in poſterum, niſi mature atque in tempore occurrant, ordine demonſtrat. His literis Senatus & nuntiis acceptis, cum nihilominus diſſimulando ſua conſilia, atque efferendo ſibi eius belli invidiam ſuſtinendam intelligeret, Herculem Ateſtinum atque Alexandrum Sfortiam, qui copiis Reipub. præerant, deducto milite ex præſidiis, ne delectu habendo diutius quam belli uſus & ratio poſtularet, auxilium differrent, magnis itineribus ire in Flaminiam ac Coleonio opem ferre, ſimul e ſuis delectum legatum qui ſummæ rerum præſit, cuiusque conſilio bellum geratur, proficiſci cum imperio primo quoque tempore ad exercitum iubent. Quæ cum celeriter adminiſtrata, atque ad Coleonium in caſtra perlata eſſent: ſpe certa auxilii confirmatus, crebris & ipſe nuntiis ad Faventinos mittendis, eos ne quid mollius de ſuis rebus ſtatuant, neve animos demittant, Aſtorgium in primis, cuius illi auctoritatem ſequuturi videbantur, ut in officio maneat, omniaque ex Senatus liberalitate & ſuis officiis expectare velit, monere cohortarique non deſiſtit, brevique ſe affuturum cum omnibus copiis confirmat. Neque diutius eorum ſpem fruſtratus

ac

ac litteras & nuntios subsequutus, ad illos contendit: atque æquo loco ne invitus dimicare cogeretur, cum a fronte vallum hosti obiectum, castra ex altera parte coniuncta urbis mœnibus haberet, consedit: neu quis iniussu in hostem pugnaret, dispositis in vallo custodibus qui prohiberent, præcepit. Quanquam Coleonius non ignorabat, per hanc suam cunctationem fore, ut hostium in dies audacia cresceret: vultu tamen atque oratione eam præ se alacritatem ferebat, ut milites qui consilio, non metu, sibi adimi pugnandi potestatem animadverterent: hostium voces, quibus magna cum sui contemptione succedentes ad vallum, contumeliose tanquam detrectantibus pugnam, timiditatem atque animi mollitiem obiiciebant, haud laturi diutius, sed ultro atque iniussu inituri prælium, vallo atque aggere discisso, viderentur. Quod quidem eo sibi facilius esse ferendum ducebat, quo magis sperabat, ubi res gerenda esset, sarciendæ ignominiæ caussa, ardentius illos cum hoste maledico pugnaturos, & magis ferocia verborum, quam animi robore ac vera virtute, insolenti. Cum res eo in statu essent: iam Alexander Sforria magno equitum & peditum numero in castra a Coleonio exceptus, vires hostium plane æquasse, ac si esset dimicandum, neque virtute, neque numero militum inferior, dubium in primis pugnæ eventum facturus videbatur. Quicquid autem roboris per ea tempora fere Italia habebat, id aut in Fœderatorum, aut in Venetorum castris conspici licebat. Numero militum Coleonius, virtute hostes præstabant: ille peditum millia sex, ex his permultos veteranos proximis bellis, eo imperatore, complures iam annos stipendia meritos, qui tum numerus permagnus habebatur: tria millia hi, quorum magna pars ex vetere Sfortianorum disciplina, magnam sibi virtutis opinionem comparaverant: nonaginta equitum turmas utrique in armis habebant. His copiis utrinque præerant belli Duces, qui gloria rerum gestarum ac fama nominis clari, pares quoque virtute ferebantur, quorum Alexander

der Sfortia cum a Ferdinando alienatus, pro Venetorum victoria pugnaret: multis gravissimisque bellis, quibus Franciscus frater tantum in Italia erat adeptus imperium, plurima virtutis documenta & maxima dederat: atque aliquot ante annis Iacobum Picinum ad Troiam Apuliæ urbem memorabili prœlio profligarat, cum is Andegavensium Dux adversus Ferdinandum gereret bellum: Bartholomæus magnum usum in re militari, magnam fortitudinis & prudentiæ famam obtinebat: cum eo accederet tanti belli opinio, cuius quidem suscepti pariter & gesti gloria (quicquid Veneti viderentur alienis auspiciis cœptum sibi proprium fecisse) ubi exitus belli lætus esset, unum ingens manebat. In adversariorum castris cum regia dignitate Alphonsus, magnitudine imperii Galeatius eminerct, potior tamen iis virtus, totius belli administrationem, & si nemini aut maiorum gloria, aut vetustate familiæ cedebat, Federico adiudicabat: digno homini, qui quo tempore floruit, adolescens, ad graviora Reip. tempora, quæ patres nostri magna Italiæ clade pertulere, vegetum atque integrum animi robur & vires reservaret. Quanquam vero & de fortitudine militum, & de eorum virtute & præstantia, qui exercitus ducebant, magna tum esset hominum existimatio: satis tamen inter omnes video constare, nulla unquam tempora post hominum memoriam in Italia extitisse, quibus quidem aut cupidius atque ardentius Principes susciperent bella, aut flagitiosius suscepta gererent, aut turpius sive iis gerendis secunda, sive adversa evenirent, administrarent. Cum autem aliæ omnes artes præclaræ & dignæ viro principe, aut temporum inclinatione, aut exterarum gentium iniuria, quibus maiores nostri diuturno malo victi per multa secula prædæ fuerunt, quasi decus virginale ac pristinæ dignitatis speciem amisissent: militiæ gloriam, qua olim Italia adepta orbis terræ imperium, adversus gentium omnium consensum steterat invicta, iisdem quibus libertatem ac maiestatem imperii, coacta armis concesserat. Atque erat

res digna admiratione, cum quotidie per varias occasiones proelia leviora committerentur, quibus periculum virium fiebat, atque inter utriusque exercitus castra, parvum admodum relictum spatium interesset: tanquam a sedentibus, & vallo inclusis, spes esset bellum confectum iri, ita turpi otio & desidia languentes, ceteris omissis consiliis, non vincendi opportunitatem, sed stipendiorum diem, nec veræ laudis & gloriæ fructum, sed delicias & vitæ commoditates, nobiles homines & claros militia, captare. Quid autem erat fœdius, quam cum par utrinque mollitia atque ignavia pugnaret, qua sopiti non milites magis quam duces iacebant: neminem se excitare, atque pro occasione ad hostes ignavissimos atque inertissimos perdendos, torpentium atque oscitantium tanta desidia uti? Nihil illi pro imperii potestate severe, aut pro maiorum instituto ac vetere disciplina; dissolute ac flagitiose omnia; avaritia & cupiditate imperator, licentia corruptus miles; & quanto alter ad imperandum languidiore animo, tanto alter ferociore ad detrectandum imperium, uterque ad rem gerendam æque mollis atque imbellis. Genus erat armorum, quibus tecti adversus telorum pene & tormentorum ictum, implicati iidem atque impediti ad ferendam vim, impetum atque impulsum in hostem amitterent: ut cum hæc esse causa securitatis videretur, causa eadem cunctationis cum ægre loco moliri pedes manusve possent, non arma verius gestantes, quam armis alligati, moram inter res gerendas atque impedimentum afferret. Iam illud nulla ratione, ac plane adversus veterum auctoritatem, quorum virtus omnium gentium imperium constantissime eamdem militiæ disciplinam servando posteris quæsivit: cum exiguus esset peditum numerus, omne exercitus robur positum in equitatu: atque eo quidem instructo eodem genere armorum, ut nihil victi ad effugium: nihil victores ad peditem persequendum, qui paulo expeditior esset, reliquum haberent: armorum gravitate, quibus onerati magis quam tecti prœlium inibant,

cum

cum eodem vestigio consistere cogerentur, quo manus conseruerant: a viro forti constantiam, pugnandi necessitatem ab inerti & timido extorquente. Iam tanta exercitus ignavia cum late e castris rumor ad urbem manasset, Florentiæ infamis magna militum ac ducis invidia notabatur: cum quidem ubi in hiemem extraheretur bellum, nemini dubium esset, quin magno detrimento atque incommodo Reipub., eam essent diutius quam eius tempora postularent, quæstui habituri. Nam & magni in bellum sumptus faciendi erant, quos quidem diutius civitatem ferre non posse in magnis ærarii angustiis intelligebant: & perexigua spes erat reliqua, ut maxime tolerando sumptui par, militum atque imperatoris avaritiam expleret: ita foris Repub. administrata, eum belli eventum, quem sperarent, sequuturum: quin potius minime esse verendum censebant, ne quid durius, ubi pergerent ducere bellum, civitati, quæ foris armis, intus seditione laboraret, eveniret. Itaque cum frequenti civium concilio de ea re diligentius Magistratus egisset, placuit uti is ad Legatos exercitus scriberet, quibus questus segnius quam aut honestum imperatori esset, aut Reipub. expediret, quæ superioribus bellis exhausta, immani quidem & non necessario sumptu premeretur, bellum administrari: iis imperaret, ut percontando, quæ causa differendi belli, quæ conficiendi spes, quis auctor tam fœdæ ac turpis cunctationis haberetur, ad finiendum bellum magno impetu cœptum, gestum gravi exercitus & Ducis ignominia, Federicum cohortarentur: qui si non uberiorem fructum partæ gloriæ ex magnitudine animi, quam conservatæ ex constantiæ laude sibi esse sperandum intelligeret, non dubitarent, quin ut viro forti dignum esset, cum eius retinendæ studio, quam partam haberet, tum multo magis cupiditate illius assequendæ, quæ illum maneret, iam quasi sui factus æmulator, magnam ab se excitatam virtutis, ingenii, animi magnitudinis expectationem, quam egregie ad eum diem tueri visus esset, longe quoque su-

peraret. Legati his litteris acceptis, cum imperatore colloquuti de illius ſententia, id quod erat, magiſtratui reſcribunt: atque quod civitas queratur de belli adminiſtratione, minime ſe mirari affirmant: qui ipſi tantam infamiam iam nullo modo amplius poſſint perferre: ſed eius rei culpam omnem docent in uno Galeatio hærere: qui cum neque parem ſummæ poteſtati, quam ſibi ſumeret, aut animi vim & conſtantiam, aut prudentiam & rerum uſum afferret, quod autem multo eſſet gravius, minime animum inducere poſſet, ut de conſilio ſummi Imperatoris rem gereret, perinde atque hereditate parentis virtutem & felicitatem bellis gerendis, ac Regnum Mediolanenſe adiiſſet, conſideret ſibi omnia recte, atque ex ſententia, ſedenti etiam & nihil agenti ſucceſſura. Itaque niſi curaret per honeſtam cauſam ambitioſum iuvenem, & elatum domeſtica potentia, ab exercitu amovendum, quæ ni illi ſtatim occurratur plane deſtituta conſilio, civitati perniciosa futura ſit, quando eius periculoſo morbo animi utatur, nullum unquam eorum incommodorum finem futurum demonſtrant. Ergo cum re intellecta, minime dubitandum cenſerent, quin ea quæ legati attuliſſent, ita ut coniiciebant eventura, niſi quandiu integrum eſſet, conſilio obviam irent, inſigne aliquod detrimentum Reipub. importarent: rem omnino agere primo quoque tempore conſtituunt. Atque cum reliqua probarent, in illo hærere videbantur, qua ratione Galeatius, quem Reipub. amicum & ſocium retineri omnino placebat, nulla animi offenſione, atque adeo ſua ſponte ab exercitu diſcedens liberam facultatem belli adminiſtrandi melioribus relinqueret. Id ut fieret illi in hanc ſententiam maxime ſcribi magiſtratus iuſſit. Cum ille quidem, quod dignum optimo Principe ac viro forti eſſet, Reipub. maxime adverſis rebus, ut illius fides & maiorum dignitas poſtulabat, opem atque auxilium imploranti, ita in tempore atque opportune affuiſſet, ſe illi ſane quando quas æquum eſſet non poſſent, quas poſſent agere gratias

tias & habere. Tantum enim momenti positum in illius auctoritate atque armis fuisse, ut hostium vi repressa eius adventu & retardata, cui obsistere posse nullæ vires viderentur: non illi posthac magis de opprimendis invadendisque alienis, quam de conservandis retinendisque suis, inire consilia sint coacti. Pro quo illius tanto studio ac merito adeo in Rempub. cum illi grati animi significationem dare nullam aliam queant: procuranda se illius salute, cuius ille curam omnem socios defendendi causa adductos suorum civium scelere in rerum omnium discrimen, abiecisset: quando illa quidem in eo vertatur, ut si diutius pergat a suis abesse, magnum ac grave periculum iis impendere videatur: quod illi præstare possint, consilio se eum atque auctoritate, si ullam modo benevolentia ac studium animi conciliat, iuvare voluisse. Redeundi moram ad suos periculosam illis, qui iam ferre amplius absentis desiderium non possint, minime honestam eidem tutamve esse. Obiecisse fortunam illi inimicum potentissimum, qui ita innixus maximis viribus, validissimis copiis instructus, sive terra sive mari gerenda res sit, ad opulentissimum Italiæ principatum aspirare videatur: ut minime iam ei debeat obscurum esse, cum illum ex dubia populorum fide in novum principem, tum ex illius absentia quæsita occasione, novas res per seditiosos homines & ex commutatione rerum meliorem fortunam quærentes, qui nunquam rem gerentibus sint defuturi, quotidie moliri. Quæ res cum ita se habeat, e sua fide esse & constantia duxisse, illum etiam atque etiam hortari, ut satis iam sociis probata fide, statuat suis rebus tandem sibi prospiciendum esse, ac redeundum quam primum Mediolanum, non minus illic Florentinæ Reipub. quæ iamdudum hoc sibi persuaserit ut eamdem fortunam cum Sfortia familia bello & pace experiretur, quam in castris adversus apertos hostes usui futurus: cum magis etiam sint occulti observandi, & quasi in insidiis delitescentes, ne quando imparatum offendant vigilantes

lantes homines, atque in omnem occaſionem intenti. Ita autem Venetum Inſubrum imperio animum adiecifſe, ut ſi illius optatis fortuna reſpondeat, quæ illi ſemper fere ſecunda afflare maximis in rebus & graviſſimis viſa ſit, non ille modo ad Etruriæ principatum, ſed (quod ne fiat, ſit omni ratione providendum) ad totius Italiæ imperium facilem ſibi viam & expeditam videatur brevi muniturus. Quandiu igitur per illius cunctationem liceat, cum haud diu veriſimile ſit illum quieturum, & res in integro maneat, illius conatibus occurri opportere. Quod quando ſatis intelligat ſibi minime ulterius negligendum (quod eſſe tutiſſimum conſilium eo tempore videatur) hoc iam de ea re tota ſtatuere debere, dignitatis ſalutisque ſuæ ratione habenda, & ſociorum commodis ſe, & ſuorum maxime quieti atque otio proſpecturum. Cum eas litteras Galeatius accepiſſet: ſive tutius cenſeret parere recta monentibus, atque afferentibus meliora conſilia, cum & rei & temporis ratio haud eſſet ab litterarum argumento aliena: ſive per officii ſimulationem ſe ab exercitu amandari exiſtimans, ſe falli facile pateretur, magis urbanis deliciis quam militiæ labori aſſuetus, etiam ſi eum ſibi tolerabilem ſedulitate ſuorum & ſtudio reddiderat: relicta ea parte copiarum quæ viſa eſt ſociis auxilio, ipſe cum delecto equitatu in Inſubres proficiſcitur, Mediolani belli exitum expectaturus iam ſolutiore a metu atque a cura animo. Ticinenſis etiam ante Galeatii profectionem ſæpe pugnatum ait levioribus prœliis: cum ex occaſione varia certamina contrahi, ſive pabulatum, ſive aquatum milites exirent, tumultuaria magis quam certa manu neceſſe eſſet. Semel quidem petitum inſidiis Coleonium affirmat, facile illum quidem, ubi temere potius, quam pro ſua priſtina conſuetudine militibus indulſiſſet, ſubiturum rerum omnium diſcrimen. Fuiſſe autem hoſtium conſilium, ut cum profectionis ſigno dato, ac crebris ignibus in caſtris excitatis, quo fides fieret ea incendi, primum agmen e portis ſigna extuliſſet: ubi id

quod

quod fore omnino credebant, Coleonius equitatum, qui novissimos moraretur, præmisisset, ipsi repente e vallo effusi, perturbatos, atque ancipiti malo circumventos, cum qui fugerent, in persequentes conversis signis a fronte infestos, a tergo essent integros hostes habituri, ad unum omnes cæderentur. Eorum insidias, cautum hominem, & qui nihil hosti integri ad nova capienda consilia per suorum temeritatem relinqueret, cum præmissis equitibus levis armaturæ speculatum, hostes intra vallum abditos latere in insidiis, atque instructa acie ad dimicandum paratos observare suorum profectionem accepisset: suos insequendi hostes studio elatos facile demonstrata re continere potuisse. Mane eius diei, qui insequutus est, magnam eundem occasionem delendi hostium exercitum amisisse: eo ingenio ducem ut magis consilio ne vinci posset, quam animi alacritate & studio ut vinceret, in magna etiam opportunitate bene gerendæ rei, niteretur. Cum enim Federicus certis de causis inde castra movere, ac quibuscunque rationibus posset, hostem in suum locum elicere constituisset: iussis militibus silentio vasa colligere, ac ne quid ex tumultu & strepitu de eorum profectione enuntiaretur, iis tessera signo dato: temere in castris ortum incendium, cum ventus flammam in omnes castrorum partes distulisset, qua ex re & trepidare militem & concursare necesse erat, tabernaculis fere omnibus absumptis (id quod tum facere consueverant ubi castra moverent) Ducis consilia prodidisse. Tantam autem hostium sive ignaviam, sive metum fuisse, ut cum nova re perturbati milites a signis discederent, atque ab impedimentis quæ succendebantur sumerent, quæ quisque chariora haberet: nullo autem imperio, nullaque disciplina continerentur: turpiter sedendo tantam occasionem potiundæ victoriæ amiserint: quam quidem, etiam si minus militum virtute confideret, hostium trepidatio & metus, duci non inertissimo opportune in primis ostentabat. Secundum Galeatii profectionem, in quem tantæ ignominiæ cul-

pa

pa transferebatur, quam ille tamen communem habebat cum multis, cum nullus relictus locus dedecori & flagitio esset: propius hostem admotis castris, duces militem in aciem eduxerunt, urgentibus id maxime Reipub. Legatis, qui cunctantibus illis atque hiberna spectantibus, ad belli finem, quod extrahi in hiemem nolebant, properarent. Erat res eo adducta, ut si hostis paratus ad dimicandum, in aciem prodiret, spe victoriæ ex pristina eius cunctatione animo præcepta, maiore alacritate & studio pugnam iniret: sin idem pro superioris temporis consuetudine, pergeret se castris tenere, ab ignavis timiditatis confessionem exprimerent: quæ res metum hostibus, suis animum atque audaciam augeret. Qua re animadversa, paucis Coleonius suos hortatus, ut memores eorum quæ suis auspiciis magna sæpe gloria gessissent, animos spe certa vincendi confirmarent: neu paterentur aut imperatorem partam per tot annos militiæ laudem, aut exules, quorum reducendorum causa adeo honesta arma sumpsissent, spem vitæ reliquam proditos hostibus infestissimis abiicere: ingenti clamore & studio poscentibus signum pugnæ dedit. Ita cum maiore verborum, quam animorum contentione, utrinque acies concurrissent, atque a meridie ad vesperam totis viribus pugnatum esset: nox tandem ita prœlium diremit, ut tanquam ludicro certamine, & non gladiis sed fustibus dimicassent, incerta ac dubia victoria, cum nullus in acie armatus cecidisset, non ita multi capti, perpauci leviter vulnerati essent, defuncti prœlio minime cruento, in castra redierint. Hac pugna commissa, ne quid sibi reliqui ad summam ignaviam atque inertiam facerent: cum nondum autumnus in exitu esset, anni tempore adverso belli laborem, & hiemandi sub pellibus institutum deprecantes, novum per ea tempora insuetis durioris militiæ hominibus & grave futurum, hiberna poscebant: ubi invitos eos retinere Duces ad signa conarentur, minime illis dicto audientes futuri. Cum exules, qui ad tantam belli famam, tanto adversa-

versariis terrore iniecto, neque tumultum a suis in urbe excitatum, neque erectis in belli eventum, cum minime secundus ac lætus consequutus esset, spem ullam ostentatam novandi res animadverterent, ipsi autem ad militem alendum nullam rationem expediendæ pecuniæ reliquam haberent: fortunæ, cui egregie ad eum diem offerenti se occurrissent, cesserunt: ferri illam diu facilius adversam, quam vinci virtute posse arbitrati. Ad hunc maxime modum quiescentibus illis, quorum causa & suscepta expeditio & initum bellum ac confectum magna ex parte erat, eius idem qui prœlii fuerat dubius exitus atque anceps, illis spem reditus omnem, adversariis, qui non vinci ab iis, qui exularent, pro victoria ducebant, metum omnem in posterum & solicitudinem ademit: non ignaris illis quidem, iam reliquos Italiæ Principes nullos futuros, qui se ita gravi bello & non necessario implicarent, ut cum dubia atque infirma spe eorum salutis procurandæ, quibus in tanti Senatus auctoritate parum præsidii fuisset, domesticam esse coniunctam perniciem & ruinam intelligerent. Vt autem nihil facilius est, quam detecta facie malorum quæ accidant immerenti, eorum illi studium conciliare, qui iuvandis aliis in adversa fortuna, exemplum iuvandi sui constituere æque in aliis arbitrantur: sic nihil citius misericordia obsolescit, ubi ita videatur compendio misero futura, ut id sine impendio esse miserentis non possit. Tollit enim maxime constantiam in perfungendo officio, si minus cupiditas & spes quæstus, quo fere omnes magis movemur: at impendentis mali metus, quod quidem in aliorum nobis ærumna obiectum non ita ad ferendum auxilium indigenti, quam ad recusandum aliis quod nobis sit subsidio, ubi id contingat, solicitos plus æquo de iis quæ nos in posterum manent, quam quæ urgent in præsentia alios, impellit. Ita autem fert hominum natura depravata usu & consuetudine malorum, ut quicquid a nobis impenditur causa alterius sublevandi, id nunquam fere quam ex usu illius

ſit, ſed quam nobis ſit incommodo futurum ſpectemus. At exules confecto bello, quo quidem gerendo ipſi ſumptu exhauſti milites uni ditati eſſent, qui quæſtuoſam militiam exercebant, cum & pietati in patriam & gloriæ pariter, dolori certe ſuo ſatis cuivis feciſſe viderentur, Ferrariam Neronius humaniter a Borſio ac perhonorifice exceptus, cum ad victum & cultum tuendum certam illi pecuniam decreviſſet: Soderinus Ravennam, impetrato a Venetis ſtipendio quo ali modo poſſet, conceſſit: ubi non ita multo poſtea deceſſit: vir (ut alio loco diximus) cum a pleriſque ſtudioſus libertatis, ac iuſtitiæ cultor atque honeſti habitus (vehementior quidem aliquando fuit quam Reipub. moderatorem decebat) tum qui in excogitanda re tardus, in eadem aggredienda, expediendaque a vi animi magis, quam a conſilio paratus, præceps ferretur. Quanquam ego hoc bellum ita exorſus a principio ad finem uſque pertexui ſecutus in eo ſcribendo Etruſcos maxime auctores, a quibus diſcedere, niſi cum fides & religio officii poſtulat, minime placet: video tamen M. Antonium Sabellicum cum cauſas belli alias & principia, qua in re illi, ut iam diximus, cum Ticinenſi convenit, tum eius gerendi rationem omnem aliquanto diverſam attuliſſe. Coleonium cum magnam voluntariorum manum coegiſſet, qui ſuperioribus bellis defuncti, nullo tum certo militiæ Duce, ad cuius ſigna convenirent, ſtipendia merebant: cum nihil illi ad iuſti exercitus ſpeciem deeſſet, ignorantibus omnibus utrum ſua ſponte an aliorum imperio expeditionem ſuſcepiſſet, in Flaminiam contendiſſe. Ea re cognita, exules Florentinos, quibus præter ſpem, tantam repente occaſionem fortuna repetendæ patriæ obtulerat, minime ſibi defuiſſe, atque belli ducem magni nominis & haud mediocribus viribus nitentem, qui in liberam militiam & quo opportunitas negotii bene gerendi vocaret, militem duceret, mercede conduxiſſe. Magna autem in ſpe fuiſſe, per eum Florentinis bello illato, fore ut civitas oppreſſa externis armis,

præ-

præter ceteras domeſticas clades, quibus affecta ſpem omnem recuperandæ libertatis abiecerat: a Petro Medice alienata, in quem unum belli cauſam reiiceret, ſtudia hominum ad Rempubl. capeſſendam moveret: atque ſe ita ab illius dominatione vindicaret. Bellum cum acriter geſtum affirmat, & pro hominis nomine & fama, tum cruento prœlio & memorabili, cum utrinque aliquot hominum millia cecidiſſent, confectum. Non ab exulibus aditum Senatum, non eius auctoritatem bello interpoſitam, quicquid Coleonius ſecutus ſibi id aut in Flaminia gerendum aut transferendum in Etruriam cenſuerit: ſtipendii exulum addictum, egregiam operam illis ad belli uſque finem navaſſe. Nam Valorius Vitæ Laurentii auctor, Galeatium Sfortiam toto bello affuiſſe ait, & recenti victoria elatum, cum fugatos vi a ſe uno hoſtes, & retro referre ſigna coactos inſolentius iactaret, Florentiam ovantis fere triumphantisque ſimilem veniſſe. Ibi hominem leviſſimum, & qui in magna fortunæ indulgentia conſilio egeret, crebro iis quæ Reipubl. cauſa egiſſet commemorandis, tum faſtidio atque animi impotentia tota a ſe civitate alienata, quæ non magis a tam vano ingenio, quam ab ætatis ferocia & Regni opulenti viribus intelligeret ſibi eſſe timendum, vix Laurentii Medicis comitate facilitateque ſumma delinitum, cum a Patre exceptus magnificentiſſimo ac plane regio apparatu fuiſſet, in officio potuiſſe contineri. Hinc fœdere percuſſo, quo paulo antea cum eo civitas coniuncta ſocietatem & amicitiam firmaverat: per Flaminiam in Inſubres profectum gravi periculo, ut ſibi homines vulgo perſuaſerant, civitatem liberatam liquiſſe. Vtcunque minus inter ſcriptores convenit in huius belli explicatione, cum civitas ingenti metu levata, ac pace confirmata recreataque eſſet: Bardus Altovitus, qui tum Vexillifer ſummum magiſtratum gerebat, ne qui ſupereſſent, qui ullo modo exulum cauſæ in poſterum fovere, & reſtinctum eorum ruina incendium renovare quandoque poſſe viderentur: in ſumma

poteſtate facilem ſibi aditum calumnia ad inimicorum perniciem aperiente, a Repub. amovendos omnes, atque ablegandos curavit: ſi qui ex his tum magiſtratu fungerentur, eo ſe extemplo abdicare, ac pro ſummi imperii poteſtate exilii cauſa vertere ſolum æque iuſſit. Ita inimicis, Medices, eiectis, quorum alii foris profligati bello, alii domi eſſent ſublati, qui vel leviſſima coniectura ſuſpecti haberentur: iam nemine contradicente impune exercere imperium in victos videbantur. At Petrus morbo in dies ingraveſcente, cuius unius auctoritas & moderatio, inſolentiam hominum & audaciam, in infinita rerum omnium licentia retardaret, neque ea quæ in civitate fiebant cognoſcere, neque civium ſaluti, quæ improborum libidini & crudelitati patebat, proſpicere poterat: gravi illius invidia fruſtra opem civitate ab illo expoſcente, cuius ſe imperio tradiderat. Tanquam enim non hoſtium, ſed civium victores, & urbis & privatorum fortunas ſibi ad prædam propoſuiſſent: nullo diſcrimine in eos ſæviendo, quorum inſignes divitiæ ac lautiora patrimonia avaritiam & cupiditatem ad ſcelus excitarent, publica auctoritate abutebantur. Atque quanquam tot malis atque incommodis, quibus in dies licentius & privatos cives & Rempub. univerſam Medicum ſtudioſi afficiebant, minus per Petri adverſam valetudinem poterat obviam iri: ut tamen ille valetudine integra uſus occurrere iis ſua auctoritate poſſet, multa illi diſſimulanda eorum cauſa videbantur, quorum ſtudiis atque armis ſuperior inimicis extitiſſet. Illud autem in civilibus contentionibus accidere videmus: ut cum ſemper fere victoria ſecundo eventu inſoleſcat, materiam ad ſæviendum in facili etiam ac miti ingenio inveniat. Cuius rei & ſi non una cauſa poteſt afferri, at illa potiſſima videtur, quod non æque facilitas victoris clementiam in conſervandis victis, quos magis hoſtes eſſe quam miſeros meminit: atque indulgentiam in confirmandis ſuis, ſtudium quæ parta habet tuendi, videtur poſtulare. Quæ quanquam ita ſe haberent, non

ta-

tamen deerat Petrus civitati auctoritate & consilio, quoad per morbi magnitudinem licebat. Nam & suos leniter appellando, & monendo interdum severius & castigando, postremo metum iniiciendo, ut civitatis statum respicerent, & modum aliquem infinitæ potestati statuerent, hortabatur. Id si minus sibi persuaderi paterentur, at illud ignorare minime debere, neque satis unquam tutam vim adversus multorum consensum, ubi constantia & magnitudo animi ad eam vindicandam adesset, & raro eamdem in populi magna offensione & potentium odio, aut diuturnam, aut fortunatam esse. At dum ea inani studio pacis & concordiæ a Petro Medice aguntur: seditiosi homines, qui uberiorem suæ improbitatis fructum diuturnioremque a principio quæsissent, nullum sæviendi finem in adversarios insultandique inveniebant: eo impunitatis atque amentiæ progressi, ut satis haberent ad quem vellent perdendum, eum modo partium nomine notare: ipsi cognoscendi sibi animadvertendique ius, cum privati essent, ac nullo magistratu fungerentur, vindicarent. Interim Petrus, qui (ut sæpe diximus) articulari morbo oppressus, vehementissimis doloribus dies noctesque angebatur, non esse amplius tacite ferendam tantam malorum vim arbitratus, magistratibus ad se domum advocatis, ita ad illos loquutus fertur. Nunquam sane ego fore putassem, ut cum eas partes suscepissem in Republ. quas ego esse optimas & ex salute omnium iudicarem: in eos ipsos, quos meorum consiliorum participes haberem, mihi esset hoc tempore dicendum: id quod invitus quidem, sed necessario tamen facio. Viros enim ornatissimos atque amplissimos nostræ civitatis delegisse me arbitrabar: quos Repub. procuranda non adiutores modo, sed quod ex animo affirmare possum, auctores etiam verius haberem. Quorum quidem studiis innixus, ita seditiosos & turbulentos cives e civitate deturbavi, qui salute mea oppugnanda libertati & saluti communi insidiabantur: ut nunquam mihi in mentem veniret dubitare,

ali-

aliquando futurum, ut quorum fidei summam Rempub. credidissem, ab eorum cupiditate & scelere mihi ea esset vindicanda. Quæ rei quidem tanta indignitas, quo me adeo tristi meorum civium tempore gravi morbo confectum vestra magis fide & sapientia recreari sperabam, eo gravior mihi acerbiorque accidit. Itaque cum propediem vitæ mihi interitum imminentem expectem non invitus, quo me levatum iri sensu doloris acerbissimo intelligo: eundem perhorresco, quod mea morte improborum hominum scelus atque impietatem in patriam augeri, spem imminui bonorum, si qui modo vestram avaritiam & crudelitatem effugerunt, Rempub. universam, id quod refugit animus dicere & reformidat, penitus labefactari intelligam. Nam vere illud iam dici potest, quibus ego hominibus vitam salutemque meam referam acceptam, petitam illam sæpe inimicorum insidiis: iisdem quo expetenda mihi maturior mors sit, unis item tribuendum esse. Vicimus quidem, quod nobis optandum fuit, patriæ causa, cui omnes velle consultum debemus: sed nobis, non patriæ, vicimus. Illud autem a nemine ferri æquo animo potest, qui intelligat pietatis nomine sanctissimo in procuranda patriæ salute esse civibus utendum, vos non eo modo ad privatas vestras simultates exercendas, sed ad evertendam patriam sceleratissime abuti. Quod cum ita sit, tanquam nomine nos magis, quam causa oporteat pugnare (eo impudentiæ ventum est) & dici pios volumus & haberi. At quid nunc ego agere instituo? quasi mihi cum iis ipsis res sit, quos ego sequutus auctores in patria defendenda, cives modo conservavi meos: ita ab illis fidei, religionis, officii humanitatis iura, quam plane omnem animo exuerunt, requiro. Alios quidem (tandem enim dicendum est) alios vos, inquam, vestri commodi ratio, & cupiditas effecit, atque a mente & consilio deduxit: ut iam sit mihi non iniquo animo ferendum, cum scelere in vobis victam pietatem, libidine pudorem, fidem avaritia, huma-

manitatem crudelitate intelligam, omnia me dicendo ad utilitatis & commodi veſtri rationem exigere. Qua in re tamen, neque ego vobiſcum ratione magnopere pugnabo. Omnia enim, obcæcatis cupiditate animis, vobis pro veſtra libidine eſſe agenda ſtatuiſtis. Itaque minus ego illud oſtendere conabor, quod tamen mihi facillimum eſſet, in libera civitate, & quæ vires agnoſcat ſuas, diu ſervitutem ferri non poſſe, cuius nunquam ſit vindex defuturus: non illud, quod nemo veſtrum eſt quin intelligat, foveri inteſtino odio in civitate incendium, quod quidem ubi diu conceptum animis vires aluerit, magna cum multorum ruina (faxit Deus ut falſus vates ſim) in omnium capita erumpat. Non ego vobiſcum coniectura agam, non tempore, non populi offenſione, non veſtra iniuria, non metu malorum impendentium, cum ita vos ſtatuere oporteat, arma in præſentia exules coactos tempore, non illos item vim, conſilium, fiduciam, ſpem in poſterum poſuiſſe. Non illud, inquam, oſtendam vigilare ad veſtram perniciem adverſarios acerrimos, & quibus non ferocia magis adimere conſilium, quam prudentia augere vim animi & magnitudinem poteſt, ut pro occaſione ad vos opprimendos veſtra invidia utantur. Præſto enim illis ſemper erunt armati novarum rerum cupidi, qui nunquam in civitate ſunt veſtra iniuria defuturi. Maiorum exempla vos commonefacient, atque ea quidem ita poſita illuſtri loco, ut a vobis facile ſpectari queant, quando vos minus ratio movet ducta ex certa conditione temporis & Reipub. ſtatu, qui finis huius veſtri dominatus futurus ſit. Vicerunt quemadmodum vos & alii quoque nunquam in ſeditioſa civitate, atque in magna contentione partium, deficiente materia ad bella civilia: at cum iidem (quod vos nunc agitis) victoriæ præmium quæſtum privatum ſuum, non partum civitati otium eſſe voluiſſent: & victis expeditum, ac facilem in patriam reditum, & viam multitudini ad pellendos victores patefecerunt. Atque ut alia in præſentia omittam, quæ nunquam

quam mihi totum etiam dicenti diem ſunt defutura: domeſtico equidem exemplo contentus ero: non ſolum propterea quod recens adhuc res eſt, & eius meminiſſe facile omnes poteſtis: ſed quoniam me in primis iuvat, viri optimi patris mei facto quid vobis eſſe faciendum cenſeam demonſtrare. Quid enim unquam familiæ noſtræ illius exilio calamitoſius acerbiusve accidere potuit? quid eo ipſo rurſus ad poſteritatem glorioſius hominum fama atque illuſtrius? Affuit Deus poſito in tanta calamitate per ſummam inimicorum iniuriam: nemo negat. Nihil enim minus credi oportet, quam ullo unquam tempore deeſſe Deum immortalem rectis hominum ſtudiis? Sed tamen ut breve illi exilium, facilis atque expeditus reditus in patriam eſſet, nulli magis quam inimici illius perfecerunt. At ille poſt tantam acceptam iniuriam, cum nulla in re minus, quam in vitæ innocentia illi eſſet præſidium conſtitutum, redditus patriæ, qua ſummo deſiderio ſuorum caruerat, ac factus ſecunda fortuna inſolentior, non crudelis ſolum in victos, ſed impius etiam & nefarius fuit: cuiusmodi vos videmini evaſiſſe cupiditate atque avaritia elati. Imo quicquid illius inimici detrahere de illius laude maledicendo conentur, in hos clementiam, magnificentiam in illos & liberalitatem exercendo: cum ſtudioſiſſimos ſui homines præmiis ampliſſimis retinuit, tum inimicos graviſſimis condonandis iniuriis, quod liberalitatis genus multo præſtantiſſimum eſt, atque adeo æquitate animi, & facilitate ſibi conciliavit: utroſque certe ſibi in poſterum reddidit firmiores. Vbi inimico parcitis, non illi magis, quam vobis conſulitis. Sive enim a vobis conſervatus, grato eſt in vos animo futurus (nullum certe beneficium maius habetur, quam eum, quem perdere potueris, conſervare) nunquam eſt humanitas & clementia præmii expers: ſive eſt idem ita duro ingenio, ut diuturnior iniuriæ, quam beneficii memoria in illius animo inſideat, vobis lenitate & clementia in victoria uſis, eſt aliquid de ingenii ferocia atque immanitate

nitate remissurus. Cum autem nunquam inimico possis ignoscere, quin hominem idem & civem serves: præter quam, quod naturæ & patriæ debitum officium persolvis, vere etiam Christianum hominem obliviscenda iniuria præstas. Quod si tanta est vis bene merendi, ut conservatum inimicum, & iniuriarum cogat esse immemorem, & firmissimum sæpe amicum reddat: quid de his vobis statuendum est, qui cum nullo odio prohibeantur quo vos minus cupiant quam amplissimos esse, provocantur beneficio, ut studiosius id vehementiusque velint? Atque cum ita sit natura comparatum, ut qui sua sponte etiam nostri cupidi sint, beneficio plurimum moveantur: ubi illis a nobis fiat iniuria, quos prosequi liberalitate æquum esset, tanto ea afficiuntur gravius, quanto magis illi memores sunt, a quibus iniuriam accipiant, sibi beneficium deberi. Vnum nobis modo propositum est, totum illud quidem in utilitatis partibus constitutum: fœde hoc quidem & flagitiose, utinam non impie & nefarie, ut partam in vestros cives dominationem verius, quam principatum, quæstui habeatis. At quando ita statuistis: vestro ego ingenio obsequutus eodem modo vobiscum agam. Duplex enim est via, qua eo vobis pervenire facile sit; benevolentia hominum, & metus. Vtram esse vobis ineundam statuitis, sive præmiis ad benevolentiam, sive suppliciis ad terrorem constituendis, nullum finem, aut modum ratio hæc habet. Nam neque homines nisi magno metu obiecto, id quod inhumanitatis est, diu in officio continentur: neque parvo deliniti beneficio, quod sæpius accidit, cum in largitione hominibus, ut maxime etiam velint, minime semper liceat profusos esse, facile pati servitutem possunt. Atque hæc quidem loquor, non tanquam cum Reipub. liberatoribus, quo titulo tumidi atque inflati insigne in patriam vestrum hoc meritum iactatis, sed tanquam cum patriæ oppressoribus tyrannis immanissimis & superbissimis: ut non prius vobis hæc vox audienda sit, quam omnem vos abiecisse animo humanita-

tem pietatemque fateamini. Quid autem vos agitis? quo vestra hæc tanta importunitas & crudelitas spectat? Quæ mitior via leniorque est, etiam si est eadem expeditissima, probare minime potestis: eam vobis placet inire, quæ eadem difficilis, ardua, tortuosa, multis anfractibus, atque erroribus implicata, vos ad exitium gravi impietatis infamia, atque ignominia notatos deducat. Agite ergo, ut vestra vobis crudelitas, inhumanitas, libido suadet; sævite in vestros cives, insultate in eorum fortunas; immanitatis, barbariæ, avaritiæ exempla omnia in patriam statuite, capite, plectite, ablegate, proscribite, constituite in foro hominum carnificinam, nihil vobis ad summam impietatem & scelus reliqui facite: neque ita vobis tamen erit ad tyrannidem septa & munita via, ut non magis paucis multorum consensum, quam multis paucorum vim diu esse timendam intelligatis. Ita de vobis patria merita est, in lucem hanc extulit, amplissimis honoribus auxit, ut si minus in pietatis exsolvendo officio, at in scelere admittendo, vos esse in illam oporteat animo æquiore. Per me patria vos supplex orat & obtestatur (qua in re quidem cum usque eo illa de suo iure decedat, quantum sit vobis de vestra crudelitate remittendum, facile docet) per me, inquam, vos patria orat, ut si ulla est in vobis humanitas reliqua, si quæ tanta in vos contulit, beneficiorum ulla recordatio, quando vos neque officii ratio ulla, neque charitas in illam movet, & malle videmini regnare, quam quem vobis attribuit locum, tueri pietatis studio, & honestissimum & amplissimum: promereri potius vobis civium studia beneficio, quam invidiam & odium conflare maleficio velitis. Ego sane quando non ita longius videor mihi vitam producturus, parum scilicet dignus qui patriæ meæ salutem ab ingratissimis civibus exorem (id quod sæpe a feris ac barbaris hominibus impetratum est) nequando videar, nimia animi remissione, aut pietatis meæ in patriam, aut dignitatis esse oblitus: quod a volentibus non licuit, ex-

torque-

terquere per vim a nolentibus atque invitis conabor. Quod si fuero assequutus, ut mea anteacta vita dignum est, hoc postremo in patriam munere functus, atque in vitæ exitu præclare de meis civibus meritus, læto atque alacri animo e vita excedam. Cum hæc ille elatus iracundia dixisset, & quanta maxima poterat animi contentione: paucis illi, atque ut interdum vultu culpam agnoscere magis, quam oratione viderentur, responderunt. Quanquam ea tempora incidissent, ut ægre severissimis etiam magistratibus Rempub. administrantibus, hominum impunitas, atque audacia posset coerceri: sibi tamen, vel illius causa, in posterum curæ fore, ut cum in utramvis partem peccandum esset, indulgentiæ potius & lenitatis culpa, quam severitatis & tristitiæ in vindicandis hominum malefactis notarentur. In Reipub. rectoribus, cum celso loco atque eminenti collocati non minus, quam spectent alios, ipsi spectentur: ita quæcunque agant acri cura animadversa observari: ut quæ præclara in his sua natura sint, cum vix possint hominum invidiam effugere, nulla cum eorum maiore laude comprobentur (deberi enim officium cum dedecore & infamia: non item cum laude debitum persolvi) nunquam ea, quæ mala sint, errori atque imprudentiæ tribuantur: quæ dubia semper fere in eam partem accepta, quæ deterior est, aut odio, aut æmulatione, iudice illa quidem iniquiore, quam officii iura requirant, damnentur. Eandem vero omnium rationem esse. Nam & qui iustitiæ partes severe præstat, durum, inhumanum, acerbum : qui fortis, audacem: timidum, cautum: prudentem, astutum: lenem, remissum: industrium, cupidum: semper in hominum offensione aversis a recto iudicio animis, videri. Ac præpostere quidem speciosis ad ostentationem nominibus liberalitatis, fortitudinis, lenitatis, industriæ, quæ eas virtutes vitia affinitate attingant, efferri laudibus ac fama hominum & prædicatione celebrari. Illius tempori suos inimicos insidiatos ex gravi morbo laborantis, ea de se ad illum & discin-

discindendæ civium concordiæ, & discordiæ serendæ causa per certos homines attulisse: quorum criminationes in bonos, ex eorum anteacta vita magis, quam ex oratione, aliorum mores atque instituta spectari æquum esset: ut quemadmodum de eo non possent queri (nisi forte nimia facilitas & lenitas accusanda sit) cuius religionis & fidei esse intelligant in publicis privatisque rebus severa & acri animadversione uti: ita cum iis non possint non magnopere expostulare, qui a suis inimicis patiantur se tanta cum sua invidia gravissimis de rebus ad principem in Repub. civem allegari. Quæ tametsi ita se habere videantur, cum in nefariorum hominum audacia refutanda, eam esse optimam rationem animadvertant, quæ cum illi maledictis & conviciis pugnent, vitæ innocentiam & recta studia præclare factis tueatur: minime necessariam se ad ea omnia, quæ sibi obiecta sint, responsionem iudicare. Nam & si minime difficilis, in causa præsertim optima & iustissima, sit: eo tamen libentius se illa non usuros, quo magis intelligant, molestam & gravem suam orationem, & laboranti gravi morbo & iam dicendi labore fesso, necessario futuram. Hæc eorum responsio fuit, & aversis auribus, & præoccupatis iam inimicorum criminationibus, nulla cum assensione audita. At illi cum hinc magistratus auctoritas, quæ non quantam illis populus mandasset, sed quantam ratio temporum ferret, infinita ac nullo modo amplius toleranda esset: hinc Petri iam deplorata salus fiduciam, atque animos augeret: maiore se in dies libidine in crudelitate & scelere iactabant. Quæ dum ad eum modum ab his administrantur: Petrus Medices qui non tam dolore & cruciatu corporis, & si vehementissime illum urgebat, quam ægritudine & mœrore animi angebatur: ne extremo suæ vitæ tempore, patriæ defuisse videretur: quando altius iam vulnus insedisse intelligebat, quam ut leni curatione indigeret: ferro tandem esse utendum ac remediis acrioribus existimans: de exulibus reducendis agere instituit: quorum

aucto-

auctoritas, quæ absentium desiderio in dies augescebat, sua potentia & gratia confirmata, insolentium hominum ferociam atque impetum retardaret. Ita de amicorum sententia, deliberata & constituta re: ad Angelum Acciaiolum litteras dedit exulum ducem, quibus illi spem faciebat, ubi sui copiam ad colloquium fecisset, brevi in patriam cum suis redeundi. Quod ille quidem, qui optime intelligebat, quo in statu res civitatis essent, minime sui fallendi causa, sed quod res ita se haberet, non esse negligendum arbitratus: die constituto, quo die sibi advenienti præsto esset, in Casagiolanum concessit: ubi de Repub. multa cum Petro collocutus, quæ quoniam morte illius interrupta transigi minus potuerunt, non feruntur, brevi discessit. Illud satis constanter scriptores affirmant, modo illi vitam proferre in plures dies licuisset: civitatem per exulum reductionem a suorum conspiratione, aut consilio fuisse, aut armis liberaturum. Nam cum victa naturæ vis esset morbi magnitudine, qui quotidie magis ingravescebat: importuno in primis Reipub. tempore & suorum, si magis ætatis quam morbi ratio habeatur, decessit. Fuit Petrus Medices cum prudentia & consilio, tum magnitudine animi & constantia aliquanto Cosmo patre inferior; omni alia virtute par; vitæ domesticæ splendore & magnificentia, sive hoc illius ingenio, sive tempori dandum esset, quod quidem hoc postulabat, nonnihil superior. Minus diu illustre illius nomen & fama celebrata est, quoniam grandis iam natu parentem extulit, cuius gloria illius laudi officere, quandiu vixit, plurimum visa est: & quia minus secunda usus valetudine, ut sibi cessare liceret, a magistratu impetravit. Breve tempus post patris mortem Reipub. præfuit: sed ita quidem se gessit, ut in gravissimis contentionibus de Repub. atque in magna conspiratione & consensu civitatis, neque fortitudinem & constantiam in publicis rebus administrandis, neque in tuenda sua dignitate consilium & vim, neque in adversariis pellendis denique passus sit

vi-

vires a se unquam & studium desiderari. Quæ omnia sive ille sua sponte gessit, virtutis & prudentiæ, sive aliorum consilio, moderationis atque æquitatis laudem sibi comparavit: quippe qui in delectu amicorum habendo cautus, æque & ad parendum melioribus, & ad imperandum sibi, videretur esse ingenio accommodatus. Quæ res eo pluris debet æstimari, quo æquius est virum principem, & magnas res gerentem, a temeritate inconsulta atque ignoratione abesse. Decessit annum natus LIII. cum liberos Iulianum & Laurentium reliquisset: quorum huic propterea quod fratri ætate anteiret, & mirificam semper virtutis indolem præ se tulisset, & domesticæ & publicæ rei administrationem vivens adhuc magna ex parte tradiderat. Qua ille suscepta, ita semper se gessit, ut parentis spei & suorum responderit: hominum expectationem atque exterorum in primis, quibus minus erat illius virtus explorata, longe etiam industria & virtute superarit. Per eadem fere tempora, quibus ea Florentiæ agebantur, in magno totius fere Italiæ otio Paulo secundo Pontifice Maximo septimo Pontificatus anno decedente, in illius locum Xystus quartus sufficitur, maiore quidem sui quam aliorum admiratione: cum neque illum nobilitas, non obscuro solum sed sordido loco natum, neque excellens virtus, aut eruditio, neque probitas morum atque elegantia, sed sacerdotum ambitio, atque ex ea ingens inter eos ortum dissidium, ad eam dignitatem evexisset. Vsque eo autem cupiditate exarsisse dicuntur, ut cum nemo non mallet ab infimæ etiam fortunæ homine sibi acceptum Pontificatum referri, quam ab eo, qui pari dignitate esset, sibi videri ereptum: omnium fere in unum collatis suffragiis, eodem consensu illum, malo quidem Italiæ fato, futurum Pontificem renunciarint. Superiorum enim omnium longe ambitiosissimus, cum oblitus, quam ex humili fortuna emerserat, eius modo quam esset assequutus meminisset: potestate summi imperii, multo quam ceteri impudentius audaciusque abuti

buti

buti ditandis augendisque ſuis inſtituit. Erant inter familiares, qui maxime auctoritate & gratia excellebant, Petrus & Hieronymus fratres Riarii, ab eo, ut ferebatur, cum adhuc ageret in Franciſcanorum familia, liberi ſuſcepti: ac quo minor parentis infamia eſſet, propinquorum honeſtiore nomine, liberaliter quidem & honeſte, ſed nondum tamen in ſpem tantam educati. Horum alterum, qui in eodem ordine ſacris initiatus eſſet, adeptus Pontificatum in Cardinalium collegium, quanquam reclamantibus atque invitis omnibus, cooptavit: id quod Ticinenſis affirmat, cuius magna tum auctoritas inter principes eius ordinis habebatur: alteri Forum Liviæ, Flaminiæ oppidum, pulſo per vim Antonio Ordelaffo, adiudicavit: cuius maiores perdiu in eo principatum obtinuerant. Ac cum magna hominis cupiditas in novi Pontificatus initiis animadverſa ingentem illi admirationem apud Principes conciliaſſet, qui pares adiunctas ambitioni vires formidarent: omnes ſibi viam ad illius gratiam & aditum quærebant. In his Sfortia, quo illo amico in omni fortuna firmiore uteretur, Catherinam filiam ex pellice ſuſceptam Hieronymo in matrimonium collocavit: dotis nomine illi Foro Cornelii, urbe item Flaminiæ minime ignobili, attributa. Erat Galeatius ingenio præceps ad ea omnia, quæ ambitioſum animum ſpe rerum novarum leviſſima etiam occaſione oſtentata moverent: cum quidem ad ea tentanda, quæ concupiſſet, præter inſitam animo cupiditatem, plurimum illum ætas & domeſticarum virium æſtimatio adiuvaret. Itaque eodem uſus conſilio, Ioanni Galeatio filio adhuc puero, Iſabellam Alphonſi filiam Calabrorum Ducis deſpondit, qui erat Ferdinando patri in Neapolitano Regno ſucceſſurus: in obſcuro involventibus fatis, per earum nuptiarum faces quandoque Italiam magna eius Regiæ ruina conflagraturam. Huius enim Ludovicus patruus, nefarius homo, &, quod omnes fatentur, memoriæ ſemper noſtris hominibus deteſtandæ, cum adoleſcentem per tutelæ ſimulationem principatu

cipatu

cipatu opulentissimo spoliasset: veritus Alphonsi arma; qui se bello generum a tam gravi iniuria & contumelia vindicaturum non obscure profitebatur, Carolum Gallorum Regem in Italiam vocavit, ad quem pertinere Neapolitani Regni iura dicebantur: unde nobis origo & principium ingentium malorum extitit, quorum adhuc finem nullum videmus. Eodem anno, quo est Romæ Xystus Pontifex creatus, inter Ludovicum Regem Gallorum & Carolum Ducem Burgundiæ, cum ad ceteras simultates, novis semper utrinque causis exorientibus, diu fuissent in armis, de pace agebatur: maiore populorum studio in præsentia, qui grave ac diuturnum bellum perpessi otium & pacem respicerent, quam in posterum spe, ubi inter eos convenisset, diuturnam pacem firmamque fore. Nam Caroli Aquitaniæ Ducis, qui idem & Ludovici frater & inimicus erat acerrimus, mors consecuta, & res illius penitus stabilire, & inimici vires debilitare, & spem omnem pacis adeo tollere repente est visa. Erat enim Ludovico ingens metus ademptus, non solum Burgundo destituto magna virium accessione, sed dirempta Henrici Hispaniæ Regis affinitate, cuius Ioannam filiam Carolus in matrimonium duxerat: magna spe fretus ubi ad ceteras vires Hispanorum auxilia accessissent, bello instaurato fratrem se de Regno rursus dimicare coacturum. Ac ne qui penitus in Europa malorum essent expertes: Henricus Hispaniæ Rex cum sorore Isabella, quæ postea Ferdinando nupsit Tarraconensium Regi, victo iam Alphonso fratre, cum is diem obiisset, bellum gerebat. Is cum multis aliis flagitiis infamis, ac maxime suis invisus esset: passus uxori stuprum inferri, quod minus ipse aptus liberis procreandis haberetur, natam ex adultero filiam Reginam imponere Hispanis constituerat. Deiecto enim spe Principatus Alphonso, qui hereditario iure ad Regni successionem aspirabat, non ita magno negotio se armis sororem prohibere sperabat: magni animi feminam & maiore in suo iure persequendo constantia: quæ se Re-

gni

gni Principem frequenti omnium conventu declarari curaverat, quo nomine ab Hiſpanis Regni ſucceſſor futurus appellatur. In Anglia Edoardo Rege poſſeſſione Regni deturbato: Henricus ſumma gentis gloria Lutetiæ Pariſiorum olim Gallorum Rex inauguratus, cum ad vigeſimum & quartum annum Londini carcere incluſus egiſſet: dignitati regiæ reſtituitur, ac paulo poſt magnum fortunæ ludibrium futurus, ab Edoardo victus capite plectitur. Inſigni tantis cladibus anno, Borſius quoque Ferrarienſium Dux in Italia deceſſit, melior princeps habitus vitæ exitu, quam initiis principatus, quem inſigni Herculis fratris iniuria, cui ſucceſſio debebatur, occupaverat. Eius autem ignominiæ delendæ cauſa, ferunt illum conſulto a nuptiis abſtinuiſſe, ne charitate liberorum prohiberetur, quo minus libero iudicio in principatu fratri reſtituendo uteretur. Accedit ad hæc Georgii mors Boemorum Regis, Romani Pontificis hoſtis acerrimi, cuius res geſtæ tum ab aliis conſcriptæ, tum a Pio ſecundo Pontifice, atque a Iacobo Cardinali Ticinenſi, leguntur.

IOAN. MICHAELIS BRVTI
FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER QVINTVS.

CVM Laurentii Medicis tanta virtutis opinio extiterit, ut ea & patriæ ſalus, & pax Italiæ populis parta, magna cum illius laude credatur: placet antequam de iis agere inſtituamus, quæ eo Rempub. adminiſtrante Florentini geſſerunt, quibus ille artibus domi inſtitutus, tantam ſibi auctoritatem, atque exiſtimationem apud exteras nationes compararit, paucis demonſtrare. Naſcitur Laurentius Federici Cæſaris German. Regis anno octavo, ita magnis animi & naturæ bonis cumulatus: ut cum eam fortunam eſſet aſſequutus, quam omnium opinione maiorem ſibi animo finxerat, æque illam & indulgentem, & adverſantem ſuis rebus longe ſemper gloriæ cupiditate, quæ in illo immoderata fuit, ſuperarit: nunquam ille paſſus in vita agenda, quo minus ea ageret, quæ digna eſſent magno homine, fortunam ſibi magis quam rationem imperare. Nam maximas relictas a patre divitias ad liberalitatem & magnificentiam, cuius rei oſtentatione magnam in primis gloriam conſequutus eſt, ſive elatus ambitione, ſive ſtudio virtutis, expoſitas habuit: in eo Coſmi avi potius, quam patris inſtitutum æmulatus. Pietatis indoles & religionis in puero adhuc mirifica: ut cum adoleviſſet, neque illam arte quæſiſſe & fallacia ad colligendam popularem auram, neque ſtudio magis (tametſi & illud quoque erat acerrimum) quam natura ad virtutem propenſus, honeſtas artes a primis annis excoluiſſe videretur. Nam magnitudinem ingenii, cum virtutis par ſtudium adeſſet, in

pri-

prima ætate, & quidem excellentem oſtendit. Ita cum iis rebus contemnendis, quibus addicta ea ætas eſt, tum iis ſectandis, quorum æmulatione magni homines tenentur & præſtanti virtute: dignus quidem eſt viſus, qui cum puer tenerum animum tanta opinione virtutis imbuiſſet, is vir evaderet qui æque eſſet & poſteris admirationi, & præſentibus invidiæ, futurus. In eo autem utrumque pari dignum laude: cum tantam in puero aciem ingenii fuiſſe, ut honeſti faciem poſſet perſpicere, tum eam vim in corroboranda ætatis imbecillitate & confirmando iudicio, ut perſpectam illam iis rebus poſſet anteferre, ad quas natura, cuius tanta vis eſt, & ſenſu duceretur. Has tantas animi & naturæ dotes magnopere domeſtica diſciplina auxit: cum mater lectiſſima femina, præter ceteras virtutes, quas domo paterna attulerat, excultum animum politiorum litterarum ſtudiis haberet, atque incenſum per ſe puerum cupiditate gloriæ excitaret. Nam curam illius inſtituendi iam pridem pater Gentili Vrbinati tradiderat, literato homini & erudito: quem poſtea Laurentius præclare de ſe meritum, ſua auctoritate & gratia renuntiandum Aretinorum Pontificem curavit. Ita litteris his elegantioribus perpolitus, cum ætati facile ſemper ingenio & iudicio præcurreret: Ioannem Argyropylum eloquentiæ & philoſophiæ ſtudiis clarum hominem, iam a Coſmo avo ſpe liberalioris ſtipendii Byzantio evocatum, apud ſe domi habuit, a quo quidem Peripateticorum præcepta hauſit, quibus corroborari infirmus animus adverſus ætatis vitia pugnantis cum rectis ſtudiis poſſet: confirmata inde ætate a Marſilio Ficino, cui ſe plane totum tradidit, Platonis doctrinam, quam maxime ſemper probare viſus eſt, cupidiſſime percepit. Is eſt Marſilius Ficinus veteris Academiæ inſtaurator, ac Platonis ſcitis interpretandis per ea tempora princeps habitus: cum a Coſmo domi a puero educatus liberos in litteris inſtituiſſet, dignus viſus ob ſingularem eruditionem, & morum elegantiam, quem in Caregiana villa

ubere ac lato agro donaret: ubi quidem cum Cosmo iam mortuo, vitam in plures annos produxiſſet, diem extremum egit: multis & præclaris ſapientiæ monumentis relictis, quæ conſignata litteris a noſtris hominibus magna cum eius admiratione ingenii leguntur. Fuiſſe in Laurentio dicitur adhuc adoleſcente, tacita quædam cum Cosmo ſuſcepta contentio clariſſimo homine, & qui ægre ſpem faceret, quanquam æmulatori acerrimo & ſummæ virtutis, ullis artibus ad eandem gloriam contendendi. Inter avi Cosmi virtutes, quas pari cum laude expreſſas familiæ retulit: ut nemo alius æque ſuæ ætatis, feſtivitate in ſermone & venuſtate, quam, cum vis & acumen adeſſet, moderatio ſumma temperaret, excelluit. Atque cum hoc ingenio eſſet, non ſalſe modo & venuſte dictis, ſed ſatyra etiam oblectatum ferunt: quam non cupide ſolum legit ab aliis ſcriptam, ſed etiam ipſe ſcripſit egregie, & facilitate quadam mirifica. Atque cum omnia in eo fuiſſe digna admiratione dicuntur, ſi ea pietatis ſtudium in patriam magis, quam gloriæ cupiditas moderata eſſet, tum illud maxime, cum inter diverſas virtutes, hinc prudentiam ſummam, quam ſemper munitam habebat ratione & conſilio, hinc vim ingenii & celeres animi motus, iudicium grave certumque emineret: neque potuiſſe vim ingenii eum in temeritatem abducere, neque prudentiam in explicanda & conficienda re, cum celeritate opus eſſet, tardiorem languidioremve reddere. Procera ſtatura fuit, & quæ eſt ſignificatio virium & roboris, quibus maxime dicitur præſtitiſſe, lati humeri ac firma totius corporis, atque optima conſtitutio. Habitus oris, in quo quidem cum ſibi dignitatem vultu affingeret, neque venuſtas, neque elegantia ulla a natura ineſſet. Hæc tanta filii virtus & coniuratione inimicorum detegenda, & conſtituenda poſt exactos exules Repub. patri in gravi diſcrimine vitæ, & de ſuo & de civitatis ſtatu ſolicito, magno uſui atque adiumento fuiſſe fertur. Cum enim acrius in dies vis morbi ſæviret, atque ex ea

re

re fieret, ut minime aptus tantis rebus administrandis haberetur: quo minus facile ab inimicis opprimeretur, vigilantibus ad illius perniciem, Laurentii virtus occurrebat, in qua una omnem spem posteritatis, & salutis familiæ collocaverat. Agebat primum & vigesimum annum cum pater decessit: qui Pauli secundi Pontificatus quintus annus fuit: quanquam tanta iam in illo virtutis significatio esset, haud satis tamen futurus par ad improborum atque audacium hominum libidinem coercendam, qui facilius adolescentis ætatem contemnere viderentur, quam admirari virtutem, nondum plane illam usu rerum corroboratam. Itaque cum Petro mortuo, omni soluti metu fiduciam ex impunitate, atque ex ea spem occupandæ tyrannidis concepissent: non esse tamen rem tentandam arbitrati, nisi prius magnæ auctoritatis hominem sibi adiunxissent, cuius nomine ad comparanda populi studia abuterentur: ad Thomam Soderinum coierunt: qui tum publici consilii auctor, omnium in se oculos propter singularem virtutis opinionem, mentesque converterat. Erat autem ingens eorum spes, haud difficile se eum in sententiam perducturos civitatis principatu illi oblato, quod esset violatæ amicitiæ & fidei præmium haud aspernandum. Sed tantam eorum spem cum temerario consilio niti videretur, aliquanto gravior eorum æstimatione difficiliorque temporis ratio fefellit. Erat Thomæ cum singularis animi moderatio & virtus, tum quæ erat quæsita maximis meritis & officiis in Rempub. magna atque inveterata inter suos cives auctoritas: prudentia quidem, quæ cum maximarum rerum usu confirmata haud temere casu & fortuna falleretur: hinc gravitatem & constantiam in agendis rebus, hinc certam spem earum eventu explorando, seiunctam a falsa atque inani, si quam temeritas magis quam ratio obiecisset, præstaret. Itaque quanquam ad summum civitatis consensum, Italiæ Principum auctoritatem & iudicium accedere non ignorabat, qui illum litteris publicis principem civitatis ac modera-

torem

torem Reipub. agnofcerent: invictum animum femper, five a temeritate confilii, five a cupiditate animi præftitit. Hominum autem ftudia, quæ parum illi ftabile & diuturnum imperium, certum exitium fpondebant, optimo ufus confilio in Petri liberos ftatuit conferre. Nam & iis fibi tanto beneficio obftringendis, multo fe magis fuis rationibus profpicere, intelligebat: & in multitudinis temeritate non effe fuas fpes collocandas arbitrabatur, cum non æque ut in novandis rebus alacritatem & ftudium, ita iisdem tuendis conftantiam & animi magnitudinem virtute retineret. Ergo neque publicis litteris refpondit, per hanc animi æquitatem magna apud Principes prudentiæ & moderationis laude fibi comparata: neque in civium ingenti confenfu uti præfenti fortuna voluit: cum in nullos illa fæpius, quam quibus vehementius favit, fæviente, tum invidiam magis fecundis rebus inveniente, quam adverfis mifericordiam: id quod tum illi verendum magnopere videbatur. Ita ad Antonii coacto principum conventu, hac oratione alienatos ab adolefcentibus animos civium, cum Laurentius & Iulianus intereffet, in primis conciliandos curavit. Si quis eft qui exiftimet, ubi agitur de fummi imperii poteftate ad novum hominem transferenda, magis de privati cuiusquam commodis, quam de totius Reipub. falute agi, ufque eo ille fua opinione fallitur, ut eum ipfum, quem principem in civitate conftituit, evertat: Reipub. ftatum, quem maxime fperat poffe hac ratione confirmari, labefactet penitus & convellat. Sive autem is fibi privatis inimicitiis exercendis indulget, gravem patriæ iniuriam facit, cui vitam debet & libertatem acceptam referre: five idem exiftimat fe in eo Reipub. confulere (quod boni civis effe & patriæ amantis videtur) in tanto perfolvendo officio, imprudentiæ vituperationem fummam, pietatis nullam laudem refert, non præclarius de fe, quam de fuis civibus meritus. Atque ego cum in præfentia agere graviffima de re inftituerim, & quæ non Reipub. magis

quam

quam singulorum salutem attingat: mihi orandos vos maxime obsecrandosque censeo, ita ea, de quibus sum dicturus, vobis probari patiamini, ut neque qui odio & simultate ducuntur, iracundiam, neque qui religione & officio, temeritatem inconsultam adhibere in consilium velint. Illud autem omnibus velim persuasum esse, etiam si cuncta ex sententia contingant, cum perbrevi voluptate illos ulciscendi inimicos, & non illa tamen adeo explorata, Reipub. minime dubiam perniciem ac liberis & coniugibus afferre: tum hos religiosos nimium in ducenda ratione officii, & patriæ se in eo æque obesse, & non magis quam illos tutos ab imminenti ruina atque exitio futuros. Nobis id unum modo debet curæ esse, ut civitatem comprimendis iis, quorum impunitas & licentia est periculosa omnium libertati, & a præsentibus malis pariter, & ab iis quæ in posterum impendent, tutam præstemus. Quod cum ita sit, tanto magis liberis ab omni perturbatione animis dicere debemus de Repub. sententiam, quanto nobis difficiliorem consultationem multitudinis temeritas & inconstantia facit: unde & in suscipiendo de re tanta consilio, & in explicando, omnem duci rationem oportet. Itaque eos, qui novo homini Reipub. imperium mandant, non ad suum ingenium fingere multitudinem, sed ad illius studia accommodare suum ingenium oportet: cum id unum modo debeat in hoc probando consilio spectari. Tum enim est facilis explicatio consilii, ubi cum paucis nobis, qui viri boni iidem ac prudentes sint, proposita est de rebus maximis consultatio. Nam & si est minus necessarium, est verisimile tamen in primis, maiorem esse in his prudentiam, gravitatem, magnitudinem animi, quam in multitudine: ut cum eam rationem inierint, quæ sit optima & tutissima, tueri eandem constantia & auctoritate possint. In multitudine, cum horum simile nihil, tum diversa contrariaque omnia habentur: levitas, inconstantia, temeritas, abiectio animi, & quibus quo velis nullo negotio flectatur,

tur, ſordes & cupiditas, quæ nullam rationem & modum habet. Nihil illa novit quod honeſtum ſit, omnia temere ad voluptatem, nihil ad veram laudem agit, ratione adducta & iudicio. Eodem loco cuncta poſita habet: officium, religionem, fidem, & contraria adverſaque vitia: ut cum propriam venalem habeat libertatem, modo licitator emptorve adſit, alienam cuivis temere ſit addictura. Nam temeritas eſt & inconſtantia tanto ceteris gravior, quanto hoc ingenii vitium magis, quam uſus: alia ſunt uſus magis, quam ingenii. Itaque eum, quem civitatis principem modo agnovit, altiſſimo gradu gloriæ deiicit: alium eodem loco conſtituit, ex humili fortuna provectum: eadem mox deſiderio illius, quem improbavit, præſentem agit præcipitem: eundem reſtituit, quem paulo antea ignominia affecit. Quæ cum minime obſcura ſint & latiſſime pateant: quis obſecro erit adeo in civitate popularis, qui ſperet ulla ſe unquam benemerendi ratione ſolidam a populo & diuturnam gratiam inire? In eadem civitate, quæ gloriæ atque imperii domicilium, maximarumque virtutum omnium habuit conſtitutum, Camillum, Scipionem, Marium, viros fortiſſimos ac clariſſimos imperatores, devictis hoſtibus ac liberata patria, ſumma cum gloria triumphaſſe, damnatos eosdem, in exiliumque actos: Athenis morte affectum Socratem, pulſum Ariſtidem, ſanctiſſimum utrumque hominem legimus. Nam ut ad propiora veniam, & quorum omnes poſſumus meminiſſe: Coſmum Medicem in capitis periculum adductum, maieſtatis damnatum e patria eiectum, reſtitutum eundem atque ovantis more urbem invectum, deturbaſſe e civitate potentiſſimos cives inimicos acerrimos, hæc ipſa civitas paucis ab hinc annis vidit. Ac ne diu vos exemplis teneam: periculum ſi libet facite. Deligite quem optimum civem ſapientiſſimumque omnium in civitate eſſe ſtatuitis, credite illius fidei Rempub., illum deiicite, cui credita erat, improbum hominem & perditum: probate vos multitudini recte feciſſe: qui vobis

bis finis erit expediendi consilii, illi improbandi initium erit. Nam brevi misericordia invidiæ victrix, eum, cuius diu imperio assuevit, quem Reipub. moderatorem, quem civitatis principem vidit, iacentem erigere: novum hominem ad principatum e privata domo evectum, detrahere (ut iam dictum est) de summo loco conatur, neque eum facile ferentem commutationem fortunæ tantam, neque ex fortunæ commutatione paratam semper atque imminentem a multitudine invidiam. Eundem porro, cui imperium restituit, ubi eorum qui parere debent, recuset imperium, cunctantem & tergiversantem depellit, atque ad nova semper consilia, sæpe ad ea, quæ improbavit, perpetuo in eo sui similis recurret. Itaque cum semper suo ingenio rerum novarum esse cupida videatur: tandiu spes est illam in officio manere, quandiu ad seditionem materia desit, quæ nunquam deesse volenti in summa hominum improbitate potest. Vt igitur in morbis fere capitale est, eo levi de causa improbato, quo diu medico usi sumus, novo medico & cuius curationi non assuevimus, etiam si minime illius fides nobis & diligentia suspecta sit, salutem nostram committere: ita nunquam intestinis malis civitati affectæ, transferenda ad novos homines Reipub. procuratione, consulitur. Quid enim? virum, inquit, bonum delegi, excellenti ingenio, egregia fide, prudentia singulari, nemo negat. At cui est ille successurus? homini non malo, pari ingenio, præstantia, fide, in eo aliquanto superiori, quod usu novit tractare multitudinis animos, & cum illius morbis, qui multiplices & graves sunt, consilio mederi, tum perficere auctoritate ut parere meliori (quod quidem magni refert) cupidissime etiam velit. Neque vero illud contendo, quod esse vobis debet gravissimum, eius fidei, qui princeps vestris suffragiis est in Repub. futurus, adhuc nullum esse in privata fortuna periculum factum: & sæpe eos, qui privati habiti viri boni sint, positos in summo honore, alios mores & vitæ instituta probasse, quam antea se-

quuti essent: contra in iis, quos tot iam annos adesse ad gubernacula Reip. voluistis, nunquam a vobis fidem, constantiam, studium in vestra salute procuranda esse desideratum: id quod vobis facile constiterit, ubi hinc odium, maledicta, & criminationes inimicorum facessant: quæ plurimum semper Medicum causæ obfuerunt. In eodem vestigio persisto. Fingite, inquam, animis hunc vobis e cœlo demissum hominem sapientissimum, omnium mortalium sanctitate, religione, probitate summa. Quid si minus ille tamen populo probatur? quid si reiicitur? quid si homines seditiosi urgeant, ad desiderium eiecti principis, ad studia hominum, stimulos addant, faces admoveant, impellant ad arma? At erunt qui nostram auctoritatem sequantur, & in causa sint constantes futuri: audio. Ergo civitatem dividi studiis placet, & per civiles discordias in omnem occasionem hostibus intentis ad nostram ruinam aditum patefieri. Adest vicinus Pontifex per occasionem summæ potestatis, cum ab ingenio ferociam, a fortuna vires habeat, non Pontificatu nobis modo, sed cupiditate, quæ vasta atque immanis inhiare iam omnium fortunis videtur, semper nobis formidabilis futurus. Parum fidus amicus Ferdinandus, æque dubiæ fidei & constantiæ Sfortia. Venetus inimicus potentissimus, veteres iniurias hostili semper animo persequuturus. Nam exules ita infesti civitati imminent, ut in magno sui desiderio, nostra summa invidia, gravissima populi offensione, non desperent reditum sibi in patriam, ita discissam partium studiis, brevi comparatum iri. Quæ quidem qui obcæcati cupiditate minus videre possunt, quo modo eam sententiam dicere queant, quæ e Repub. sit, plane ignoro. Nam in illis, quibus ea cognita sunt, & in sententia tamen persistunt, cum animum in patriam desidero æquiorem, tum quidem eam mentem requiro, ut odio atque iracundia comprimenda, Rempub., quam obrutam inimicorum ruina perdere instituunt, pro ea quam illi debent pietate incolumem salvamque velint.

Quan-

Quanquam quis ita eſt rerum imperitus, qui hæc ignorare poſſit? quis, inquam, qui cum eadem perſpiciat: non ſimul quot Reipub. impendeant mala, multo ante etiam animadvertat? Iam illud longo uſu rerum compertum eſt, in diſſenſione civium, ut maximæ vires eſſent, & invictæ æque a bellis externis, nunquam diuturnam Reipub. ſalutem & libertatem fuiſſe. Quid cum metus armorum accedit ad inteſtinum malum, cuius nunquam eſt hæc civitas in tanta ambitione Principum expers futura? Quemadmodum vero corpora, ubi diſſident inter ſe partes & affectionibus diverſis pugnant, omnis extrinſecus allata vis facile perdit: eadem in firma corporis conſtitutione & bene conſentientibus partibus, & vegetiora ſunt, & ſuum robur facilius tuentur: ita civitatem, cum parum tuta eſt a diſcordiis, atque in viſceribus tanquam malo incluſo laborat, quantumvis leves intercedant caſus, qui minus proviſi ſint, evertere facile illam poſſunt: in conſenſione eadem civium & concordia, ad omnes caſus, ſi qui accidant, firmiſſima comparata ſubſidia habebit. Maximas autem civitates videmus cum armis parere ſibi feroциſſimas gentes & nationes coegiſſent: victas domeſticis ac civilibus bellis concidiſſe. Nulla ſunt in civitate firmiora præſidia, quam ea quæ ex civium concordia comparantur: nulla peſtis maior aut execrabilior, quam quæ ex diſſenſione atque odio civium orta multitudinem contingit. Tanto autem ſunt morbi maiores vires, quanto imbecilliores ſunt qui eo afficiuntur. Quanquam quæ cauſa eſt huius initi a vobis conſilii? quo ſuo merito duo clariſſimi adoleſcentes noſtræ civitatis, ex ampliſſima domo, & cuius ſunt eximia & præclara merita in hanc Rempub., digni vobis videntur, qui per ſummam iniuriam eo loco pulſi, quem maiores eorum retinuerunt honeſtiſſimum, ac fortunis patriis everſi, adeo inſigni ad poſteritatem nota ignominiæ infames reddantur? At quicquid inimici maledicendo conentur Medicum laudes elevare: ita ſe Cosmus & eius Petrus filius, horum pater

adolescentium, in rerum maximarum procuratione gesserunt, ut si quid hi deliquissent, digni vobis videri deberent, quibus id a vobis, quicquid illud esset, condonaretur. Nunc vero qua in re illi unquam offenderunt? Imo quam non officii, pudoris, probitatis, virtutis significationem in hac sua ineunte ætate, ita illa semper sua sponte præcipiti ac lubrica, dederunt? Quæ res unquam est per Petrum gesta, cuius non fuerit adolescens filius non particeps modo, sed etiam auctor? Impedit me præsentis moderatio & pudor, cuius sine magna offensione hoc minime fieri a me posse intelligo, quo minus multis, ut constitueram, de illius laudibus agam. At ingenium probatur: ætas requiritur, & qui esse in adolescente non potest, rerum usus. Quasi vero ætas magis, quam naturæ vis, ingenium, disciplina, liberalis educatio, cuiusmodi esse debeant, homines efficiat. Et si autem is a puero tenerum animum imbuit iis artibus, sine quibus recte administrari civitates & magna imperia non possunt. Ita semper patri affuit, dum is summam Rempub. gereret, viro prudenti & civi optimo, ut magnam nobis spem afferat, neque consilium, quod quando de ingenio convenit, non desideratur; neque rerum usum, qui mediocris etiam in magnitudine ingenii excellit, Rempub. capessenti defuturum. Sed tamen (ut cetera absint) ad magnam indolem virtutis, quæ satis per se ipsa præstat, ut minus ætatis firmitas necessaria sit, prudentium hominum auctoritas accedet, & bene de Repub. sentientium, a quorum est nunquam consilio discessurus: ut quod unum videatur optatissimum civitatis contigisse, spes magna sit, quasi adolescere in Reipub. sinu summam virtutem, quæ studio diligentiaque exculta, uberrimos suis civibus fructus sit aliquando allatura. Hæc si qui sunt qui non videant, ac quoniam memoria aliqua in illis resideat odii & simultatis, cum liberis susceptas adversus patrem inimicitias exerceant: quo ea facilius, quæ dico, vera esse intelligant: tollendæ ex animo illis quasi quæ-

dam

dam offusæ tenebræ, odii, malevolentiæ, cupiditatis, necessario videntur: certe patriæ causa, quando nullam hac una referre illi gratiam maiorem possunt, iniuriæ omnes inimicis etiam, quæ ad constituendum Reipub. statum sint impedimento futuræ, sunt condonandæ. Vidit illa atque quam vellet quidem sæpius vidit, in mutuam perniciem armatos cives, aspersum eorum sanguine forum, direpta templa, incensas domos, avulsos a complexu parentum innocentes liberos, optimos cives eiectos, inferentes in urbem signa infesta hostes: quibus illa malis tantis ita modum aliquem sperat per civium concordiam posse imponi, ut si pergitis diutius ita inter vos odio & inimicitiis certare, de communi salute & libertate actum iri intelligat. Itaque quanquam ego mea sponte faveo adolescentium causæ, res me tamen publica movet maxime: per vestram fidem hoc a vobis, perque eam, quam a vobis patria requirit, pietatem, per Dei immortalis religionem hanc sanctissimam, cuius estis sacris initiati: per iura, inquam, a vobis divina humanaque omnia contendam, ut memoriam veterum iniuriarum ponere, id a vobis ex hoc sacro loco superis omnibus postulantibus, & mentem meliorem in Rempub. privatosque omnes gerere velitis. Hac Thomæ oratione magna omnium assensione audita, cum nemo iam non videretur duobus fratribus reconciliatus esse: Laurentius ita celso atque erecto animo, proque hominum sensu & ratione temporis dicitur verba fecisse: ut nulla iam cuiquam fuerit mora, quin facta iureiurando fide se optimo animo inimicitias & simultates omnes Reipub. condonare, cum adolescentibus in gratiam redierint, Thoma Soderino in primis verbis amplissimis collaudato, cuius unius virtute & moderatione animi restitutam eo die Reipub. salutem, ac privatis vitam & libertatem faterentur. Ita summa frequentia hominum honestissimorum cum populus clamore & plausu prosequeretur, Laurentio & Iuliano domum deductis: unus in omnium ore Soderinus hominum studia, atque eorum

rum

rum maxime qui otio & concordiæ in civitate ſtudebant, in ſe converterat: magna illis ſpe facta per civium optimorum conſilium Rempub. Laurentium adminiſtraturum. Quam ille ſpem ſuorum minime fefellit. Nam præter Thomam Soderinum, cui in omnibus primas deferebat, Ioannem Canigianum & Antonium Putium habebat, notæ homines prudentiæ & fidei, quos, ſi quid aut publicæ, aut privatæ rei eſſet agendum, conſuleret. Quod ille inſtitutum & ad declinandam invidiam, & ad iudicium confirmandum ratione optima ſuſceptum, conſtantiſſime in omni ſua vita publicis maxime rebus procurandis retinuit. In conſulendis amicis, ſive ille fidei hominum, ſive conſtantiæ diffideret, aliquando variavit: minime diu iisdem uſus. Quos vero adhibere in conſilium decreviſſet, non illos quidem eodem tempore, ſed ſeductos ab aliis de Republ. conſulebat. Ita ubi ab iis, qui quæ aliorum eſſet ſententia ignorarent, eadem afferri comperiſſet, in multorum conſenſu quem neque præſentium æmulatio divelleret, neque ſtudium & gratia in mala ſententia tueretur, conſilium optimum eſſe & tutiſſimum arbitrabatur. Cum optimis Laurentius auſpiciis acceſſiſſe ad capeſſendam Rempubl. videretur: in magna Italiæ quiete, cum neque foris bella, neque domi civiles diſcordiæ civitatis ſtatum perturbarent: novi motus, repente ac præter hominum expectationem exorti, Remp. pene everterunt. Erat Bernardus ex Nardorum familia cum primis honeſta civitatis, propterea quod Silveſter illius frater ſuperiore bello cum ceteris exulibus interfuiſſet, poſt belli finem veluti cum fratre communia conſilia habuiſſet, & pulſus in exilium, & publicatis bonis hoſtis iudicatus. Cum acer iuvenis & impiger eſſet, atque ad quodvis facinus audendum animo paratus: præter inſitam menti ferociam, iuſtis (ut ipſe rebatur) de cauſis odium in Medices ſuſceptum, patriæ deſiderio, quod calamitas exilii augebat, aliquandiu aluerat: graviſſimis vitæ incommodis, quæ exilium conſequuntur, in non mala cau-

ſa

ſa iactatus. Ita cum pax firmata, atque ab armis diſceſ-
ſum eſſet: omni ſpe abiecta per pacis tempus in patriam
redeundi, cuius bono feſſi diuturnis bellis, liberatis me-
tu & cura animis fruebantur, aliunde ſibi aditum patefa-
cere ad ſuos inſtituit. In magna autem ſecuritate inerti
otio ſopitos homines, cum magis ſedati tumultus, quam
cauſæ tumultuandi ſublatæ viderentur, quæ penitus men-
tibus hominum infixæ non poterant facile evelli: incau-
tos opprimi poſſe non deſperavit: quod ut accideret,
ſingularis audaciæ rem, cum neque vires conſilio, neque
conſilium viribus adeſſet, & quam non tam ratio ulla,
quam exitus probaret, aggreditur. Erat huic iuveni iam-
pridem inſtituta familiaritas & uſus cum quibusdam Pra-
tenſibus, cum primis inter ſuos honeſtis, quorum aucto-
ritate poſſe oppidum impelli ad defectionem, ubi exu-
lum auxilia acceſſiſſent, non diffidebat. Horum enim lit-
teris, cum quotidie (ut fit) de publicis & privatis eo-
rum rebus certior fieret: intelligebat, ſive magiſtratuum
iniuria qui in illos immoderate atque avare imperium
adminiſtrarent, ſive ſua ſponte, ut in ſeditioſa multitu-
dine, alienatis a Florentinis animis ad res novas ſpecta-
rent: per eos, qui adverſas partes Medicibus foverent,
rem Prati ad tumultum & ſeditionem trahi: nihilque pro-
pius eſſe, quam ut ſequuti Pratenſes defectionis auctores,
qui ſe illis offerrent, oppidum a Florentinorum imperio
vindicarent. Hæc cum ita Bernardus cognita haberet, ut
in magna animorum inclinatione, non ita magno nego-
tio rem confici poſſe ſperaret: quam primum ſuorum a-
nimos tentare, & quantum auctoritate conſequi & conſi-
lio poſſet, eos trahere in apertam defectionem conſtituit.
Vbi autem tanti motus principium extitiſſet, plane ſibi
perſuaſerat, neceſſario rem Prati venturam ad arma, &
quod caput eſſet, per eius tumultus occaſionem, cum
non deeſſent, qui parum æqui Medicibus, cauſam rerum
novarum quærerent, Florentiæ ſeditionem aliquam exori-
turam, rem maxime opportunam ad ſpem reditus eiectis
fa-

faciendam. Accedebat ad illius confirmandum consilium, quod in agro Pistoriensi multos aut amicitiæ coniunctione, aut beneficio sibi devinctos habebat. Hi sua sponte seditiosi, inter perpetuas civium dissensiones, qua re semper ea urbs ad perniciem usque laboravit, multorum cæde contaminati, tum ob iudiciorum severitatem, cum ea maxime necessaria videretur ad egentes & perditos homines a scelere & maleficio deterrendos, magistratibus infensi: ad quodvis facinus & concipiendum animo, & re perficiendum apti habebantur. In his longe Palandrii excellebant, quoniam clientium, atque assectatorum numero præstabant, & plura admiserant, quam ut iis posset ignosci sine multorum pernicie, quibus cum inimicitias gerebant. Cum hi maxime omnium visi idonei essent, quibus transactoribus, atque administris ad rem tantam conficiendam uteretur, rem per eos aggredi, ac ne quid temere fecisse unquam magis, quam certa ratione adductus videretur: Dietesalvium Neronium adire, atque eum de omni re agenda consulere, constituit. Ita cum eo re communicata, cum (id quod permagni intererat) quæ auxilia illi essent præsto futura, ubi Pratenses ad defectionem induxisset, ad reliqua incœpta maturanda percunctatus esset: collaudatum iuvenem quod dignam se maioribusque suis cogitationem suscepisset: atque ad ea alacriter persequenda, quæ opus essent, confirmatum a se dimisit. Tametsi autem prudenti homini, & quem fortuna sæpe magnis gerendis rebus fefellerat, res factu difficillima videbatur: tamen cum sive prospere & ex sententia res eveniret, lætæ fortunæ participem se, sive minus recte succederet, nullo suo periculo ab illo peccatum iri intelligeret, rem minime esse aspernandam arbitrabatur. Itaque abeuntem prolixe prosecutus, magnis pollicitationibus, ac spe implevit, fore ut si paucos dies modo oppidum in fide contineret, minime illi dubia auxilia ab exulibus tum Ferraria tum Bononia adessent. Ea re ita administrata, cum iuvenis optimæ spei plenus animum ad quam-

quamvis fortunam ferendam, quæ rem agenti esse subeunda videretur, confirmasset: Pratum occulte venit, atque cum amicis collocutus, ubi quemadmodum speraverat, non esse aversos a novis consiliis animadvertit, illis & quid agi vellet, & quo id modo & ratione ostendit. Ad hunc modum Pratensium animis confirmatis, cum omnia de industria maiora ostentando facile sua sponte inclinatos in sententiam adduxisset, atque accepta fide sibi illos in tempore non defuturos: in re, quæ multorum fidei credita esset, errore hominum quandiu liceret, ac celeritate in primis utendum arbitratus, Palandrios continuo convenit. Tum iis edoctis quid eos facere & quo die sibi armatos præsto esse vellet, de eo Neronium certiorem faciendum per certos homines curavit: ne quando ubi res postularet exequi promissa cunctaretur, & sibi in mora rem gerenti esset. Erat res tamen in nonnulla difficultate, propterea quod Magistratus, etiamsi in ceteris sopita omnis cura administrandæ civitatis videbatur, severe edixerat, ut qui oppidis præessent, quæ erant in Reipub. ditione, quotidie vesperi occlusis portis, sibi claves referri iuberent, nihil de pristina diligentia remittendum esse arbitrati, quam belli tempore magis quidem, sed perpetuo tamen suspecta semper hominum fides requireret. Quanquam vero semper hoc hominum institutum omnibus oppidis tuendis servatum est, tamen in iis maxime retinetur, quæ aut situ aut opere munita ubi in potestatem hostium veniant, obiecta propugnacula videantur iis, qui ea amiserint, futura. Quæ eorum diligentia, ac vigilantia, nunquam ut maximam etiam adhibeant, hominum insidiis ac perfidia maior: sæpe ut tuta minus ab fraude sit, nonnunquam casus magis quam scelus, aut imprudentia eorum efficit, quibus urbis custodia mandatur: id quod tunc usu venit. Interdum enim nisi tempora arctiora sint, sive ingredi honesti homines, sive egredi velint, atque adeo sæpe nocte intempesta, Præfecti portas aperiri permittunt. Quæ consuetudo cum esset

nota coniuratis, constituta ab illis hora, qua Bernardus cum armatorum manu adesset ad portas: paulo ante lucem, cum armatis ad centum numero adiunctis Palandriis, ad eam portam, qua Pistorium itur, rei eventum opperiens substitit. Interea unus ex coniuratis, dum alii intenti sunt armis expediendis, eadem fere qua ille advenerat hora, Prætorem adit, atque cum per causam faciundi itineris claves postulasset, facile ab eo, cui nihil huiusmodi veniret in mentem suspicari, ut sibi oppido exire liceret impetravit. Ita sequutus superiorum institutum, qui facile in eo oppidanis gratificari consueverant: uni ex apparitoribus negotium dat; qui ubi vellet illi portas aperiendas curaret. Eum certum in locum de industria adductum, coniurati repente e latebra qua delitescebant, ut convenerat, prosilientes, comprehendunt, ac diu recusantem, metu mortis iniecto ni pareret, claves tradere ac se sequi iubent. Hinc ad portas profecti, ad ceteram hominum diligentiam, nocte opportune insidias tegente, reclusas patefaciunt, ac quo minus rem industrie exequerentur prohibente nemine, Bernardum intus armatum accipiunt. Ad hunc maxime modum oppido occupato, quod quidem ubi exules censuissent eandem sibi celeritatem & vigilantiam adhibendam, magni motus principium erat Florentiæ futurum: divisis partibus alios ad arcem recipiendam duce Silvestro impigro homine atque audaci, Bernardum ad occupandum Forum & Prætoriam domum cum ceteris proficisci placuit. Quod illi cum impigre egissent, relictis paucis qui arci præsidio essent, ac Prætorem custodia diligenter asservarent: per vacuum ab armis oppidum, populum ad libertatem vocantes excurrunt: ut fides fieret non se oppressores, sed vindices libertatis advenisse, abstinere suis a cædibus & direptionibus, atque ab omni alia iniuria in privatos iussis. At oppidani orta iam luce ad tumultum excitati, cum discusso errore, urbem captam ab armatis teneri, & vocari se ad libertatem, quiescentibus iis in quorum potestate oppidum

dum esset, non satis causa tanti motus perspecta, animadverterent: in forum concursu facto, taciti qui eius esset exitus futurus, dum inter spem & metum animos versarent, armatorum hominum libidini, atque avaritiæ expositi expectabant. Ac cum stupefacti subita re, & voces tamen excitantium se ad libertatem audirent non inviti, & quid sibi esset agendum incertis animis fluctuarent: Bernardus nuntio accepto, eos qui Prætori in Magistratu assidebant, aliam in partem convenisse, ac quanquam eo in custodiam tradito, qui Reip. nomine præerat, de summa rerum consultare, cum neminem interea tumultum per eam occasionem excitare, sed quiescere omnes nullam vocem liberam mittentes, quæ fidem faceret, rem multitudini probari, ac cetera contra atque sperasset, accidere animadverteret: adire ipse Magistratum decrevit. Vbi autem homines sua oratione confirmatos in sententiam perduxisset, futurum non diffidebat (vana coniectura ex sui animi studio de aliorum voluntate facta) ut populus nactus auctorem magistratum, quem sequeretur, omni cunctatione abiecta factum probaret. Ergo re ad hunc modum excogitata, ad eos septus armatorum manu profectus ita verba fecisse dicitur. Cum ego adhuc in capta urbe incruenta arma geram, minus sane mihi necesse esse intelligo, longiore oratione, qui meus in vos animus sit, declarare. Nam quod optatissimum omnibus iucundissimumque est, ad vos vestræ auctor salutis advenio, libertatem vobis si modo viri estis, quando is dies primus Pratensibus illius recuperandæ illuxit, a crudeli paucorum atque immani dominatu, huius tantæ rei auctoribus usus viris honestissimis, & probatæ virtutis, vindicaturus. Quæ quidem res tanto vobis in præsentia gratior, quanto illa minus expectantibus videtur accidisse, cum æque est omnibus in posterum futura magnæ laudi, tum integros eosdem ac tutos reddit ab iis malis, quæ gravia adhuc expertos, multo maiora in dies ac minus ferenda liberis hominibus, cuiusmodi vos esse

præ vobis fertis, videntur manere. Plura dicere cupientem temporis exiguitas prohibet, quæ tamen ipsa ut minus esse necessaria existimetis, & prudentia vestra vos & horum temporum status monere in primis debet. Tantum illud dicam, quod ubi semel perspectum habeatis, omnem in vobis moram & cunctationem tollat. Cum enim idem vobis dies & malorum finis & salutis initium futurus sit: ne quando vos pœniteat auctori vos vestræ libertatis, quæ salutaria atque honesta sint suadenti paruisse, vobis certissima auxilia & validissima spondeo: quibus tecti & muniti adversus crudelissimorum hominum vim, æque tueri redemptam libertatem meo labore & consilio, & ulcisci veteres offensiones, quod summæ voluptati est iniuria affectis, facillime possitis. Propediem Hercules Atestinus Ferrariensium Dux aderit validis copiis instructus, iam pridem ille cura reducendorum exulum suscepta Medicibus infestus, quos non odisse vos & vestræ libertatis esse memores minime potestis: a Venetis item haud dubia auxilia aderunt, nunquam illis Medicum familiæ æquis, & quam sibi laudem quærunt, vel sumunt potius iam omnium consensu, adiutoribus semper futuris, a nefariorum hominum tyrannide oppressos populos, sua auctoritate liberandi: quod adeo laudabile institutum, minime sunt in vobis hoc tempore neglecturi. Ad hæc omnia, quo rem audacius atque alacriore animo suscipere, utque viris fortibus dignum est, oblatam vobis tantam divinitus occasionem capessere, ne vereamini (quod ego multorum litteris habeo compertum) Florentiæ nobis secunda omnia contingent. Multitudo enim alienata a principibus gravissimis eorum iniuriis, ac seditionibus & discordiis, civitati inveterato morbo, perpetuo iactata, simulatque accipiet, libertatis capessendæ a vobis principio facto, inventos esse qui ausi sint a sceleratis dominis deficere: arma vestro exemplo ad se vindicandam in libertatem continuo sumet. Quæ res quanti vobis debeat videri ad vestra confirmanda consilia, non igno-

ignorare vos arbitror, prudentes homines, & haud nostrarum contentionum ignaros. Itaque cum ancipiti malo, & domi inteſtino bello, & foris externis armis communes inimicos diſtineri eodem tempore ac diſtrahi neceſſe ſit: a nulla illi iam parte ſatis tuti (quod ego vobis polliceor futurum, haud indignus auctor, cui etiam agenti de maximis rebus aſſentiamini) integram poſthac vobis fruendam libertatem, ac quibus viſum fuerit legibus, permittent. Quæ ſe vobis occaſio offerat animadvertitis: habetis meum conſilium, tum qui nobis ad omnia præſidio futuri ſint, præſto eſſe armatos homines, atque eos quidem inſignis & ſpectatæ virtutis, intelligitis, ut iam quid vos agere oporteat, ignorare haudquaquam poſſitis. Quæ cum ita eſſe intelligerem, plura dicere in hanc ſententiam eius eſſe hominis cenſui, qui aut eos ipſos apud quos verba faceret, aut ipſe ſe, aut qua de re ageret, plane ignoraret. Itaque (quod unum reliquum eſt) illud vobis in præſentia ſpondeo, quicquid vobis eſſe agendum de veſtris rebus ſtatueritis, meam ſemper in vos benevolentiam & ſtudium, quos pulcherrimo facto aſſerere in libertatem, ac magno meo periculo (quod vos non fugit) minime veritus ſum, præſto æque vobis perpetuo fore. Nihil illi moti Bernardi oratione, paucis pro temporis ratione, & ut minime ſuæ libertatis eſſe immemores viderentur, reſponderunt. Quod ille per vim occupata urbe a cædibus, & direptionibus abſtinuiſſet, cum quidem utrumque armato liceret: non tam illi Pratenſes ex animo agere gratias, quam queri atque expoſtulare, quod cum minime de eo ita eſſent meriti, perfeciſſet (quicquid illi eſſet viſum de graviſſima iniuria remittere) ut quod pro beneficio æquius erat, pro condonata illis patriæ everſione, cuiquam eſſent gratiæ habendæ. Ita cum beneficium oſtentet (ſi vera modo audire æquo animo patiatur) fatendum illi neceſſario eſſe, non ſe laudem ullam promeritum, quoniam potuerit a graviſſima iniuria abſtinere, ſed reprehenſio-

nem

nem potius, quod iniuriam minus illam ſane gravem, ſi quis velit ſpectare cuiusmodi fuiſſet futura, ubi armorum impunitati eſſet adiuncta nocendi voluntas, ſed iniuriam tamen in amicos ſibi homines nullo eorum laceſſitus maleficio intulerit. Itaque leviorem illius culpam videri poſſe: videri eundem penitus culpa carere minime poſſe. Libertatis vindicem quando ipſi nulli ſerviant, quærere ſe quidem neminem. Legibus enim & magiſtratibus ita parere, quorum ſit legitimum imperium, ut etiam ſi nullus alius à Repub. mittatur, qui iuri dicundo præſit, ſua ſponte delecturi ipſi ſint communis ſalutis cauſa, cui vitæ & necis in ſe poteſtatem permittant. Quin etiam ſi ea ſervitus eſſet habenda, quæ legum vi, ac iudiciorum ſeveritate, improbos & nefarios a ſcelere atque amentia retardaret: ea autem libertas quæ ſolutis omni metu hominibus facultatem permitteret, quæ vellent agendi: libertatem, quæ non utilis modo, ſed perniciosa etiam ſaluti omnium eſſet, remittere ſe eius vindicandæ auctoribus non invitos: contentos eosdem futuros ea ſervitutis conditione, cui improbi addicti quo minus boni libertate fruerentur, non eſſent impedimento. Externis auxiliis, cum maxima & firmiſſima illi habeant in concordia civium conſtituta, niſi ille patriam repetere per aliorum perniciem, quam eadem carere per ſuorum iniuriam malit, neque indigere in præſentia, & ut in poſterum ne indigeant, adnixuros. Quæ Florentiæ agantur ita ad ſe pertinere exiſtimare, ut quorum ſemper mitiſſimum in ſe imperium & iuſtiſſimum fuerit, iis diuturnum illud eſſe ampliſſimumque velint: utrum quidem recte an minus inter principes conveniat de ſumma Repub. non eſſe Pratenſium cognoſcere: cum enim pari in omnes obſervantia ſint, unum curare ſe ut civitati ſua fides conſtet, cuius beneficio liberi ſint, ac ſuis legibus utantur, nemini addictos qui privatus ſeparata conſilia a Repub. habeat. Qua re (quod reliquum eſſe videatur) ſe illum etiam atque etiam orare, ut Prætore viro optimo liber-

tati

tati restituto, ac metu omni Repub. liberata, discedere de medio, ac participes consilii alibi quærendo, haud trahere se in certam perniciem velit, & invitos & minime dignos qui tanta iniuria & calamitate afficiantur. Cum quanquam ita illos affectos, haud tamen Bernardus desperaret, ubi metus iniectus esset, quam maxime vellet sententiam probaturos: Prætorem educi e custodia, ac magistratu populoque inspectante, e fenestra Prætoriæ domus suspendi imperavit. Ita in magna omnium trepidatione cum iam rumor dissipatus esset de Prætore supplicium sumi, in quem minime dubia multitudinis studia inclinabant, iam ille ad tam triste atque atrox hominis imperium collo laqueo inserto, ex superiore ædium parte, quo magis conspectus homines supplicii fœditate deterreret, producebatur: vir minime dignus, qui inexpiabili odio elatum iuvenis animum, ultimo supplicio exsaturaret. Is est Cæsar Petrutius, qui postea in Patiana coniuratione Vexillifer Reip. egregiam operam duobus fratribus Medicibus navavit. Cum igitur, ut erat acri ingenio, atque animi præsentia & consilio præstabat, neque extremo vitæ tempore facile sui oblivisceretur: ad novum consilium animum adiecit, ac Bernardum iam agi in eum iubentem appellat: ubi pateretur pauca secum communis salutis causa communicari, pollicitus se illi ea allaturum, quæ sciret magno usui in præsentia rem gerenti esse. Quanquam ferox iuvenis ingenium, & non satis accommodatum ad probanda meliora consilia, hinc odium atque iracundia, hinc voluptas summa expiandi exilii inimici supplicio, in primis acuebat: movit tamen obiecta utilitatis species dubiis suis rebus hærenti, cum nullum inire consilium, aut explicare satis posset. Itaque iussis suis consistere, ac Prætori potestate dicendi facta, quid ille sibi vellet percunctatur, superbo adiecto imperio, ut paucis rem expediret, cum visus esset per colloquii occasionem moram supplicio quærere. Ita ille hominem obtestatus, ut collecto tandem animo, quem rei

tan-

tantæ magnitudo perturbaret, tutiora ſequi conſilia mallet, quam quæ iracundia & ferocia ſuaderet: facile demonſtrat (quod loqui res ipſa videbatur) omnia contra ab illo agi, atque ratio inſtitutæ rei poſtularet. Quemadmodum enim Prætore affecto ſupplicio, multitudinem, quæ illius perſtudioſa ſit, iracundia in auctorem ſupplicii exarſuram: ita eodem conſervato (quod minime illum prætereat) eius in omnibus ſequuturam ſententiam atque auctoritatem confirmat, cuius diu fidem atque abſtinentiam gerendo magiſtratu probarit. Itaque modo ſibi permittat, ut populum alloquatur, prolixe ei omnia de illius voluntate ſe quam optime perſpectam habeat, polliceri. Videri autem in primis illius rationibus conducere, ut per quietem atque otium, armis captum oppidum, quod quidem & ipſe viderit, qui ſuos a maleficio atque iniuria prohibuerit, ſecunda hominum voluntate retineat. Temporis quidem cauſa & vitandi ſupplicii, poſſe hæc a ſe dici exiſtimari: quæ tamen niſi certa ratio confirmet, neque moram ſe ullam ſupplicio ſua oratione deprecari. Nam quod exiſtimet adeo ſevera & triſti animadverſione homines territos in officio contineri, longe illum falli. Semel enim occupatis miſericordia animis, futurum ut deſiderium illius, quem amiſerint, non tam afferat metum ad offenſionem diſſimulandam, quæ ex ſupplicii fœditate orta ſit, quam vim & ferociam extorqueat ad vindicandam iniuriam. Silentio ſe præterire, quod imminens mortis periculum dicentis ſuſpectam orationem faciat, in ſe illum adeo tetro ac deteſtando mortis genere ſævire: qui unus omnium maxime paucorum potentiæ infenſus præſentem rerum ſtatum oderit ſemper, execratusque ſit. Comprimere homines præſentis doloris ſenſum, metu impendentis, quem tamen vultus ſæpius quam oratio indicat. Eo enim ventum eſſe hominum inſolentia, ut nimis magno redimatur libertas iis, qui ſervitutem perferre minus noverunt, fortunarum, dignitatis vitæ amiſſione. Sed ut nihil tamen horum ſit: ſi mo-

ſi modo poſſit inducere animum ut aſſentiatur ſalutaria atque utilia ſuadenti, facile tum intellecturum non ſe magis vitæ alterius, quam ſuæ ſaluti hac tanta remittenda iniuria proſpexiſſe. Facile fuiſſe oppidum occupare nullo armatorum præſidio munitum: ut illud diu in poteſtate habeat, quod totum ab iis ſit, qui populo præſint, quibusque Prætoris auctoritas antiquiſſima, omnia quæ agant publice atque adminiſtrent, ut maxime is velit præſcribat, ſe unum perfecturum. Bernardus, qui populo quieſcente quem moturum aliquid ſperaverat, omnia circumſpectando plane conſilii inops, neque rei exitum ullum inveniret, & in primis fluctuaret animo: non eſſe aſpernanda arbitratus, quæ Cæſar attuliſſet: illum ex ſuggeſtu, quod ex altiore ædium parte in forum ſpectat, concionari, atque oppidanos, ſive ſua ſponte inclinatos confirmare, ſive alienatos conciliare, ſpe & pollicitatione maximarum rerum iubet. Qua re adminiſtrata parum læto eventu: per eam moram temporis interiectam Bernardus ſibi paſſus magnam occaſionem rei agendæ manibus elabi, illum reduci in carcerem atque aſſervari diligenter imperavit. In re tam gravi, & quæ ut nullo ſuſcepta conſilio celeritatem & præſentiam animi, ita explicata conſilium ne dolo & fallacia debilitata langueret, requirebat: nimia cunctatione oppidanis ſpatium dedit ad ſe colligendos, qui erant noctis beneficio & errore opprimendi ab iis, qui plus animis audaciæ, quam virium armis afferrent. Vbi enim ſenſim apparuit, exiguam armatorum manum, & minime parem multitudini reſiſtenti futuram, momento temporis res compreſſa diſcuſſaque eſt. Erant complures in eo oppido Florentini honeſti homines cum primis ſui ordinis & locupletes: inter quos maxime dignitate excellebat Georgius Ginorius vir magni conſilii & prudentiæ, eques ex Rhodiorum militum ordine. Is cum Bernardus nequicquam multitudinem ſeditioſis vocibus ad tumultum, atque ad arma excitare conaretur, aut ſuo ingenio a rebus novis averſam, aut hæſi-

tantem & torpentem metu: fortiſſimorum iuvenum colle-
cta manu, in eum de improviſo impetum facit, ac primo
pedem referre, & loco excedere, mox fato illum ſuo,
magis quam inimicorum vi urgente, terga vertere, ac
poſtremo circumventum & nocturno labore & pugnando
feſſum ſeſe dedere coegit: aliis omnibus ad unum, aut
captis, aut interfectis. Hinc illo in carcerem coniecto, ac
Prætore educto, fortunæ viciſſitudinis magno omnibus fu-
turo exemplo, atque oppidanorum animis magna ſolicitu-
dine & metu liberatis, Bernardum & qui ſocii partici-
pesque eius conſilii eſſent, cum cura conquiſitos Floren-
tiam vinctos adducendos curavit. Iam cum ea ad hunc
modum Prati gererentur: eius tumultus fama (cum qui-
dem quo latius manaret, aliquid ſemper ad id quod af-
ferret, pro ſuo ingenio homines affingerent) aliquanto
vero maior perlata in urbem erat. Pratum vi captum,
Prætore cum univerſa familia interfecto, in exulum pote-
ſtatem veniſſe: inter tumultus auctores, eſſe Piſtorienſium
nobiles aliquot, qui ſubnixi multitudinis ſtudio rem tra-
here ad defectionem conarentur. Eius rei cauſa eſſe eam
civitatem in armis, ac iam ad multitudinem ſceleris con-
tagione pertinente, ingenti conſenſu univerſos ad defe-
ctionem ſpectare. His nuntiis territa civitate, cum popu-
lus frequens in forum conveniſſet: Magiſtratus negotium
dat Ruberto Sanſeverinati, qui tum caſu copiarum Reip.
imperator Florentiæ agebat, ut quanta maxima ſubito
poſſet militum comparata manu, ire Pratum ad tumultum
ſedandum properaret: ubi autem omnia pro ſua fide &
diligentia conſtituiſſet, quæ eſſe e Repub. duceret: tum
ſi quid ad ea agi præterea adminiſtrarive placeret, de eo
quam primum certiorem magiſtratum faciendum curaret.
Cum his mandatis Ruberto dimiſſo, nuntius ei a Praten-
ſibus obviam præmiſſus occurrit, cum a Campis Reipub.
oppido aliquantum viæ proceſſiſſet: qui & tumultum ſe-
datum, & emiſſum e carcere Prætorem, tum captos ſon-
tes in poteſtate eſſe ſignificaret. Quibus cognitis rebus,
co-

eodem nuntio, qui hæc magiſtratum doceret, præire iuſſo, ad urbem rediit. Non ita multo poſt quam hæc acta erant: Bernardus in vinculis cum ceteris Florentiam adductus, varie animos affecit: cum multi eius ferociam & temeritatem, plures exulum ignaviam & cunctationem accuſarent: qui illi in tam gravi re, atque opportuna non affuiſſent, omnes infelicis iuvenis caſum æque miſerarentur. Hinc de ea re quæſtione conſtituta, cum magiſtratus, quos ille conſilii ſocios haberet, quibusve auctoribus & qua de cauſa rem tantam aggredi auſus eſſet, quæſiſſet: neque alios participes conſilii quam qui ſecum vincti adducti eſſent, neque aliam ob cauſam rem ſe eſſe aggreſſum reſpondit, quam ut mortis honeſtæ periculo ſe quidem exilii calamitate, patriam Medicum tyrannide oppreſſam ſervitute liberaret. Cum oratio viſa eſſet a iuvenis ingenio non abhorrere: magno ludibrio fortunæ ab iis, in quos inſigne maxime beneficium ſua ſpe, atque opinione conſtituerat, capite plectitur: cum de ceteris pariter ſumptum ſupplicium eſſet. Hac tanta exorta ſubito & reſtincta flamma, repente obliti homines, ut fit in ſecundis rebus, quanto defuncti periculo eſſent ex nimio otio atque animi ſecuritate: ad inertiam & deſidiam converſis animis, ut nunquam antea maiorum memoria, ad omnia vitia, quæ turpia magis & deteſtabilia ſunt in hominum vita, intoleranda atque infinita licentia aditum ſibi aperuerunt. Tanta autem infamia tum civitas laboraſſe fertur, ut ſcriptores eius temporis (credo quod natis hominibus ad induſtriam & frugalitatem, multo etiam quam eſſet gravior videretur) dignam rem exiſtimarint, quam memoriæ hominum proderent. Querebantur grandes natu homines temporum vitio commutata facie rerum, in qua civitate, ſumma cum laude maiorum, parſimonia victus & moderatio viguiſſet, in ea ipſa quas res privatorum ambitio & mollitia animi oſtentaret, luxum, illecebras, mollitiam, corruptelas, nequitiam omnem & vitæ turpitudinem hæſiſſe. Itaque quorum maiores multis

laboribus ferendis, virtute, abstinentia, probitate excolenda, civitatem florentissimam fecissent, eos tanquam pudore amisso, iam quod deperderent, nihil reliqui haberent: fœdissimis voluptatibus diffluentes, vino, alea, luxuria perditos, turpissimis amoribus atque intempestivis conviviis addictos, nullis non flagitiis coopertos & sceleribus conspici. In legum & iudiciorum contemptione positam summam impunitatem: in audacia & temeritate fortitudinis laudem, facilitatis in animi remissione atque indulgentia, in maledicentia & dicacitate, commoditatis & elegantiæ: omnia languide, dissolute, molliter agi ac per summam ignaviam & inertiam. Corporis cultum, in quo cum studium atque industria excelleret, tum ne quid luxui deesset, unguenta summo labore & pretio quæsita consumerentur, quibus obliti in matronarum cœtu homines delicati atque elegantes niterent: contra cultum animi nullum: nullam disciplinam ac vitæ institutionem dignam liberis hominibus, nullam officii religionem, nullam fidei. Cetera ex eodem instituto, fœditatem in moribus & turpitudinem, studium eorum quæ conspicerentur, quod ambitio & cupiditas definiret immensis finibus: in lustris, in ganeis, in ludo talario frequentiam: in curia & foro solitudinem & vastitatem: alendis improbis hominibus, lenonibus, sicariis, aleatoribus profusissimos sumptus: fovendis miseris, honestis artibus provehendis sordes atque avaritiam incredibilem. Atque ut hæc tanta malorum vis altius infixa animis insideret, Galeatius Sfortia per causam, ut ferebatur, voti dissolvendi Florentiam cum uxore venerat, regio quidem apparatu & penitus insolito liberæ civitati, in qua præsertim summa, ut diximus, parsimoniæ laus & frugalitatis haberetur. Iam Lucenses advenientem magnificentissime exceperant, portam qua in urbem erat invecturus, & turrim, quæ e portæ fornice in ingentem altitudinem perducebatur, demoliti: nomine ut eo honore afficeretur qui magnis Regibus haberi consueverat, re vera, quod illis ambitio hominis

minis suspecta metum iniecisset, ne turri occupata loco arcis, ubi res succederet, ad urbem expugnandam uteretur. Certe aliquid de ea Lucenses suspicatos esse, videtur Cola Montanus affirmare, qui postea Mediolani auctor fuit illius interficiendi. Is enim quadam oratione Lucæ habita, cum civitatem ad faciendum fœdus cum Xysto & Ferdinando Rege adversus Florentinos hortaretur (utrum hoc ille sua sponte, an Pontificis impulsu haud satis constat) ait se biennio ante Bononia Lucam profectum, quo Magistratui Galeatii advenientis insidias indicaret. Sed hæc erat quidem fere de illius adventu multorum opinio: secus prudentes homines censebant. Causa enim amicitiæ cum Laurentio firmandæ, & ut sua auctoritate illius potentiam stabiliret, quanquam arrogantem hominem, & non ita facile de suo iure decedentem, venisse in urbem credebant. Multis autem de causis sibi Medicum familiam fovendam in Repub. sua auctoritate censebat: Laurentio adhuc in civitatis principatu hærente, & manentibus adhuc illi cum potentibus civibus simultatibus, qui nullam non occasionem capturi viderentur, illius opprimendi: quod ille minime suis rebus conducere arbitrabatur: cum maiora iam spe atque animo agitaret, & Italiæ sibi imperium Galeatii proavi gloriam & potentiam æmulatus sponderet. Divertit ad Laurentium exceptus ab eo magnificentia & comitate summa. Tum enim primum omnes expositas Medicum copias Populus vidit, cum hominum invidiam, eorum aut potentia contemneret, aut animi æquitas superaret, quæ diu illas facile texerat. In argento præter copiam, quæ regiam opulentiam ostentabat, erant miro artificio vasa elaborata, gemmarum magna vis, quæ aut in horum emblematis conspiciebantur, aut in peristromatis, quibus auro contextis strati lecti in cubiculis nitebant. Tabulæ pictæ, signa ex ære & marmore antiqua, picturæ textiles & perfectæ Phrygio opere, plurima stragula vestis. Ad hæc omnia, quæ non deliciarum ostentationem, sed veræ magnifi-

gnificentiæ commendationem haberet, librorum lectiſſimorum copia: cum in eo avo Laurentius præferendus eſſet, quod ille aliorum cauſa, hic ſui etiam optimarum artium ſtudioſus locupletiſſimam ſibi bibliothecam comparaverat. Inter eos, quorum opera ea inſtruenda utebatur, cum quidem undique magnis excitati præmiis quotidie veterum libri multi & reconditi ad eum exportarentur: Ioannem Laſcarem Byzantinum, hominem doctum & magnæ nobilitatis regiis muneribus donavit. Platonis ſtatuam erutam ſummo labore ex ruderibus, qua ſita olim Academia erat, atque ad ſe e Græcia allatam, ab Hieronymo Pictorienſi, magno redemit. Laurentii magnificentiam civitas nullo ſtudiorum genere omiſſo, quibus poſſet declarari propenſiſſimus in Galeatium animus, ſubſecuta eſt, cum variis ludis & ſpectaculis faciendis, quæ aut artificio, aut novitate animos tenerent, tum quandiu Florentiæ egit, feſtis æque profeſtisque diebus ſumma lætitia & frequentia celebrandis multitudine plauſu & acclamatione ſubſequente, quæ tota ſemper Medicum fuerat, tum ſtudioſiſſima Laurentii erat. Inter ea agenda (quod eorum, quæ poſtea evenerunt, portendere exitum viſum eſt) cum ad Sancti Spiritus dies feſtus Pentecoſtes, quem vocant, ageretur: intento populo eius diei memoriæ inſtaurandæ, iniectus ignis e ſuperiore templi parte, qui pluribus ſimul locis linguarum forma tanquam cœlitus emitti videbatur, tecta primum comprehendit, mox continenti incendio correptis propinquis locis, non prius ulla humana vi aut conſilio potuit reſtingui, quam ad ſolum uſque ædes deflagravit. At expletis iam animis ſatietate ſpectandis ludicris rebus, Galeatius & Laurentius, multa inter ſe remotis arbitris, de præſenti ſtatu rerum, de pace, de bello, deque iis omnibus rebus, quæ magna poſtea cum Italiæ clade acciderunt, ſumma concordia egiſſe dicuntur. Eo in colloquio illud dicitur Galeatius iactaſſe, ſive domeſticas opes per hanc occaſionem oſtentare, ſive adulari Laurentio vellet: quando facile inter omnes

con-

constaret, numero & virtute militum Insubres, divitiis praeterea Florentinos ceteris Italiae populis praestare: ubi tantae opes foedere atque amicitia iungerentur: non esse dubitandum quin omnibus belli & pacis leges suo arbitratu perscriberent: qua ex re fieret, ut brevi partum inter se dividerent Italiae imperium. Quae quidem cum ita acta constitutaque dicerentur: ita ille Florentia discessit, ut civitati suspicionem minime dubiam reliquerit, iam orto dissidio cum socios quaesisse, quorum auxiliis ad bellum, quod occulte adversus Regem parabat, uteretur. Nam quo firmior etiam ab omni parte, paratiorque esset, Venetos, qui tum plurimum in Italia poterant, adsciverat in foederis societatem Ferdinando maximis de causis infestos. Per hanc conspirationem magni motus sunt in Italia excitati, quorum quidem causae atque initia, quo facilius perspiciantur, videntur altius esse repetenda. Cum Paulo secundo mortuo, Xystus (ut diximus) Pontifex renuntiatus esset, civitas de more honorificentissimam legationem, cuius erat Laurentius princeps, ad illum decreverat: quae ei Reip. nomine Pontificatum gratularetur. Ferunt eam legationem gratam in primis novo Pontifici fuisse: quod per eius rei occasionem, dari sibi facultatem sperabat ad suas rationes Laurentium adiungendi: cuius auctoritate cum omnia Florentiae administrari non ignoraret, magno sibi eam usui futuram ad ea agenda, quae animo destinaverat, intelligebat. Ac quo magis testata sua in illum studia viderentur, eum urbis aerario praefecerat: facta potestate, ut per qui eos in urbe illius negotia procurarent, munus administraret: quae res magno iis fuit quaestui & emolumento. Cum enim Paulus Pontifex clarissimas gemmas atque sumptu immani quaesitas reliquisset: eas parvo pretio a Xysto redemptas, qui aut earum vim haud satis callebat, aut aegre ferebat grandem sibi pecuniam speciosa magis quam utili re occupari, cum iacturam, si qua esset, celeritate conficiendae pecuniae compensaret, Regibus plurimum, ac privatis, qui

ca-

earum ſtudio tenerentur, magno addixerunt. Ex his maxime ditatus rem familiarem auxit Ioannes Tornabonius Laurentii avunculus: quem ille Romæ ſuis negotiis adminiſtrandis præfecerat. Neque his viſus Pontifex ſatis ſuam voluntatem & ſtudium in Laurentium declaraſſe, tanquam Pontificiam maieſtatem fore auguſtiorem putaret augendo Florentinæ Reipub. imperio, pollicitus erat civitati ſe auxilio futurum ad Volaterras recipiendas: quæ urbs minime quidem levibus de cauſis per eos dies a Repub. defecerat. Ea poſtea (ut infra a nobis commemorabitur) per Federicum Vrbinatium Ducem, qui Florentinorum copiis præerat, recepta eſt. Ita Laurentius & aliis honoribus ampliſſimis, & decretis honorificentiſſimis auctus, Florentiam rediit, ubi quidem non ita diu in amicitiâ Pontificis manſit. Ea autem hominis alienatio, ſive id Xyſti iniuria, ſive ingenii inconſtantia, quam illi inimici tribuebant, ſive aliorum conſilio accidit: magnas calamitates & illi pariter & civitati univerſæ invexit. Non me fugit tamen (ne id temere Laurentius feciſſe arguatur) certas ab aliis huius alienationis cauſas afferri: quæ cum a Repub. manarent, eum cogerent & curationem muneris Pontifici & amicitiam renuntiare: gravem illi futuram ubi diſſentiente civitate, eam ulterius tueri perſeveraret. Cum Laurentius quo tempore Galeatius Florentiæ fuerat, ſummo cum eo ſtudio egiſſet, ut certa pecunia accepta, Forum Cornelii, quam urbem per ea tempora, eiecto Thaddæo Manfredo, occupaverat, Reipub. cederet: Xyſtum re comperta, ante quam Galeatio plane cum Florentinis conveniſſet, iniecta affinitatis mentione, per Catherinæ Galeatii filiæ & Hieronymi Riarii nuptias, cui ea urbs dotis nomine adiudicabatur, ea ſpe illos deieciſſe: magna civitatis offenſione, quæ opportuniſſimam urbem proferendis imperii finibus ſibi dolo & fallacia Pontificis ereptam eſſe querebatur. Hanc diſſidii cauſam, hoc principium ſimultatis cum Pontifice ſuſceptæ Laurentio fuiſſe: cum non poſſet communia cum eo con-

ſilia

ſilia habere quin in magnam ſuorum offenſionem, atque odium incurreret. Ea res (ut plerique exiſtimabant) Pontifici parum honeſta, qui præcipiti cupiditate dominandi incenſus, fidei atque amicitiæ iura violaſſe videretur: non levi Galeatii infamia, nullo certe cum illius compendio accidere eſt viſa. Cum enim nova illi ſpes eſſet affinitatis oſtentata, deſponſam urbem amiciſſimæ civitati & vetere neceſſitudine coniunctiſſimæ, novo homini tradidit, cuius neque tum ulla in ſe merita extarent, & ut eſſe quandoque poſſent, id in unius hominis voluntate poſitum videretur, qui & grandis iam natu & ſuo ingenio parum conſtans haberetur. Atque cum ita res tranſacta eſſet, ut Hieronymus dotis nomine urbe accepta, Galeatio certam pecuniæ ſummam intra certam diem repræſentandam curaret: nemo fere eſt in urbe inventus eorum, qui negotia modo aliqua Romæ gereret, quin Laurentii Medicis auctoritate deterritus, ſpondere pro Hieronymo recuſaret. Quæ res minime obſcura cum Pontificis animum a Laurentio alienaſſet, ſuorum commodis plus æquo indulgentis: unus Franciſcus Patius, cuius Gulielmus frater ſororem Laurentii in matrimonio habebat, quique ob ingentes divitias, illius gloriæ & potentiæ æmulus in primis ferebatur, eſt auſus ſpondere: qua ex re illi ſimultatis principium cum Laurentio ingentiumque malorum extitit. At quanquam Pontifex gravi ſe affectum iniuria querebatur: cuius ſummam in terris poteſtatem, omnibus in terris verendam ſuſpiciendamque exiſtimaret: civitas tamen, cum eius rei principium ab illius iniuria ortum, ac per fraudem eam ſibi urbem ab eo interverſam non ignoraret, quæ ad Remp. recte adminiſtrandam maximas haberet opportunitates: recte atque ordine feciſſe Laurentium defendebat, qui de tanta Reipub. illata iniuria palam auſus eſſet expoſtulare: & non minus quam in Pontificem in Galeatium, quod eius rei maxime videretur auctor extitiſſe, odio atque iracundia efferebatur. Quanquam quod ad Galeatium attinebat, neceſſitatis ille &

temporis excusatione utebatur, quam cuivis probari æquum censebat. Cum is, cuius summam in Christianam Rempub. potestatem consensus hominum deferret, maiorem in modum id a se contendisset: non potuisse pari illius voluntatem diu apud se gravem esse: ut si Florentinos quæri oporteret, non de se quidem qui illi paruisset, cuius auctoritatem homines sanctam, augustam, inviolatamque haberent: sed de eo qui ea imperasset, quæ fieri minus deberent, si id modo dicere fas esset, illis queri expostulareque liceret. Atqui præter ceteras causas quæ Xystum a Laurentio alienasse ferebantur, non leviores aliæ accedebant: quarum illa potissima credebatur. Cum enim Tifernum, cuius urbis Nicolaus Vitellius princeps cum ceteris Vmbriæ populis a Pontifice defecerat, aliquandiu a suis obsessum, propediem esset in potestate habiturus: factum esse Laurentii opera dicebat, ut quibus ille vellet conditionibus, magna a se pecuniæ vi in summa difficultate ærarii dissoluta, urbis deditionem faceret. Itaque, quod iniquissimo animo esset ferendum, eum ipsum a quo sibi tantam illatam iniuriam constaret, non solum tanquam victus ipse esset, coactum conservare se, verum etiam prosequi urbe egredientem commeatu: quo factus scilicet sua indulgentia & lenitate contumacior: ex suo tempore nactus occasionem, quod esset attentissime observaturus, in se rursus insolentius audaciusque insultaret. Quæcunque odii causæ Pontifici fuerint, Nicolai posteri insigne eius meritum in Xystum commemorant, quo illum iniquius egisse cum bene de se merito homine ostendant. Cum enim Franciscanorum familiæ Antistes prope Tifernum a nescio quo fuste male mulctatus esset: a Nicolao conservatum atque exceptum hospitio, postremo datis comitibus qui abeuntem prosequerentur, tuerenturque ab inimicorum iniuria, omnibus officiis humanitatis cultum a se dimisisse. His principiis conceptum inter Laurentium & Pontificem odium alia maxime augebant. Nam Xysti, quemadmodum erat apertus,

& mi-

& minime facilis ad animi impotentiam & iracundiam dissimulandam, cui erat summa potestas imperii adiuncta, liberiores querelæ erant: iamque palam & in amplissimorum hominum conventu, in Laurentium, non illius magis quam suæ dignitatis oblitus, ut dolor atque iracundia suadebat, acerbitatis atque odii virus evomebat: ut sæpe non Pontificis modo, sed hominis moderatio in illo desideraretur. Neque hæc ille tamen ferebat impune, aut præclarius Florentiæ audiebat, nihilo in illum multitudine quam is in civitatem esset, animo æquiore. Nam illius Legato nulla iam erat apud magistratum auctoritas reliqua: atque ut esset a convicio & contumelia munitus, vix illi satis præsidii erat in Pontificis auctoritate constitutum. Ergo cum pessimo exemplo odio inter Pontificem & Florentinos certaretur: Xystus hinc serendis in civitate discordiis, cum ita animum induxisset, nunquam sibi per huius rei occasionem, materiam ad Medices opprimendos defuturam: hinc sua auctoritate deterrendis sociis atque ad apertam vim hostibus solicitandis, in eos civitatem concitare, tanquam malorum omnium auctores, conabatur. Id si accideret, brevi fore sperabat, ut tantæ invidiæ succumberet, ac non solum factione nobilium, sed populi conspiratione oppressus a belli incommodis aversi, a Reipub. administratione amoveretur: qua voluptate (ut ferebatur) maxime animum explere cupiebat. Atque quo illi maturius exitium pararet: fœdus cum Ferdinando Rege inierat, cuius viribus confirmatis, stabilitisque suis, minime posse obsistere Florentinos arbitrabatur: a quorum societate Venetos & Galeatium, illos Pontificia auctoritate, hunc præterea, novæ affinitatis coniunctione fretus, se abducturum non diffidebat. Verum hæc omnia aliquanto postea acciderunt: nunc videtur ad institutam orationem revertendum. Profecto ab urbe Galeatio, Magistratus corrigendis hominum moribus intentus sumptuarias leges, ita ut cuiusvis ordinis, fortunæ, census rationem diligentissime haberet, condere instituit,

quibus effusas ac redundantes nimium hominum cupiditates coerceret. Nam cum usque eo ventum esset hominum improbitate, ut remediis omnibus violentior morbi vis, curari nullo modo posse videretur: qui laborantem ad perniciem civitatem penitus labefactarent, ex Galeatii familia nequissimi homines, & diu ad omnia vitia, licentia aulæ corrupti flagitiorum, & fœdissimarum voluptatum exempla omnia edendo extiterunt. Quæ tanta pestis quo minus late improborum contagione disseminata, progrederetur: novi tumultus & seditiones obstitere: non facile hominibus nisi malo coactis, resipiscere & ad sanitatem redire assuetis. Volaterræ urbs in primis Etruriæ nobilis tum erat in ditione Florentinæ Reipub. cuius illam parere imperio, hoc tempore animadvertimus. Ea urbs; cum ad Eugenii quarti Pontificatum per magistratus qui ab urbe mittebantur, civilibus discordiis sublatis, in fide mansisset: quod graviora sibi tributa imponi quereretur, a Repub. defecerat: ne pœnitendi locus relinqueretur, per cædem Prætoris defectione confirmata, ac multitudine scelere obstricta. Atqui cum brevi rursus recepta eadem esset in fidem, usque ad Xystum Pontificem facile Reipub. perferendo imperio, sive magistratuum æquitate, qui modice delatam sibi in victos potestatem exercerent, sive metu (quod magis verisimile est) id acciderit, cum minus ex sententia superior defectio successisset, contineri in fide & in officio potuit: ut eo tempore Volaterrani redirent ad ingenium, non levior (ut videri volebant) civitati illata iniuria, perfecit. In agro Volaterrano cum aliarum rerum est fertilitas summa, quæ maxime usui sunt ad hominum vitam, tum metallorum omnis generis ingens vis, & quod tunc inventum magno cum quæstu ad hunc usque diem incolæ effodiunt, aluminis in primis. Id quidem, quoniam veteres, homines eruditi & magni nominis, inveniri aluminis fodinas in Italia negarant, nunquam antea nostris hominibus compertum, per multa iam sæcula latuerat. Atque cum ita inve-

inveterata opinio penitus animis hominum hæsisset: veterum auctoritatem superante nostrorum hominum industria cum illam certa ratio tueretur: iam & Pii secundi Pontificatu ad Forum Claudii, quæ urbs aliquando non ignobilis in Faliscis fuit, & postremo in Volaterrano agro magna aluminis vis inventa, posse falli doctissimos sæpe viros, atque falsos adeo quandoque esse ostendit. Docuit autem id in primis patrum nostrorum memoria Christophorus Columbus Ligur, magna orbis terrarum parte, quæ priscis temporibus incognita fuerat, neque audaci, neque temerario incœpto patefacta: quod ratio in principio, eventus postea comprobavit. Vtrum autem casu evenerit, ut sæpe homines alia quærendo, in ea imprudentes incidunt, quæ illis quæstui uberiori sunt: an explorantibus exemplo eorum qui in Faliscis effoderant, perspecta natura soli cupiditatem iniecerit ulterius quærendi (nihil enim certi traditum est) illud quidem constat, quibusdam rem compertam, quæ privatis magnam compendii spem, civitati pene exitium ruinamque certam afferret. Ita cum nulla iniri consilii ratio posset, quæ explicatior in præsentia haberetur: sæpe experti huiusmodi fossionis genus esse, ut permultis operis conductis indigeret, quæ sufficerent labori perferendo: ad Florentinos quosdam navos & industrios homines confugerunt. His cum re demonstrata, magni spem quæstus esse persuasissent: ab iisdem, ut sunt experientes homines, atque ad rem attenti, ut periculi socii & lucri esse vellent, impetrarunt. Iam vero in dies rem aggressis maiori compendio erat, quam ut posset facile dissimulari. Itaque Volaterrani qui in principio (ut aliis in rebus omnibus fere accidit & in his quæ sunt huius generis maxime) rem contempsissent: ubi ex secunda hominum fortuna, quæ ægre sese efferens poterat latere, fructus ab iis uberiores percipi cognoverunt: arbitrati posse exigi vectigal non contemnendum, quoniam infectoribus magnum esse aluminis usum non ignorabant, iure agere cum privatis

coe-

cœperunt, cum publicum esse agrum contenderent, atque ex eo quicquid commodi, atque utilitatis hauriretur, id ad Commune Volaterranorum pertinere affirmarent. Nam ut maxime publicus ager esset privato addictus: id quod aut a natura abditum, aut ab hominibus defossum lateret, quod quidem multis de causis posset accidere, non continuo qui agri publici redemptor esset, sui iuris illum existimare debere. Non enim magis in contrahendo, verba hominum, quam sententiam spectari oportere, cum illi in altero sæpe, nullo modo unquam in altero falli possent. Itaque interdum usu venisse, ut cum in agris privatorum, aperientibus humum, signum e marmore, aut ex ære extitisset: nisi illi a magistratu, ut sibi habere liceret, per beneficium & gratiam obtinerent, magistratui, tanquam id iure pertineret ad Rempub., continuo essent restituere coacti. Contra privati in publicam averti utilitatem iniquum censebant, id quod sua industria inventum, sumptu ac labore pene incredibili ex terræ visceribus eruissent, nullis a populo prædibus acceptis, qui sibi a periculo caverent. Re iam spectante ad seditionem, quo facilius hominum cupiditati obviam irent, legatos Florentiam miserunt: qui demonstrata re, quibus summo magistratui videretur, eam permitterent ex eorum fide iudicandam. Cognitis Volaterranorum postulatis, cum magistratus arbitros, qui de eorum controversiis cognoscerent, statuisset: sive illi accepta pecunia privatorum causæ favere quam consulere suæ fidei maluerunt, id quod videtur a Volaterranis manasse, sive æquitatem & ius sunt in ferenda sententia sequuti (neutrum enim audeo affirmare) secundum privatos iudicarunt: adiecto ad contumeliam decreto: non videri Volaterranum populum recte atque ordine facere, qui suos cives, vigilantes homines & solertes, fructu suæ industriæ & laboris privare velit. A quibus tamen ne plus gratiam quam æquitatem valuisse eo iudicio videretur, illud addiderunt, placere quotannis a privatis certam pecuniam pendi nomine tri-

buti,

buti, quod indicio eſſet, eius ſoli ius, in quo aluminis fodinas inveniſſent, ad civitatem pertinere. Cum eo iudicio ita conſtituto, privati pertinacius in ſuo iure exequendo uterentur: civitas, quæ magno omnium libertati facto præiudicio, non obſcure ferret, armis ſe quando legibus non licuiſſet, ſuum ius recuperaturam: inteſtina odia fovendo, in certam fere eſt perniciem adducta. Nam libere iam ea de re multitudo querebatur, ſua natura inſolens ubi de ſuo iure decedere coacta, vim adverſus privatos ab eorum iniuria ſumit: atque in publici conſilii auctoribus ſeveritatem & conſtantiam in publica auctoritate a privatis vindicanda requirebat: nullam autem non arreptura occaſionem, quæ ſpem faceret rei obtinendæ, iam ſeditioſas voces, & quæ molientium defectionem alienationemque a Repub. viderentur, emittebat. Cum res in hoc ſtatu eſſent, ſua ſponte Volaterranos incenſos, novus exortus in civitate tumultus, ad vim & ad arma excitavit. Erat in ea civitate Pecorinus quidam nomine (aliud auctores non tradunt) magnæ vir cum primis exiſtimationis & dignitatis, qui a privatorum cauſa ſtabat. Is in iurgio cum orta ea de re mentione, pertinacius eorum cauſam tueretur: a multitudine concitata interficitur. Hinc ad tumultum concurſu hominum facto, quo furor homines atque amentia agebat, itum continuo eſt ad eorum ædes, qui eius factionis erant: atque iis direptis & incenſis, ægre temperatum magiſtratui eſt, qui miſſus Florentia ad ius dicendum, excitatum tumultum comprimere publica auctoritate conabatur. Quo facinore cum civitas obſtricta ſibi ſpem veniæ præcidiſſet: iam nemini dubium relinquebatur, quin illi neceſſaria defectio, & quæ eam conſequuntur arma atque bellum eſſet. Huius tanti tumultus famam Florentiam ſubſequuti ſunt a civitate legati: qui & id iure factum tuerentur, & ſimul magiſtratui denuntiarent, ubi ſtari iis conditionibus placeret, quibus olim recepti Volaterrani in fidem eſſent, quin Reipub. imperium rurſus in ſe ut

acce-

accepissent a maioribus æquissimum mitissimumque perferrent, illos non recusaturos: si quid durius in civitatem statueret, quod ius suum armis persequi conata esset, quando illi moribus experiri cum privatis tanta suæ libertatis iactura non permitteretur, tum vero se quid sui iuris esset consideraturos. Hi Florentiam profecti cum postulantibus datus magistratus esset: paucis quidem causam civitatis egerunt, quorum hæc summa dicitur fuisse. Quando hæ sibi partes impositæ essent, ut causam capitis pro patria dicerent, quod miserrimum in hominum vita videretur: eo se hanc communem calamitatem minus ferre iniquo animo, quo magis intelligerent, apud viros fortissimos & sapientissimos se verba facturos, quorum ea de re cognitio esset. Non desperare enim se quin potius ab his fortitudinis laudem, quod a privatorum contumelia publicam auctoritatem audacter vindicassent, quam defectionis tristem adeo & gravem notam, quoniam eius rei civitas esset insimulata, ubi rem cognovissent, referrent. Fateri quidem a se hominem interfectum, sed iure tamen eundem interfectum, non tam defendere Volaterranos, quam rem ipsam declarare: seditiosum hominem, civem improbum & nefarium, atque invidiosa potentia adversus suorum libertatem abutentem. Sequutam paucorum cædem, qui tanquam victoria de hostibus parta, propterea quod civili controversia superiores paucorum hominum sententia extitissent: importunissimi homines & teterrimi, adversus civitatis tantum consensum arma sumere pro privato homine essent sceleratissime ausi. Scire se rumorem, gravem illum quidem in primis, in urbem pervasisse, concitatam paucorum scelere multitudinem, ægre manus abstinere a magistratu potuisse, quod maximum crimen & gravissimum eo sibi minus esse diluendum censuisse, quo re ipsa magis quam ulla vi orationis a se id depulsuros sperarent. In culpa enim, quæ nulla esset, accuratius quæsitam defensionem, non facti purgationem, quæ minime esset necessaria, sed sæpe non
exco-

excogitati ab accusatore facinoris suspicionem habere. Rumoribus temere adhibere fidem, non magis eorum causæ obesse, quorum de re ageretur, quam eorum, quorum iudicium esset, existimationi & dignitati. Nam ut illos salutis & fortunarum, ita hos fidei, nominis, famæ periculum subire. Magistratum quidem, cum tanto excitato tumultu, magis cogitaret quousque sibi esse progrediendum irati homines atque armati statuerent, quam, id quod æquius erat, quantum sibi præsidii cum in auctoritate publica, tum in Volaterranorum fide esset constitutum, fecisse ut materiam sæviendi iratæ multitudini eriperet (id quod tutius consilium visum esset:) civitati quidem occasionem pulcherrimam ademisse suæ fidei & voluntatis in Rempub. declarandæ. Quæ verissima quidem sua oratio, si quoniam is status rerum sit, minime digna videretur cui fidem ii haberent, quibus illam probari vellent: at sese dignos qui eadem uterentur, sua fide & constantia præstaturos. Cum autem ob eam causam ne iis iniuriam facerent, qui ab se omnia iure potius & æquitate, quam precibus aut gratia vellent impetrari, tum ne parum confidere causæ optimæ atque æquissimæ viderentur, finem se facere dicendi. Sive autem illi statuerent sibi eos conservandos, quos & causæ æquitas, & gentium ius tueatur, quo quidem hominibus permissum sit, ut inferentem vim vi prohibeant, sive animadvertendum in eos gravius, qui minime meriti sint: se operam daturos ut neque communi tuenda salute, neque fide declaranda sua, aut constantia Volaterranis, aut fiducia animi videatur ullo suo tempore defuisse. Legatis, cum hæc dixissent, excedere extemplo iussis, cum multi insolentius locutos eos ac ferocius accusarent, quam causæ ratio aut temporis postularet: rogari deinde sententiæ sunt cœptæ. Ac cum omnes fere gravius in illos esse animadvertendum censerent: unus Thomas Soderinus, gravi illos quidem & severa obiurgatione castigandos, sed & conservandos tamen & in fidem rursus reci-

cipiendos censebat: cum satis apparere diceret, nullam aliam ob causam plectendos Volaterranos videri, quam quod constantiores in dignitate vindicanda patriæ, ius suum armis potius quam magistratus auctoritate, quo erat confugiendum iniuria affectis, persequuti essent. Minime vero ea sibi tempora Reipub. videri, ut non aliquid potius civitati de suo iure decedendum, quam summo iure & per ultimi supplicii metum experiundum cum civitatibus putaret. Habere socios Rempub. in quorum aliis voluntas & studium, cum cetera prolixa essent, in aliis & firmior fides & vires simul maiores desiderarentur. Nam de Pontifice & Ferdinando, qui quidem dubium relinquerent, utrum odium maius in Rempub. an vires iactarent, rem ita per se loqui ut apud prudentes homines plura dici supervacaneum videri posset. Vt enim alia omitterentur, cum Pontificis imperium Reipub. finibus definiretur: potentem hostem & præter summam auctoritatem, quam illi tanti muneris dignitas conciliaret, audacia atque animi impotentia formidabilem, omni spe destitui oportere, per civitatum defectionem quicquam in Repub. movendi. Longe ab illo secus Laurentius censebat: ut multi credebant, non Thomæ adversandi causa, cui magno devinctus beneficio ob summam virtutis opinionem merito plurimum tribuebat, quam prudentiam & virtutem declarandi suam: nunquam fore arbitratus, ut suum ius in civitate & principem locum obtineret, nisi aliquando ostenderet, liberam se & nulli emancipatam potestatem imperiumque in Repub. administrare. Eam autem illius sententiæ summam fuisse ferunt. Cum ea esset oratio Volaterranorum, ut non facti confessione animos commoveret, quæ veniæ facilitatem sæpe in barbaro hoste clementiamque invenisset: sed testificatione summæ audaciæ contumaciam hominum atque arrogantiam declararet: facile iam ab omnibus posse intelligi, quid de his statui in præsentia ac decerni oporteret. Si ita cum iis molliter indulgenterque agendo, æquo animo patiantur eam viam

atque

atque aditum ad audaciam muniri, ut ubi velint audeant iudicatas res rescindere, & in summa legum, magistratuumque contemptione, tueri iniuriam armis, cædem hominum facere, ignes tectis subiicere & (quod extremæ dementiæ atque furoris sit) quo se licentius in scelere iactent, ut publica sibi auctoritate liceat abuti, postulare: brevi civitatem non ius & maiestatem imperii modo, sed libertatem etiam amissuram. Satius fuisse, cum utrumvis liceret, tacite scelus hominum & dissimulanter ferre, quam ubi illi ipsi, qui scelus admisissent, audacia atque impudentia provecti illud minime dissimularent, non vim & severitatem in illo vindicando adhibere. In altero enim tarditatis atque inertiæ fuisse opinionem subeundam, minus illam quidem periculosam Reipub. futuram, quando in eos magistratus, ad quos ea cognitio pertineret, eius rei culpa omnis posset transferri: in altero mollitiæ animi & dissolutionis, quæ in contemptionem apud omnes civitatem adducat, Reipub. eandem longe perniciosissimam, cum una maxime summi imperii ius in liberis civitatibus labefactet plane atque evertat. Itaque cum in scelere adeo gravi & nefario, in quo suscipiendo nullum sibi modum Volaterrani statuerint, minime dissolutio & remissio animi usui sit: ne eadem improborum hominum insolentia atque audacia foveatur, magnopere, quandiu liceat, cavendum providendumque esse. Vt enim studiosa civitas maxime Reipub. sit, ut fidelis, ut præclare merita, in deprecando supplicio id valere aliquid debere; in scelere tuendo, obesse etiam, ne abuti indulgentia ignoscentis videatur ad scelus atque audaciam tegendam. Nam & bene de Repub. merentes virtuti debita præmia, & constituta in improbos homines supplicia, ubi iidem ab instituto discedant, quod videatur esse æquissimum, manere. Nunc vero esse eandem hanc civitatem, quæ patrum memoria per summam iniuriam Reipub. magistratu e sella, in qua ius dicebat, detracto, deturbato e prætoria domo, sceleratissime interfecto, usque

eo animos sustulerit, ut nullius magis præsidiis quam suæ audaciæ, atque amentiæ subnixa, a Repub. adverso maxime illius tempore defecerit, sua libertate seditioso homini & egenti turpissime addicta. Quæ cum ita sint, videri antea Volaterranorum ferociam armis domandam: tum quibus legibus magis eorum scelus, quam certorum hominum lenitas requirat, parum illa quidem opportuna furori atque amentiæ hominum coercendæ, eosdem recipiendos in fidem: quo aliis terrori sint, quos in eandem amentiam superbia atque animi impotentia impellat. Ergo iis ita responderi placere: quando per Volaterranos factum esset, ut minus iis conditionibus sibi standum Florentini censerent, quibus recepti olim in fidem essent: nisi penitus se suaque omnia magistratus arbitrio permitterent, operam illos daturos, ut brevi tandem iis ostenderent, quanto maior animi vis & robur in æquitate & iure tuendo armis, quam in sceleris impunitate defendenda pertinacia inesset. Cum omnes fere damnata Thomæ cunctatione in hanc sententiam pedibus issent: tristi responso accepto, sed minime tamen præter suorum expectationem, mœsti legati Volaterras reverterunt. Cum varie hinc rerum omnium desperatio spe auxilii destitutos ad tutiora consilia, hinc dolor, iracundia, recentis iniuriæ memoria, a pacis consiliis aversos ad bellum & ad arma incitaret: una tamen omnium sententia vincebat, cum servitutis ingens metus civitati in præsentia obiiceretur: graviorem illam omnibus malis liberis populis, tanquam pestem quandam imminentem omnibus longe funestissimum, avertendam omni ratione depellendamque esse. Commemorabantur simul, quæ avare unquam aut crudeliter Florentini in civitatem fecissent, cum facile esset veterum iniuriarum memoriam novo tanto accepto vulnere refricare, magna quidem eorum gravique invidia. Esse eosdem homines crudelissimos, qui prodita olim fide, ac iure gentium violato, in nobilissima civitate, fama vetustatis clarissima, quam missi olim ex Principe gen-

gentium omnium Populo homines incoluissent: vocati ad tollendas civiles discordias per maximi beneficii & meriti occasionem dominationem constituissent longe importunissimam. Quod quidem scelus tantum, tanquam vererentur ne parum verisimile posteris pro ingenio hominum videretur, nisi illud maius accessione novi criminis fecissent: ut cum iniuriæ magnitudine perfidia æquaretur, novo quasi adiecto corollario comprobasse. Nam cum servitutem indignissimam temporibus magis servientes suis, quam sua sponte diu perpessi essent: tributis gravissimis impositis civitati, legatos qui publicum incommodum deprecarentur ad se missos, homines sui ordinis honestissimos barbara crudelitate, & ad eum diem inaudita Italiæ populis, comprehensos, vinctos, in carcerem coniectos non prius dimisisse, quam iugo rursus acerbissimæ servitutis accepto, urbem libidini & crudelitati insolentium dominorum tradidissent. Nunc vero veluti non satis adhuc poenarum sit persolutum: iniquissimo antea iudicio circumventos, magna sui iuris a civitate iactura facta, ut constricti rursus arbitrio eorum dedantur, a quibus nullo suo merito tanta sint affecti iniuria, postulari: ut nullo supplicio expleri posse occupatis animis immani ac barbara feritate videantur. His magna cum Florentinorum invidia commemorandis, quibus difficultates omnes vincerentur, quæ ad arma spectantibus essent futura impedimento, Volaterrani magno consensu tuendam armis civitatis dignitatem, quam iure non licuisset, atque omnia præparanda quæ ad bellum necessaria essent, censuerunt. Hinc frustra tentatis Principum animis, cum illi incertæ & dubiæ spei, otii & pacis securitatem præferrent: ne quando ubi diutius cunctando tererent tempus, imparati opprimerentur, oppidum atque arcem munire, commeatus omnis generis comportare, milites mercede conducere, quæque ad urbem defendendam, aut ad diuturnam obsidionem tolerandam opportuna iudicarent, summa diligentia vigilantiaque comparare instituunt. Florentini interea magno

pedi-

peditum, atque equitum numero coacto, Federicum Feltrium Vrbinatium Principem, Reipub. copiarum Ducem, ne spatium ad se colligendos Volaterranis darent, agrum populari, ac totis viribus oppugnare urbem primo quoque tempore iusserunt. Ita ille infesto exercitu ab urbe profectus, ubi ad Volaterranorum fines pervenit, late agros populatus, cuncta incendiis, direptionibus, aliisque belli cladibus complendo, omnia quæ in eorum ditione erant, nemine obsistente, in deditionem accepit. Hinc propius motis castris, ac magna tormentorum vi adducta, oppugnare urbem instituit, aditu omni, sive egredi quis sive ingredi vellet, intercluso. Est quidem ea loci natura, ut posita urbs edito & prærupto loco, ab ea parte modo qua est situm Alexandri Fanum, quod incolæ admodum religiose colunt, adiri possit. Qua parte ne Florentinis impune adoriri urbem liceret, iam Volaterrani delectorum militum ad mille numero, qui loco præsidio essent, collocaverant: minime ignari, hostes loci natura prohibitos, ea quod non esset oppidum difficile accessu, oppugnationem tentaturos. Interea cum frustra externa auxilia expectando, impares se fore ad urbem defendendam intelligerent: milites, qui multo numero inferiores, loco excesserant, in urbem recipiunt, ut iis propugnatoribus ad vim hostium arcendam uterentur. Sed Federicus neque tentata oppugnatione, quam fore difficillimam non ignorabat: obsidione cogere Volaterranos ad deditionem sperabat: quod angustiis temporis & celeritate sui adventus exclusos commeatuum non magnam vim in urbem advexisse cognoverat. Itaque hinc foris hostibus agris vastandis, hinc domi (ut in efferatis animis adversa fortuna misericordiam, in contemptionem vertente, præsidiariis militibus omni contumeliæ genere sæviendo) magnitudine malorum victi, de deditione consilia agitare cœperunt: nullam recusaturi pacis conditionem, quam victor hostis attulisset. Eo consilio probato, necessario iis quibus in magna rerum omnium desperatione

ne plane suis viribus esset diffidendum: misso caduceatore, qui Reipub. legatis se suaque omnia dederent, exercitum sub signis, cum fidem accepissent nihil se hostile passuros, in oppidum introduxerunt. Quod tamen fœde direptum miserabiliterque est: victa legatorum auctoritate, ac maiestate imperii, militum avaritia & crudelitate. Cum enim Federicus medius inter legatos venisset in forum, atque urbis magistratum (Priores illi vocant) iussisset e domo prætoria excedere: unus ex his cum casu in militum cohortem incidisset, nihil præsidii in avaro milite & insolenti victoria inveniens, spoliatur, vix assequutus patientia sua magis quam moderatione victoris, ut manus a violando corpore abstineret. Hinc tanquam omnibus datum pariter signum esset ad prædandum: contempto Federici imperio, æque & privatorum ædes & urbis templa omnia, cum nihil avaritiæ militum clausum, nihil satis religione munitum adversus vim fuisset, diripuerunt: nulla neque ordinis, neque sexus, neque ætatis ratione habita ab iis, quibus cupiditas atque avaritia delectum ac discrimen omne sustulisset. Nam (quod sceleratius est, atque minime tamen ab eius temporis militia alienum) ab iis ipsis Volaterrani tantam cladem magna ex parte acceperunt, quorum præsidio usuri ad propulsandas iniurias hostium fuerant. Vt enim magis locorum periti, cum locupletiorum domos notatas ad prædam & ad direptionem haberent, immisti militum prædantium turbæ, omni exemplo crudelitatis & barbariæ edito, nobilissimis matronis, ac sacris virginibus violatis, participes se hostium victoriæ, quam sua ignavia atque inertia illis faciliorem fecissent, victi præstiterunt. Cum nobilissima Italiæ urbe, fato quodam eius adverso urgente, pene excisa, nuntii Florentiam missi essent, qui læta & secunda omnia evenisse significarent: in summa omnium lætitia Laurentii unius prudentiam singularem & virtutem vulgo homines suspiciebant ac ferebant in cœlum laudibus: qui veluti divinaret rem ita futuram, auctor

ctor salutaris sententiæ extitisset, & quam fortuna adeo læto & prospero eventu, tanquam illustri testimonio comprobasset. Ac cum quidam ex illius amicis exprobrandi causa Soderinum rogasset, num illum capta iam urbe ac domita ferocia Volaterranorum suscepti consilii pœniteret: ut inquit, lætaturum se fuisse, cum illi sua sponte se dedidissent, ubi conservati & recepti in fidem essent, quo illi beneficio tanto Reipub. devincti, fideles ei in posterum videri possent futuri: ita quod recepta urbs tanta cum hominum clade, utinam non pari exercitus Imperatorisque infamia fuisset, non magis se eorum causa, quam Reip. cui maxime deberet velle consultum, dolere. Nam illud semper in posterum verendum, ne Volaterrani, quos non tam vis & arma inimicorum, quam dolor atque iracundia vicisset, observato Reipub. tempore, magno aliquando cum fœnore acceptam essent cladem reddituri. Quod cum ita esset, non videri sibi receptam potius quam amissam eam urbem, quæ ut tradita a volentibus magno usui videretur Reip. futura, ita dedita ab invitis & coactis armis, in adversis timoris plurimum, & sumptus & damni in secundis importaret. Vbi enim esset inimicus conservatus, nisi is incolumis atque integer penitus ab omni iniuria maneret, vitæ beneficio illum non ad referendam gratiam, sed ad ulciscendam iniuriam excitari: ut qui plane inimico non ignosceret, id illi cogitandum esset, non benevolentiam comparari beneficii memoria, quæ nulla in eo relinqueretur, in quo non penitus iniuria omnis esset obliterata, sed maleficii recordatione, quæ hæreret penitus, atque insideret animo, odium ali. Itaque illud esse verissimum, quod semper prudentes homines statuissent: inter summum beneficium & summam iniuriam viam mediam nullam esse: & inimicos semper prorsus aut perdendos aut conservandos. In altero enim spem reconciliati animi, in altero metum nullum, sublato inimico, inesse, qui animum solicitum haberet. Cum autem præstare utrunque homini liceret:

quan-

quando ea securitas, quæ cum laude coniungeretur, esse propria hominis; quæ a crudelitate & scelere peteretur, non hominis esse sed ferarum videretur: quid virum prudentem agere & bonum eundem deceret, minime quidem ignorari. Invenio, apud quosdam, Volaterras magno belli apparatu oppugnatas: cum se acerrime oppidani defenderent, vi captas a Federico & quod superbe imperata facere recusassent, dato signo, direptas fœde ac crudeliter fuisse. Magnam quidem illum ex ea expeditione retulisse laudem, scriptores eorum temporum affirmant, tribuentes gratiæ (ut apparet) quod minus dare veræ virtuti possent. Eodem anno orta de finibus controversia inter Foianenses & Lucianenses, quorum hi Senensibus, illi Florentinis parebant, cum mutuæ cædes factæ rem trahere ad bellum viderentur, post longam disceptationem sublata est. Datus iis arbiter Iacobus Cardinalis Ticinensis, ita rem transegit, ut voluerit videri, fere in eo vertisse Etruriæ salutem. Iam enim Senenses & Florentinos, cum non posse facile inter eos convenire animadverterent, tanquam ea controversia minui ius civitatis existimarent, fuisse plane ad arma venturos. Is mediocri fortuna Lucæ ortus, cum in familiaritatem Aeneæ Sylvii Cardinalis se insinuasset, ob egregiam virtutem atque animi indolem, illi magnopere probatus, morum elegantia & studia optimarum artium accedente, dignus etiam habitus est, qui ab eodem Pontifice creato in Cardinalium collegium, Ticinensium Pontificatum adeptus, cooptaretur: quo in ordine multos postea annos, & abstinenter & magna cum laude vixit. Extat epistolarum volumen, quas ille aut suo, aut Pontificum nomine, ad eius ætatis Principes atque ad amicos scripsit, qui clari virtute, aut nobilitate haberentur, quibus tanquam annalibus, eorum temporum memoria continetur. Dum ea a Florentinis geruntur, Tifernum in Vmbria, cum eius provinciæ civitates omnes, principio a Spoletinis facto, eodem consensu defecissent, summa vi oppugnatum Machiavellius

ait, Nicolao Vitellio impigro homine, & magnæ ac ſpe-
ctatæ virtutis, civitatem adverſus Pontificios defendente.
Quod tamen oppidum biennio poſt receptum auctores
certi affirmant, qui rei gerendæ ipſi interfuerunt. Extat
enim Iacobi Minutoli Lucenſis nobilis atque eruditi ho-
minis epiſtola ad Iacobum Cardinalem Ticinenſem, cuius
ſæpe antea meminimus, qui præmiſſum ſe ait ad Tifer-
natium animos tentandos magnopere a Pontifice averſos,
cum Federicus copias in eorum fines adduxiſſet, qui af-
finitate cum Xyſto per eos dies coniunctus, belli ſum-
mam rerumque omnium adminiſtrabat. Scripſit autem ex
caſtris Cal. Septemb. anno eius ſæculi LXXIIII. cum ca-
ptas Volaterras conſtet Federico eodem Florentini exer-
citus ductore, anno LXXII. ante diem XVII. Cal. Au-
guſtas, quo die ſcriptæ a Philelpho litteræ ad Federicum
leguntur, quibus de expugnatione Volaterrarum agit:
quam illi rem magno honori fuiſſe apud Principes Italiæ
contendit. Sed eodem anno adverſus Tifernates ſuſceptam
expeditionem idem Ticinenſis præterea tradit: id quod
colligitur ex quibusdam illius epiſtolis, quæ tanquam
commentarii earum rerum, quæ per ea tempora in Euro-
pa gerebantur, & accurate & luculenter ſcriptæ ad mul-
tos ſuperſunt: ut non mihi magis Machiavellii fidem ſu-
ſpectam hominis ingenium, quam incuria faciat, quæ in
eo non ferenda fuiſſe animadvertitur. Deditam porro ur-
bem Pontifici ſcribit, per interpoſitam Ferdinandi Regis
& Galeatii auctoritatem, cum Florentini accederent, a
Vitellio (ut veriſimile eſt) appellati, quod minus iis
æquis Pontifex uteretur. Nihil autem ait ea deditione il-
li turpius potuiſſe accidere. Acceptas non datas victo a
Pontifice leges. Factam poteſtatem eius Legato veniendi
in oppidum, ſed datis a Vitellio cuſtodibus, qui illius
ingreſſum pariter egreſſumque obſervarent. Admiſſos pe-
dites circiter CC. atque eius arbitratu per civium domos
diſpoſitos, quorum illi eſſet fides probata: ut magis ob-
ſidum loco, quam ut præſidii cauſa, miſſi videri poſſent.
Vbi

Vbi in Legati conſpectum veniſſet, non ut victum deceret, ſuppliciter ac demiſſe, ſed tanquam pacis leges ipſe eſſet dicturus, oris contumacia, vultu, oratione, quæ victoris inſolentiam præ ſe ferrent, ſuperbe & arroganter locutum. De exulibus conveniſſe, ut ex illius præſcripto, & quibus modo ipſe permitteret, reducerentur: ipſe pactus incolumitatem Tiferni privatus ageret, ſed id nomine modo, cum nemo dubitaret, quin ſemper in illius poteſtate civitas eſſet futura. Iam idem alio loco, Senæ, ait, conventum ſe a Laurentio Medice, cum eſſet exceptus honorifice a civitate, ac frequenti principum occurſatione, multis aliis de rebus gravioribus ſecum egiſſe: libere autem caſtigatum a ſe, tum quod paſſus eſſet per Federicum magis quam per Florentinos de compoſitione agi, tum vero quod admiſiſſet, pertinacius cauſa Vitellii tuenda, ut minus Pontifici liceret, quod haud quaquam illum præteriret, cum ſuperbo & contumaci hoſte ex ſua dignitate de re tanta tranſigere. Quoniam enim magna cum Laurentio amicitia Vitellio intercedebat, & pecunia illi a civitate ſuppeditari, & commeatus clam ac ſubſidia ſummitti credebantur: iniquo animo id Pontifice ferente, qui aliis etiam de cauſis, quas ſuperius commemoravimus, iam a Laurentio alienatus, hanc inſuper ſibi illatam ab eo iniuriam querebatur. Atqui utcunque Nicolaus a Florentinis & a Laurentio adiutus, Pontificis vim atque arma ſuſtinuerit: is rerum exitus (quod convenit inter omnes) conſecutus eſt, ut æquioribus ille quidem conditionibus, quam Xyſtus voluiſſet, ſed tamen illi urbe cedere ſit coactus. Idem poſtea receptus ſumma populi voluntate, cum magna inimicorum edita cæde, atque arce diruta, quo minus iis uſui eſſet, domeſticas opes & potentiam ſtabiliſſet: domi foriſque magna gloria parta, quatuor liberos mortuus reliquit, æque omnes in primis ſuæ ætatis militiæ gloria claros. Horum Ioannes natu maximus, Innocentio Pontifice Maximo, ad Auximum Piceni urbem, quæ per ea tempora deſciverat, ictu maio-

ris tormenti, in expugnatione urbis interiit. Nam Camillus cum magnis gerendis rebus perfecisset, ut cum omnibus eius tempestatis militiæ gloria esset æquandus, in Apulia dum a Gallis Circellum oppidum oppugnatur, murum incautius subiens, immanis magnitudinis lapide a propugnatoribus iacto, interficitur: cum idem paucis antea diebus equitum præfectus, invictas Germanorum cohortes disiectas, magna sua cum gloria ad Luceriam profligasset. Huius fuisse inventum dicitur, ut milites ex equis minoribus tormentis in hostem uterentur: quo quidem instituto hoc tempore utuntur ex ultima Germania equites, quos atratos populares vocant, ita a prima adolescentia huic generi pugnandi assueti, ut quina sæpe senave suspensa ex ephippiis gerant, quo pugnantibus præsto sint, breviore atque ob idipsum commodiore forma excogitata. At Paulus cum laudis fraternæ æmulus, magnas res Gallico bello adversus Pisanos gessisset, a Florentinis, quorum copiis præerat, proditionis insimulatus capite plectitur. Neque mitius cum Vitellotio fortuna egit, a Cæsare Borgia Alexandri Pontificis filio, cum ei spes veniæ esset & reditionis in gratiam ostentata, dolo Sennogalliæ circumvento atque interfecto. Fertur Vitellotius tanta opinione virtutis rudimentum adolescentiæ posuisse, ut non Italiæ Principibus solum, sed externis etiam Regibus formidabilis, quam se cumque in partem vertisset, aut perniciem secum aut salutem videretur allaturus. Ita facile illo sublato, ac simul fratre urbe pulso Tifernatium Pontifice, qui erat alia matre natus, Tifernum Alexander in deditionem redegit. Agitanti Xysto nova adversus Florentinos consilia, Petri Cardinalis morte, magna est spes adempta ea quemadmodum animo destinaverat, exequendi. Etsi non est consilium, cum Florentinorum res gestas explicandas susceperim, in iis, quæ proprie ad eam scriptionem non pertinent, morari: visum tamen est non alienum esse a scribendi munere, ut parumper ab instituta narratione digressus, de huius homi-

nis

nis moribus, ac vitæ rationibus, cum in eo insigne suæ temeritatis documentum fortuna constituerit, paucis agam. Is enim, ut diximus, humili loco & obscuro natus, atque a puero ascitus in Franciscanorum familiam: ubi tanquam ex quibusdam vitæ angustiis per Xysti Pontificatum, non patris solum (ut ferebatur) sed patris etiam indulgentissimi, ad tantam dignitatem evasit: brevi declaravit, quanquam ita sibi fortuna indulsisset, multo plura tamen, quam quæ illi referret accepta, suæ industriæ atque ingenio deberi. Erat in eo animi elatio, quæ supra etiam fortunæ vires, cum tantum illi largita esset, se extolleret: calliditas & perspicacia tanta, ut nemo, etiam omni ætate magnis tractandis gerendisque rebus acta, plura aut provideret animo, aut præstaret, ubi provisa perspectaque haberet. Id vero, quod dignum admiratione videbatur, nullæ magno homine dignæ artes, nulla liberalis educatio, aut disciplina efficiebat: cum is in sordidissimo vitæ genere a pueritia versatus, ac longe positus ab hominum luce, neque rerum usum, neque exercitationem, repente evectus ad tantum fortunæ fastigium, attulisset. Idem cum omnes artes mirifice calleret, quibus Regum animi & summorum hominum conciliantur: æque semper & ab aliorum insidiis tutus, & ad fallendos omnes dolo, fallacia, artificio, ut si quis alius unquam, paratus habebatur. Nam in quotidiano victu, ut facile appareret ingenii hoc magis, quam fortunæ esse, splendor regius & luxus. Argenti copia & vis ut non ad usum modo, cum in eo superiorum omnium magnificentiam superaret, sed ad ostentationem etiam, fide omnium maior esset. Ad corporis ministerium, nobiles pueri & forma excellenti, quam cultus mollissimus, & curatio corporis eximia augeret. Omnium voluptatum artifices, quæ movere modo sensum, atque lenocinari animo & blandiri possent. Scurræ, mimi, saltatores, comœdiarum & tragœdiarum actores, ludii, qui in omnium fastidio & satietate, nunquam animum explerent. Iam illa maiora, &

quæ

quæ non tam ullius exemplo quæſita, quam ab ingenio hauſta, ſuperbia, contemptio omnium, arrogantia, ambitio, cupiditas, in homine orto etiam regio genere non ferenda. Regnandi immanis cupiditas, quam ſpes non inanis præſertim foveret, ut nullus modus ratiove ſtatueretur. Hinc celebratiſſimum fama omnium convivium, in quo quidem numum aureorum XX. millia, locupletis hominis cenſum, conſumpta eſſe dicuntur: quo Aeſopi tragœdi profuſiſſimas cœnas Chriſtianæ ſanctimoniæ & religionis moderator, longe etiam anteiret. Quanquam ne admiratione hominum maior res videretur, ambitioni id tribui mallebat, cuius eosdem fines ſibi, qui immenſi erant, & ſumptus præfiniſſet. Excepit eo convivio Herculem Ateſtinum Ferrarienſium Principem, & Helionoram Ferdinandi Regis filiam, quæ per eos dies illi nupſerat. Erat autem magna illius ſpes per adeo præpoſteram rationem, fore ut eius ſibi voluntate & ſtudio conciliata, reliqua ſibi facillima eſſent ad ea quæ conſtituerat perficienda: quæ maiora quidem aliorum ſpe ſuam minime æquabant: tanta aut fiducia ſui, aut fortunæ ſubnixus ferebatur. Nam fama iam conſtans ac minime obſcura emanaverat, vivente adhuc Xyſto, qui in omnibus illi indulgendo, nihil quod conceptum animo haberet, non eius ſpe minus effeciſſet, ad Pontificatum ambitioſiſſime aſpirare: quem minime dubitabat, ubi ſe eo Xyſtus abdicaſſet (uſque eo alter temeritatis, impudentiæ alter progrediebatur) non etiam Principum voluntate (quod plurimum referre arbitrabatur) ſuſcepturum ſe adminiſtraturumque eſſe. Quin etiam cum legationem ad Venetos & Galeatium poſtulaſſet, id vulgo homines ſuſpicabantur, ambitioſum iuvenem per cauſam aliud agendi occaſionem ad prenſandum, tanto morbo laborantem ad inſaniam quæſiſſe. Vt enim tantam dignitatem ambienti ex ſententia cetera evenirent: non ignorabat, haud ſatis ea adiumento ſibi futura, niſi Principum ſecunda voluntate, Italiæ in primis, uteretur. Hac ille functus legatione Romæ moritur,

tur, ut multi crediderunt, veneno sublatus: frustra quidem ad bellum Florentinis inferendum, Galeatio & Venetis solicitatis, cuius rei causa (id quod magis verisimile videtur) eam legationem susceperat. De huius iuvenis luxuria, intemperantia, immanibus ac profusis sumptibus, si cui libet plura cognoscere, extant Ticinensis epistolæ, quibus luculento testimonio, illius mores, instituta, cupiditatem, ambitionem execratur. Huius morte tametsi spe magna Pontifex destitutus erat, quæ constituerat ex sententia agendi, lentius aliquanto, sed nihilo tamen cupidius, consilia de Florentino bello agitare cœpit. Quo illius animo plane Florentinis detecto, cum Venetis & Galeatio fœdus renovarunt: ceteris Italiæ Principibus iisdem fœderis legibus coeundi potestate facta. Hanc eorum conspirationem Pontifex veritus cum Ferdinando & ipse novum iniit fœdus, in quo diserte cavebatur, ut eosdem amicos atque hostes uterque haberet. Atque quo pertinacius susceptas partes tuerentur, Venetis pariter & Florentinis, novæ illatæ iniuriæ efficiebant. Nam Veneti cum in eorum tutela Cyprus Insula iam a morte Iacobi Regis fuisset: gravem sibi factam a Ferdinando iniuriam querebantur: cum ille Cyprio Regno imminens, per certos homines Reginæ viduæ animum tentasset ut Federico filio nuberet, minime ignarus ubi illam in sententiam adduxisset, formidabilem se potentiam per eius Regni adeptionem adversus alios Principes Italiæ, atque adeo adversus Venetorum Rempub. iactaturum. Erat Regina ex Cornelia gente Venetiis orta, & nobilitate & divitiis inter principes civitatis familias clara. Sed ita ea tamen Regi nupserat, ut tametsi una ex multis delecta esset, quæ iudicio amplissimi ordinis excelleret: per unius ille affinitatem, institutam sibi cum civitate necessitudinem censeret. Quod cum nemini obscurum esset, Senatus in eo sibi laborandum existimabat, ne Regina decedente sine liberis, interversum a Ferdinando Regnum, Reipub., cuius iure hereditario esset, eripere-

peretur, fallacis ingenii homine & callido, atque ob nimiam dominandi cupiditatem, merito liberis populis suspecto. Nam a Florentinis Federicum Vrbinatium Principem averterat, cuius summa virtus tum bellicis rebus in Italia habebatur: cum illum & multis aliis pollicitationibus, & spe liberalioris stipendii solicitatum Neapolim evocasset. Quo ille profectus accepta a Pontifice fide nihil hostile passurum a Rege crudelissimo, & cui clarorum hominum vita venalis esset, cum aliis affectus honoribus tum Regii & Pontificii exercitus Imperator appellatus dimittitur. Id quidem magna Pontificis & Ferdinandi invidia, Federici non levi infamia, ac pari Florentinorum offensione accidisse ferunt: qui magnam spem salutis & dignitatis publicæ tuendæ, in eius hominis virtute & fide collocassent. At Xystus cum omnino Florentinis bellum inferre statuisset, & Flaminiæ Regulos omnes & Etruriæ civitates non desistebat per certos homines solicitare, quarum ditionem Florentini finibus imperii attingerent. Quæ Pontificis consilia cum minime essent Florentiæ occulta: ne quando civitas improviso bello opprimeretur, hostibus in omnem occasionem intentis ut incautos atque imparatos adorirentur: pari industria & celeritate, quæ ad gerendum bellum opportuna necessariaque existimarent, comparare instituunt: cumque sua sponte se Federicus exauctorasset, Rubertum Malatestam Ariminensium Regulum copiis Reipub. præficiunt: simul cum Perusinis & Manfredis, qui Faventiam in Flaminia obtinebant, fœdus ineunt, veriti (ut videtur) ne quando hostes transitum liberum nacti, ab ea parte in Reipub. fines, quod magno eum detrimento civitatis futurum intelligebant, invaderent. In tanto animorum ardore cum quidem ut in apertum bellum erumperet, occasio modo quæreretur: quo magis necessaria Regis & Pontificis arma a Florentinis Principes alienarent: belli causæ ut satis in speciem probabiles, ita non minus etiam verisimiles in medium afferebantur. Querebatur Pontifex, per

trium

trium præpotentium populorum coitionem, Italiam tot iam annos bellorum perpetuis cladibus iactatam in certam perniciem adduci. Minime vero esse dubium, quin consulto ab iis captata occasio esset, dum in magno otio vacui metu homines curaque languerent, per summam iniuriam & vim imbecillioribus illatis armis, ereptas civitates occupandi. Hæc quidem ferebatur Pontifici causa fœderis cum Rege initi fuisse, speciosa magis quam probabilis iis, qui propius rem intuerentur. Re vera illi erat Florentinorum potentia formidabilis, qui gravissimis de causis ab illo alienati, videbantur sociis Venetis adiunctis, Hieronymo Riario exitium moliri. Nondum enim ille satis opibus firmatis, omnia, etiam si nullus obiectus externus metus esset, ut in novo principatu & per vim prope parto, verebatur. Cum ea Florentini non ignorarent, satisque intelligerent, ubi amicitiam Venetis renuntiassent, destitutam magno præsidio Rempub. Pontificem ac Regem inimicum invasurum: quanquam multitudinis animi, ut id agerent, nulla non ratione & consilio tentabantur, in eorum societate & amicitia manebant. Atque cum iam alterum annum nihil agendo absumpsissent: novus tumultus repente in Etruria excitatus, magnum iis momentum ad res gerendas attulit: quod quidem illi neglexerunt, cum magis suæ fidei sibi habendam rationem, quam securitatis atque otii arbitrarentur. Carolus Montonius erat Bratii filius, eius qui a Iacobo Caudola & Francisco Sfortia copiarum Pontificiarum Ducibus, magnis rebus gestis interfectus in Marsis fuerat. Huius Oddum fratrem Florentini exercitus Ducem, cum adversus Guidantonium Manfredium Faventiæ Regulum copias duceret, Anemonis fluvii accolæ, montani homines & feri, Apennini angustiis inclusum interfecerant: magnæ spei adolescentem, & quo de medio sublato, omnem familiæ spem, quæ nulla quidem aut perexigua in Carolo fratre puero admodum supererat, penitus extinctam, appareret. At Carolus cum iam adolevisset, magna sui expe-

ctatione concitata, fore ut brevi paternam gloriam æquaret: a Venetis honesto in primis stipendio inter ceteros copiarum Duces, qui Senatui militabant, ascitus est: cum optimæ indolis adolescentem, etiam si nullum adhuc suæ virtutis documentum dedisset, memoria patris commendaret, viri fortissimi, ac clarissimi militiæ gloria. Ita cum Venetis aliquandiu secunda hominum fama meruisset: magnam fiduciam & spem concepit, quod summa Perusinorum voluntate, patrem popularem hominem & multitudini gratiosum, principatum in ea civitate obtinuisse non ignorabat, futurum ut per suæ factionis homines, quorum multi adhuc supererant, sibi facultas aliqua ad patrium Principatum repetendum daretur. Ergo cum opportune stipendii tempus confecisset: impetrato a Venetis commeatu, cum valida armatorum manu in Etruriam venit. Et si autem omnia illi facillima ostendi ad rem obtinendam videbantur: tempus (quod caput est in magnis rebus gerendis) alienius aliquanto a suis rebus offendit. Florentini enim, quibus non mala coniectura usus, optatissimam fore eam occasionem arbitrabatur, minime dissimulanter præ se ferebant, ut Perusinis iniuria fieret, quibus cum fœdus & societatem fecissent, se haudquaquam passuros. Atqui ille cum quanquam tanta spe frustratus, animum tamen non abiecisset: maiora etiam quam initio constituerat aggredi ac Senensibus inferre bellum decrevit: ne videretur gerere iniusta arma, ingenti pecunia a civitate postulata, quam patri multis nominibus debitam, sibi diutius deberi iniquum censebat. Ergo illos de improviso adortus, cum agro late vastato, omnia ferro ignique populatus esset, ac magnum in discrimen civitatem adduxisset: ut sunt Senenses acri ingenio & acuti, atque quod permagni refert, multis de causis semper Florentinis infensi: non obscure querebantur: nomine se a Carolo, (non enim eas illius vires esse, ut iis subnixus civitati bellum inferret) re vera a Florentinis peti, quibus auctoribus & belli sumptum subministran-

niſtrantibus, rem ſibi agendam, quam neque privati hominis fortuna, neque vires æquarent, ſuſcepiſſet. Itaque non ea ſolum Romam ad Pontificem, & Neapolim ad Ferdinandum, ſed ad Laurentium Medicem de conſilii ſententia Florentiam perſcripſerunt: hunc maxime precati, ut cum nullo ſuo in Rempub. merito hæc civitati acciderent, ſua & publica magiſtratus auctoritate, deterrendum a tam audaci incœpto hominem, avocandumque curaret. Cum enim nemini poſſet in mentem venire, rem tantam Carolum ſuis modo viribus confiſum, auſurum: ubi hoc ſibi eſſe agendum ſtatueret, magna ſuſpicione ſe atque civitatem adeo liberaturum. Certe ut alia omnia abeſſent: facturum illum quidem id quod maxime ex eius Reipub. dignitate eſſet, ut conſervata eius gratia & auctoritate nobiliſſima Etruriæ urbe, illi Senenſes & ſalutem & fortunas, & patriam acceptam referrent, de quibus per unius hominis ſummam iniuriam & ſcelus, in diſcrimen veniſſent. Viſa Florentinis non iniqua eorum poſtulata eſſe: cum quidem quo magis ab eius ſceleris ſocietate abeſſent, eo diligentius ſibi providendum cenſerent, ne qua huiusmodi ſuſpicio de civitate in hominum animis hæreret; ſatis per ſe veriſimilis futura ob veteres ſimultates quæ cum Senenſibus Reipub. interceſſerant, niſi Carolum ſua auctoritate atque armis adeo, ubi iis pergeret iniuriam facere, coercerent. Itaque tametſi ſua voluntate factum negabant, ut Senenſium civitatem nefario bello ſibi ſuſciperet laceſſendam: quæ res cum ita eſſet, neque præſtandam ſibi alienam culpam, neque magnopere laborandum eſſe affirmabant, quicquid de ea re parum æqui Reipub. homines ſtatuerent: tamen pro ſua fide atque egregia in illam Rempub. voluntate, polliciti ſunt poſthac ſibi curæ fore, ut poſitis armis primo quoque tempore excederet ex Senenſium agro: niſi autem is ab iniuria & maleficio abſtineret, quod per ſuam auctoritatem & gratiam ab eo minus impetraſſent, ut id omnino ſtatueret ſibi eſſe agendum, vi illum atque armis

ſe coacturos ſpondebant. Cum magiſtratui Senenſium nomine gratiæ actæ eſſent: iis dimiſſis, placuit Carolo denuntiari, ut e Senenſium agro copias educeret, & civitati quæ ademiſſet reſtitueret, cum cura conquiſita. Quod ſi quemadmodum inſtituerat, iis iniuriam facere perſeveraret, quando ſemel eſſe e ſua fide iudicaſſent, minime id Florentinos neglecturos. Hac civitatis denuntiatione Carolus territus, qui rem eſſe occaſionis & non moræ arbitraretur: militem inde, parta magna præda, abduxit: cum non magis ſibi iniuriam fieri, quam parum conſuli Florentinæ Reipub. a ſuis affirmaret. Nam ſibi gloriæ fructum uberrimum ereptum & magno homini in primis expetendum, qui inimicam civitatem, & quæ æquo iure diſceptare recuſaſſet, armis coactam, fuiſſet ad officium revocaturus: nobiliſſimæ urbis imperium Florentinæ Reipub. eſſe ademptum: quod ſæpe maiorum memoria magnis inferendis accipiendisque cladibus tentaſſet. Brevi enim illam omni alio præſidio deſtitutam, ac proditam per ſummam ſuorum inertiam: fuiſſe neceſſario in eorum poteſtatem venturam, quibus eſſet uſus ſociis ad bellum. Liberati magno metu Senenſes Florentinorum beneficio, nullam illis maiorem gratiam habuerunt: quoniam eam ſibi ab iis illatam iniuriam exiſtimabant, ut maxime illos ſuſcepti conſilii pœniteret, non æque arbitrati compenſari officio iniuriam & tolli officio iniuriæ memoriam poſſe. Itaque non quoniam victi pudore ſibi a maleficio temperaſſent, quando diffiſi eſſent eius rei invidiam ſe poſſe ſuſtinere, id ſibi beneficii loco eſſe accipiendum: ſed quoniam perfeciſſent inferenda iniuria, ut honeſta eſſet civitati conſilii mutatio, perinde atque rem confeciſſent, eſſe reprehendendos. Hæc quidem ita adverſus Senenſes geſta, magni motus tum in Etruria, tum in Inſubribus ſecuti ſunt, quos quidem inſequenti libro latius perſequemur.

IOAN.

IOAN. MICHAELIS BRVTI FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER SEXTVS.

Cvm ea in Etruria gererentur, Galeatius Maria Sfortia in Insubribus per trium nobilium adolescentium conspirationem interficitur. Qua una ex re (id quod vere dici potest) quæcunque mala, aut nostra, aut patrum memoria in Italia acciderunt, esse profecta maxime dicuntur. Atque quanquam non me præterit, rem ab aliis memoriæ proditam magis perspectam testatamque esse, quam ut nunc explicanda mihi diligentius sit: quoniam tamen serie quadam rerum ea attingit, de quibus scribere instituimus, placuit ordine quemadmodum gesta constitutaque est a principio enarrare. Erat Nicolaus Montanus Bononiensis, vir (ut illis temporibus) non ineruditus, ex eorum genere qui nobiles pueros in litteris instituendos suscipiunt. Huius inter ceteros, erant auditores Mediolani, tres adolescentes eius civitatis cum primis nobiles, Ioannes Andreas Lampognanus, Carolus Vicecomes, & Hieronymus Oleatus, quibus ob egregiam indolem virtutis plurimum omnium indulgebat. Erat hominis ingenium longe acerrimum, & sive hoc a natura haberet, sive studio esset & diligentia consecutus, minime ad hominum vitia, Principum in primis, dissimulanda accommodatum. Hoc quidem ut penitus illius animo insideret, cum Mediolani ageret, Galeatii immanis atque importuna crudelitas & libido efficiebat: quam quidem in summi imperii potestate formidabilem, cum tantæ accederent vires, omnes horrebant. Nulla illi domus quanquam sanctissima & castissima erat clau-

clausa: nemo ab illius crudelitate tutus, per quem minus liberi aditus ad nequitiam patefierent. Idem adeo perdito ingenio, ut cum in omni genere flagitii licentia magis atque impunitate quam peccato offenderet: tanquam impudentia & audacia magna esset voluptatis accessio, non prius sibi facere satis videretur, quam libidinis & nequitiæ suæ monumenta omnibus testata relinqueret. Ita eius iniuria nobiles domus permultæ violatæ, sed quod esset ferendum, ubi id quidem lateret, nullæ non eiusdem prædicatione infames, quo semel libidini aditum animi impotentia, & vis imperii dedisset. Nam cum plurimos quotidie ad cædem denotaret, aut nullis, aut levissimis de causis: veluti in capitis supplicio, parum gravis animadversio constitueretur, mortis genere in eosdem sæviebat: itaque aliquando dicitur, vivos homines in culeum insuendos, atque humandos curasse, qui quantumvis minima in re illius voluptati obstitissent. Sed quod maxime offendebat, & illi exitium maturavit, in nobiles feminas (ut diximus) ubi iis ad satietatem abusus esset, dicax videri & salsus volebat: æque & in admittendo flagitio impudens, & in detegendo petulantia ac linguæ procacitate singulari. Gravi ad hæc omnia laborabat infamia, matrem lectissimam feminam, cum illam auctoritate administrandi imperii privasset, veneno sustulisse. Ex huius impotenti imperio Nicolaus quæsita occasione: adolescentes peracri ingenio, & (quod caput est) gravi iniuria affectos, hinc execrandis sæpe abhominandisque malis, quæ subeunda erant parenti unius imperio: hinc contra commemorandis bonis, quibus nati in liberis civitatibus homines fruerentur, ad rem capessendam eorum spe, atque expectatione dignam, excitabat. Gravem semper unius hominis potentiam videri, etiam cum probitas par & virtus consequeretur (non enim quid deberent modo homines, sed quid possent etiam cogitari oportere) ubi eadem crudelitati adiuncta & sceleri dominaretur, in legum observantia nihil esse præsidii atque adiumenti, in

con-

contemptione fidei, officii, pudoris iacturam, atque cum iis ipsis libertatis sæpe interitum subesse. Ad hæc quæ vera magis quam opportuna essent, exempla eorum colligebat, qui veterum memoria in omni bene instituta Repub. floruissent: quibus cum proposita ad virtutem præmia essent amplissima, satis iam intelligi posset quid ita liberæ civitates plurimos semper, perpaucos quæ unius imperio regerentur, qui virtute, rectis studiis, magnitudine animi, ac rerum gestarum gloria florerent, extulissent. In legibus enim, quæ in Repub. vigerent, virtutem & recte facta gloriam sequi: in hominis improbi dominatione, cum se videri meliorem pateretur neminem (quod malorum institutum est) aut iacere eandem contemptam, aut penitus neglectam interire. Itaque in liberis populis, quoniam virtutis plurimus usus esset, & coli illam studio & labore, & augeri præmio, & gloria foveri consuevisse: in unius Principatu cum neque virtus nequitiam, neque virtutem ferre improbitas posset, minime quenquam mirari debere, si quæ esset vires maiores nacta, illam tolleret, quæ viribus inferior atque imbecillior haberetur. Id nobilissimi tyranni exemplo comprobari, qui Dionis filium viri fortissimi, ac clarissimi sapientiæ studiis, patre pulso in exilium, quo nativa illius virtus ocyus in desidia & languore interiret, vetitum liberalioribus artibus institui, usque eo omni genere nequitiæ & corruptelæ enervasset, ut cum patria liberata, Dion rediisset, filium, quod ferre triste parentis imperium non posset, sibi afferre manus coegerit. Cum igitur pudori & probitati omnia essent clausa, quæ probris, flagitiis, luxuriæ paterent: cumque nullus virtuti locus relinqueretur, ubi viro forti metus, inerti & desidi securitas proposita esset: quid esse cur homines mirarentur, in ea civitate quæ hoc uteretur instituto, religionem ac pietatem nullam coli, officium negligi, legum maiestatem solvi, impune vim afferri ingenuis, matres familias, nobilissimas feminas constuprari, de innocentibus supplicium sumi, lenoni-

nonibus, ficariis, aleatoribus turpiſſimarum voluptatum adminiſtris, debita ſummæ virtuti præmia, honores, magiſtratus, ſacerdotia, dignitates ampliſſimas deferri, omnia quæ libido imperaret, crudelitas, avaritia, nihil pro legum & iudiciorum ſeveritate agi? His adhortationibus victi adoleſcentium animi, atque adeo ut digna res ſumma admiratione videatur, nondum ita aut conſtituta ætate, aut corroborata virtute, ut ſatis apti ad rem tantam diutius diſſimulandam haberentur: fide data atque accepta iurant, ubi primum liceret, patriam ſe a tyranni importuna dominatione liberaturos. Augebat eorum odium ſuis privatim illatæ iniuriæ graviſſimæ & maximæ. Nam Ioannes Andreas querebatur ſacerdotio propinquum a Pontifice auctum, cuius uberrima vectigalia eſſent, nullius precibus, aut gratia aſſequi potuiſſe, ut ſecundum Pontificis decretum illi ſacerdotii poſſeſſionem daret: Olcatus & Vicecomes cum minus munitas domos ab eius libidine habuiſſent, iniquiſſimo animo ferebant (ut ſunt Itali minime omnium apti ad ſuorum flagitia diſſimulanda) in nobiliſſimis familiis tantam maculam & labem, vivo eo qui illam impoſuiſſet, hærere. Hac de re tanta cum illi remotiſſima in ædium parte fere quotidie agerent, propterea quod iam omnibus erat nota eorum familiaritas & conſuetudo, nemo magnopere mirabatur: quavis de re illos potius, quam qua de agebant, hominibus ſuſpicantibus eos conſilia inire: quippe qui ab ætate, quæ facile falleret, non ab ingenio ducerent coniecturam. Tantam autem fuiſſe in his animi præſentiam, eum ardorem & ſtudium ferunt ad patriam liberandam, ut qua vulnus facilius pateret, qua ferrum hæreret altius, quod eſſet commodius gladii genus atque expeditius, explorarent: non de loco & de tempore ſolum ſoliciti, ſed de ictu, ne moram faceret, ubi minus celeriter hominem tolleret. Nanque & illud crebro agebant, ut tectis vagina pugionibus ſe mutuo peterent. Vbi enim ludicrâ exercitatione tantæ agendæ rei aſſueviſſent, animos

mos paratiores arbitrabantur ſe in facinore exequendo allaturos. Nam aut nullam aliam rem præterea, aut hanc unam maxime eſſe ſtatuebant: in qua excogitanda conſilium, aggredienda vis & fortitudo animi, conficienda uſus atque exercitatio requiri diuturna videretur. Quæ quidem cum aliis omnibus in rebus, atque adeo in his quæ ſunt huius generis, plurimum poſſint: in ea ætate, aut nulla, aut perexigua certe & contemnenda videbantur. Hinc de loco ſimul & de tempore cœptum eſt agi. In arce eum aggredi quandoquidem milites, qui in præſidio agebant, erant prius in ſententiam perducendi, quam quidem rem multo omnium ſpe maiorem, haud eſſe tentandam cenſebant, iis autem invitis, reditus ad fugam minus liber patebat: haud ſatis tutum conſilium expeditumque arbitrabantur. In venatione, qua ille & confirmandæ valetudinis cauſa, & quod plurimum ea voluptate tenebatur, crebro uti conſueverat: adverſus inſidias error videbatur præſidio futurus, cum nunquam eodem loco conſiſteret, & venantium more huc atque illuc, qua ferarum veſtigia ducerent, vagaretur. Quanquam ne ſatis libere peti & audacter poſſet, hinc amici interiores, de quorum in ſe fide & voluntate minime dubitabat: hinc fortiſſimorum militum manus, qui eius latera tegebant, obiecta prohibebat. Nam (quod caput erat) nullam tum multitudinem futuram apparebat, quam per tumultum tyranno interfecto, ſpes eſſet ſuos liberatores adverſus vim, ſi qua inferretur, defenſuram. Cum per urbem incederet, caſus ubi ſubſiſteret incertus, eum liberabat a minime dubia & deſtinata vi, & coniuratos eodem quo in venatione errore implicabat. Reliquum erat, ut illum in conviviis adorirentur: quoniam autem magnopere ea in re familiaribus indulgebat, facilem ſe eum ac paratum inſidiantibus obiecturum ſperabant. Id quo minus ex ſententia ſuccederet, obſiſtebat hominum metus, qui ut maxime adoleſcentium conſilium probarent, non erant paſſuri, ut intra domeſticos parietes Princeps interfectus

 ini-

initæ cum his conſpirationis indicium eſſet: cum quidem conſcientia facinoris, quantumvis leviſſima coniectura æque fraudi videretur futura. Nam & illud erat veriſimile, apud familiares & ſtudioſos ſui homines illum convivia inire, quorum dubiæ fidei haud ſatis tutum exiſtimabant, rem tantam committi. Ita quando alia omnia conſilia minus expedita videbantur, conſtituerunt illum in pompa & populi celebritate adoriri: cum enim præter alia multa quæ indigna, & non ferenda quotidie patiebatur, oppreſſa civitas tributis graviſſimis iam diu tot malorum vindicem quæreret, omnino futurum credebant, ut ad tegendos eos, qui communis ſalutis & libertatis auctores, tyrannum tanto ſuo periculo ſuſtuliſſent, ingenti ſtudio conſenſuque accederet. Illud præterea convenit: ſi quis ex coniuratis, aut multitudine a rei atrocitate averſa, aut in omnium trepidatione & tumultu territa, in vincula duceretur: tum ceteri ſibi ferro via patefacta, eum, quando a morte minus liceret, vindicare a carnifice & tortore conarentur. Neque enim dubitabant quin homines crudeliſſimi, quos diu innocentium ſanguine Galeatius ſaginaſſet, per omnia tormenta excruciatum ad ſupplicium raperent. Suſceperat Galeatius, quo tempore ea Mediolani agebantur, bellum adverſus Salaſſios & Taurinos, ceterasque Subalpinas gentes: cauſa autem ea belli ferebatur, quod Philiberti Allobrogum Principis Iſabella mater, cuius auctoritate imperium adminiſtrabatur, prodita a ſuis Carolo Burgundioni, & in Sequanos traducta erat. Qua ex re cum civitates tumultuarentur, atque a Principe deficerent, Galeatius ad ſuam exiſtimationem pertinere exiſtimabat, ut eas armis coactas cogeret Philiberti imperio parere. Nam quo id ſtudioſius ageret, non eum ſolum nova cum Philiberto coniunctio inſtituta, cum illi filiam puero adhuc deſpondiſſet: ſed cura etiam ſuarum rerum permovebat. Erat enim minime dubium, quin Carolus, ut cetera etiam abeſſent, viribus Regni opulentiſſimi ſubnixus, ubi tot civitates ſuo imperio adiunxiſ-
ſet,

ſet, quæ & agrorum ubertate & frequentia populorum eſſent cum nobiliſſimis Italiæ æquandæ, non iam aditum ſibi ad Inſubrum imperium, atque totius Italiæ adeo patefaceret. Nam ut erat hominis ambitio non ferenda, inani oſtentatione verborum crebro illud iactare dicebatur, Mediomatricibus atque Helvetiis, qui medii intercederent, bello ſubactis, unum ſe futurum Principem, qui ab Oceano Britannico ad ſuperum atque inferum mare productis imperii finibus, Chriſtianam Rempub. ab immani Turcarum tyrannide, exercitibus in Græciam & Macedoniam tranſportatis, vindicaret. At Galeatius cum civitatum aliquot, partim vi, partim deditione recepiſſet: milite, quod hiems ſuberat, dimiſſo in hiberna, celebraturus Chriſti natalem diem, qui vitæ illi erat ſupremus futurus, Mediolanum rediit, XII. Cal. Ianuar. qui Xyſti Pontificatus quintus annus fuit. Coniurati interea, qui ſatis ſcirent illum vetere inſtituto, ad Stephani, ubi rei divinæ operam daret, poſtridie mane iturum, opportunam adeſſe occaſionem ad rem agendam arbitrati: intento illum ad omnia alia animo aggredi conſtituerunt: vana ſpe inflati, quæ ſæpe multos fefellit, ubi minus firmo conſilio & certa ratione niteretur: multitudinem rem gerentibus haud defuturam. Atque adeo ubi is dies advenit, cum ſibi eſſe comparandum præſidium adverſus vim omnem ſtatuiſſent (id quod videbatur neceſſario futurum ubi fruſtrati ſua ſpe a multitudine deſtituerentur) familiares armandos & clientes curaverunt: ad avertendos ab omni ſuſpicione animos conſulto diſſipata fama, ſe eo die Ioanni Andreæ affuturos, qui armatorum præſidio inimicis oppoſito, iis invitis aquæductus quoſdam aperire, qui ab his obſtruebantur, & derivare in ſuos agros decreviſſet. Cum igitur illos armatos ſe ad templi fores opperiri iuſſiſſent, quo ſe eſſe venturos per cauſam ſalutandi Principis dixerant: ex amicis alios præterea eodem adducendos, quo firmior manus ad ſubitos caſus eſſet, cenſuerunt. Vbi autem ſe eadem cauſa implicatos ani-

madverterent, futurum ſperabant, veluti in ſubita re, nulla alia obiecta conſilii ratione, qua deprecari imminens periculum liceret, ut ſe armis fortiter tuerentur. His rebus ad hunc modum adminiſtratis, deinceps quæ poſt tyranni cædem agi placeret, conſtituunt. Erat enim eorum conſilium, continuo uti ſtipati armatis & multitudine frequenti eſſent, in certas urbis partes excurrere, ubi (ut credebant) certa oſtentabatur ſpes plebem ad ſeditionem & ad arma excitandi. Hinc validiore iam contracta manu, arcem de improviſo perterritis omnibus cæde tyranni occupare, atque inde excedere iuſſa cum liberis ac ceteris aulæ principibus Galeatii uxore: populum ob annonæ caritatem iis infenſum, ad eorum ſimul diripiendam domum & ad libertatem capeſſendam evocare. Id autem eo magis ſperabant futurum, quo omnibus vehementius perſuaſum erat, non ſolum illis auctoribus ad plebem lacerandam, ſed ad omnia flagitia & ſcelera adminiſtris & tranſactoribus Galeatium uſum. In iis, qui maiore flamma invidiæ flagrabant, Franciſcus Simoneta Calaber, Ioannes Bottus, & Franciſcus Lucanus habebantur: qui cum ſe in Principis interiorem amicitiam malis artibus inſinuaſſent, facile auctoritate & gratia nobiliſſimos homines deiecerant, qui maxime virtutis & probitatis opinione excellebant. Cum his ita comparatis conſtitutiſque rebus ſibi cetera facillima fore pollicerentur: bene mane ad Divi Stephani conveniunt, eo conſilio, ut cum rei divinæ interfuiſſent, Galeatii adventum opperirentur. Multa quidem dicuntur illius cædem portendiſſe, quorum illa maxime illuſtria feruntur. Cum ab exercitu rediens Abiate conſtitiſset: audivit maiorem eius cubiculi partem, quo ad interiora corporis miniſteria utebatur, igni ſubito correptam conflagraſse. Quod quidem quo magis etiam prodigii loco haberetur, eodem tempore viſa crinita ſtella, efficiebat: inveterata iam, memoria veterum, opinione hominibus, nunquam illam conſpici, quin aut magnorum Principum cædem, aut Regnorum

conversionem, aut maiorem aliam cladem portenderet. Certe (ut erat semel captus superstitione animus) nihil propius dicitur fecisse, quam ut susceptum consilium redeundi, Mediolanum abiiceret. Quo tamen cum occulta fati vi, nondum plane solicitudine animi discussa, duceretur: ferunt super equitantis caput, ternos corvos, diri ac tetri ominis avem, extitisse: qui tanquam ferale carmen canentes, leni quidem ac placido volatu eum comitari, atque iter eodem intendere viderentur. Enimvero illud vehementius dicitur hominem perterruisse, cum iussisset eos clamore sublato, ac crebris lapidum ictibus pelli, priore ictu nequicquam petitos, vix altero abigi, iterum repetito clamore potuisse. Iam cum praeclaros cantus artifices conductos e Gallia uberrimis stipendiis haberet: novo more atque instituto iussit illos indui atro vestitu, cum adiecisset in mandatis, ut ubicunque sacra fierent, carmen perpetuo canerent, quod expiandorum manium causa faciendis sacris usurpatur. Ad haec omnia illa dicuntur accidisse, quae omni ratione etiam & consilio contra enitentibus, vim fati inexorabilem esse ostenderent. Cum prima luce experrectus e lecto surrexisset, indutus thoracem, quo uti eo die constituerat, utrum offensus quod minus apte caderet, an (id quod alii tradunt) quod elegantiae & mollitiae studiosus nollet pinguior videri, eundem subito exuit: tanquam hoc illi esse curae videretur, ut se inermem, quo esset magis ad iniuriam expositus, traderet armatis. Iam illud haud minus evidens: cum eo die exire gravaretur, ac iussisset sacerdotem acciri qui illi erat a sacris, quo rem divinam in arce procurante, de more interesset, non esse inventum: cum is arbitratus Principem, secutum veterum morem, ad Stephani iturum, eo cum omni rei divinae apparatu esset profectus. Hinc accitum Novocomensium Pontificem, ac sacra facere iussum, cum necessitatis excusatione usum, minus sibi licere respondisse. Ita eodem fato rapiente invitum & tergiversantem ad interitum, cum parvos liberos complexus

saepe

ſæpe & deoſculatus eſſet, medium inter duos Legatos Ferrarienſis & Mantuani Principis, ad Stephani ædem veniſſe. Coniurati interea, quo ſe magis ab omni ſuſpicione abeſſe demonſtrarent, anni tempore duriſſimo, frigore maxime ſæviente, in æditui cubiculum coierant, ut igni adhibito, corpus curarent. Interea rumor perfertur, Galeatium adventare, turba familiarium (ut fit) qui illius adventum prænuntiarent, per viarum compendia præcurrente. Ergo tres adoleſcentes confirmatis animis, cum illos clientium atque amicorum turba circumſtarent, pugionibus intra veſtem abditis, fores obſederunt. Quorum Ioannes Andreas princeps inferentem ſe Galeatium, cum ille e loco ſuperiore immineret, in iugulo & ſub alvum ſaucium reliquit: Hieronymus eodem tempore & in iugulo pariter & in pectore: Carolus qui propius fores a ſiniſtra conſtiterat, cum ille properaſſet gradum inferre, humerum & tergum momento transfixit. His vulneribus confecto atque adeo, ut prius in terram prolapſus concideret, quam aut eo accurrere aut ſtringere ferrum in armatos poſſet: vix unicum verbum licuit efferre, ſero divinam opem viſo implorare, quam vivus ſemper ſuperbiſſime contempſerat. Interea cum in multitudine, quæ magis rei atrocitate obiecta ſubito perterritis & perturbatis, quam cauſa quæ non æque apparebat, etiamſi optima eſſet, moveretur, neminem eſſe coniurati animadverterent, qui liberam vocem mittere auderet: ubi diſtrictis omnium in ſe gladiis, ſe ab iis deſertos proditosque ſenſerunt, in quorum virtute & fide plurimum ſibi præſidii conſtituerant, viam, quæ nulla erat reliqua, quærere ad effugium cœperunt. Atque cum ægre in conferta virorum & mulierum turba, evadere circumventis multorum armis liceret: Ioannem Andream implicitum veſtium laciniis, quas laxas atque amplas nobiles feminæ humi trahunt, ac nequicquam ſe inde proripere & moliri pedes conantem, unus ex Galeatii pediſequis Maurus genere aſſecutus interfecit: iam Carolo, cum circumventus ſubito eſset,

mul-

multis vulneribus a militibus confoſso. At Oleatus, cum ſibi ferro via patefacta incolumis e templo evaſiſset, ad paternas ædes confugit: unde a patre, ne eſse particeps conſilii videretur, excluditur. Eum ille totius rei geſtæ conſcripto libello, immaniſſimum patrem & crudeliſſimum appellat. Cum a patre deſtitutus circumſpectaret atque hæſitaret animo: a matre, ut eſt mollis ſexus, & naturæ quodam inſtituto magis in liberos indulgens, cum ob oculos verſantem filii calamitatem minus ſuſtinere animo poſſet, ſacerdoti familiæ clienti commendatus, atque ab eo, quo tutior eſſet, mutata veſte domum perductus, in præſentia ſervatur. Ibi cum biduum delituiſſet, ac ſublato e civitate tyranno, non deſperaret (ut facile ſemper hominum ſtudia ſpes magis dubia, quam certa ratio ſequitur) populum per interregni occaſionem excitari, quod eſſe reliquum videbatur, audacia ſibi utendum, ac fuga ſalutem petendam meliore conſilio quam tempore ſtatuit. Iam enim magna propoſita præmia erant, qui illum vivum magiſtratui tradidiſſet: ut minime ſe tuto fore in ea civitate arbitraretur, in qua vindici libertatis ſupplicium, conſtituta præmia tyrannidis auctoribus non impunitatem modo, audiret. At cum parum præſidii reliquum in fuga eſſet, itineribus undique obſeſſis armatis: comprehenſus, atque rem, ut erat geſta, explicare ordine coactus, ſupplicii genere teterrimo afficitur: cum vivus laniatus atque in quatuor partes diſiectus eſſet, non minore in tanto cruciatu perferendo conſtantia, quam in tyranno interficiendo fiducia animi & audacia, adoleſcens minime ea calamitate dignus, ſi mens potius & conſilium, quam multitudinis iudicium, male ſemper de rebus magnis ſentientis, ſpectandum eſt. Nam carnifice illi ad tantum ſupplicium gladio imminente: ita ex magno horrore collecto animo, dixiſſe fertur. Mors acerba, fama perpetua, ſtabit vetus memoria facti. Hunc exitum habuit trium adoleſcentium fortiſſimorum, in Galeatium Sfortiam coniuratio. Sive autem cum his Pauſaniam libeat

beat conferri, qui Philippum medium inter generum & Alexandrum filium interfecit: sive Hermolaum puerum nobilem & summæ virtutis atque indolis, qui in Alexandrum omnium gentium victorem coniuravit: ita statuendum videtur, neminem illis ex veteribus præstantia & magnitudine animi esse præferendum. Erit autem hoc exemplum omnibus in posterum memorabile, neque flagitium & scelus, ubi præsentes animi sint & sibi bene conscii, satis tutum in summa etiam potestate esse: neque plus animorum atque audaciæ, quam prudentiæ & consilii in iis esse oportere, qui in Principe & magno homine scelus vindicare & flagitium aggrediantur. Nam illud longo iam usu observatum est, cum multi sæpe post hominum memoriam virtutis summæ & constantiæ homines in Tyrannos & magnos Reges conspirarint: perpaucos fere semper lætiorem eventum sortitos esse: ut iam minime mirandum sit, adolescentibus imperitis rerum, quorum spes omnis in multitudinis consensione collocata esset, rem minus ex sententia successisse. Inerat in his æque, & in consilio suscipiendo vis, & in dissimulando constantia ætate maior & fides: in conficienda quidem re maior animus, quam consilium & vires: quippe cum neque prudentia in ea ætate nisi admodum exigua, & vires in multitudine, quæ diu assueta unius imperio vim & audaciam amisisset, æque infirmæ dubiæque essent. Nam illa semper fluctuanti similis, cum nulla re alia magis quam a se ipsa diffidendo stabilis sit: in eo facile sibi constat, ut quæ non adsint velit, præsentia eadem improbet atque aspernetur. Memorabilem annum Galeatii cæde: Caroli Burgundionis interitus, multo etiam magis reddidit insignem. Is cum anno superiore fœdus pactus cum Federico Cæsare Nussiam obsidione solvisset: victus ad Gransem oppidum ab Helvetiis & castris exutus partam antea gloriam magnis gerendis rebus amisit. Dicitur Carolus tum primum regiam supellectilem in castra avehi imperasse, quæ esset indicio pertinacis animi, si diu-

ſi diuturno bello procul domo manendum, atque agendum in caſtris eſſet. Ea vero multorum annorum ſpatio collecta, quibus domus fortunatiſſima & beatiſſima floruit, victoriæ inſigne monumentum Helvetiis, & domeſticæ virtutis & frugalitatis documentum illuſtre fuiſſe fertur. Nam argenteos lances & pocula ex ſolido auro, tum gemmarum magnam vim, tanquam e vili materia eſſent, & quæ eorum ſpeciem referrent, quorum uſum ipſi ignorarent, venalia in vicinis oppidis exiguo pretio habuiſſe dicuntur. Magnis poſtea Italiæ cladibus, Regum & Pontificum ambitio Helvetiorum virtutem claram magis celebremque reddidit, quæ per multa ſæcula fuerat noſtris hominibus obſcura. At Carolus cum iterum ad Moratum Bernenſium oppidum memorabili prœlio victus VIII. millibus amplius e ſuis amiſiſſet: rurſus ad Nanſem congreſſus cum Renato Lotharingiæ Duce, cui Helvetii auxilio venerant: multo etiam inſigniorem hoſti victoriam ſua cæde fecit. Huius Maria filia unica tot regnorum heres relicta, poſtea Maximiliano Cæſari nupſit: cum interim Ludovicus Galliæ Rex quæ anguſtiis temporum coactus Carolo conceſſerat, tum in Belgis, tum in Sequanis nemine contra ferente arma recuperaſſet. Iisdem fere temporibus mortuo Henrico Hiſpaniæ Regi, Ferdinandus Ioannis filius ſucceſſit, qui Aragonenſium Regnum obtinebat. Is eſt Ferdinandus, qui poſtea devictis Mauris ac magna gloria Betica eiectis, Catholici claro atque illuſtri ad poſteritatem cognomine nobilitatus eſt. Idem omnia fere Hiſpaniæ Regna Eliſabethæ Henrici ſororis nuptiis adeptus, cuius maxime virtute & conſilio de barbaris victoriam retulerat, Neapolitano Regno potitus, inter eius ætatis Reges maximus potentiſſimusque habetur. In Pannonia ad Savum amnem Matthias Huniades, inſigni de Turcis victoria relata, atque eorum caſtello munitiſſimo expugnato, Auſtriam & Stiriam vaſtat, ac Pannoniæ Regnum invadit. Italia interim Principum graviſſimis contentionibus & diſcordiis, quarum nullum ad-

huc finem videmus, perniciosissimi belli incendio excitato, propediem conflagratura videbatur: hinc Xysto & Ferdinando, illinc Venetis, Florentinis, ac Ioannis Galeatii tutoribus, qui patri interfecto Mediolani successerat, cum paribus viribus subnixi essent, adversas partes tuentibus. Ac quanquam iam aliæ simultatis causæ, quas iam antea commemoravimus, omnem spem reliquam futuræ pacis & concordiæ sustulissent: aliæ quoque accedebant minime contemnendæ, factæ in dies Principum odio graviores, cum eas casus temere obiecisset. Erat forte per eos dies mortuus Philippus Medices Pisanorum Pontifex, quo quidem sacerdotio in primis Etruriæ opulento, Franciscum Salviatum ornavit, quem esse Laurentio inimicum maxime intelligebat, illius decreto Florentinis reclamantibus, quibus hisce in rebus superiores Pontifices præcipue indulgere consueverant. Hanc tantam Pontificis iniuriam, quæ ut gravior aliquanto esse videretur, voluntas atque hominum studia efficiebant: Florentini vehementius quam res ipsa, an Reipub. tempora postulabant, tulisse dicuntur. Itaque ne minus constantes in suo iure tuendo viderentur, eius sacerdotii possessionem, quod in vectigali agro Reipub. esset: Francisco se daturos ex Xysti decreto negabant. Rem enim esse iniquam contendebant, & minime dignam Pontifice Maximo, quo sacerdotio bene de Repub. meriti cives honestari augerique consuevissent, homini demandari, qui ut cetera non improbarentur, minime ex suorum civium sententia videretur Pontificatum administraturus: quo scilicet existeret qui ad privatas simultates ex opimi sacerdotii vectigalibus vires & fiduciam sumeret, ac civiles in Repub. dissensiones foveret. Iam cum Romæ perampla negotia Laurentius haberet, ac qui secundum Medices, divitiis maxime in civitate florebant, ex Patiorum familia magnæ dignitatis homines, & cum primis civitatis honesti: in his quoniam parum Laurentii studiosi habebantur, minime obscura Pontificis studia, aut dissimulata conspiciebantur: in Laurentium

tium grave odium atque inexpiabile exercebatur: quod ut pene illi exitium afferret, alia (tanquam consulto) super alia cumulasse casus videbatur. Ex Patiis longe princeps auctoritate Iacobus habebatur, quem civitas virtutis ergo equestri dignitate honestaverat, qui honos semper in liberis populis permagnus bene de Repub. meritis civibus habitus est. Huius erat unica filia, quam ex pellice susceperat: fratris filii, quos ille liberorum loco habebat, Gulielmus, Ioannes Andreas, Franciscus, Nicolaus Galeotus, atque horum Renatus patruelis. Felix quidem videri poterat, cum ad domesticas opes, propagare familiæ gloriam fratris adeo clara prole in multos annos licuisset: si aut præsentia magis fruenda æquitate animi & moderatione, quam spe & cupiditate ea tentanda, quæ maiora quidem privati civis captu essent, aut non tam aliorum ambitioni, quam suo sibi ingenio obtemperandum censuisset. Iam pridem Cosmus Medices Gulielmo, qui fratrum maximus natu erat, Blancam sororem Laurentii in matrimonium collocarat, familiæ nobilitate & divitiis adductus, quæ iam illis temporibus haud erant contemnendæ, ut hoc esse optimum existimaret. Fuit Cosmi consilium in primis laudandum: a rectissimo certe animo profectum videri potuit. Nisi autem res eventu magis quam causa æstimandæ, & voluntate hominum probandæ potius quam consilio & ratione sunt: videbatur maxime salutare (ut tum erant tempora) patriæ futurum: ut brevi postea apparuit, gravissimarum in Repub. calamitatum & malorum initium fuit. Ita autem ille statuerat, cum duæ potentes familiæ iunctæ affinitate tanquam fœdere essent: ex mutua consensione, cum maxima incrementa illis privatim, tum quicquid virium per eam occasionem quæsissent, Reipub. quam Medices moderabantur, accessurum. Varia erat Laurentii sententia in dispari conditione temporum & statu. Ita enim induxerat animum, non inutile hoc solum, sed perniciosum etiam Reipub. ac si qua unquam simultas intercederet, suis quidem maxime peri-

culosum fore, quorum illi potentiæ obiecti viderentur. Hoc enim naturam hominum ferre, ut dissentientes in pari potestate vehementius æmulatio afficeret, quam cum esset suscepta contentio cum inferioribus ordine. Nam quicquid illud sit, quod utrisque concedatur: qui dignitate pares habeantur, propterea quod visi sint præstitisse, id videntur nolentibus atque invitis ademisse: quod magna nominis iactura victis accidit: imbecilliores per beneficium & gratiam id abstulisse a volentibus putantur: quod magnam in his moderationis laudem habet. Atqui cum ita Laurentius censeret, utcunque privatorum civium potentiam auctoritate publica augeri pateretur, haud dubie sibi esse de principatu dimicandum: quantum efficere studio, quantum consequi gratia poterat, ne quando Patii, ubi ampliores in civitate honores magistratusque gererent, ad maiora aspirare auderent, iis tum in aliis obsistebat, tum maxime in honorum petitione adversabatur. Ex hoc Laurentii consilio fiebat, ut, quod minime erat obscurum, grave odium adversarios in quibus iniuriæ memoria hærebat, minime æqua solicitudo eum, qui auctor iniuriæ habebatur, urgeret. Itaque cum essent adeo adversa studia: non pariter intenti animi & ad vindicandam iniuriam, & ad pellendam vim erant. Nam Laurentius, quoniam ad domesticam potentiam auctoritas publica accedebat, soluto animo erat, & plane vacuo metu: inimici, qui nisi consilio niterentur, haud satis præsidii in privatis opibus haberent: ne illi quantum sibi spondere animo, in publica auctoritate virium esset, sibi agenda omnia moliendaque arbitrabantur. Ex hac contentione animorum fiebat, ut magistratus qui ex Laurentii voluntate Rempub. administrabant, cum ita ille inimicis iniuriam facere perseveraret, ut neque id illi facile negligere neque oblivisci ulla ratione possent, Patiorum nulla in re rationem habebant, & eorum consilia conatusque omnes quibuscunque in rebus poterant, retardabant. Ex ea familia Franciscus Patius magna tum Romæ negotia gere-

gerebat: quem antea demonstravimus, pro Hieronymo Riario, Galeatio sponsorem fuisse: cum ceteri ex eo conventu locupletes homines, quo minus spondere auderent, Laurentii auctoritate deterrerentur. Erat iuvenis cum summa ambitio, atque ingenium acerrimum, tum animus ad quodvis facinus aut mente concipiendum, aut exequendum audacia, ubi res poscere videretur, ut nullius magis, æque aptus & idoneus. Is Francisco Salviato Pisanorum Pontifice, quoniam eum pari esse odio in Laurentium intelligebat, iis maxime de causis, quas superius commemoravimus, familiarissime utebatur: cum utrisque autem Hieronymus Riarius æque Laurentio & Florentinis iratus consilia communia habebat. Erat eorum in dispari causa una atque eadem sententia, Laurentium & Iulianum fratrem de medio tollendi. Quandiu enim illi incolumes essent, neque Patiis tuto Florentiæ agere atque ex maiorum dignitate, neque Salviato Pisis Pontificatum inire, neque Hieronymo, etiam si magnum illi in præsentia præsidium erat in Pontificis auctoritate constitutum, partum per summam invidiam principatum retinere in Flaminia licebat. Verisimile enim videbatur non prius Florentinos quieturos, quam ereptam inimico urbem opportunissimam ad imperii fines proferendos, Reipub. omni ratione & consilio adiudicarent. Ac quanquam, ut ferebatur, haud penitus erat Xystus ab eorum consiliis aversus: facile tamen patiebatur, quod nimis ea coniuratio illi infamis & invidiosa esset futura, suas partes a Riario præstari. Is quo Patius & Salviatus confirmatiores in suscepto consilio rem agerent, prolixe illis erat pollicitus, fore ut Laurentio sublato, Pontificis auctoritas atque auxilia adeo illis ad statum civitatis constituendum præsto essent. Non desunt tamen qui Xystum a tanti sceleris infamia vindicent, Hieronymumque affirment, cum eius auctoritate ad ceteros confirmandos abuteretur, ut hæc suspicio in Pontifice hæreret, plus æquo illi in omnibus indulgente, effecisse. Quæ quidem

dum

dum Romæ geruntur: ſive eius rei rumor aliquis Florentiam manaſſet, ſive quid aliud ſubeſſet cauſæ, quod minus tradere neceſſarium viſum ſit, a ſummo magiſtratu fit repente decretum, quo Franciſcus Patius adeſſe intra certam diem Florentiæ iubetur: maxima eius familiæ offenſione, qui factum hoc in ſuorum contumeliam novo more atque inſtituto querebantur. Neque enim niſi graviſſimæ cauſæ urgerent, & cum de ſumma Repub. magiſtratus referret, edicto compellari principes cives, præcipue qui abeſſent, conſueverant. At Patii, decreti iniquitate offenſi, gravem factam familiæ iniuriam, non invidioſa minus Laurentio quam vera oratione augebant. Eo enim ventum eſſe patientia civium, ut non iam illi dominum ſibi eſſe ferendum, quod mitius malum tempore coacti iam diu pertulerint: ſed dominationem atque eam quidem importuniſſimam & minime tolerandam intelligerent. Ioannem Medicem regnaſſe privatum civem in libera civitate, magna eorum infamia, per quos illi creſcere eouſque licuerit: ſed ita ut libertatis veſtigia aliqua eſſent reliqua. Coſmum filium item exercuiſſe regnum, ſed in adverſarios, in inimicos infeſtiſſimos, in eos qui adductum antea in capitis diſcrimen, & carceris indignitatem & calamitatem exilii ſubire coegiſſent. Sæviſſe Petrum in ſui oppreſſores, viros quidem optimos, ſed inimicos tamen: ab amicis, affinibus, cognatis abſtinuiſſe. Tempore ali impunitatem, & in eos, qui ſemel patientia obduruerint, nova atque intoleranda imperia, iniurias omnes atque acerbitates excogitari. Ita Petri Medicis liberos non iam quid poſſint modo ſentire, ſed etiam ut quid poſſint alii intelligant, laborare: ac quo illos non ius, non æquitas, non pudor, ſed libido, ambitio, crudelitas impellat, contumelioſe ac ſuperbe in omnes, non ordinis, non coniunctionis, non affinitatis ulla habita ratione, edicere, decernere, ſtatuere. Eadem animi impotentia publicam pecuniam, qua maiores ditati, honeſtis tamen in ſpeciem nominibus cupiditatem obtexerint, expoſi-

positam palam quæstui habere: ea fidem, existimationem, familiæ dignitatem sustinere: cum ob unam regnandi cupiditatem vastam atque immanem, domesticas copias egentibus hominibus, sibi beneficio obstringendis, effuderint: quorum scelere atque audacia, licentius in dies & maiore cum contemptione, in suorum capita insultent. Hinc decretum iniquissimum in Franciscum Patium comparatum, implicatum hominem negotiis gravissimis, quo Roma totius familiæ magno incommodo ad dicendam causam evocatus, apud æquissimos iudices Medicum clientes atque assectatores, venalis fidei homines, qui Reip. summum magistratum gerant, dimicare de capite cogatur: id scilicet eo consilio, ut per unius calamitatem fide Patiis concidente, iis in celeberrimo totius Italiæ conventu, nomen, existimatio, lux, spiritus, quem cœlo ducant, indignissime eripiatur. At quanquam hæc ita iactabant (quod iis facillimum erat, quibus dolor iniuriæ vim ad dicendum, atque orationis aculeos suggerebat) neque in multitudine quicquam præsidii inveniebant, quæ erat unius imperio addicta: & inimicum per se potentem ad faciendam iniuriam maledicendo paratiorem reddebant. Cum ita animi essent affecti, ut quantumvis minima accessio ad maturandam Laurentio perniciem satis momenti videretur habitura: quo rem celerius aggrederentur, graviores causas, & quibus novæ offensiones exorirentur, sive fortuna, sive casus invexit. Nupserat forte per eos dies Ioanni Patio, Ioannis Borromæi hominis ditissimi unica filia: ad quam mortuo patre, cum nullos præterea liberos superstites relinquisset, nulla (ut ferebatur) controversia, bona patris hereditate omnia perveniebant. Cum is dicessisset, ac Ioannes Patius soceri hereditatem uxoris nomine aditurum se nullo negotio putaret: Carolus Borromæus Ioannis mortui propinquus, cum eorum bonorum partem, ad se pertinere contenderet, invasit. Qua de iniuria adeo gravi cum Patius cum Carolo expostulasset: ubi nihilo sibi æquiorem futurum animadvertit,

tit, inficiantem, ac pertinacia ſumma ſuum ius perſequentem, in iudicium vocavit. Cognita cauſa iudices magna quidem ſua ac gravi infamia decretum huiusmodi fecerunt, ut filia nullo iure atque æquitate bonis patriis eversa, hereditatem illam omnem Carolo adiudicarent. Quod quidem tantum acceptum incommodum, cum gravius atque acerbius contumelia fieret, Patii ab uno Laurentio agnoſcebant: quem non ignorabant, enixe Borromæi cauſam gratia atque auctoritate ſua iuviſſe. Certe præter alios permultos qui concordiæ atque otii ſtudioſi habebantur, Iulianum fratrem, aiunt, in eo Laurentii moderationem & gravitatem deſideraſſe. Nam & illud eum addidiſſe ferunt, cum quidem de ea re cum eo expoſtularet: veteri ſe, niſi inimicitiis exercendis ſtatuendum ſibi aliquando modum aliquem putaret, ut hi, quos minime illius cauſa & ſuorum vellet, illi præfinire vi & armis conarentur. Illud enim neminem ignorare, facilius qui paucis contentus eſſet, quæ plurima & maxima haberentur, quam qui omnium cupiditate teneretur, quæ minima eſſent, in libera præſertim civitate adepturum: neutrum horum populo invito conſequi ulla largitione quenquam & ſtudio poſſe. Itaque cum ad ceteras offenſiones ſibi pergeret inimicos infeſtiores reddere, novis quotidie iniuriis cumulandis: illud agere, quod omen Deum immortalem a ſuis avertere, quam ſe iis fœde ominari mallet, ut odium ſibi atque invidiam apud multos compararet, quæ vix inſigni clade familiæ poſſet expiari. Nanque perficere illum ea pertinacia animi, ut faciliora omnia inimicis, ſi quid adverſus illum novi conſilii inirent, expeditioraque redderet: quæ res plurimum ab illius prudentia eſſe aliena videretur. Semper porro illud eſſe longo rerum uſu in omni offenſione animadverſum: ubi quis iniuria lædatur, ſuperiorem eum inimico ulciſcendo haberi: ſtudiis hominum inclinantibus in eam partem, quæ quod ſit imbecillior & magis expoſita ad iniuriam, videatur id illi maleficio fuiſſe. Erat in Lauren-

rentio, id quod in magnis ingeniis quasi insitum a natura videmus, & fiducia sui ingens & ambitio par, inimica res utraque sanis consiliis: ut cum præterea tanta fortunæ adiumenta quasi additamenti loco accederent, æquum censeret omnia ab se uno peti: quod neque Patii videbantur, neque eorum similes alii facturi, cum ut quisque est maiore ambitione, ita huic non partus honos magis, qui sæpe etiam patet indigno, quam qua ratione partum obtineat, sit curæ. Itaque neque fratrem audivit salutaria monentem, & omnibus in rebus, quod semel conducere suis rebus statuerat, quæsita consulto occasione, potentiæ Patiorum infestus quoad eius fieri poterat, eorum elevare auctoritatem in Repub. conabatur. Quæ cum ita se haberent, Patii, quorum divitiæ & copiæ ingentes contineri diutius adeo angusta & depressa fortuna non facile posse viderentur, ad nova consilia (ut diximus) animum adiicere cœperunt. Ita fore arbitrati, ut & se in eam fortunam, quæ digna esset amplitudine familiæ, vindicare, & Laurentio de statu deiecto, ulcisci tantas iniurias eius & contumelias possent. Inter eos Franciscus Patius, cum, ut dictum est, fiducia animi & audacia excelleret, cui vires maximas iniuria recens & iustum (ut rebatur) odium in Laurentium susceptum addebat, ceteris auctor ut rem susciperent: celeritate utendum existimabat. Quemadmodum autem superius docuimus, iam ea de re Romæ cum Francisco Salviato & Hieronymo Riario erat colloquutus: quæ causa fuisse videtur, ut magistratus imperio Florentiam evocaretur. Quanquam vero erat una res, quam conabatur, quæ non animi vim magis, quam consilii magnitudinem in agendo postularet: neque illius spe maior, neque viribus animi poterat videri, si æque alii impigre & naviter delatas sibi partes præstitissent. Re diligenter Romæ animadversa, placuit Franciscum Florentiam ire: eumque operam dare, ut Iacobum patruum familiæ principem in sententiam perduceret. Magnæ dignitatis hominem plurimum auctoritatis

& momenti, si cum ceteris societatem coiret, allaturum existimabant. Cum Riario manere Salviatum Romæ voluerunt: qui in omnem occasionem intentus, ubi quem sperarent, eventum res haberet, Pontificem ad cetera exequenda, quæ is erat pollicitus, hortaretur. His rebus ita constitutis, Franciscus profectus Florentiam, ac sua opinione magis Iacobum nactus aversum a novis consiliis, statim id Romam Salviato significandum curavit. Nulla autem ratione adduci posse hominem docebat, ut in sententiam accederet, nisi maiore interposita auctoritate, fides fieret, Pontificem (quod Riarius spondebat) vindicantibus suos in libertatem non defuturum. Qua ille re intellecta, de Riarii sententia Ioannem Baptistam Montesiccum appellat, unum ex copiarum Ducibus, qui Pontifici merebant. Propterea vero quod magni usus hominem & prudentiæ haberi, maximisque beneficiis Hieronymo devinctum sciebat (quod obstrictæ fidei esset vinculum futurum) fore arbitrabatur, ut fortem in eo fidelemque operam coniuratis navaret. Cum, re demonstrata, prudentem hominem & quem recens Galeatii exemplum admoneret, quam difficilis atque ardua res esset, principem civem, ac nitentem populi gratia sine certa pernicie adoriri, minus facilem probando consilio invenisset: Salviatus difficultates omnes facile elevabat, cum quidem ostenderet, quod facillimum erat, quæ auxilia rem gerentibus tum a Xysto, tum a Ferdinando essent affutura, quod civitatis odium in Medices esset, ita sopitum in præsentia, ut quamvis minima occasio magnum ex eo incendium excitare in illos posse videretur, quotque & Salviati & Patii clientes haberent, qui communi consilio cum his rem susciperent, aliasque permultas opportunitates, quæ magno adiumento essent ad consilium expediendum futuræ. Nam Laurentium & Iulianum, tanquam satis muniti auctoritate publica adversum omnem vim haberentur, omni solicitudine ac metu vacuo animo, inermes ac nullis comitibus per urbem incedere: ut

a quo-

a quovis facile peti armis, & tolli possent. His sublatis, cum nemo speraret praesenti rerum statu se diu posse in Repub. aut dignitatem, aut fortunas retinere: in magno consensu civitatis suo arbitratu Rempub. se unos administraturos. Huius orationi ita Ioannes Baptista assentiebatur, ut nihil tamen temere esse facturus videretur. Nam ea longe diversa videbantur, quae Salviatus afferebat, ab his quae fama hominum de Laurentio ferebat. Audire se moderatum esse hominem, & qui non magis divitiarum copia, quae cum nemini unquam perniciosae, permultis salutares fuissent, haud invidiosae esse possent, quam populi benevolentia, suorum civium charitate, nobilitatis studiis, omnium ordinum consensu, partum in Repub. principatum tueretur. Nihil eum dici pro potestate imperii decernere, nihil quod gratiae datum, nihil quod ambitiose factum videri posset: omnia ex magistratuum & legum auctoritate, ut nihil sibi integrum relinqueret, procurare, agere, moderari. Quod inermis incederet & solus, non id magis argumento esse quam obnoxius inimicis, sed quam tutus ab inimicorum iniuriis, ac septus undique & munitus amicorum benevolentia incederet: cum qui esset ab armis imparatus, multo validiore praesidio, quod in bene consentiente multitudine & populi studiis collocatum haberet, niti suam salutem demonstraret. Quae res cum minime dubia esset, parum ratione confirmatum consilium haud temere probandum homini praesertim prudenti & rerum non imperito affirmabat. Cum ex Ioannis Baptistae oratione, magis illum diffidentia perficiundae rei, quam voluntate & studio improbare consilium appareret: Salviatus non desperabat, ubi faciliora certioraque illi afferrentur, sua sponte etiam in eam sententiam hominem descensurum. Quando igitur tentatum illius animum non abhorrere penitus ab ea sententia constabat: satis in praesentia actum videri arbitratus, missum hominem facit: maiore auctoritate, tanquam machina adhibita ad tantum facinus susci-

piendum impulsurus. Hæc dum illi ita intente agunt: opportune Romam fama perfertur, Carolum Manfredum Faventiæ Regulum, correptum acri ac vehementi morbo in gravi discrimine vitæ versari. Qua in re magnam opportunitatem ad rem gerendam obtulisse casus videbatur. Per causam enim in speciem honestam repetendi res, quæ Riarii ditionis a Carolo occupatæ dicebantur, Montesiccum in Flaminiam posse mitti censebant: minime autem suspiciosum cuiquam fore videbatur, ubi per eam occasionem Florentiæ, qua illi erat iter faciendum, substitisset: quo temporis spatio illi multa explorare, quæ ad rei summam pertinerent, multa agere & moliri impune licebat. Iam vero Riarius auctoritate pervicerat, ut suam operam coniuratis, præter eorum omnino sententiam, polliceretur. Atque ad Laurentii animum ab omni suspicione avertendum: iubebatur illum adire & de ea re tota consulere, veluti omnia ex illius sententia & perscripto agere constituisset. Præterea eundem, quod maxime in præsentia urgebat, una cum Francisco Patio Iacobum patruum convenire placebat: & quoniam inter eos, qui Pontifici militabant, honestissimum ordinem ducere, & plurimum apud illum auctoritate valere ferebatur, Pontificis auctoritate abuti ad expugnandum confirmandumque illius animum hærentem & fluctuantem. Quod ut ille intentiore cura & studio ageret, antequam Roma decederet (quod tamen ab aliis traditum minime pro certo affirmare visum est, cum rei fœditas me ne temere assentiar magnopere moveat) Xysti gravi atque accurata oratione ad rem capessendam magno atque alacri animo ferunt. His rebus ita administratis, Roma profectus Florentiam venit, atque, ut iussus erat, Laurentium adiit: a quo cum esset comitate summa exceptus, de iis quæ a Riario in mandatis habebat, ita consultum audivit, ut neque prudentiorem illo quenquam, neque Hieronymi amantiorem in dando consilio, cum esse inimicum non dubitaret, ex illius oratione iudicari posse affirmaret. Illud autem

tem summa in eo admiratione dignum animadvertisse dicitur: cum nullis sibi visus esset simultatibus impediri, quo minus amicissimi hominis, & ab omni animi perturbatione remotissimi officium præstaret. Hæc Laurentii congressio, quæ illius saluti insidiandi causa erat excogitata, ut suo loco apparebit, salutaris ei maxime fuisse fertur. Quæ quanquam ad eum modum administraverat: quando iam dubitare non poterat, quin Pontificis voluntati mos esset gerendus, reliqua cum Francisco agere, atque per eum Iacobum Patium, ut convenerat, adire constituit. Cumque forte eo tempore Franciscus abesset: nihilo sibi minus peragendum incœptum, atque cum Iacobo colloquendum censuit. Ita in remotissimam ædium partem ab illo abductus minus libero animo quidem, quem Laurentii comitas plurimum & facilitas delinierat, sed summa tamen cum fide de iis colloqui, quæ coniuratis receperat se acturum, instituit. Ita iniuriarum memoriam refricando, spem præsentem ulciscendi, Pontificis auxilia, Ferdinandi, tempus ad rem gerendam idoneum, opportunitatem explicando, quæ facilem exitum & secundum sponderent iis, qui non animum penitus metu victum cum spe omni abiecissent: usque eo illum persuasum reliquit, ut quandiu is esset in Flaminia futurus, se spatium illud diceret sumere ad deliberandum: ubi cum Francisco, qui brevi diceretur Luca rediturus, diligentius ea de re egisset, tum vero quod sibi faciendum esset se consideraturum confirmaret. Cum hoc ille responsum tulisset: convento rursus Laurentio, quo semel errore falsum ab omni alia cogitatione abduceret, instituto itinere in Flaminiam proficiscitur. Hic cum dies aliquot faciendæ fidei causa consumpsisset, atque ut egisse aliquid videretur: Florentiam reversus omnia quæ a se acta confixerat, ordine Laurentio exposuit: assimulatæ iam consuetudinis & familiaritatis usu facile persuaso, ut ea ita esse existimaret: simul adhibito Francisco Patio, qui iam Luca redierat, rursus Iacobum aggreditur, tandemque multis

in

in eandem ſententiam dictis, qua re non cunctari amplius, ſed ſuſcipere audacter cum ceteris rem, magnoque animo deberet: pervicit ut & conſilium & operam, quod factu difficilius iudicabant, ad duos fratres interficiendos polliceretur. Non eſt conſilium hoc loco recenſere quæ Angelus Politianus eo libello complexus eſt, quem de Patiorum coniuratione conſcripſit. Nihil enim in eo digum hominis conſtantia & gravitate, omnia quæ doloris ſenſus, atque animi mollitia a ſcribente videantur expreſſiſſe, & qui eos modo in quos ſcriberet, non qui ſcriberet intueretur. Vnum apparet maledicendi ſtudium, quo maxime inſultat in nobilem & claram familiam: ut iam non rei geſtæ explicatio, ſed declamatio verius, atque ea quidem puerilis, minime eo certe homine digna videatur, qui fama eruditionis atque eloquentiæ in primis ſuæ ætatis clarus excelluerit. Nobis quidem viſum eſt in his Valorium & Machiavellium ſequi auctorem, inter quos optime de re tota fere convenire animadvertimus. Cum res, quam labare ſenſim ſua ſponte neceſſe erat niſi maior auctoritas acceſſiſſet, iam plane conſiſtere ac certum ducem habere videretur, cuius magna dignitas atque exiſtimatio habebatur: quod reliquum erat, rationem conſiliumque iniri oportebat, quo duo fratres, qui raro conſueverant, quod diverſis ſtudiis tenebantur, una eſſe, uno eodemque tempore tollerentur. Quod cum ita ſe haberet, ac per plures adminiſtros tranſigenda res videretur: erat magnopere verendum, ne in aliis quidem conſtantia, fides in aliis, ubi mora interpoſita facultatem deliberandi daret, in multis ſtudium atque alacritas deſideraretur. Itaque duo ſimul difficillima atque inter ſe maxime contraria præſtari oportebat, celeritatem in agendo, ne locus levioribus ingeniis ad pœnitendum relinqueretur: & maturitatem in tempore obſervando parem, ne properantibus inimicos perdere in certam perniciem ipſi adducerentur. Erat quidem Iacobi ſententia, quoniam ægre ſperari poſſet, eo duos fratres convenire, quo & facilis

cilis acceſſus ad vim inferendam, & tutus receptus coniuratis eſſet, ut obſervato tempore, etiam ſi eodem loco minus liceret, uterque tamen eodem momento interficeretur. Quoniam autem fama erat, Laurentium propediem Romam profecturum, illum per certos homines, id quod facile urbis magnitudo ac vaſtitas efficiebat, atque eodem tempore Iulianum de medio tolli Florentiæ nullo negotio poſſe arbitrabatur: cetera ſibi, cum ita illos curaſſet interficiendos, fore facillima ſpondebat. Hoc Iacobi conſilium Franciſcus non tam improbabat, quam difficilem habere exitum cenſebat, cum in re tanta properato maxime eſſet opus. Verebatur præterea ne diutius Laurentius profectionem differret, minime neceſſariam: quod ſi accideret, perincommode cadebat: cum nulla alia res magis quam dilatio temporis & mora coniuratis infeſta eſſet futura. Nam quod cenſeret ægre poſſe ambos eodem coire, hoc quidem nihil eſſe. Scire enim ſe una ſæpe inire convivia, & cum æqualibus ludere, & in templum convenire, quibus in locis omnibus illos opprimere facillimum eſſet. Atque quoniam, ut res ex ſententia eveniret, permagni intereſſe arbitrabatur, ut certiora auxilia, & in tempore adeſſent: cenſebat Pontifici copias in Etruriam movendas: nomine ut ea oppida reciperet, quæ in Caroli Bratii filii ditione erant: id eſſe facile, quod nemo ſuſpicari poſſet aliam ſubeſſe cauſam Pontifici ad bellum, quam ut pœnas ab eo homine expeteret, qui Peruſinis fœderatis, & Senenſibus arma intuliſſet, qui in Romanorum Pontificum clientela eſſent. Re vera ſi quid tumultus Florentiæ per Laurentii & Iuliani cædem excitaretur: fruſtrari coniuratos expectatione auxiliorum, & iis æque periculoſum & civitati ducebat: cuius ſalus & libertas in eius rei caſu conſiſtere videretur. Cum hoc Franciſcus ſentiret, neutrum ſequi in præſentia placuit: ea in re modo ſententia probata, ut rurſus Monteſiccus & Patius Romam profecti, rem cum Hieronymo (etſi res poſceret) cum Pontifice communicarent,

ac

ac de eorum ſententia, quod optimum eſſe conſilium cenſerent, ſtatuerent. Ita Romæ re diligentius conſiderata, placuit bellum Carolo indici Pontificis nomine, qui per eam cauſam (ut Franciſcus exiſtimabat) exercitum in Etruriam induci iuberet. Id quo celerius fieret, qui manus militum cogerent & rebus gerendis præeſſent Franciſcus Tolentinas & Laurentius Caſtellanus delecti, qui magnum uſum in re militari & ſingularem virtutis opinionem habebant. Iis autem negotium datur, ut in omnibus, quæ adminiſtranda atque agenda eſſent, duobus Franciſcis Salviato & Patio auctoribus uterentur: tum ut ad eorum imperium, atque ubicunque res poſtularet, præſto armati adeſſent. Eos quidem, adhibito Ioanne Baptiſta, continuo redire Florentiam, atque omni præciſa mora rem aggredi placebat. His ad hunc modum adminiſtratis, Florentiam illi revertuntur, atque alios, qui participes conſiliorum eſſent, cum tutam multorum fidem ſpes brevi conficiendæ rei præſtaret, aſciſcere conſtituunt: in re ardua & difficili, complurium eſſe opus auxilio arbitrati. Inter eos Iacobus Pogii filius fuit, docti hominis & cuius clarum nomen in eloquentiæ ſtudiis ſuis temporibus extiterat. Quæ autem illum cauſa moverit, cur adverſus Laurentium coniuraret, non traditur. Adoleſcens, cuius erat acerrimum ingenium, ſumma audacia, libertatis ſtudium ingens, eius vindicandæ gloriam ſibi & laudem ſumebat, ac tantæ audendæ rei idoneus habebatur. Præter hunc duo Iacobi, frater alter Franciſci, alter propinquus Salviati, tum Bernardus Bandinus & Neapoleo Franceſius audaces homines, & qui Patiis maximis eorum beneficiis devincti, quamvis arduas ſibi impoſitas partes minime recuſaturi videbantur. His accedebant duo Volaterrani Stephanus & Antonius: quorum ille ſacerdos & non ineruditus, apud Iacobum Patium, filiam aliquot iam annos Latinas litteras docebat: atque hi quidem quibus de cauſis idonei Laurentio interficiendo viſi ſint, quoniam ab aliis proditum non eſt, haud libet temere

affir-

affirmare. Probabile eſt, quoniam Laurentius eius ſententiæ auctor ferebatur, quæ Rempub. adverſus patriam armaverat, inde occaſionem initi in illum conſilii ſumpſiſſe. Nam Stephanum præter inſitum odium in Medices ex patriæ everſione, aliæ privatim cauſæ movere potuerunt. Veriſimile enim videtur quod diu in eodem convictu cum Iacobo egiſſet, captum hominis conſuetudine, ſatis ſibi eſſe iuſtam cauſam cum illo coeundi adverſus illius adverſarios cenſuiſſe. Ex Patiis unus Renatus, nulla neque patrui auctoritate, neque fratris precibus ſibi paſſus eſt perſuaderi, ut cum his ſocietatem coiret: id ſive iam antea animo providiſſet, qualis eſſet rei exitus futurus: ſive ut maxime lætum eventum haberet, execratus ea mala quæ inde ſecutura eſſent. Nullius ille culpæ in Medices conſcius, niſi quis nimis illum pertinaciter fidem coniuratis præſtitiſſe arguat, quos quidem arctiſſima ſibi propinquitate coniunctos minime prodere, popularem cauſam præſertim ſuſcipientes, debebat, de medio diſceſſit. Piſis per ea tempora Raphael Riarius adoleſcens Iuri Pontificio operam dabat, a propinquo Pontifice in Cardinalium collegium cooptatus. Hunc quidem & Xyſti gratia & Hieronymi patrui florentem, ad confirmandos coniuratorum animos, placuit per cauſam viſendæ urbis, & relaxandi ſimul animi, Florentiam deduci. Ea autem in re plurimum ineſſe opportunitatis videbatur. Nam civitate intenta ad illum excipiendum, & occultiora conſilia coniuratorum erant futura, & in illius familia, cum ea perampla eſſet, ii facilius latere poterant, quorum uti opera ad Laurentii & Iuliani cædem conſtituerant. Inde etiam datum iri facultatem non deſperabant, ut illos aut Cardinali obviam euntes, aut deducentes domum, quod officii genus duo fratres maxime magnificentiæ ſtudioſi haud neglecturi videbantur, incautos adorirentur. Cum Cardinalis Florentiam veniſſet: diverſatus eſt apud Iacobum Patium ſuburbana illius villa, quam Montugos appellant. Quod cum commode eveniret, certis e ſuis homi-

nibus ad id adornatis, curaverunt a Laurentio Cardinalem ad cœnam in Fesulanum invitandum, haud illi tamen læto eventu. Sive enim id casu accidit, sive quid aliud causæ fuit, convivio eo die Iulianus non interfuit. Ita cum ea illis occasio effluxisset, dandam sibi operam censuerunt, ut in urbe cum apud illos in convivio esset, rem agerent: vix existimantes posse fieri ulla ratione, ut tum Iulianus etiamsi illum adversa valetudo tentaret, frequentiæ atque assiduitatis causa non adesset. Ea re confirmata, diem cædi dixerunt, qui erat XVI. Cal. Aprilis futurus, studio & sedulitate assecuti, ut Laurentius eo die Cardinalem ad prandium vocaret. Quanquam vero erat magna Laurentii prudentia: quoniam tamen nullius rei sibi conscius erat, quæ illius animum solicitum haberet, & domestica potentia ac civitatis studiis tectus, minus sibi esse timendum ab ulla vi externa censebat, nihil minus suspicabatur futurum, quam ut per eam occasionem peteretur. Cum omnino coniuratis constitutum esset eo die illos in convivio aggredi: totam illam noctem, quæ diem cædi destinatum antecessit, consultandis iis quæ agenda in re tanta videbantur, consumpserunt: ut quem Laurentium, quem Iulianum adoriri, quem populum ad tumultum excitare, quemve alia exequi munia placeret, singulis suis distributis partibus, designarent. At cum iam illuxisset, Francisco Patio renuntiatur (quod quidem erat facillimum, tota Laurentii domo exploratorum referta) Iulianum eo die convivio non interfuturum. Cum non esse amplius cunctandum, sed quod fortuna minus daret, ab animi robore & vi petendum coniurati arbitrarentur, eos dum ad Divæ Reparatæ rei divinæ interessent, opprimere constituerunt. Quin autem per eam occasionem opportunitas aliqua ad rem agendam daretur, non dubitabatur. Cum enim Cardinalis eo sacrorum causa esset venturus: verisimile videbatur, duos fratres principes civitatis, quod quotidie facere consueverant, domo illum honoris causa deducturos. Partes Laurentii interfi-

terficiendi Ioanni Baptiſtæ attributas cum ille recuſaſſet, ſive comitate ac liberalitate hominis victus, facinus deteſtaretur, ſive quæ alia cauſa illius animum ab illius cæde retardaret, duobus Volaterranis Antonio & Stephano dederunt: peſſimo quidem conſilio delata re, quæ præter animi confidentiam audaciamque ſingularem, & viros requireret & in cædibus illos multorum exercitatos, neque aſſuetis his rebus hominibus, neque ullo rerum uſu confirmatis. Nam cum ipſa deliberatio interficiendi hominis difficilis omnibus fere eſt, qui non ab ingenio ſimul atque a vitæ inſtituto, animum afferant & audaciam ad agendum parem: tum eos petere, quos magna potentia domi & publica auctoritas tueatur, eorum modo eſſe hominum videtur, quibus maior voluptas in vindicanda iniuria, quam mortis metus, etiam ſi illa ſit obeunda, propoſita ſit. Franciſcus Patius & Bandinus partes ſibi Iuliani necandi ſumpſerunt, homines, cum magnum facinus aggrederentur, ut res poſtea docuit, audacia & confidentia animi maiore. Atque ne qua mora in re tanta perturbatis, aut impedimentum afferretur, ubi ſacerdos, qui ſacra faceret, imprudens ſignum quod inter eos convenerat edidiſſet, tum fieri cædis initium placuit. Quæ tanta obiecta religio, cum illa quantumvis efferatum animum atque odio implacabilem, a tam audaci incœpto deterreri æquum eſſet, ad confirmandam fiduciam animorum & vim per illius contemptionem, iis plurimum uſui futura videbatur. Atqui dum ceteri his agendis rebus eſſent occupati, duorum fratrum ſecuta cæde, Franciſcus Salviatus cui eſſe auxilio Iacobum Pogii filium placebat, neceſſariorum manu, quam haud contemnendam comparaverat, forum occupare & curiam: atque hinc oppreſſum magiſtratum, ubi minus ſuis faventem rebus comperiſſet, collegasque ſimul illius omnes interficere iubebatur. Cum hæc ita ordine adminiſtrata eſſent: ſtata hora in ædem conveniunt, quo iam erat Cardinalis a Laurentio deductus. Erat populi ſumma frequentia, accedente ad cauſam

 reli-

religionis cupiditate visendi amplissimi adolescentis, & florentis maxime apud propinquum Pontificem auctoritate & gratia. Ac quanquam iam erant sacra instituta, Iulianus, tanquam unum esse fortunæ studium videretur illum a tanta clade imminenti vindicare, nondum venerat in templum. Itaque ne per illius absentiam sæpius coniurati frustrarentur, quæ iam bis illos fefellisset: Franciscus Patius & Bandinus, quibus, ut diximus, datum negotium erat eum opprimendi, domum recta ad illum contendunt: quoniam uterque institutam cum eo familiaritatem & consuetudinem habebat, non diffidentes illum, die festo præsertim & quo pietatis officium de more esset persolvendum, deducturos. Quæ cum minus tamen procederent: multa affingendo quæ elicere possent animum iuvenis, ubi exiret, inviti & tergiversantis: tandem pervicerunt, ut domo egressus atque iis comitatus ad ædem contenderet. Quanquam erat hominum audacia ingens, religionis summa contemptio, odium plane inexpiabile: illud tamen non potest non summæ admirationi esse: cum rei tantæ conscientia animos versaret, quam mox essent aggressuri: eum ipsum, quem petere ferro, ac trucidare constituissent, adire, appellare, quæ videbantur iuvenili licentia oblectandi causa dicere, multa ad voluptatem fingere, potuisse. Nam Patius (ut fertur) exploraturus an indutus thorace, quod aliquando consueverat, domo exisset: tanquam studio & amore provectus, dicitur illum aliquandiu arcte complexus tenuisse: vix ut tandem fide facta, esse inermem, videretur missum facere posse. Tametsi minime fratres Medices fugiebat, Laurentium in primis, qui sibi conscius erat quam multas odii & alienationis illis causas dedisset, Patiorum male affectos animos in simulatione officii latere: minime tamen suspicabantur, ita illos studio & cupiditate efferri, ut non civili more potius simultates exercere, quam hostili odio ac sanguine inimicorum & vita expetenda arbitrarentur. Itaque semper facile erant passi, pro iure eos affinitatis & ma-

iorum

iorum necessitudine, sua consuetudine & familiaritate uti: id quidem eo consilio, ut cum manare odii causam a domestica potentia, quæ iis erat invisa, intelligerent: hoc tanquam lenocinio delinitos eorum animos sibi conciliare aliquando non desperarent. Quæ quidem opinio longe illos fefellit. Nihil enim viro forti facilius est, cum vitam inhonoratam ducat, quam illam execrari animo, & pretium vindicandæ iniuriæ statuere. Itaque nemo est ita abiectus, cuius non sit offensio vitanda: cum in eam quis incurrit: illum in magnis etiam imperiis & potestate summa, horrere infamis vitæ despicientem animum oportet: cum is illam morte speret a contumelia vindicare, quæ sit clara inimici exitio futura. Iam cum eo esset ventum, ut sacerdos qui rem divinam faciebat, esset signum editurus, quod erat coniuratis ad cædem constitutum: Bernardus, qui opportune Iuliano propinquus constiterat, brevi gladio, quem ad hunc usum faciendum curarat, illi pectus transfixit: cum in magna hominum turba primos urgentibus proximis, nemo qui opem imploranti auxilio esset, accurrere potuisset. Quo tanto accepto vulnere, moribundum atque in terra prolapsum Patius adortus, aliis vulneribus multis, ut non ille iam morte, sed cruore exsaturari & sanguine inimici videretur, confectum reliquit. Atque eo dicitur iracundia & furore provectus, ut cum in iacentem ferro incumberet, ac sæpius novis infligendis vulneribus repeteret ictus, se ipse in crure, gravissimo affecerit vulnere. Est auctor Valorius, non a Bandino primum Iulianum, sed a Patio vulneratum: ita autem ordinem rei gestæ exponit. Cum ad constitutum signum Patius propius Iulianum accessisset, illum complexum sub alas explorandi causa an esset armatus, cum illud etiam adiecisset, egregie esse cum illo actum qui in morbo pinguior esset effectus, sub mammam a læva parte pugione transfixisse: hinc eum, cum accurrisset, Bandinum una multis confossum vulneribus confecisse. Eodem tempore quo Patius & Bandinus Iuliano interfi-

ciendo

ciendo intenti rem gerebant: duo Volaterrani longe quidem vario eventu, cum leviter Laurentium se acriter defendentem in iugulo sauciassent: homines, qui neque audacia neque animi præsentia pares Bandino & Patio, in virum (quod caput est) atque eum animo paratiorem Iuliano incidissent: infecta re, in turbam se hominum & frequentia multorum & formidine trepidationeque fluctuantem, recipere coguntur, unde cum nullum effugium pateret, comprehensi facile ac paulo post sunt supplicio affecti. Laurentius interea quanquam iam illos reiecerat, veritus tamen ne maior manus coniuratorum esset, stipatus necessariorum & clientium turba se in sacrarium opportune receperat. Nanque Bandinus (tanta erat hominis confidentia & vis) damnata cunctatione & tarditate Volaterranorum, post Iuliani cædem Francisco Norio interfecto, iam erat in Laurentium impetum facturus, sive adhuc veteris simultatis memoria manente, sive offensus quod Iuliano auxilio venisset: ut vix ille valvis adyti occlusis, satis se munitum ab illius subita vi existimarit. In magno tumultu cum perterritis hominibus, neque a quibus petendum sibi esset auxilium, neque adversus quos arma sumenda, neque quid sibi cavendum magnopere constaret: Cardinalis ad aram confugit, quo in loco septus sacerdotum corona, cum aliquandiu egisset: tandem postea tumultu sedato, per civitatis magistratum est domum deductus: ubi vix tectus religione sacrorum ac publica fide se continuit. Nam quoniam ad Patios diverterat, qui illum in urbem perduxissent: erant qui illum quanquam adolescentem non esse expertem consiliorum, sed suam præsentiam coniuratis accommodasse, iis de causis quas superius commemoravimus, arbitrarentur. Facile autem erat id suspicari, facientibus coniecturam ex Pontificis & Hieronymi simultate, nemini quidem obscura: cum neuter illam dissimularet, Pontifex in primis fretus summa potestate imperii. Itaque appositis custodibus, qui quæcunque ageret attente observarent, interea

terea se continere domo erat iussus. In urbe tum forte Perusini aliquot exules agebant, homines egentes atque audaciae singularis. Pulsi autem per vim ab adversariis Florentiam confluxerant: quoniam studia partium vigere inter potentes cives non ignorabant, certa spe adducti quo domesticam egestatem tuerentur, paratum sibi subsidium a privatorum liberalitate non defuturum. Horum per opportunam operam Patii arbitrati ad civitatis statum constituendum: cum aliarum maximarum rerum pollicitatione, tum spe certa in patriam reditus, ubi Medices sustulissent, in sententiam adduxerant: factiosos homines & multorum caedibus & sanguine contaminatos. Ita Salviatus ad ceteram hominum manum, quos partim e suis, partim ex amicis & necessariis permultos coegerat, Perusinis exulibus adiunctis, in curiam venit: ac ceteris iussis subsistere ad fores, quo excitato tumultu, fugientibus aditus praecluderetur: scalas conscendit, exulum praesidio munitus. Hinc cum prope atrium venisset, quo Vexillifer cum collegis prandebat (is est Caesar Petrutius, quem in Prati defectione supplicio destinatum, fortuna magno adiumento futurum ad Medicum potentiam stabiliendam reservaverat) a ianitore ut paucis loqui cum illo liceret, postulavit, quae ut cognosceret permagni illius interesset. Facile potestate facta, cum in cubiculum interius intromissus dicere quae vellet iuberetur, comites in scribarum proximo atrio repente foribus introrsus, cum suo pondere agerentur, clausis, foris exclusi aditu manserunt. Erat enim serra, ut plerasque videmus, eo artificio facta, ut quidem levi impulsu atque adeo sua sponte claudi, recludi eadem nisi clavi adhibita haud posset. At Salviatus seductum ab aliis Petrutium veluti aliquid a Pontifice haberet, quod illi eius nomine exponi oporteret: ita alloqui instituit, ut hinc parum verba cohaerentia, hinc vultus & motus inconstantia, perturbatum metu atque horrore animum indicaret, nihil idem, quo mente conceptum facinus occultaret, prae se ferret. Ita

Ve-

Vexillifer ex illius perturbatione, collecto animo, cum id quod erat, subesse insidias suspicaretur, sublato clamore ac familia excitata, e conspectu se repente foras proripuit. Hinc cum illi forte occurrisset Iacobus Pogii filius, vi manu arreptum lictoribus vinciendum asservandumque tradidit: comitibus pariter ponere arma & se tradere summo magistratui iussis. At ceteri ad tumultum multitudinis clamore excitati, qui magistratui assistere consueverant, armis, quaecunque ad manus erant, arreptis, Salviatum ac suos omnes, cum eorum magna pars tanquam inclusi cavea laterent, aut vivos captos suspendi pro curia, aut resistentes interfici iusserunt. Inter eos, qui sunt tam foedo supplicio affecti, duo Iacobi Salviati & Pogii filius alter: atque qui eorum omnium dux erat, Franciscus Salviatus cum praeter nobilitatem familiae, Pisanorum Pontificatu insignis haberetur. Interea qui iussi erant ad fores opperiri, cum superius tumultum excitatum audissent: militibus perpaucis, qui in statione erant, oppressis, omnia inferius occupaverant: videbanturque mox, quanquam ingressus erat armatis munitus, in superiorem contignationem impetum facturi. Etsi autem ad tumultum concursu hominum facto, multi iam aderant, qui factionis Patiorum essent: neque armati tamen cum aditu prohiberentur, foribus ob eam ipsam causam occlusis, esse praesidio, neque inermes qui ipsi consilii inopes in primis haererent, quicquam opis poterant aut auxilii afferre. Interea Bernardus Bandinus, qui etiam si susceptas a se partes egregie praestitisset, Laurentium esse tamen incolumem, qui totius rei caput erat, Franciscum Patium gravi vulnere affectum, in quo spem omnem bene rei gerendae collocaverat, minus esse idoneum ad cetera obeunda intelligeret: desperato rei eventu, sibi ipse, quando minus aliis licuerat, consulere decrevit, ac fuga salutem quaesivit. At Franciscus Patius cum reversus domum, vulnere obligato equum conscendisset, ex illius iactatione sanguine uberius effluente, domum rursus

ſus redire eſt coactus. Vbi cum minus ipſe ſaucius cetera poſſet peragere, obſecrando obteſtandoque pervicit, ut Iacobus patruus equo conſcenſo per urbem excurrere, ac multitudinem concitatam ad libertatem vocare, tum alia quæ uſus poſtularet, quando ſibi minus per vulneris cruditatem liceret, obire ſedulo vellet. Ipſe, cum vulnere gravius recrudeſcente feſſum vires deficerent, collocari ſe in lecto iuſſit. Iacobus interea quanquam neque ſatis ipſe per ætatem poterat, & ſuo ingenio ab armis abhorrebat: cum id tamen ab invito temporis anguſtiæ extorquerent, aſſumptis ſecum circiter centum armatis, quos ad huiusmodi caſum comparaverat, quacunque vadebat, clamore ab illis ſublato, non deſiſtebat hinc nominatim homines appellando, hinc univerſos hortando, ad arma, quæ ipſis privatim ſalutaria & Reipub. eſſent, excitare. Pro ſuis civibus aſſertorem ſe omnium libertatis arma cepiſſe: caput, vitam, fortunas, ut improbis hominibus obviam iret, qui illi inſidiarentur, in diſcrimen obiecisse: ut non magis cum ita de patria meritus ſit, pro hoc tam inſigni pietatis ſtudio parem ſibi referri gratiam ſperet: quam intelligat, ubi fruſtra patriam a ſe opem implorare boni & amantes Reipub. cives patiantur, pernicioſum id omnibus & grave futurum. Ac ſi cunctentur ſibi eſſe auxilio patriæ liberatori, quam quidem minime pati potuerit per paucorum ſtudium & gratiam magnitudinemque largitionum invadi, ac tanto ſuo periculo aſſerere in libertatem aggreſſus ſit: quem alium poſtea, cui haud dubia pernicies propoſita, nulla populi gratia, nulla laudis ſpes ſit, rem tantam auſurum? At ſibi quidem, quanquam deſertum ſe & proditum ab iis intelligat, a quibus minime debeat, pietatis laudem tamen propoſitam, cuius fructus uberrimus ſit, privatis ſuis fortunis, patria, propinquis, fratris liberis, quos filiorum loco ſemper habitos, adoleſcentes clariſſimos & florentiſſimos civitatis pro patriæ ſalute in perniciem certam adduxerit: omnibus denique, quæ ſunt magis in vita expe-

tenda, multo ſemper antiquiorem futuram. Hæc tametſi celſo erectoque animo vir ſummæ dignitatis, ſeptus fortiſſimorum iuvenum manu ad populum iactabat: nemo tamen conſpiciebatur, qui aut paulo liberiore querela, aut tacita admurmuratione indicare liberi hominis ſenſum, atque ſequi adhortantem auderet: diuturno uſu ita populo delinito, ut libertatis pretium libertate charius potiusque haberet. Ita hac tanta deſtitutione perculſum, cum iam in forum progreſſum & vox ſimul & vires, & ſpes maxime deficeret: delecti milites ex prætoria cohorte ſaxis magno pondere de loco ſuperiore actis, pellere inde atque exturbare conabantur, ut cum in ſubiectos nulli temere ictus caderent, & crebra lapidatio coniectioque telorum eſſet, una autem vox exaudiretur, cedere foro & ponere arma iubentium, & præſenti fortunæ ſuccumbere, quam averſam a vera virtute agnoſcebat, & converſo equo pedem referre cogeretur. Cum autem ab aliis multis, conviciis, probris, & maledictis exagitaretur: a Ioanne Seriſtorio propinquo homine, quem caſu obvium habuit, caſtigatus non gravi magis quam vera oratione fertur. Quid ſibi vellet? quid ſpectaret? quid ſecutus, civis primarius, auctoritate tanta, gratia, amicitiis, clientelis, divitiis florens, omnem vitæ anteactæ fructum in unius horæ diſcrimen contuliſſet? commune libertatis deſiderium omnium eſſe, in quibus aliquis eius modo ſenſus exiſteret (quem autem ſua ſponte, cum utrumvis liceret, ſervire mallet?) libertatis patrocinium Dei immortalis unius eſſe: qui ut populus eius ſtudio aliquo teneatur, ſolus poſſit efficere: multitudinis partes, cum quidem id ipſa aut negligat, aut contemnat, qui ſuſcipiendas ſibi ac præſtandas putet: parum quid ſui iuris atque officii ſit, agnoſcere videri. Cum ita illi omni ſpes præciſa eſſet, non modo (quod ſibi ſpoponderat) ad ſuum arbitratum Rempub. inimicis ſublatis moderandi, ſed neque ſtatum retinendi privatum ſuum: quod unum illi reliquum erat, eodem præſidio armatorum tectus

ctus patria cedere inimico irato, & tanta iniuria implacabili, atque alio se recipere, constituit. Ita quemadmodum sibi visus erat, pietatis in patriam egregie in præsentia officio persoluto, flens Deum hominesque contestans per se eo die quo minus patriæ libertas restitueretur, factum non esse: ex urbe, in Flaminiam per Apennini tramites iter facturus, proficiscitur. At Laurentius cum multi ad illum, re audita, præsidii causa subito armati coissent, domum gravi defunctus vitæ periculo incolumis rediit. Ibi cognoscit iam omnibus ad unum, aut vi interfectis, aut affectis supplicio, qui forum & curiam occupaverant: cum vindicatum summi imperii ius esse a coniuratorum armis, tum Medicum nomen ingenti populi plausu efferri certatim ubique & celebrari. Nam veluti hanc unam rationem opportunam populo fors obtulisset, ab omni se suspicione liberandi, corpora coniuratorum discerpta in diversas partes, & dilaniata, per urbem unco trahebantur: atque ut fœdum horrendumque spectaculum non aliis solum, sed iis etiam videretur, qui gravissima iniuria & recenti affecti, ex cruore & carnificina inimicorum solatium quærerent, mutilata eadem ac sanie & cœni illuvie fœdata in Arnum proiiciebantur. Eodem animorum impetu atque ardore, cum cupiditas & egestas esset hominum crudelitati adiuncta, magnum ad omne scelus incitamentum, Patiorum ædes ab avara plebe direptæ: unde, cum omnia edita exempla libidinis & avaritiæ essent, in immensis opibus & per multorum annorum spatium in divitem atque opulentam domum congestis, ampla sæviendi prædandique materia obiecta, vivum Franciscum Patium, & (ut casu eum offenderant) nudum extractum eodem quo ceteros supplicio affecerunt. Eius porro dicitur tanta sive constantia, sive pertinacia fuisse, ut cum a multitudine irata, & quæ Laurentii gratiam per eam occasionem captaret, nullo non convicii ac contumeliæ genere afficeretur: elatus animo incedens, atque eandem præ se ferens ferociam & contumaciam oris,

nulla ratione aut vi cogi potuerit, ut verbum efferret.
Ita obſtinato ſilentio, & defixis in eos oculis a quibus
vinctus trahebatur, crebra ab imo pectore ſuſpiria duce-
bat: ut hoc eſſet indicio altam irarum molem illius ani-
mo inſidere, aut fati urgentis vim, aut populi iudicium
deteſtantis: cuius haberi ſtudioſus affectabat, cum eius
cauſa teterrimum ſibi ac fœdiſſimum conſtitutum ſuppli-
cium videret. Gulielmus Patius, cui Laurentii ſoror nu-
pſerat, ſive ille a conſcientia eius rei abeſſe crederetur,
ſive affinitas illi præſidio fuerit, vix ereptus ſævienti mul-
titudini, quæ unam omnibus atque eandem cauſam con-
ſtituebat, ſervatusque eſt. Apparuit tum quidem, quam
leve præſidium in populi ſtudiis bene etiam de illius ſa-
lute & libertate meritis poſitum ſit, quamque temere illi
faciant, qui eo innixi & magnas res ſuſcipiant ſibi agen-
das, & ſuſceptas ſibi ſucceſſuras ſperent. Nullus enim fe-
re per id tempus dicitur Florentiæ fuiſſe, qui aliquo mo-
do numero haberetur, quin illum inviſerit, fortunas, vi-
tam, liberos pro illius ſalute & incolumitate in omnem
dimicationem obiicere pollicitus ſit. Nam & ab iis, qui
æqui erant, amici animi officium præſens hominis fortu-
na, & ab inimicis metus poſcebat: ne ceſſatio, maleficii
ſuſpicionem afferret, quæ in recenti populi invidia maxi-
me eſſe declinanda videbantur. Hæc dum Florentiæ agun-
tur: Renatus Patius, quem improbatis coniuratorum con-
ſiliis e medio receſſiſſe, ac rus profectum eſſe diximus,
cum in totius familiæ invidia tanta eodem ſe conflagra-
turum incendio non dubitaret: nuntio de his accepto,
ſtatim mutata veſte, quo tutius inter notos homines fu-
ga pateret: in itinere cognitus ac comprehenſus Floren-
tiam adducitur. Eandem fortunam Iacobus patruus ſu-
biit. Nam cum fere eſſet ex Apennini faucibus evaſu-
rus: a montanis hominibus, ad quos iam fama eorum
pervenerat, quæ Florentiæ acta erant, cum ex præcipiti
fuga unum eſſe ex coniuratis conieciſſent: conſiſtere pri-
mum ac mox arma tradere eſt iuſſus. Quo gravi adeo
caſu

casu perturbatus: cum Patiorum se ac Medicum fortunam agnoscere dixisset: diu precibus defatigatis, ut aut servare se, aut vindicare honesta morte a foeditate supplicii vellent: & aversis animis ab iis auditus est, quos cupiditas & spes præmii amplioris cepisset, & Florentiam nullum non interea genus probri & convicii passus est ad supplicium raptus. Quatriduo autem postquam facta cædes fuerat, una cum patruo Renatus damnatus (ut apparet) quod suppressam coniurationem magistratui non indicasset: re vera quod vindicem tot cladium & suppliciorum superesse noluerint, quibus erat Patia familia eversa, capite plectitur. Paulus Iovius, quem auctorem sit sequutus minime tradit, eundem cum ceteris coniurationis reum facit: cum illud etiam adiiciat, delatas sibi partes homines armandi, dum ceteri in urbe, facienda cæde occupati essent, impigre præstitisse. Hinc cum manus hominum cogere deprehensus, vivus in urbem esset perductus, eadem animadversione poenas Laurentio dedisse. Sed hoc ille nullo certo auctore & temere, ut alia etiam permulta. Atqui utcunque acta res administrataque est, illud video ceteros affirmare: in magna hominum strage cum forum esset stratum cadaveribus, ac viæ urbis pene omnes infectæ sanguine & cruore: nullius mortem æque aversis a supplicio oculis, aut magis dignam misericordia hominum, atque huius unius visum esse: præter hominis probitatem accedente ingenii & morum lenitate, quæ, ut ferebant, procul abesse ab arrogantia & superbia Patiæ familiæ videbatur. At Iacobi cadaver cum ad eo foedum supplicii genus nondum satis animos explevisset: ut neque mortuus ignominia careret, etiamsi datum a magistratibus ad sepulturam, & paulo post elatum atque in sepulchro maiorum conditum esset: inde extractum, atque in agro publico ad urbis moenia humatum est. Hinc veluti nondum satis sævitum esset, eo ipso ex loco illud plebs abduxit, atque eodem quo fuerat laqueo vivus suspensus, nudum per universam urbem, ita

ita ut cœnum & pulverem ubique everrendo, indignum ſui ſpectaculum atque atrox præberet, in Arnum proiecit: vix unquam populo exitum reperiente, ubi aut favere ſemel aut ſævire inſtituit. In hoc homine ſi quis familiæ dignitatem, anteactæ vitæ ſplendorem, domeſticam potentiam, divitias, cum illius ſupremo tempore velit conferre: fateatur neceſſe eſt, raro unquam exemplum illuſtrius ad cohibendas moderandasque animi cupiditates propoſitum hominibus fuiſſe. Gravia in illo fuiſſe vitia dicuntur, quæ ut etiam re fœdiora viderentur cum ætas, tum dignitas hominis faciebat, ſed duo illa maxime inſignia, & quibus nullus unquam nepos profuſiſſimus contaminatus & perditus æque eſſet, aleæ luſus, & maledicendi impunitas: atque cum hæc in homines ſumma, tum in Deum huiusmodi, ut nullam colere religionem, nullos agnoſcere Deos crederetur. Atque hac una in re Angelo Politiano cum ceteris convenit, quos ipſi ſumus auctores his ſcribendis ſequuti. Eidem tamen attribuunt beneficentiæ in egentes homines ſtudium ſingulare, ac iuſtitiæ atque æquitatis cultum eximium. Itaque pridie eius diei, quo die inter coniuratos convenerat, ut cædes fieret, ne cui unquam ſua adverſa fortuna damno, aut detrimento eſſet, ubi minus ex ſententia res proceſſiſſet: omnibus, quibus acceptas pecunias relatas habebat, ad aſſem ſolvendum curavit: neque id ſolum, ſed quicquid mercium, aut domi poſitum, aut apud ſcripturæ magiſtros ad alios pertineret, id in eo uſus ſumma religione & fide, dominis reſtitui imperavit. Ioannes Baptiſta Monteſiccus cum longa de eo diſceptatio fuiſſet, capite plectitur: quoniam mitior ceteris & probaſſe magis quam adiuviſſe coniuratorum conſilia dicebatur, impetrato a magiſtratu, ne ſuſpendio vitam finiret, fœdo genere ſupplicii & in proditores ac transfugas conſtituto. At Neapoleoni Franceſio & Bandino, cum ſuis rebus diffiſi fugam arripuiſſent, ratum illis eſſe exilium iuſſerunt. Gulielmus Patius, & ſi qui reliqui ex ea familia

erant:

erant: in arce Volaterrarum tetro carcere asservari iussi. In hac iudiciorum severitate tanta, quæ in reos constituebantur, ferunt Laurentium ut lenitatis & clementiæ sibi opinionem conciliaret, magistratibus sua auctoritate occurrisse: cum quidem iis diceret esse verendum, ne ulterius progrediendo humanitatis iura magna cum sua invidia violare dicerentur. Itaque multis culpa liberatis, quam in paucos reiiciebat, ut finis tandem fieret ea de re quærendi, ægre multis precibus impetrasse. Nam per Philippum Valorium unum ex intimis amicis, & cuius maxime consilio in administranda Repub. utebatur, ad se adductum Averardum Salviatum Francisci propinquum, qui metu latere dicebatur, non conservavit modo, sed obliterandæ iniuriæ, atque animi illius confirmandi caussa, sibi affinitate devinxit, Lucretia filia Iacobo Salviato filio fratris in matrimonium collocata. Ergo iam de omnibus supplicio sumpto, qui aut ipsi rei erant, aut culpæ affines & consiliorum conscii habebantur, iusta Iuliano mortuo placuit solvi: cum funere magnificentissimo efferretur, universa fere multitudine in pompa cum liberis & coniugibus studii causa sequente. Eum quidem honorem, non familiæ magis quam memoriæ hominis, cuius humanitatem summam, liberalitatem & magnificentiam laudibus efferebant, se habere vulgo homines in assentandi studium conversi iactabant. Huic non ita multo postea quam est interfectus, filius posthumus nascitur, cui nomen Iulio fuit. Is a Leone Pontifice Maximo, cuius erat patruelis, in Cardinalium collegium ascitus, post Hadriani mortem qui Leoni successerat, malo fato Florentinæ Reipub. Pontifex Maximus creatus, & Clemens septimus est dictus. Hic finis coniurationis fuit in Laurentium & Iulianum Medices: ut in quibusdam eius persimilis, quam Mediolani tres adolescentes in Galeatium fecerunt: ita cædibus hominum, multitudine suppliciorum, tum Principum conspiratione & omni belli apparatu, quod illam brevi postea consequutum est, atque,

quod caput videri debet, benevolentia hominum & ſtudio in unius hominis cæde vindicanda magis aliquanto inſignis. Cauſa præterea hæc ab altera plurimum differre eſt viſa. In illa enim tyranni crudeliſſimi vita petebatur, & qui poteſtate imperii nullis divinis, aut humanis legibus præfinita, ad cædem & perniciem hominum abuteretur: cum ille omni genere dedecoris & flagitii contaminatus, crudelitate atque immanitate ſumma, & quidem parricidio infamis, execrandus merito videri poſſet. In hac ii opprimebantur, quorum merita in multos præclara, niſi ea eſſent ſuſpicione affectatæ tyrannidis inviſa, maiorumque extitiſſent: cum ad hæc omnia, etiam ſi cupiditas imperii ſubeſſet, civilis moderatio, temperantia, atque æquabilitas quæ animi ſtudium tegeret, in iisdem animadverteretur. Illud quidem omittendum non eſt, quod multi conſtanter affirmant, Medicum potentiam cum eo eſſet adducta, ut per ſe ipſa ac nullo impellente concideret: unius hominis cæde numine placato, ſi quod erat familiæ infeſtum, erectam ſtabilitamque eſſe. Tantum enim fuiſſe æris alieni conflatum quo tempore in illos coniuratum eſt, ut in præſentia nulla alia oblata facultate eius diſſolvendi, confugiendum ad publicam pecuniam Laurentio fuerit: quod invitis ſuis civibus, non videbatur facile facturus. Ita converſo ordine, idipſum non a volentibus modo, ſed ab iis etiam qui ſtudio inter ſe atque alacritate in eo perſolvendo officio certarent, impetraſſe: cum ex illius adverſo tempore, aut gratificandi occaſionem quærerent, aut avertendi criminis. Sua ſponte enim de gradu deiecto, in quem ut cum offenſione hominum conſcenderat, ita invidiæ expoſitus conſpiciebatur: nemo erat futurus qui miſericordiam tribueret: cum gravis caſus videretur e ſublimi & celſo loco, ſed is tamen qui tanquam merenti accidiſſet, ſolatio etiam inimicis eſſet futurus. Ex cruore quidem & cæde ſuorum (quod ultimum omnium malorum eſt) id conſequebatur, non

ſo-

ſolum ut miſericordia animi multorum, ſed eius etiam declarandæ ſtudio tenerentur. Nullum autem ſatis aptum officii genus videtur iniuriæ expiandæ, quæ ſanguine & vita conſtat: multitudini in primis, quæ non cauſis rerum afficitur, quibus prudentes moventur, ſed iis quæ modo intuetur: ſive ea minus grata ſenſui incidant, ſive habeant quod voluptati ſit: quam unam rem illa perpetuo ſpectat.

IOAN. MICHAELIS BRVTI FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER SEPTIMVS.

BELLVM intestinum Florentiæ multorum cæde & supplicio sedatum magis in præsentia, quam sublatum in posterum videbatur: ita animis affectis, ut citius eos vires, quæ nunquam erant defuturæ ab externis armis, quam materies ad tumultuandum deficeret. Quod cum Pontifex & Ferdinandus non ignorarent: quod minus per occultam conspirationem licuisset: de principatu Laurentium deturbare, omnibus aliis improbatis consiliis, bello aperto, atque armis constituunt. Iam cum ea Florentiæ gererentur, Laurentius Castellanus copiarum pontificiarum dux, militibus iussis ad signa convenire, in Etruriam iter habebat, iis de causis quas libro superiore commemoravimus: in primis ut copiis cum Tolentinate coniunctis, quem via Flaminia eodem properare audiebat, Florentiam quam proxime accederet. Erat autem in magna spe, quoniam firmissima esse coniuratorum manus, ac cum iis populus sentire ferebatur: omnino aliquid opportunitatis datum iri, si quam ipse spem certam auxiliorum ostentasset, ad civitatis statum commutandum. Verum cum paulum viæ processisset: primum rumore & fama, temere orta & nullis certis auctoribus, deinde suorum litteris & nuntiis cognoscit: cum omnium opinione celerius coniurati rem aggredi maturassent: alium exitum illos, quam eum quem speraverant, sortitos esse. Non esse ulterius rem differendam Pontifex & Rex arbitrati: nihilo minus exercitus duces promovere copias, atque in Florentinum agrum excurrere iusserunt.

Iam

Iam enim illi præ se ferebant, unam sibi esse causam armorum, ut Rempub. a Medicum dominatione liberarent: quæ nisi Laurentii cæde, aut exilio, nimis gravi unius familiæ potentia levaretur, ægre aut posse quiescere unquam domi ab intestinis seditionibus, aut foris ab externis bellis diceretur. At qui pontificiis copiis præerant, ad Perusium substiterant. Eum in locum ubi Ferdinandi exercitus advenisset, quem iam Truentum amnem traductum esse fama erat, totis viribus peti Florentinos placebat. Quoniam autem nondum satis se civitas collegisse ex trepidatione & tumultu ferebatur, sperabant (id quod probabile erat) eos se opprimere imparatos: quod si accidisset, tum fore omnino ut cetera sibi, quemadmodum constituerant, læta & secunda evenirent. Interea quo facilius multitudinem Pontifex a Laurentio alienaret: igni atque aqua civitati interdixit, quo genere animadversionis Pontifices uti raro adversus liberas civitates & Reges consueverunt, nisi gravissimorum scelerum & maxime insignium expiandorum causa. Ita cum vulgo hæc opinio percrebresceret, unius Laurentii causa, Rempub. in tot mala incurrisse: religiosam civitatem, cui sanctum semper Pontificis nomen, in maximis etiam dissidiis, maiorum memoria fuisset: facile apparebat, ab eo qui auctor tantarum cladium suis civibus haberetur, abductum aversumque iri. Verum omnia secus acciderunt, ac Pontifex sibi & Ferdinandus pollicitus erat. Omnes enim sive gratia, sive metu in unum Laurentium conversis animis, Reipub. salutem illius fidei diligentiæque permiserant: cum videri vellent ita illum posse civitatis dignitatem atque incolumitatem tueri: si animadverteret sibi populi studia non defore in retinenda privata sua. Hanc ille suorum civium de sua virtute opinionem, ne quando fefellisse videretur: ex omnibus ordinibus CCC. delectos, qui prudentia & fide plurimum præstare credebantur, curavit in curiam per magistratum advocandos: qui ubi frequentes convenerunt, ad hunc modum ad illos dicitur verba fecisse.

Ita mihi ſemper veſtra in me ſtudia maioresque meos perſpecta fuerunt: ut noſtri inimici nulla tempora acerbiora familiæ noſtræ optare debuerint, quo illa nobis cognita magis perſpectave eſſent. Sed nulli unquam noſtrum per inimicorum crudelitatem atque audaciam, diu hoc tanto bono licuit frui. Nanque, ut de me loquar, cum id mihi contigiſſet quod maxime omnibus optandum eſt, ut meis civibus viderer, pietate magis quam patriæ debeo, & animi inductione quadam mei, quam ullis eorum meritis in me atque officiis devinctus: ea nunc mihi acciderunt, ut propter magnitudinem beneficiorum, quæ in me & multa & illuſtria contulerunt, referendæ gratiæ facultatem deſiderari a me facilius, quam ſperari ullo modo poſſe intelligam. Ergo cum ita ſemper a mea prima ætate in meos cives animatus eſſem, ut ſi quando a me patria vitam repoſceret, quam me illius beneficio intelligerem retinere, eam illi reddere tanquam depoſitum paratus eſſem: ita hoc tempore nunc mihi illi videor vitam debere, ut non magis pietatis laudem mihi ſperandam putem, ſi patriæ meæ cauſa illa poſſim æquo animo carere, ſed ſceleris atque impietatis gravem ac turpem notam ſubeundam, ſi ut meæ ſaluti & dignitati proſpiciat, in gravi illam rerum omnium diſcrimine verſari animadvertam. Atque antea quidem non ignorabam vitam me, liberos, fortunas, principem hanc in Repub. dignitatem, veſtro beneficio retinere: ſed mihi erat hoc commune cum multis. Nunc ſi pro vobis mihi mors oppetenda ſit: ut hoc pietatis munus mihi liceret patriæ præſtare, vita mea ſervanda tanto veſtro ſtudio ipſi antea præſtitiſtis: ſi rurſus eadem retinenda, quod illa vobis aliquando eſſe uſui poſſit: ut ea quoque voluptate fruar, factum id a vobis eſſe veſtro in me immortali beneficio intelligo. Atque haud equidem optabam, ut quemadmodum meo adverſo tempore me vobis devinxiſtis, & fratris morte vindicanda, & vita ſervanda mea: ita ea ſe mihi occaſio per adverſam fortunam daret: ut cum ve-

ſtræ

ſtræ ſalutis cauſa, meum caput in vitæ diſcrimen obieciſſem, parem tanto veſtro beneficio vobis gratiam referrem. Sed neque mihi tamen in hac tanta Reipub. tempeſtate, qua illa iactatur, excipienda in me unum hac adeo ſæva procella, relatio ulla gratiæ par propoſita eſt. Ita enim illa eſt mei unius cauſa excitata: ut mei capitis iactura, tanquam levatam gravi onere, ſperandum modo ſit fore, ut ex tot fluctibus, quibus pene obruitur, erepta ſervetur: rurſus ſi ego pergam cum ea ipſa ſævienti fortunæ obſiſtere, cùm in me unum modo ſæviat, vereor ne patria invidiæ meæ quaſi gravi preſſa mole, mea culpa naufragium faciat. Hoc unum inimici mei atque adeo aperte illi iam non per inſidias atque conſilia occulta petunt: ut ſæpius ego meis civibus vitam hanc debeam, cum certam mihi perniciem & mortem nefarie illi & ſcelerate moliantur. Semel cum primum datum eſt lucem aſpicere, atque communem hunc ſpiritum ducere e cælo, patriæ illam retuli acceptam. Eadem rurſus cum patre adhuc vivente, crudeliſſime petita inſidiis inimicorum eſſet: a vobis veluti excepta in ſinum, & ſervata eſt. Poſtremo non illam templi religione auguſtiſſimi, cum ad ſalutem ſicariis & parricidis pateat, non cultu ſacrorum, quibus præſens adeſſe creditur humana vis ad ſcelera hominum vindicanda, non coniunctione, propinquitatisque iure ſatis adverſus improborum conſenſum munitam: vos uni proditæ fidei, religionis, ſacrorum acerrimi vindices, quæ noſtro cruore & ſanguine nefarii homines & teterrimi violaverant, veſtra auctoritate defendiſtis, texiſtis, ſervaſtis. Itaque ſi ego vobis hanc vitam offero, & veſtra illa, & veſtra adeo ſæpe eſt: ſi liberos, fortunas, cum quæ habeo cuncta veſtro beneficio retineam, eadem denique eſt ratio. Atque utinam tamen hoc ipſum mihi, quicquid illud eſt, liceat præſtare: in hac enim functione officii, cum debitam vobis vitam obtuliſſem, eam me laudem referre ſperarem, quæ reddenti cum fide quæ accepit, expectanda eſt. Nunc cum mea ſit vobis vita

exi-

exitii causa: cum quidem quod spiritum hunc duco, quod patria fruor, quod domesticum otium, quod maiorum dignitatem in Repub. & locum tueor, vestræ saluti & libertati maxime inimicis meis adversantibus, bellum vobis, exilium, direptio bonorum, cædes, patriæ denique exitium, ingentia mala, ut iam antea a sceleratis civibus, ita ab apertis hostibus in præsentia sint timenda: quomodo ego sine summo scelere, vitam hanc expetere diuturniorem in hac urbe possum, cuius causa vobis hæc subeunda propediem, timenda certe semper cavendaque sint? Nam & illud mihi accidit, quod mihi inter tot vitæ incommoda, quibus circumveniebar, acerbissimum fuit. Cum enim fore aliquando sperarem, ut mea vita meis civibus, si qua illis tempora inciderent, usui esset: idem cum eam ipsam illis esse exitio, tum vero mortem, si eam oppetere necesse est, cum semper pro salute suorum vitam effusam honesta mors & viro forti expetenda consequatur, haud magnæ mihi laudi fore intelligo. Cui enim modo ut vita illi expetenda sit, multa contigerunt, quibus cum voluptate perfruatur (quod tamen raro, quæ rerum humanarum ratio est, homini usu venit) ei cum magna spe laudis, quæ maximarum virtutum parens est atque altrix, gloriosa mors semper ad posteritatem proposita est. At quanti ego vitam mihi esse faciendam putem? quæ invisa hostibus, meis civibus perniciosa, mihi si liceat incolumi in patria manere, inhonesta semper, molesta certe in magna meorum sit invidia futura? Nunquam sane ego ita vivam, ut quavis morte illa mihi execrabilior detestabiliorque sit. Deus immortalis, qui hoc unus modo potest, hoc omen prohibeat! Non ego obsessam patriam ab hoste infestissimo, non flagrantem incendio, non cives necatos, non matres familias, parvos liberos in captivitatem abductos, non quorum sanguine domus nostræ incendium restinctum est, eadem ego illos videbo flamma invidiæ flagrare. Et patriam meam equidem honesto exilio, & civium meorum libertatem (quando

do iam hoc unum ſe inimici mei petere dicunt) meo capite ſervabo. Ac non deſunt qui mihi indulgentiores, quam aut officii mei ratio, aut Reipub. tempora requirant, me hac adeo gravi cura levatum velint. Ita enim contendunt per ſpeciem opprimendi mei (id quod tamen poſſe accidere haud negaverim) uno eodemque ictu Rempub. per meum latus peti. Quod ut maxime ſit, danda eſt tamen a me opera, ut ſcrupulus, qui iniectus hominibus eſt, animis evellatur: Laurentio Medice enim e civitate profecto, cuius unius calamitate & ruina expiari modo inimicorum odium poſſe videtur, Reipub. hoſtes impia ſe gerere arma, ſi ea ita infeſta civitati retinere pergant, convincentur. Quæ autem alia cauſa ſuberit præter eam unam, cui iuſtum odium in Medices Pontifex obducit libertatis ſuorum oppreſſores: quæ alia, inquam, præter infinitam cupiditatem ampliandi imperii, ac ſuos per aliorum everſionem augendi? quorum maior ambitio in præſentia eſt, quam indignitas antea fuit, atque egeſtas. Video iam vos, quæ eſt omnium veſtrum in me benevolentia, his ita a me commemorandis & affici magnopere & commoveri. Quod quidem ſi accidere magis ullo orationis artificio (quod in me nullum eſt, perexiguum certe eſſe poteſt) quam cauſa animadverterem: latius mihi ea de re eſſe agendum putarem. At iam pridem hoc vos in me animo meosque omnes eſſe teſtimonio illuſtri, hoc ipſo tempore in primis comprobaſtis: cum enim nobis ab iis ipſis, a quibus auxilium eſſet adverſus aliorum iniuriam petendum, mors & ruina certa impenderet: adverſus illos nobis vim & necem intentantes, & amicorum partes & affinium & coniunctiſſimorum hominum, pari pietate atque alacritate animorum præſtitiſtis. Quo veſtro ſtudio in nos declarando, illud etiam videmini effeciſſe, quod erit nobis ſemper ad poſteritatem pulcherrimum atque honeſtiſſimum: ut noſtra privata iniuria vindicanda, cum Medicum incolumitate coniunctam Reipub. ſalutem vos tueri oſtenderetis, com-

munes

munes inimicos ulti acerrime: quo quidem ex veſtro iudicio de nobis tanto, magnum mihi in malis ſolatium propoſitum, ut quamvis acerbam fortunam æquo animo feram, præſtare maxime poteſt. Nam tum quidem facile eſt eam ferre adverſam, cum illa non flagitii & ſceleris pœna, ſed virtutis, conſtantiæ, fortitudinis eſſe teſtimonium exiſtimatur. Ergo ſi patria carere oportet, ſi cedere inimicis, ſi exilium ſubire, ſi diu minus veſtro hoc conſpectu frui, qua in re ego maximum meæ anteactæ vitæ fructum percipio: hoc uno tamen in reliqua vita utar perfugio longe maximo: meos cives cum meam in patriam pietatem & fidem, tum inimicorum ſcelus atque impietatem perſpectam habere: quos æquius erat dirarum obnunciatione, & interdictione ſacrorum, quam oppreſſam pene patriam eorum nefaria vi per privatorum cædem, notari. Vos quidem quando hodierno die de ſumma Repub. quid cenſeatis potiſſimum eſſe agendum, ſtatuere oportet: maiorem in modum obſecro atque obteſtor, ut propoſitam vobis Reipub. ſalutem, cum vos iam quo ego animo ſim minime fugiat, privatis meis commodis omnibus, quæ nulla unquam mihi coniuncta erunt cum veſtra pernicie, potiorem gravioremque habeatis. Hic ille cum peroraſſet: placuit de Magiſtratus & Conſilii ſententia illi ad hunc modum reſponderi. Cum ille ſemper maiorum veſtigiis inſiſtendo, non parem modo in patriam pietatem, ſed cumulatam etiam meritis maximis atque ampliſſimis omni ſuo tempore retuliſſet: quæ debita præmia erant ſummæ virtuti, omnes eos honores, qui maximi in Repub. habentur, conſecutum: & quando omni bene merendi ratione de privatis longe etiam ſemper antecelluiſſet, ſtudia quoque ſuorum civium ſingularia in ſua adverſa fortuna eſſe expertum. Ac tametſi quæ mala eſſent Medicum familiæ importata omnes æque moleſte ferrent, in quibus veſtigium modo aliquod humanitatis eſſet reliquum: at illud in tot incommodis opportune accidiſſe, quod cupidiſſime ſemper omnes expetiiſſent, ut tandem

omnes

omnes intelligerent, non minorem voluntatem se in referenda gratia, quam illum in promerenda, gerere, &, quando adeo res tulerit, præstare. Vitam illius, & quoniam ita semper meritus esset, & quoniam ea non posset patria sine certa suorum ruina & pernicie carere, nisi immemores non illius magis quam sui esse vellent, & armis se & suæ vitæ præsidio defensuros. Verissimam enim hostes belli causam præ se ferre, Laurentii Medicis salutem atque incolumitatem, quam impie & nefarie præ se ferrent. Tanquam enim e corpore capite abscisso, eo uno e civitate sublato, intelligere illos Rempub. prædæ sibi ac direptioni relictam, ac simul cum eadem & legum & magistratuum auctoritatem necesse esse interire. Quæ cum ita se haberent, iam illum & bono animo esse, & meliores de sua ac Reipub. salute cogitationes suscipere debere. Nam brevi perfecturos se, ut quod hostes importunissimi ad hominum studia concilianda præ se ferrent, non solum intelligerent Laurentio nunquam fraudi fuisse, sed honori & commodo magis in dies etiam fore. Hac hominum responsione Laurentius confirmatus, gratias omnibus egit verbis amplissimis: ac ne qua in re semel animis in adulationem effusis, suorum studia desideraret, ab illis primum mentione facta, ut sibi liceret præsidii causa certum numerum militum apud se habere, impetravit. Ita magistratum edicto præfatum esse aiunt: non videri ea esse Reipub. tempora, ut Laurentius Medices, in cuius salute omnium posita salus esset, vitam & incolumitatem, & insidiis simul & bello atque armis petitam, suis inimicis committeret: quorum non minus, quam qui se apertos hostes profiterentur, qui metu delitescerent, illi essent timendi. His rebus ita administratis, omnium animi ad belli curam & cogitationem conversi, & qui pecunias cogerent qua ad bellum, quod futurum erat, uterentur, & qui commeatus expedirent, & qui militum delectum haberent, quique alia munia belli ex sua fide & Reipub. tempore exequerentur impigri homines

atque harum rerum periti, summa cura & studio delecti: simul ad Venetos decreta legatione ac Mediolanum ad Ioannis Galeatii tutores, postulabant, ut ex fœdere sibi adversus communes hostes auxilio essent. Ac ne quis Pontificis auctoritate, quo minus sibi adessent, deterrerentur: quibus ille artibus, & alias semper, & eo ipso tempore Reipub. insidiatus esset, palam magis suæ libertatis quam Pontificis dignitatis memores docebant. Quod indignum maxime tanto Pontifice esset, & qui Christi in terris personam gereret: cuius pacis conciliandæ suadendæque hominibus, quandiu inter homines egisset, studium unum fuisset: fovisse in libera civitate, quæ nullius in illum iniuriæ sibi conscia semper sacrosanctum Pontificis nomen potestatemque habuissent, civiles dissensiones, discordias, bella intestina, quæ exorta civium ambitione & partium studio, aut tollere sua auctoritate, aut sedare debuisset. Nam quod vix credibile videri deberet, etiam si de latrone ac perdito egestate homine referretur: certos homines, quorum opera uteretur ad civium principum cædem, præmiis excitatos, per aliarum rerum gerendarum occasionem (quod iidem in quæstionibus expressissent) Florentiam præmisisse: quo facilius sibi bellum, sublatis iis quorum auctoritas illius cupiditati ambitionique obsisteret, futurum esset. Itaque quod iam fama omnes cognitum haberent: violata innocentium civium sanguine urbis templa religiosissima, polluta sacra, cæremonias: atque in iis qui principes partes in tanto admittendo scelere præstarent, ex amplissimo ordine delectos Pontifices, sacerdotes, divinæ rei administros. Quæ omnia quidem, quia ut esset æquum, acerrima sibi animadversione vindicanda duxissent, tantasque Deo immortali illatas iniurias, pro sua religione & pietate essent ulti: tanquam hoc unum esset Pontificis munus, hominum nefariorum malefacta & scelera tueri: eorum vindices gravi nota ignominiæ afficere, bello atque armis persequi, libertate, patria, vita, si liceret, privare conatum esse.

Ex

Ex eodem fonte cetera manasse, quæ nulla iam ab eo ratione regi & consilio possent: quorum unum illud gravissimum, quo omnes ab sua societate absterrerentur, diploma excogitatum quo in impios homines modo & maiestatis convictos uti superiores Pontifices consuevissent. Eo populum Florentinum, omnium aditu, congressu, sacris, spiritu communi, hac luce, si id fieri æque facile atque experi posset, prohibitum esse. Ac non male in eo tamen cum Pontifice agi. Si quibus enim antea dubium fuisset, cum eorum audacia & libido tanta extitisset, qui hæc essent ausi, a tam gravi scelere Pontificem, aut hominum existimationem veritum, aut Dei immortalis iram, & vim scelerum ultricem, non absuisse: nunc bello persequendis iis, qui debitum illi munus impleverint, quo ille animo esset declarare. Se quidem, qui constantes fuissent in suo iure tuendo, atque imminentem Reipub. ruinam a suis capitibus sceleratorum hominum supplicio depulissent: nihil indignum maiorum gloria, quibus semper gravissima Pontificum auctoritas fuisset, cuiusque rei caussa tantum in se illius odium excitare debuerint, admisisse. At si Deo immortali modo curæ esset, qua de re dubitare nemo deberet, quam recte Pontifices divina in homines potestate uterentur: & externa arma pariter & dirarum obnunciationem, qua civitati a sacris interdictum esset, tristem illam quidem & timendam modo qui digni essent, ut illa peterentur: iis qui tantorum malorum auctores cladiumque essent, quas illa portenderet, ruinæ, exitio, calamitati, ignominiæ futuram. Adversus horum querelas tantas minime sibi Pontifex deerat, hominum ferociam, spiritus, contumaciam, qui Principi Christianæ Reipub. totius orbis terrarum moderatori, cui maximi Reges atque Imperatores Augustissimi imperanti parerent, monenti & castiganti se resistere superbissime essent ausi, vi atque armis, ut fere bestiæ & indomitæ solerent, fuisse domandam. Victa patientia, scelere atque importunitate præfracti & contumacis populi: id unum scilicet reliquum

fuisse, ut arrogantes & superbi homines per hanc rationem ad officium & sanitatem revocarentur. Neminem sane ita male de Christiana Repub. sentire, quin ita censeat: ubi cetera, quæ mitiora sint, minus procedant, non armis persequendos, profligandos, a communione bonorum arcendos, qui iam pridem nefarium atque impium bellum Pontifici Maximo indixerint, ac divinam personam inter homines gerenti. Quot eorum iniurias, quam insignes ac graves fuisse? Deterritos metu, qui sua sponsione, propinqui hominis fidem & existimationem tueri parati essent, quo id minus pro sua in Pontificem observantia præstare auderent. In civitatum defectione, quæ imperio Pontificum parerent, susceptam defensamque pertinacissime eorum causam, qui principes defectionis atque auctores extitissent: negatam possessionem, quibus pro sacrosancti Imperii potestate sacerdotia amplissima detulisset, hominibus illis quidem summæ dignitatis, & qui iis honoribus gerendis pares (quicunque postea illi evaserint) ab eo iudicati essent, ad quem eius rei cognitio & ius pertineret. Neque in eo tamen vestigio impietatem constitisse, sed progressam esse ulterius ac vagatam latius. Gravissimi quidem criminis convictos sacerdotes (quem enim hoc inficiari posse?) se inconsulto, ut divina omnia atque humana iura confunderentur, affectos supplicio, eorum dilaniata membra & distracta, atque id quidem nullo humano more & instituto. Nam (quod resipiscentibus, tametsi illis gravissimorum scelerum in Deum atque homines damnatis, nunquam negatum esset) neque iis factam potestatem, ut venia a Deo immortali & pace impetrata, discedere e vita, ubi tanto supplicio scelus expiassent, numineque placato liceret. Ac ne qua in re sibi impii homines reliqui facerent: amplissimi ordinis adolescentem lectissimum, & dignitatem gerentem Regiæ parem, vel voluntate, vel ingenio, vel ætate a cogitatione nefarii atque abominandi facinoris abhorrentem, cuius insimulatus sit, vix supplicio ereptum, cum

de

de eo ſæpe eſſet actum in publico civitatis conſilio, domique privato carcere aſſervatum, datis cuſtodibus, qui aditum atque egreſſum familiarium obſervarent: cum in crimine nulla eſſet, cauſa ſæviendi aut a ſui contemptione atque odio, aut ab ingenio ſævientium quæſita. Ad hæc ſpreta audaciſſime Pontificis Maximi auctoritate, cum iis a ſacris interdixiſſet (id quod terrori eſſe omnibus gentibus conſueverit) ſacerdotes recluſis templorum valvis, quas divina clauſiſſet auctoritas & vis, ab iisdem rem divinam facere ac ſacra adminiſtrare metu ſupplicii coactos. Poſtremo cum nondum ſibi ſatis eſſe factum arbitrarentur, niſi in divinam & ſacroſanctam poteſtatem ſævirent: eorum imperio per Etruriæ Pontifices concilio indicto, adverſus maiorum mores atque inſtituta, qui unum tantæ rei in terris auctorem Romanum Pontificem perpetuo agnoverint: impium factum decretum, ut damnatis ab eo atque æternis ſuppliciis vivis æque & mortuis devotis, ſcilicet quo impietas & ſcelus impunitate gravius inter homines alatur, provocare ad gentium omnium futurum conventum liceret. Nam quod etiam ſe auſi ſint incuſare (quid autem adeo celſum inter homines & ſublime haberi, quo non illi ſuperbia atque audacia efferantur?) quod dignum ſummo Pontifice ſtatuerit, liberas civitates ex ſervitute graviſſima ſua auctoritate vindicare: ad quem magis, quam ad ſe unum pertinere, tollere tyrannos, præmiis honeſtos homines, ſupplicio improbos afficere, leges, iura, inſtituta maiorum tueri? Quanquam tantæ erant Pontificis & Florentinorum querelæ, quæ peſſimo exemplo apud omnes Italiæ Principes iactabantur: Raphael Riarius Cardinalis, quod vere magis Xyſtus quam iure querebatur, e cuſtodia dimiſſus, atque ubi vellet, redire Romam eſt iuſſus. Grave autem ille periculum evaſiſſe fertur: cum eum multitudo concitata tanquam conſiliorum participem ad ſupplicium poſtularet, vix illa Laurentii auctoritate & magiſtratus deterrita, quo in illum minus pro ſuo ingenio ſæviret.

Sa-

Satis quidem in eo causæ creditur fuisse, id quod postea res declaravit, ut ea cura Pontifex liberatus, maioribus etiam quam constituerat viribus, bellum, quod adolescentis causa trahendo distulerat, maturaret Reipub. inferre. Imparatis adhuc Florentinis ab armis subito nuntiatur, Pontificis & Ferdinandi exercitum ductu Alphonsi Ferdinandi filii, & Federici Vrbinatium Ducis, in Reipub. fines ingressum, multis ignobilibus castellis, quæ in Senensium agro Florentinæ ditionis erant, occupatis, ad oppidum Castellinam castra posuisse. His nuntiis territi, cum lentiora sua spe sociorum auxilia essent, ipsi nondum satis virium haberent, ut apti ad belli vim arcendam viderentur: pariter & qua ratione obsessis opem ferrent, & quod caput est, si propius ad urbem hostes copias admovissent, quibus viribus positam civitatem in tanto rerum discrimine tuerentur, ignorabant. Ac quanquam missa ab Insubribus auxilia adventare dicebantur: magna tamen spe a Venetis destituti, impendentis mali metu trepidabant. Nam illi quoniam se ita fœdere teneri contendebant, ut bello privatorum causa ab illis suscepto (Laurentius Medices ea exceptione minime obscure notabatur) haud interesse deberent: aperte iam se illis auxilia missuros negabant. Cum in hisce angustiis res esset, Thomam Soderinum Venetias legaverunt, qui Senatum belli causis diligentius expositis, ad fœderis religionem & fidem sociis præstandam, quoad posset, inducere omni studio conaretur. Interim ne infami cunctatione redderent hostem alacriorem ad faciendam iniuriam, Herculem Atestinum, qui Ferrariensium Dux Borsio successerat, qui copiarum Reipub. dux rem gereret, delectum, occurrere primo quoque tempore hostibus iusserunt. Quæ dum ab illis (ut in subita re & prudenter & accurate administrantur) hostes XL. die postquam ad oppidum castra posuerant, omni alia spe propinqui auxilii destitutos oppidanos, qui egregie ad eum diem illis restitissent, in deditionem accipiunt. Oppido recepto ac præsidio firmato,

to, maiora iam animo agitantes Aretium copias ducere instituunt, magna spe posita in celeritate, qua maximæ sæpe res confici consuevissent, aliquid sibi opportunitatis ad rem bene gerendam datum iri. Eo animo cum essent, ad Sansevinum Montem, quem appellant, castra ponunt: non ignari ubi illud oppidum celeritate adhibita expugnassent, subito suo adventu oppressos Aretinos deditionem facturos. At iam Hercules omnibus rebus necessariis ad profectionem comparatis, quadrato agmine incedens, copias instructas adversus hostem ducebat, ita animo paratus, ut si quam pugnandi facultatem occasio daret, non esset recusaturus. Cum propius iam castris castra contulisset, quotidie levioribus prœliis periculum virium faciendo, quibus fere hostes inferiores habebantur, iam in magna spe erat, fore ubi totis viribus dimicatum esset, ut victoriam minime dubiam referret. Cuius fiduciam cum minime esse vanam hostes ignorarent, qui iniquo loco castris positis, ac commeatu exclusi iam retro signa referre cogitarent, inducias aliquot dierum petere coguntur: confessione etiam sua visi de prœlii eventu, ubi manus consererent, dubitare. Quæ cum ita essent, admirantibus iis tantam occasionem Herculem belli administrandi omisisse, cum eius esset summa virtutis opinio, ac magnus in rebus bellicis usus, induciæ fiunt. Itaque re præter suam expectationem impetrata, per induciarum tempus, omnia quæ ad oppidi expugnationem necessaria essent comparare instituunt: atque ubi dies induciarum exiit, Reip. exercitu pene inspectante, captum oppidum suæ ditionis fecerunt. Iam hieme appropinquante, cum hostes in hiberna concessissent, querente maxime civitate Rempub. a molli atque inerti milite prodi, exercitus in hiberna est deductus. Hercules, cum deserta ac prodita vera virtus nequicquam cum ignavia armis & consensu multorum munita videretur pugnatura, Apennino digressus Ferrariam rediit. Quæ dum in Etruria geruntur: Mediolani inter Sforciæ pueri tutores gravi orta controversia,

cum

cum ambitiose omnes ad Principatus administrationem aspirarent, magni futuri tumultus semina iaciebantur. Erat summa rerum penes Bonam Ioannis Galeatii matrem, non illam quidem satis per se aptam imperio administrando, sed quæ proxima summæ virtuti est laus, nitentem unius hominis consilio, qui magnam apud omnes prudentiæ & probitatis opinionem partam habebat. Erat is Franciscus Simoneta Calaber, callidus homo, atque ex Galeatii mortui indulgentia, qua is nunquam immoderate usus apud populum maxime præstare gratia ferebatur, summam fere omnium rerum gerendarum unus adeptus. Huic cum simultates gravissime post Galeatii mortem cum Ludovico Sfortia intercessissent, qui propterea quod pueri patruus erat, & fratrum maximus natu, rerum administrationem ad se deferri postulabat: ne quid illi locus ad nova ineunda consilia relinqueretur, magnæ cupiditatis homini, & quæ in primis videretur pueri rationibus incommoda futura, Bonæ matri persuasit, ut Senatus decreto interposito, illum extra urbem ablegandum atque imperii fines curaret. Ita illa probata re, cum (ut ferunt) in eo usa esset Thomæ Soderini consilio, qui tum Mediolani legatus Reip. agebat, Ludovicum tanquam is novas res adversus Ioannis Galeatii salutem moliretur, ac simul Octavianum fratrem & Ascanium, tum Rubertum Sanseverinatem, quod is maxime eorum esse studiosus dicebatur, in exilium eiecit. Ex his cum præcipiti fuga elati Abduam transirent, Octavianus vado destitutus, temere equo in verticem demisso, interiit. At exules, qui iam gravi coorto in Etruria bello in nonnullam spem venissent, per eam occasionem res in Insubribus novandi, in primis in suscepta spe Ferdinandus Rex confirmavit: quo illi magis animos ad nova consilia adiicerent, magna illis occasione ad rem ex sententia gerendam ostentata. Quoniam vero iniquo animo ferebat, Florentinos, quibus cum bellum gerebat, a Sfortiæ pueri tutoribus auxiliis iuvari: ita illos cura domesticarum rerum implicare constituit: ut

semi-

femina præsertim, atque in novo posita principatu, satis consultum filii rationibus censeret, si quid illi spatii relinqueretur de illius salute cogitandi. Itaque per Prosperi Adornii & fratrum exulum operam perfecit, ut Genua, & si qua illius ditionis oppida Sfortiæ imperio parebant, ab eo præter urbis arcem deficerent. Quæ cum illius præsidiis teneretur, sæpe eo missis qui tentarent, an ulla spes esset illam recipiendi, & victi semper facile & redire æque re infecta erant coacti. His rebus femina (ut par erat) perturbata, cum in Florentinis gravi tum implicitis bello, & haud satis aptis qui sese adversus tantum hostem tuerentur, parum sibi esse præsidii constitutum animadverteret, consilium quidem inivit, ut in adversis & fluxis rebus haud improbandum, sed quod magis esset opportunum inimicorum vindicandis iniuriis, quam videretur filii rebus in posterum expedire. Genua enim accito Baptistæ Fregosio Prosperi inimico, atque adversariarum partium principi, cum illi facilitatem agendæ rei demonstrasset, magnam spem fecit, civitatis Principatum per Adornii eiectionem occupandi. Ac quo maiore alacritate & studio rem sibi esse suscipiendam putaret: præter civium studia, qui permulti illius nomini favebant, ubi rem aggrederetur, se illi arcem tradituram pollicebatur. Cum re intellecta Fregosius se nunquam immemorem fore illius beneficii, ac tantæ oblatæ occasioni minime defuturum respondisset: his conditionibus est res inter illos transacta: ut recepto Principatu cum Ioanne Galeatio Sfortia filio, quem, ut par erat, suæ dignitatis auctorem & familiæ agnosceret, fœdus sancte atque amicitiam coleret: in primis autem, quod utriusque rationibus expediret, neque exules unquam per ullam obiectam causam reciperet, neque ad bellum aut sibi, aut Galeatio filio ullive inferendum, pecunia, milite, ullave re alia iuvaret. Ita ille confirmatus, atque ad agendam rem Genuam dimissus, facile recepta arce, cum suorum fideli ac forti opera usus esset, Principatum occupavit:

vit: atque inde Prosperum, Sfortianosque fratres ex urbe eiecit: summa fide (id quod se receperat facturum) in eo, fœdere servato. At illi exulibus Genuensibus adiunctis, una cum Ruberto Sanseverinate, cuius eadem erat cum ceteris causa, se in Apuanos Ligures receperunt: ita parati animo, ut ubicunque spem reditus occasio ostentaret, insigni clade inimicorum suis ne deessent. Quod quidem cum Pontifici & Ferdinando nuntiatum esset, omni iam in Insubribus sedato tumultu, unde spes illis primum erat obiecta, Florentinos ab ea parte Sfortiæ præsidio nudandi: exulum operam peropportunam ad vires eorum distrahendas arbitrati, quæ haud satis per se esse firmæ eodem etiam contractæ videbantur, curaverunt ab illis copias in Pisanum agrum inducendas: magna illis spe reditus facta, ubi audacter incepta exequi atque impigre maturassent. Quod autem ver appropinquabat, neque satis adhuc Florentini esse parati ad bellum ferebantur: plurimum fore commoditatis in eo existimabant, si exules usi celeritate, ac rem illis nec opinantibus aggressi, ab ea parte belli initium facerent. Cum exules de eorum voluntate certiores facti, rem minime esse contemnendam putarent: optimæ spei & fiduciæ pleni tantam repente oblatam occasionem læti arripiunt. Itaque ex Liguribus, qui Adornii partibus favebant, magna hominum collecta manu: cum iis præesse Sanseverinatem placuisset, brevi quæcunque agri Pisani erant, ut in subita atque impro[illegible]re nemine iis resistere audente, aut vi, aut metu, aut deditione recipiunt. Tanta autem erat eorum fiducia ex superioris temporis proventu: ut iam spectantibus militibus, qui in statione erant, excurrere ad portas urbis provecti gloriæ studio auderent. Hoc in statu cum res in Etruria essent, legati a Cæsare, Ludovico Galliarum, & Pannoniæ Regibus Florentiam venerunt. Hi cum se missos ob eam causam dicerent, ut si qua ratio iniri posset, sublatis inter Pontificem atque illam Rempub. controversiis, pacem & concordiam firmarent:

rent: plane se perfecturos pollicebantur, ubi civitas a sanioribus consiliis non abhorreret, ut Pontifex pariter hoc sibi persuaderi adductus Regum precibus atque auctoritate pateretur. Cum his actæ gratiæ, Regesque tanti, quod sui commodi atque honoris causa, hanc sibi molestiam subeundam statuissent, omni verborum honore collaudati essent: ne quando unquam per Florentinos factum esse videretur, quo minus armis positis paci atque otio Italiæ consuleretur: præterea eorum Principum honoris causa, a quibus legati essent, missuros se legatos Romam de compositione dixerunt. Neque ulterius dilata re cum illis hoc maxime curæ esset, ut æqui atque iniqui intelligerent, pacis se & concordiæ auctores, invitos & maximis ac gravissimis coactos iniuriis cum Pontifice Maximo gerere bellum, legatos decernunt, viros amplissimos civitatis, qui inita extemplo legatione, cum nulla in re illum nacti suis rebus æquiorem essent, brevi quidem Florentiam reverterunt. Cum Florentini ut quam integerrima omnia ad pacem haberent, nihil sibi reliqui fecissent: dandam sibi esse operam censuerunt, ut legitima gerere arma, cum ea non inferendæ sed propulsandæ iniuriæ causa sumpsissent, & non magis cum Pontifice Maximo, quam cum pacis atque otii perturbatore, pugnare viderentur. Ac quoniam plurimum sibi momenti accessurum ad totius belli administrationem credebant ex nobilissimi Regis & potentissimi coniunctione: qui cum Ludovico fœdus & societatem firmaret, Donatum Acciaiolum legatum in Galliam mittunt. Is est Donatus Acciaiolus, a quo homine (id quod per ea tempora fuit perrarum) Latinis & Græcis litteris erudito, conversa multa e Græca lingua in Latinam & docte & luculenter leguntur: vir præterea & nobilitate & probitate vitæ pariter domi forisque habitus clarus. Itaque cum in ea legatione nondum ex Italia profectus decessisset: virtutis ergo est publico sumptu a civitate elatus, atque adeo ut posteris mortui memoria prodesset, cum liberi publici muneris ac rerum omnium

vacatione & immunitate donati, tum ad filiarum collocationem pecunia a magistratibus decreta. In huius locum Guidantonius Vespurius suffectus, ita ut se statim in viam daret, mandatis a magistratu acceptis eam postea legationem obiit. Interea cum gravi bello affecta civitas eodem tempore, sed diversis locis atque inter se disiunctis premeretur: quo maiore animo & studio & exulibus in Pisano agro, & in Senensi Ferdinando & Pontifici occurrerent: ex delectibus urbanis, milite imperato, quo præsidio Respub. adversus hominum temere collectam manum uteretur: Petrum Caponium Ghini filium, magnæ virtutis & consilii hominem, Lucam legatum miserunt: quod vererentur ne inde exulibus commeatus atque auxilia subministrarentur: in primis soliciti ut civitas opulenta & maxime opportuna propter propinquitatem gerendo bello, si æquam suis rebus & faventem nacti essent, in amicitia contineretur. Atqui suspecta legatio civitati cum animos simultatum memoria & discordiarum subiret, quæ nondum plane resederat: ita multitudinem & plebem infimam commovit, nihil ut propius factum sit, quam ut concitato tumultu, populariter Legatus vir honestissimus suæ civitatis, cum illi parum præsidii in magistratu esset, interficeretur. Ita ille functus legatione, quæ minime salutaris futura civitati, pene sibi exitio fuerat, ut nova consilia a Lucensibus inirentur, id quod tamen facile suspicari licebat, perfecit. Temporis enim vetustate sedatum pene compressumque odium, tanquam vulnus obducta cicatrice, novo ictu recruduisse videbatur. Nunquam porro est satis firma amicitia inter vicinas civitates futura. Sive enim viribus & potentia sunt pares, æmulatio imperii, sive altera infirmior, est alteri contemptioni: idipsum & parit odium & simultates alit: ut cum illa securitatem quærat eius ruina, qua cum habet institutam contentionem de principe loco: hæc, si qua se occasio det, se ab indignitate vindicare & contemptione omni cura & studio conetur. At Florentini, ne iam vere ineunte impro-

provifo bello opprimerentur, neu hoftes capto ex fuo tempore confilio, viarum anguftias præoccuparent, ac commeatu civitatem intercluderent: Herculem Ferrarienfium & Federicum Mantuanorum Principem, quo bellum maiore fama apparatus per nobiliffimos Duces atque in primis rei militaris peritos adminiftraretur, Florentiam evocarunt. Quibus Carolum Bratii, ac Deiphœbum Iacobi filium, Venetis permittentibus, quod eo tempore cum Turca pacti inducias quiefcebant, cum delectis militibus qui aliquot annos fub eorum fignis militabant, focios atque adiutores ad bellum gerendum effe placuit. Cum magno equitum & peditum numero comparato, vires cum Ferrarienfi & Mantuano coniunxiffent: ad eas copias, quas fecum ipfi adduxerant, aliis infuper acceptis, fe ad Pifas exulibus opponere, atque ibi facere belli initium conftituunt. Erat autem fumma eorum confilii, ubi (quod fibi fpondebant) exulum vires difieciffent, tumultuariam manum, & temere collectam: Senam, quo tota belli moles inclinaret, exercitum adducerent, ac cum Regiis, univerfis viribus de fumma belli decertarent. At exules eorum cognito adventu, qui ad Auferem amnem ftativa habebant, quoniam multo fe effe inferiores militum numero intelligebant, veriti ne pauci a multis circumvenirentur: aliquandiu ad timoris tollendam opinionem iisdem in caftris commorati, cum ab exploratoribus propius hoftes adventare cognoviffent, unde difcefferant, fe in Ligures Apuanos receperunt. Ita illis profectis, atque ad ea oppida, quæ amiffa erant, exercitu adducto: omnia, ut nihil hoftile in Pifano agro relinqueretur, quod bellum in diverfa parte gerentes folicitos haberet, recepta præfidiis firmarunt. Eo metu Florentini liberati copias omnes inter Collem oppidum & Fanum Geminiani, quo commodius faciliusque exercitu luftrato, de omni belli ratione ineunda ftatuerent, nullo dato fpatio hofti ad loca æquiora occupanda, adduci imperant. Cum eo Duces fumma ufi celeritate exercitum duxiffent: animadverfum

versum est, ex Bratianis militibus & ex Sfortianis æque multos, qui ex Insubribus missi erant ex fœdere Florentinis auxilio, sub iisdem signis militare. Ea ex re verendum erat, ne vigentibus adhuc partium studiis, & nondum plane odiis restinctis, cum levissimis quibusque de causis quotidie venturi ad arma magna cum exercitus clade viderentur, ne quid detrimenti Respub. atque incommodi acciperet: vix autem ne id accideret ulla ratione & consilio a Ducibus poterat obviam iri, ni dividi copias ac vires distrahi paterentur: quod iis tamen videbatur necessario esse agendum, ne si diutius iisdem in castris manerent, ex privatis simultatibus odium conceptum in minime dubiam multorum perniciem erumperet. Itaque cum hoc tutius visum consilium esset: Carolum cum ea militum parte, quibus ipse imperabat, in Perusinum agrum mittunt, qua in re minime dubium erat, ob eas causas, quas superius commemoravimus, non esse plurimum illius rebus prospectum: ceteros quo transitu hostes prohiberent ubi vim facere conarentur, Pogibontios, qua erat aditus in Florentinum agrum, eodem tempore ire iubent. Bonitium a veteribus oppidum appellatum est, ut quibusdam videtur. Hoc consilio necessitas hostibus imponebatur, nisi negligere Perusium mallent Pontificis perstudiosam urbem, quæ in magnum adducta discrimen, ubi pergerent cunctari, ventura propediem in Caroli potestatem videbatur, copias quod ipsi coacti egissent, distrahendi. Præterea quo ancipiti cura distractum Pontificis animum a belli consiliis avocarent, operam dederunt, ut Nicolaus Vitellius, quem antea illi cessisse Tifernatium Principatu demonstravimus, suarum partium hominibus collectis, eam urbem Laurentio Vitellio eiecto, quod non illi erat admodum difficile futurum, a suis quotidie ad reditus spem incitatus occuparet. Porro Laurentius quod maxime valere gratia apud Pontificem ferebatur, ac plurimum illius partibus favebat, auctoritate princeps in civitate habebatur. Quæ omnia optimo consilio & ratione

tione administrata, cum viderentur propediem eum exitum habitura, quem maxime sibi animis spondebant: Carolus, qui iam Perusinis omni belli clade affectis magnam in spem potiundæ urbis venisset, non suorum magis quam Reipub. adverso tempore moritur. Eodem vero tempore Vitellius, quanquam nondum urbem occuparat, late agrum populatus, eo Tifernates adduxerat, ut omni spe propinqui auxilii adempta, suis rebus consulere atque inire consilia de tradenda urbe cogerentur. Pari usi felicitate qui Pogibontios ad transitum hosti claudendum missi erant: non solum, quod iis datum negotium erat, hostes aditu in Florentinum agrum prohibebant, sed iis etiam invitis, cum minime auderent se eorum conatibus opponere, impune ad urbis muros nullo eos prohibente excursiones faciebant. At quanquam Caroli immatura atque inexpectata mors Florentinis, quibus in illius virtute & consilio plurimum ad omnia momenti constitutum erat, perincommode videbatur accidisse: ea tamen post illius mortem evenerunt, ut certa illos victoria, nisi ultro offerenti se fortunæ defuissent, explorataque maneret. Pontificii enim exercitus Duces, cum certis nuntiis de Caroli morte acceptis, Florentinos, quos iam factos rebus secundis negligentiores rebantur, ac se illis præterea in magnam contemptionem venisse non ignorabant, se posse de improviso opprimere sperarent: castra inde movere atque illos adoriri constituunt. Itaque magna trepidatione & tumultu quo timoris opinionem hostibus augerent, militibus iussis vasa colligere, recta ad Thrasymenum lacum, nobilem Annibalis de Romanis victoria, contendunt. Quod hostium consilium cum Iacobus Guiciardinus exercitus legatus cognovisset: re antea cum Ruberto Malatesta communicata, cuius erat in exercitu ob singularem virtutis opinionem & rei militaris scientiam magna auctoritas & existimatio: propius ad hostes castra movere, ac cum iis duplici errore captis decernere totis viribus constituit. Cum autem ab iis se peti viderent,

quos adoriri ipſi conſtituiſſent, non, ut exiſtimabant, palatis, ac nullo certo imperio atque ordine diſperſis & diſſipatis, ſed animis ac viribus ad pugnandum paratis, falſos illos ſua opinione nullo negotio ſe oppreſſurum, cum præſertim nihil hoſtilis atque infeſti a tergo relinqueret, arbitrabatur. Neque illum fruſtrata ſua ſpes atque opinio eſt. Nam ſimulatque ſignum militibus pugnæ dedit: Pontificii, quibus aliquanto maiorem ſpem in hoſtium contemptione, quam in vera virtute atque animi magnitudine poſuiſſent: cum militum vim atque impetum, qui ut in imparatos & perterritos, ſua etiam opinione vehementius atque acrius invehebantur, ſuſtinere haud facile poſſent: perturbatis ordinibus primum loco moveri ac pedem referre, hinc terga vertere, ac poſtremo graviore urgente metu, præcipiti ſe fugæ mandare cœperunt. Quæ res Florentinis minime dubiam victoriam fecit. Huius rei nuntio Florentiam perlato, lætam civitatem, quæ iam a gravi metu reſpirare, ac tanquam emergere ex adverſa tempeſtate videretur: Pogibontiis triſtiores nuntii ſubſequuti, gravius aliquanto eam & vehementius affecerunt. Nam cum præda ingenti parta ex hoſtium agro, inter milites (ut fit) in prædæ diviſione magna eſſet exorta contentio: Ducibus ambitioſius, quam aut temporis ratio aut Reipub. dignitas poſtulabat, cauſam ſuorum defendentibus, ventum erat pari animorum ardore utrinque ad arma. Cum ut hinc magna eſſet clades expectanda, nihil ad ſpeciem iuſti prœlii deeſſet: ægre quidem legatorum auctoritate interpoſita, qui Reipub. nomine exercitui præerant, ſedata in præſentia tanta ſeditio eſt. Poſtremo cum avaritia inter milites, ſtudio inter Duces, quo elati aliorum cauſam ſuam fecerant, peſſimo exemplo certaretur: nulla iam reliqua ſpe alia ratione animos conciliandi, alterum eſſe mittendum cenſuerunt: nihil illum arbitrati ex uſu Reipub. facturum in magno militum odio & diſſenſione, etiam ſi honoris exiſtimationiſque cauſa, uno animo cum collega bellum, ut inſtituerat, adminiſtraret.

Ita

Ita Mantuano copiis præeſſe iuſſo: Hercules, quem minus fore æquum ſuis rebus cenſebant, inſigni Reipub. illato detrimento, cum magna exercitus parte, qua ex re eius in primis vires extenuabantur, ex Etruria abiit. Veriſimile eſt quod ſuperiore bello Venetis exulum cauſam defendentibus, in eorum exercitu militaverat, cum antea in civium diſſenſione minime obſcure Neronii & Soderini partibus adverſus Medices faviſſet, Laurentio uno id procurante, aut miſſum eſſe factum, aut, quod probabilius eſt, ſua ſponte ipſum nobiliſſimum Ducem & qui parem eundem atque æmulum, haud ſatis æquo animo videretur in belli adminiſtratione laturus, diſceſſiſſe. His rebus cognitis, Alphonſus Calabrorum Dux qui Regiis copiis præerat, Sena, ubi ſubſtiterat, motis repente caſtris, ne magnam oblatam occaſionem belli adminiſtrandi prætermitteret: adverſus hoſtes ire incredibili uſus militum ſtudio properavit. Sperabat enim, quoniam quicquid roboris in exercitu habebatur, Herculis diſceſſu erat detractum, quicquid ille ſtudii & celeritatis adieciſſet, fore ut id magnum momentum ad totius belli ſummam afferret. Quæ illum ſpes minime fefellit. Simulatque enim adventare illum Florentini cognoverunt adeo univerſi perterriti dicuntur, ut cum in omnium trepidatione cauſam omnino cur trepidandum eſſet ignorarent: vix certiore de eius adventu nuntio accepto: quanquam illi & loci æquitate, cum egregie munitus natura atque opere haberetur, & tormentis atque omni alio belli apparatu multo hoſtibus ſuperiores eſſent: non ſine magna eorum admiratione, qui tam præcipitis ac turpis fugæ cauſam quærerent, terga verterunt. Quod autem fama nunquam antea cognitum erat (tam imbellem militiam tum Principes Italiæ alebant) neque hoſtium conſpectum ſuſtinere auſi, tormentis, tabernaculis, impedimentisque omnibus prædæ relictis, unius cura ſalutis anxii, nominis, famæ, exiſtimationis obliti, ſeſe fugæ dederunt. Hac parta victoria Alphonſus non tam ſuorum virtute,

cuius nullum adhuc erat periculum factum, quam hostium summa ignavia & timiditate: tanquam belli finis, ac fructus victoriæ in prædæ divisione constitisset, partienda ea cum avaro milite occupatus, hosti, quem adhibita celeritate delere potuisset, spatium ad se recipiendum reliquit. Celeriter fama tantæ cladis Florentiam perlata, magno terrore & tumultu civitatem complevit, pari illam & suorum ignavia perditam, & hostium servatam. Ac quanquam is erat Reipub. casus, ut quovis etiam tempore magnopere esset civitati extimescendus: tamen quo minus parata adversus illum in ulla re subsidia haberent, gravis exorta simul pestilentia efficiebat. In magno enim omnium metu, cum permulti relicta urbe, tanquam in multitudine perniciosior contagio ac præsentior mali vis non æque facile caveri posset, villarum amœnitates & recessus quæsissent: repente male gestæ rei fama eodem pervagata, cum coniugibus & liberis, quos magna sequebatur agrestium turba, desertam paulo antea patriam proditamque repetebant: inter duo gravia vitæ discrimina satius esse ducentes animam agere in complexu suorum, quam hostibus immanissimis & non ita cupiditate gloriæ, atque odio sui gerentibus bellum prædæ relinqui. Cum tot malis circumventa civitas, in primis eorum quæ impenderent debilitata metu, fere de salute desperaret: vetere instituto maiorum iam antea magistratu creato, cui belli cura atque administratio mandabatur: factum ab eo decretum ad exercitum mittitur, qui ad Perusium a Carolo adductus, adhuc ibi eo mortuo constiterat: ut omissa in præsentia eiusce belli cura, ac collectis ex fuga, qui reliqui erant ex superiore exercitu, quique palati & vagi nulloque certo Duce ferebantur, omnibus viribus adversus Alphonsum rem gererent. Eum enim recenti victoria elatum iam quicquid intra amnem Elsam atque Vrbem erat, incendiis & populationibus infesta omnia faciendo, occupasse fama erat. Et si igitur obsessa arctissime urbe, haud dubium erat, quin brevi Perusini, cum

ulti-

ultima omnia essent passi, deditionem facerent: accepto tamen magistratus decreto, cui plane esse parendum censebant, cum tutius præsertim consilium videretur, tueri sua, quam aliena ire oppugnatum: ad Fanum Cassiani, quod oppidum Florentia abest VIII. mill. passuum, copias duxerunt. Ita autem consilium explicaverant, ut cum victi exercitus reliquiæ eo convenissent: tum plane viribus superiores, aut cum hostibus confligerent, si, quod futurum credebant, potestatem pugnandi facerent, aut conantibus ulterius progredi obviam irent, ad omnem subitum casum urbi semper præsidio futuri. At exercitus discessione Perusio soluta obsidione, cuius incommoda haud diutius sustinere posse videbatur: Pontificis milites gravi cura ac metu levati, impune Cortonensem agrum atque Aretinum populabantur: facileque apparebat, nisi qui eorum ferociam atque impetum retardarent, iis obviam mitterentur, insignem cladem Rempub. atque ignominiam ab ea parte accepturam. Nam & Regii iam Pogibontios & Vicum oppidum in deditionem acceperant, & Certaldo capto & direpto, Colli imminebant. Quod oppidum & sui natura munitum, & in primis eius regionis omnis Reipub. fidele, cum desperarent oppidanorum voluntate posse recipere, adhibitis tormentis oppugnare summa vi ac militum studio instituunt. Qua re Florentini cognita, qui iam copiis ad Cassiani Fanum contractis minime videbantur inferiores futuri, si iis dimicandi opportunitas aliqua daretur: ne oppidani, qui propter exiguum propugnatorum numerum haud satis pares habebantur ad hostium vim atque impetum ferendum, longiorem autem obsidionem ferre non poterant, sibi consulere ac se Alphonso dedere cogerentur: simul & ad suorum animos confirmandos & ad terrorem hostibus inferendum propius ad illos castra movere constituunt. Ita profectionis signo dato, ad Fanum Geminiani quinque millia passuum ab hoste consederunt. Hinc cum per varias occasiones quotidie fere levioribus prœliis, quibus virium periculum

fiebat, decertaretur: quanquam Regiis quo minus libere oppidanos vexarent (ut superioribus diebus consueverant) nonnihil afferre moræ atque impedimenti Florentini videbantur: tamen cum in dies obsessis essent omnia arctiora, ac nihil illis fore præsidii in suorum adventu ad se tuendos appareret, illis astantibus atque inspicientibus (magno id quidem Reipub. dedecore, quæ adeo ignavum militem atque infamem alebat) deditionem fecerunt. Iam hiems cum exactis Cal. Novemb. milites tecta atque hiberna spectarent, Duces a cura rerum gerendarum avocare videbatur. Itaque ne magis militum mollitia, quam eorum flagitium infame esset, quorum imperio parebant: mentione primum a Regiis facta, trium mensium induciæ fiunt, cum decem dierum spatium Florentinis datum ad consultandum esset. Turpe quidem & flagitiosum consilium multis est visum, qui durissimo etiam anni tempore minime negligendam tantam oblatam occasionem, tamque ad res gerendas idoneam atque opportunam censebant. Quid autem minus agendum erat properantibus ad belli finem, quam in medio cursu victoriæ consistere, perterritis hostibus quibus adversa omnia ita accidissent, ut de summa rerum desperarent? Nam afferre inducias victis, cum mora interposita & reparare vires & instaurare bellum per otium possint, aut eorum est, qui nimium molliter cum hostibus bella gerunt, aut cum hoc perraro accidat, ut quis inimico velit consultum, cum data facultas sit illius perdendi: esse indicio videtur, magis ipsos ignavia, quam vera virtute victos hostes esse: certe quæcunque illa est causa, quæ illos moveat qui ad huiusmodi consilium descendunt, ignorantium id uti victoria videtur. At civitas, quæ tot iam bellis gerendis affecta, otii atque pacis esset fere oblita, ubi per induciarum tempus longo intervallo spes illius recuperandæ affulsit: recenti malorum memoria, quæ passa erat, quæ mox impenderent, coniiciendo, cum eo esset eorum sensus acerbior, quo magis ex pacis bono quam es-

essent belli incommoda detestanda intelligebat, palam iam pacis auctores quærebat, & si qui belli mentionem facerent, de quo instaurando iam a principibus agebatur, eos oderat atque aversabatur. Querebantur enim cum exhausti privati tributis conferendis, atque exinanitum Reipub. ærarium sumptibus faciundis esset, nullum tamen operæ pretium civitati extare: contra, adversa illi semper omnia & tristia accidisse. Sive autem inertia & metu, quod mitius malum minus videretur iniquo animo ferendum: sive scelere eorum atque avaritia, qui rebus gerendis eo bello præfuissent, cum illis extraordinarii imperii vis utilitati & compendio esset, militiam habentibus pretio addictam: præter tot oppidorum amissionem, quorum iacturam permagno redimendam censebant, aversos atque alienatos optimos fidelissimosque socios. Quibus rebus ita fœde ac flagitiose administratis, vix posset diiudicari, utrum detrimento maiore civitas an ignominia & dedecore esset affecta. In castris ferocem militem, in acie imbellem: & cum maiore eundem cupiditate atque avaritia ad prædandum, quam ad vincendum studio gloriæ: tum magis in eadem ipsa partienda præda contumacem, quam in defendenda adversus hostem constantem. Duces quidem factos ad eorum ingenium, molles atque indulgentes, minus certe quam æquum esset, suum agnoscentes in protervos atque audaces imperium. Itaque inane esse nobilitatis nomen quod iactent: ut cum illiberales ipsi & sordidi sint, facile ostendant, nulla se alia re a gregariis militibus quam maiorum imaginibus differre. Cuiusmodi autem eorum virtus sit atque in re militari scientia & usus, exitum tandem belli declarasse. Prædæ aviditate incensos milites, prope iusto prœlio atque infestis utrinque signis concurrere passos esse. Mox cum pugnare cum veris hostibus oporteret, ubi animi vis præsens & robur præstandum esset, abiectis turpiter armis, neque eorum expectato adventu, æque male partam defensamque prædam, simul cuncta quæ sua essent, terroris & formidinis

dinis plenos prædæ reliquisse. Alia nunc consilia videri esse ineunda: & qui bellicas artes non calleant, aut quoniam militiam habeant quæstuosam, neque animos neque vires afferant ad res gerendas pares, iis esse pacem, qua fruantur, & se dignum quæstum in urbano otio atque inter mensarios & negotiatores quærendum. Qua re cum satis iam & domesticæ ignaviæ, & externæ virtutis factum periculum, ac magno id quidem Reipub. incommodo sit: quod esse reliquum videatur, per pacis auctores ac Reipub. amantes cives, qui minime sint defuturi, an tantis malis finis ullus reperiri pace concilianda queat, tentandum denique experiundumque esse. Hæc non solum palam inter privatos, facile libera civitate impunitatem in maledicendo & petulantiam tuente, sed in consiliis publicis & quidem cum Laurentius & magistratus adessent, quem unum præcipue peti apparebat, dicebantur: ut cum mentionem de bello instaurando facere instituisset, non defuerit, qui illo interpellato defessam civitatem diceret gerendo bello atque aversam ab aliis consiliis pacem quærere, neque mentionem armorum fieri pati ullo modo posse. Qua in rerum difficultate tanta cum parum in Venetis constitutum præsidii haberent, qui se bello alligari, quod privatorum causa susceptum adversus Pontificem contenderent, minime æquum censebant: in Sfortia & pupillo eodem, & domestico ac civili bello implicato, magis voluntatem egregiam atque animi propensionem, quam vires ad se iuvandos esse intelligerent, statuerunt omnino, ceteris omissis consiliis, de pace esse agendum. Vna erat dubitatio reliqua, cum de hoc conveniret, a quo duorum potius pacem peterent, ne quando frustrati sua spe alterum tanquam non prius conventum, ubi ei alter prælatus esset, minus æquum facilemque invenirent. Ea brevi disceptatio discussa compressaque est. Nemo enim dubitabat, tametsi cetera paria haberentur, cum in altero belli summa, in altero accessio esset: quin & viribus firmior Ferdinandus, & constans magis in amicitia

citia & societate tuenda, si animum ad pacem inclinaret, non esset Xysto præferendus. Nam ut minus etiam de Pontifice dubitarent homine iracundo & pessimo exemplo in summa potestate imperii, immoderata ambitione atque animi impotentia abutente: eam esse rationem animadvertebant societatis cum eo & fœderis firmandi: ut dubium relinqueretur, quicquid cum eo transegissent, in alterius Pontificatu quam diu stabile esset ac firmum futurum. In Principatu enim, qui non hereditario iure, sed paucorum suffragiis, atque ut fors & temeritas suadet sæpius defertur, diversa fere hominum studia solent voluntatesque animadverti: ut raro admodum acciderit, quod præsens optimam etiam sequutus rationem instituerit, id ut ei qui successerit, probatum æque diu ratumque fuerit. Natura enim hominum id fert, ut magis omnes suis studiis: atque adeo iis quæ minus certa ratione possunt tueri, quam alterius institutis, tametsi eadem esse optima intelligant, parere velint. Sæpe autem videmus accidere, ut cum Pontificatus ac summi imperii potestas a vehementiore homine ingenio administretur, omnibus semper formidabilis, cum in facienda iniuria impunitas & licentia, in declinanda religio tueatur, ingentia mala in Christianam Rempub. invehat. Qui enim semel animum induxit ut iniuriam faciat, is cum ad voluntatem facultas lædendi atque impunitas accedit, & ferociam & contumaciam æque addendo, facere eandem pertinacius perseverat. In præstanda fide raro idem constans habetur si quando illam alteri obstrinxit, cum se legibus solutum a quo fidem præstari oportet, religione impeditum qui illam exigit, & propterea minus audacter suum ius persequi animadvertat. Itaque in Pontificis Maximi amicitia & societate, neque ubi res prospere succedant, sunt communia victoriæ præmia, neque belli pericula, quæ necessario subeunda sunt iis qui arma gerunt, ad eum pertinere videntur, quem tanta opinio hominum & religio in terris tueatur. Omnes enim in gratificando

Pon-

Pontifici pariter, & in eodem sublevando, si quando iis de suo iure decedendum sit, suæ religioni se & fidei consulere existimant. His rationibus animis confirmatis, Laurentium Medicem, cum auctor ipse eius sententiæ esset, mittendum legatum ad Regem, qui iratum illius animum placare & conciliare quoad eius fieri posset civitati conaretur, censuerunt. Nam & videbatur magna opus esse auctoritate, ad animum Regis a Pontificis societate avertendum; qui cum non foederis religione solum, sed voluntate & studio etiam coniunctus haberetur: (id autem erat fere necessario futurum, ubi ille sibi persuaderi passus esset, ut novum foedus cum Florentinis feriret) & cum is, quem unum peti eo bello fama erat, se ultro illius arbitratui permisisset, vix erat dubitandum quin magnitudine animi ac virtute tanta, quantumvis barbarus animus, & deliniri & flecti tandem ad mitiora consilia & postulata æquiora posset. At Laurentius, nondum ad illum delata legatione, cum ut illustrius pietatis in patriam studium ostentaret, suscipere omnino rem decrevisset: civitate Thomæ Soderini fidei commendata, qui tum Vexillifer Reipub. præerat, Cal. Decembrib. ex urbe proficiscitur, cum causam eius adventus omnes ignorarent. Hinc Pisas profectus, iam antea ad magistratum litteris scriptis; quibus profectionis suæ causam ac totius consilii suscepti rationem explicabat, audit sibi munus legationis quo maiore auctoritate rem gereret, mandatum esse. Adiectum autem erat decretum honorificentissimum, ut uni potestas fieret, quicquid is esse e Repub. duxisset, sive foedus atque amicitiam ineundam, sive inducias faciendas existimaret, cum Rege transigendi. Per eadem fere tempora, quibus ea Florentiæ agebantur, Ludovicus & Ascanius Sfortia Insubrum agros populati Dertonam, Romanorum olim coloniam, occuparant. Quia vero non esse penitus a se aversos Mediolanensium animos audiebant, in magnam spem venerant, iis suo adventu confirmatis, ac si qui minus suis rebus faverent, largitione

& præ-

& præmio redemptis, fore ut susceptа Sfortiæ pueri curatione, non magno negotio Principatum invaderent. Adiuvabat plurimum fortuna eorum consilium. In magna enim caritate annonæ, armata multitudo, ita ut minime quieturam appareret auctorem modo & ducem quærere ad seditionem videbatur: qui se a fame atque egestate vindicaret. Iam & illud ferebatur, quod in primis exulum causæ favebat, Bonæ matri & Simonetæ, cuius consilia omnia agi existimabantur, magnam a plebe conflatam invidiam: quæ quod civitas rei frumentariæ angustiis laboraret, culpam omnem in illos conferebat. Ita illi magna spe incitati, fore ubi propius ad urbem accessissent, ut a suarum partium hominibus sibi portæ aperirentur, magna usi celeritate Mediolanum properabant. Id cum femina didicisset, quæ ab omni consilio inops ne quid sibi durius accideret in magna populi offensione verebatur: usa illa quidem ut adeo suo adverso tempore consilio minime improbando (quod adducta necessitate & tempore erat factura) deferre ultro Ludovico ipsa constituit. Quo autem mitius cum illo ageret, eo se illum æquiorem habitura arbitrabatur. Huius consilii auctorem illi fuisse ferunt Antonium Tassinum Ferrariensem quendam, cum ex humili fortuna traditus uxori ad cubiculi ministeria a Galeatio esset, sive illum sedulitate & officio, sive ingenii & morum elegantia, cui rei maxime ad Principum gratiam aditus patet, sive forma conciliatum id quod nonnulli suspicabantur. Brevi autem cum se penitus in interiorem illius amicitiam insinuasset, ceteris omnibus deiectis, ob minime dissimulata in illum Principis studia, omnia suo arbitratu administrabat. Id cum alii ferebant moleste, qui tantam inuri ignominiæ notam Sfortiæ familiæ querebantur: tum unus erat Franciscus Simoneta, qui ob singularem hominum de illius prudentia opinionem, principem locum inter familiares consecutus, & hoc minime æquo animo ferret, & unius hominis invidiosæ potentiæ palam fretus sua auctoritate

adverſari auderet. Ea ex re gravi inter illos æmulatione orta, minime quidem ex æquo loco, cum in altero vera virtus quæ contemnebatur, in altero feminæ ſtudium & gratia conſpiceretur, certabatur. At Taſſinus, qui hoc non ignorabat, cum aſpiraret ad maiorem potentiam, & (quod ſub feminæ imperio ſperare non poterat) magis eandem firmam & diuturnam: ſemel tanquam loco motum adverſarium arbitratus ſe ubi paulum admitteretur deiectūrum: exules fratres, quorum illi potentiam auctoritatemque opponeret, ſtatuit in civitatem eſſe revocandos. Eo confirmato conſilio ita Principem dolo aggreſſus atque hortatus eſſe dicitur, ut expoſita illi temporis iniquitate, quæ ut nova omnino conſilia poſtulare, ita deliberandi moram minime pati videretur, concitata iam multitudine & armata, inimicis urgentibus, nullo firmiore præſidio in externis auxiliis conſtituto, facile illi perſuaderet, ut Ludovicum & Aſcanium propoſita illis impunitate reducendos, atque ubi vellent, ſibi reconciliandos curaret. Omnino autem ſibi futurum pollicebatur, quod Ludovicus ſatis intelligeret illius conſilio & gratia ſe in urbem receptum, minime eum ſibi tanto obſtrictum beneficio defuturum. Quod quidem eius conſilium, quanquam ſatis tectum atque occultum haberet, haud ſatis potuit Simonetam celare. Itaque homo prudentiſſimus, cum impendentem ſibi calamitatem ab exulum reditu proſpiceret, id quod poſtea evenit, Taſſino prædixiſſe fertur: Ludovicum & Aſcanium per illius gratiam & ſtudium reditu impetrato, ſibi quidem certum exitium: quod tamen fretus optimæ mentis conſcientia aliquanto inimicorum opinione levius ferret, ſed minime dubiam ei ignominiam atque exilium, quod omni eſſet morte illi gravius futurum, ſi vir modo haberi vellet, allaturum. Quod quidem haud temere ab illo prædictum brevi rei eventus declaravit. Nam Ludovicus ſimulatque accepta Principis fide eſt in urbem receptus, facile in eum, cuius unius conſilio & auctoritate diu tantus principatus
erat

erat administratus, calumnia conficta, & damnari hominem & plecti capite curavit. Taſſinus cum ſero eſſet expertus, quantumvis parvam iniuriam ægre magno etiam beneficio atque illuſtri in viro principe obliterari conſueviſſe: brevi poſtea in exilium pellitur. Id Bona Princeps cum factum contumeliæ ſuæ cauſa ægerrime ferret: tanquam ſibi ea iniuria non Taſſino eſſet illata, irata Ludovico & filii tutelam qui illi erat prædæ futurus, & Principatus procurationem reliquit, atque ex Inſubribus diſceſſit. Iam cum Laurentius Piſis magiſtratus decreto accepto, Neapolim vectus longa navi ad legationem obeundam navigaſſet: præter omnium opinionem, quod civitas per induciarum tempus avocata a belli conſiliis minime hoc ſibi eſſe timendum cenſebat, Sergianum Reipub. oppidum ab Auguſtino Fregoſio, prodentibus (ut ferunt) quibusdam oppidanis, occupatur. Id ad Macram fluvium ſitum, Lunæ ruinis creviſſe fertur, urbis olim Etruriæ nobilis. Atque oppidum quidem neque ſoli ubertate, neque commercio aut incolarum frequentia celebre, quod obiectum Liguribus veluti propugnaculum, Reipub. fines ab ea parte tuebatur, magnopere amiſſum civitatem perturbavit. Neque vero ſolum tantum acceptum incommodum ex oppidi opportuniſſimi amiſſione homines movebat, ſed multo magis etiam cauſa. Nam omnes ita exiſtimabant quod adhuc Regius exercitus in Reipub. finibus hæreret, non connivente ſolum Alphonſo, ſed clam etiam adiuvante, oppidum eſſe ab Auguſtino Reipub. interverſum. Huic Florentinorum ſuſpicioni occurrere, cum non eſſe plane vanam appareret, ſuæ dignitatis eſſe atque exiſtimationis Alphonſus arbitrabatur. Itaque nihil ſibi reliqui fecit, & litteris æque & legatis ad magiſtratum mittendis, & omnibus aliis rationibus ineundis, quibus hanc a ſe averti ſuſpicionem ſperaret. Ac quanquam hæc ita ille agebat, Florentini tamen maximo metu afficiebantur: & quod civitas ærarii anguſtiis laborabat, exhauſti iam ſumptibus ad bellum faciendis, & quod Lau-

rentius aberat, quem unum maxime ut tantorum malorum auctorem, ita etiam vindicem quærebant. Ita cum nemo supereſſe videretur, cuius auctoritas aut præſentibus malis obſiſteret, aut impendentibus obviam iret: iam penitus tanquam deplorata re, deſperandum de communi ſalute cenſebant. Nam adverſus Regem & Pontificem manebat adhuc integrum bellum, cui diutius gerendo minus pares ſe eſſe intelligebant: & cum iam neque in Inſubribus (tanta facta commutatione rerum) neque in Venetis, his de cauſis quas ſuperius demonſtravimus, quicquam præſidii oſtenderetur: erat magnopere verendum, ne Genuenſium armis tanquam additamenti loco accedentibus ad bellum, Respub. in magnum rerum omnium periculum adduceretur. Vna ſpes his malis ſolicitis ſolatio erat, quæ tota eſſe poſita in Laurentii prudentia & virtute videbatur. Nam ſi is ex Reipub. dignitate (quod haud penitus diffidebant) cum Rege tranſegiſſet, non dubitabant, quin cetera etiam omnium expectatione mitiora civitati obvenirent. Iam vero ille ſecunda uſus navigatione Neapolim appulerat, ac civitate omni illius viſendi ſtudio excitata, a Ferdinando regia magnificentia & comitate, cum illi Federicum filium magna ſuorum frequentia comitatum obviam miſiſſet, erat exceptus. Ac cum propius ad urbem acceſſiſſet: dicitur illi Rex minime tanquam privato, qua in re decedere plurimum de ſuo iure videretur, obviam proceſſiſſe: cumque ex regiis equis unus adductus eſſet, quo vectus Laurentius una cum Rege in arcem contenderet, non acute minus quam ſalſe & venuſte eum perſtrinxiſſe ferunt: tum enim, inquit, ſibi equo opus fore, cum a tanto Rege ſibi facto æquiore pacem impetraſſet, quo nuntio ſuis optatiſſimo ut citius civitatem impertiret, ſibi eſſet celeritate utendum. Ad celebrem hominis famam ceperat animos tacita quædam admiratio: cum unus is eſſe diceretur, cuius cauſa perniciosiſſimum bellum duo potentiſſimi Italiæ Principes patriæ intuliſſent: tantum autem in

eo

eo pietatis ſtudium extitiſſet, ut animi conſtantia quadam invicta, cura omni propriæ ſalutis animo abiecta, ultro patriæ ſervandæ cauſa, hoſtium ſe poteſtati infeſtiſſimorum permiſiſſet. Quanti autem ea res eſſet æſtimanda, ſatis quidem in eo apparere: hoſtem enim, & quidem hoſtem acerrimum magnis iam & acceptis & illatis iniuriis, ſubito ex animo ſimultatis omnis memoria obliterata, dignum illum duxiſſe, quem omni genere officii complexus, atque adeo eadem cum Repub. manente cauſa belli, privatim amicitiæ iure atque hoſpitii devinctum apud ſe haberet. Atque poſt prima illa perſoluta humanitatis officia, quæ adeunti primum Regem obeunda erant: cum primo congreſſu nihil aliud agi placuiſſet, quam ut lenocinio orationis & comitate quadam, quæ in eo virtus dicitur plane regia fuiſſe, facilem ſibi aditum ad Regis benevolentiam compararet: diem colloquio conſtituit, quo die remotis arbitris, cum eo ageret de iis quorum cauſa miſſus erat. Qui ubi dies advenit, ita illum allocutus fertur. Et ſapientia tua, Rex, ſingularis, & animi magnitudo ac moderatio ſumma, agentem me graviſſimis de rebus & maximis magnopere confirmat. Itaque ſive ego adverſo patriæ meæ tempore abs te pacem petere inſtituam, facilitate quidem te ac lenitate pari in ſimultatibus ponendis eſſe intelligo, cuius nullæ præſertim ſatis graves cauſæ extant: ſive autem communis ſalutis cauſa id cenſeam mihi eſſe agendum, pari eundem animi prudentia & conſilio præditum, non dubito quin æquiſſimum habeam in communi ſalute procuranda: qui unus maxime quæ ex præſenti bello impendeant calamitates quaſi ex altiſſima ſpecula longe antea animo proſpicias. Nunc cum ego utrunque agam: & patriæ meæ ſervandæ cauſa, cuius rei poteſtas in te uno ſumma eſt, & concordiæ atque otii in Italia tuendi, qua in re & de tua dignitate plurimum & de huius Regni ſalute agitur, nihil ſubeſſe cauſæ video, cur non ego te mihi hodie magna alacritate animi affuturum putem.

Ma-

Magni hominis est inimicitias ponere: sed quæ tamen in nemine cum laude, in Rege vix unquam sine gravi offensione hominum atque invidia esse diuturnæ possunt: amicitiam instituere, inimicitiis positis, perraro alii possunt, at Rex semper & quidem Ferdinandus Rex debet. Quæ enim cum laude fiunt, facere debent semper qui ea agere & possunt & noverunt. Ita nemo facile privatum hominem reprehendet qui condonandis iniuriis inimico se difficilem præbeat, merito idem Regem, qui in eo se minus exorari patiatur. Res autem una est quæ animi magnitudinem requirit, quæ virtus in privato admirationem habet, non habet in Rege laudem. Huius enim est propria: in altero si adest, datur laudi, æquo animo eadem desideratur. At dignitati semper in agendo debet Rex consulere: quid cum dignitati est adiuncta salus? Pacem abs te Florentini petimus, si a Rege quidem certa impetrandi spe, si ab eo qui ut hostis sit se Regem esse obliviscatur (non verebor quæ sentio dicere æquitate summa fretus tua) tanto id laturi levius, quanto magis illum sibi infestum quam nobis relinquemus. Sed ut minus de hoc dubitem singularis tua virtus facit. Ita autem Regnum fortunæ debes ut virtuti plus debeas, quæ te Regno dignum effinxit. Verum id a te petimus quod nobis quidem necessarium, tibi salutare maxime futurum contendimus. Ac cum minime hæc instituta a me oratio sit tui docendi causa, ita autem te patriæ meæ placandi, ut intelligam mihi cum lenissimo eodem Rege & mitissimo ingenio esse agendum: illud tantum modo, si potero, efficiam, ut cum tua sponte sis propensus ad meliora consilia, & quæ pariter probari nobis perspecta intelligas, nihil iam nobis sit in mora, quin pari contentione & studio, ad ea quæ meliora esse animadvertimus, contendamus. Itaque ea pars a me orationis omittetur, quæ aut iracundiæ tuæ in nos sedandæ, aut impetrandæ patriæ saluti esse comparata videatur. Minime enim est verisimile tantum Regem ulla vi magis
ora-

orationis permoveri, quam clementia, æquitate animi, ſtudio gloriæ & laudis: in conſervanda præſertim civitate cum in primis Italiæ nobili & clara, tum (ſi modo hæc dici præſens noſtra fortuna patitur, quæ tamen vera ſunt & nemini obſcura) cuius multa atque illuſtria ſemper in Chriſtianam Rempub. merita extiterint, & niſi quæ nobis iniqua obſiſtat & fatalis vis, videantur in poſterum futura? Valeat hæc quidem ratio, aut apud homines imperitos, qui ſenſu magis quam ratione ducuntur, aut apud barbaros animos, qui ſummi beneficii loco haberi volunt, ſi flecti ſe precibus magis ad officium, quam cauſa & ratione patiantut. Apud Ferdinandum Regem, cum cauſa & ratio pariter, tum exiſtimatio hominum & fama ſemper plurimi erit: ita quidem ſi non illa magis faciendis iis quæ præclara ſunt, quam tuendis iisdem & conſervandis comparatur. Sed ut hæc tandem omittam: quid minus in præſentia convenire noſtris rebus videtur (communem iam ego cauſam hanc faciam) quam eo in bello perſtare, in quo æque & qui victi ſunt, & qui vicerunt, cum illinc vires deletæ penitus, hinc affectæ atque extenuatæ fuerint, neceſſe ſit communi inimico & in huiusmodi occaſionem ſervanti integras ſuas, prædæ relinqui? Duo enim in Italia Principes, quorum ſumma auctoritas habetur adverſus nos iuncti fœdere eſtis: quibus ita ſecunda multa & proſpera evenerunt, ut tamen ipſi qui a vobis vincimur, conditione vobis ſimus paulo deteriore. Nam Sfortiæ Principatus in magna tutorum diſſenſione parum firmus, idem vigilantis hoſtis & potentis inſidiis, quæ tectæ religione fœderis latent, expoſitus eſt. Vnus Venetus Senatus eſt reliquus: cum integer ipſe bello & noſtro Galeatiique fœdere, ſatis tutus ab iniuria, tum vero ex aliorum tempore ubicunque occaſio vocare videatur, paratus ſemper non invidioſa magis quam formidabilia omnibus arma inferre. Ac minime vereor quidem ne quod ego mox ſum dicturus, ita excipiatur, quaſi a me dictum ſit iactantiæ cauſa (nihil enim minus

præ-

præsenti nostræ fortunæ videtur convenire) sed tamen si Veneti magis suæ fidei consulere, quam insidiari nostro tempori voluissent: & meliore nunc loco nostræ res essent, & minore cum pudore, certe non ita afflictis & perditis nostris rebus, de pace tecum, Rex, ageremus. Sed hoc sane fuit Venetorum consilium, quod ex veteribus eius civitatis institutis coniici facillime potest, ut cum utrique nostrum fessi bello gerendo essemus: ipsi integri succedentes, tanquam iam rerum omnium arbitri constituti sibi gradum atque ascensum ad totius Italiæ imperium patefacerent: quod quidem facile nisi quis Deus mature eorum ambitioni occurrat, videntur esse facturi. Ac nemini sane dubium est, quin Veneti propter magnitudinem imperii non sint omnibus Italiæ Principibus formidabiles. Sed tamen, si quis spectare diligentius rem velit, nulli tamen æque ac Ferdinando Regi timendi esse in Italia videntur. Ita enim illi superum mare perpetuo infestum suis classibus habent, ut non secus atque Liburnorum & Illyrii oram, quæ eorum paret imperio, littora Apuliæ legant, ac portubus qua modo illis opportunum sit impune utantur: Quod quidem quam tutum Neapolitano Regno sit, non modo in aperto bello, sed in occulta simultate & dubia fide, nemo est ita imperitus rerum quin intelligat. Vna est crescendi via hominibus proposita, quæ semper latissime patuit, ut ex aliorum ruina & casu sibi facto gradu, quo minus possunt suis viribus eniti, ad altiora evehantur. Ita distractis olim per duos populos præpotentes viribus Græcorum, Philippus Amintæ filius imperium Græciæ invasit: & cum hanc ipsam Græciam tum Philippo Demetrii filio atque Antiocho expulso, duo maxima Regna Macedoniam & Syriam, multasque præterea civitates & provincias nobilissimas, specioso titulo populos a Regum dominatione liberandi, suo imperio populus Romanus adiunxit. Vnius quidem est hodie in terris potentia, quam Asiæ atque Europæ populi omnes perhorrescant: faxit Deus immortalis,

talis, illi ulterius ne liceat ſua arma atque terminos imperii proferre. At ita quidem per Chriſtianorum Principum diſſenſiones vires auxit ad hunc diem ſuas, ut per hanc eandem occaſionem, defeſſos illos magnitudine ac diuturnitate bellorum, integris ipſe viribus adortus, & nullo eos negotio vincere & ſibi ſtipendiarios facere, ac poſtremo maximorum Regnorum poſſeſſione ſibi cedere victos coegerit. Quam quidem viam ita Venetos a parvis profectos initiis & prope contemnendis videmus inſtitiſſe, ut nemo iam non intelligat, opulentiſſimam civitatem & cuius tantum ſit terra marique imperium, per urbium Italiæ excidia ad tantam potentiam perveniſſe. Nam quid de te ſtatuere videantur, leviſſima illis orta de Cyprio Regno ſuſpicio, cui te inſimulabant per viduæ Reginæ & filii nuptias inſidiari, ſatis fidem facere in præſentia cuivis poteſt. Nunquam eſt hominum fida ſocietas, ubi utrinque vires ſint pares metuendæ. Quid cum ſocietas nulla, magna animi offenſio & ſimultas intercedat, in altero parum nervorum & roboris, integra & firma in altero omnia habeantur? Quid porro cum non pax modo ſublata inter Principes, ſed adempta etiam ſpes omnis pacis ſit? An vero fore aliquando ſperas, ut Pontificis tibi ſint ad bellum præſto auxilia futura? Mitto equidem nunc illud quod te minime præterit: cum eodem bello exhauſtæ illius vires, quo afflictæ & debilitatæ tuæ, fractæ pene noſtræ & perditæ ſunt: ad ſubitos caſus, qui nunquam hominibus non varii & multi in vita agenda manent, parum præſidii tibi in illo eſſe ſtatuendum. Quod porro aliud auxilii genus, aut diuturnum minus, aut magis infirmum videri hoc uno poteſt? Domo, ne aliunde quæras, illuſtria tibi ea de re exempla ſubiiciuntur. Nam Regni tui initio, ſtudio partium elati ſummæ dignitatis & potentiæ homines Regni principes cum a te defeciſſent: Ioanne Andegavenſi ſocio, eodem Aragoniæ familiæ perpetuo hoſte, tibi communi conſilio intulerant bellum. Vnus autem, cuius eſt ſumma inter

homines auctoritas, Callistus Pontifex cum ad tantam dignitatem Alphonsi Regis patris tui optimi & sapientissimi suffragiis esset evectus, ita dux tanti belli auctorque erat: ut in nullo Italiæ Principum propter Pontificis infinitam potestatem tibi quicquam esset præsidii relictum. Atqui invicta virtute & felicitate illa tua, solus adversus vim tantam ausus consistere, tum inimici Pontificis morte consecuta, vincere hostes summa gloria, atque e Regni finibus postremo pellere potuisti? Infirma fere semper spes est in auxiliis Pontificum, nisi aliæ vires adsint, & dubia futura? cum non illa quidem in Pontificatu, sed in unius hominis vita, atque eius quidem qui exactæ iam ætatis eam sit dignitatem adeptus, diu consistere haud possit, ut male fere semper cum eo agatur, cui non aliunde præterea auxilium suppeditetur. Nam ut diu spem suam tueatur, fortunæ, id est, temeritati tribuendum, cuius videtur beneficio is longius vitam proferre. Sed ut raro fortuna comes hominum studia voluntatesque sequitur, eas præcipue quæ ad rectum finem vitæ & laudabilem diriguntur; ita sæpius eadem cogitationes nostra & consilia, quæcunque illa finem propositum habeant, frustratur. Quæ quanquam minime dubitare possum pro tua sapientia non summe tibi esse explorata, quod in principio statim meæ orationis præfatus sum: quo tamen fœdere nos firmiores amicos tibi fore & socios in posterum polliceare (liceat enim quando ipsi mortales sumus æterna posteris nostris fœdera ominari) ipsi in dicendis pacis conditionibus, tanquam non victi prœlio sed bello simus, integram tibi potestatem permittimus. Qua quidem in re cum singularis tuæ virtutis & moderationis fiducia nos magna confirmet, eo te fore æquiorem nostris rebus speramus, quo non id magis adversæ nostræ fortunæ indicium, quam propensionis & studii significationem, vel ex hac ipsa mea oratione habere animadvertis. His a Laurentio expositis, Rex, qui minime ea quæ diceret, aut vana esse, aut contemnenda existimaret,

maret, cum ſpatium ad deliberandum ſumpſiſſet, inclinato ad pacem animo, quem ad bellum ulterius gerendum vires defeciſſent, cum Florentinis fœdus & ſocietatem, quibus maxime voluit Laurentius conditionibus, inivit. Summa autem earum hæc fuiſſe fertur: ſi cui eorum arma inferrentur, milite, pecunia, commeatu perinde ac ſi de communi re ageretur, inter ſe iuvarent. Quæ Florentinis oppida belli tempore eſſent adempta, ea Regi ſive reſtituere illis, ſive minus vellet: integrum relinqueretur. Id datum gratiæ apparebat, quo Ferdinandus tanquam victor æquioribus conditionibus fœdus videretur cum Florentinis & pacem ſanxiſſe. Ad hæc convenit, non invito Laurentio, quo ſibi clementiæ opinionem conciliaret, ut qui e coniuratis Volaterris in arce aſſervabantur (in his erat Gulielmus Patius ſororis vir) magiſtratus imperio primo quoque tempore e cuſtodia dimitterentur: tum ut Alphonſo Duci Calabrorum pro impenſis in bellum factis, pecunia ad certum tempus deſcripta, æquis penſionibus ſolveretur. His conditionibus pace firmata, Laurentius ea de re nuntios Florentiam præmiſit, ut eius lætitiæ fructum, quoniam ipſe erat præterea aliquot dies Neapoli futurus, multo antea civitas perciperet: ſimul ut ſi qui per illius abſentiam (id quod iam audiebat) facti inſolentiores ad nova conſilia ſpectarent, cum qualis exitus legationis eſſet accepiſſent, a ſuſcepto conſilio deterrerentur. Nam perinde atque ad certam perniciem Laurentius contendiſſet, ita quidem divinabant, damnata hominis temeritate, ſimulatque Regi in conſpectum veniſſet, fore ut in vincula coniectus, id quod multorum memoria Iacobo Picino acciderat, a Rege crudelitate infami, & cui omnia ſua fide potiora eſſent, necaretur. Quæ quidem cum a ſolicitis de Laurentii ſalute dici appareret: eo tamen ſpectare videbantur, ut multitudinem deſperato rei eventu, cuius erat cauſa profectus, ad nova conſilia impellerent. Nanque eodem tempore Florentini exules & qui in his maxime auctoritate valebat Dieteſalvius Ne-

ronius, tantæ oblatæ occasioni non deerant: ac Regem parum officii memorem, ubi obiecta utilitatis species animum moveret, omni ratione inducere ad Laurentium tollendum conabantur. Quibus ille rebus cognitis, cum inimicorum insidias diligentia summa atque industria superasset: voluntate etiam Regis aliquanto maturius, qui eius captus consuetudine ægre illum missum faceret, re quidem vera ut si quid novi consilii per illius absentiam iniretur, Reipub. tempora explorando, integra sibi omnia & ad pacem æque & ad bellum reservaret, discedere omnino constituit: veritus & ipse ne qui novi exorti tumultus, Regis animum dubiæ hominem fidei ab instituta amicitia alienarent. Itaque Neapoli prid. Non. Mart. amplissimis a Ferdinando honoribus affectus proficiscitur. Iam cum fama primum, atque eam subsecutæ multorum litteræ & nuntii, initum esse novum fœdus inter Ferdinandum & Florentinos affirmarent: & de Rege Pontifex & de Florentinis Senatus Venetus querebatur. Ita enim superiore fœdere cavebatur, ut novam inire societatem, nisi consultis iis qui vetere fœdere tenerentur, neutri liceret. Itaque non solum propterea quod secus egisse videbantur quam per leges fœderis licebat, violatam fidem esse ab illis censebant: sed illud etiam factum querebantur, ut qui bello gerendo socii fuissent (id autem præcipue ad Xystum pertinebat) hi a novi fœderis societate per summam iniuriam excluderentur. Horum querelæ Florentiam atque expostulationes perlatæ, magnum motum in civitate excitaverunt. Iam enim non deerant qui Laurentio parum æqui & calumniari eam pacem, ex qua novi hostes Reipub. exorirentur, & nova consilia agitare parati essent. Hi perfecerunt, ut cum novi belli metus populo esset iniectus, magistratus ne materia seditionis amplius multitudini præberetur (id quod accidere necesse erat, propterea quod conscientia eorum, quæ agebantur, ad plurimos pertinebat) novum consilium constitueret: ita ut cum septuaginta delectorum numero constaret,

per

per eos, multitudine exclusa, de summa rerum decerneretur. Tum legatos ad Senatum Venetum legi placuit, quem si a civitate alienatum appareret, diligenter omnibus eius circumspectis consiliis, ad eas cogitationes suscipiendas, quæ digna eius gravitate essent, revocarent. Simul alia legatio ad Pontificem decernitur, si qua modo esset reliqua spes iracundum hominem, & cuiusvis rei potius quam dignitatis suæ & muneris memorem placandi. Ac quo magis propensa civitas ad pacem videretur, qui eam legationem obirent, amplissimi homines atque honestissimi Petrus Nasius & Antonius Rodulphius deliguntur, data iis facultate quibuscunque conditionibus visum esset, pacem cum Pontifice faciendi. Non ignoro equidem hæc quemadmodum a me tradita sunt, alios tanquam adversus Laurentium facta retulisse. At Nicolaus Valorius omnia in eundem auctorem, & quidem magna cum illius laude refert. Quin etiam illud ei attribuit, ut non solum foris cura belli, sed domi eodem tempore seditionis gravi metu Rempub. liberarit. Cum enim civitas ob immanes sumptus in bellum factos, ita gravi ære alieno laboraret, ut eius dissolvendi nulla ratio iniri posset, nisi magistratus pecuniam privatis imperaret: iam plebs tumultuari ad mentionem tributi incipiebat. Itaque cum is causam publicam simul & privatorum suscepisset, magnam tributi curam populo, seditionis metum omnem magistratui ademit: mentione facta hinc de minuendis sumptibus, quos minus necessarios vix posse ferre amplius civitas videbatur, hinc de augendis vectigalibus, cum iis locandis privatorum magis rationem haberi, quam Reipub. appareret. Hæc hominis diligentia perfecit, ut & privatis nullo civitatis incommodo graviore ad suum pervenire, & magistratui tueri publicam fidem, & iis ipsis qui civitati debebant, cum non facile essent solvendo, laxiore die impetrata, repræsentare cum fide debitum ad magistratus præscriptum licuerit. Quanquam iam apud omnes pervulgatum esset fœdus Regem cum Floren-

rentinis iciſſe: Alphonſus tamen adhuc caſtra in Senenſi agro habebat, per cauſam (ut ipſe ferebat) ſedandi civiles diſcordias & diſſenſiones, quæ nunquam in ea civitate defuerunt, & eo tempore nondum tumultu belli ſublato graviſſimæ exardeſcere dicebantur. Atque eo quidem res erat adducta, ut poſtremo communi partium conſenſu in urbem vocatus, quo de privatorum controverſiis conſtitueret, ac pacem inter diſſidentes conciliaret: iam plura etiam ſibi ſumeret quam civium libertati expediret. Nam & ſupplicio aſſiciendo alios, & in vincula alios coniiciendo, tum multos in varias partes amandando, non Senenſibus modo, ſed Florentinis novis ſociis in magnam ſuſpicionem civitatis occupandæ venerat. Itaque cum ſero illos ſuſcepti conſilii, ſed nequicquam pœniteret, qui tandem quo amentia & furore eſſent progreſſi, non ignorabant: Florentini, quo minus illius conatus reprimerent, fœdere impediebantur, quod cum Ferdinando patre cupidiſſime ictum, omni ſibi ſtudio tuendum cenſebant. Tantum autem ex ea re metus civitati iniectum ferunt, ut veluti eſſet ventum in rerum omnium diſcrimen, ita prorſus Regis fidei & voluntati diffiſi, de ſumma rerum deſperarent. Ita enim cenſebant, cum magna atque opulenta civitas (& quod caput eſt) ſita in Reipub. finibus, acceſſio eſſet Neapolitani Regni, quibus viribus ſe tantæ potentiæ opponerent, plane Reipub. defuturum. His curis civitatem ſolicitam, novi allati nuntii ſubito recreatam erexerunt. Mahometes enim Turcarum Rex iisdem temporibus Rhodum claſſe appulſa, cum ſe acerrime Rhodiis defendentibus fœde inde repulſus reiectusque eſſet: Achomatem unum e Regiis Præfectis impigrum atque audacem hominem, acceptam copiarum partem Apollonia traiicere Hydruntem iuſſerat, ac maritimam illam oram omnem depopulari: non ſine magna opinione, cum de improviſo perterritis incideret, per eam occaſionem aliquam eius Regni partem, cui magnopere imminebat, poſſe occupari. Ita Alphonſus omnia

alia

alia in præsentia sibi esse omittenda consilia, atque hanc sibi unam curam suscipiendam existimans, magno metu non Senensibus magis quam Florentinis liberatis, inde castra movit. Hinc cum neque dies iter neque noctes intermitteret, peditatu subsequi iusso, cum delectis expeditisque equitum in Regnum contendit: At iam Achomates cum classem Hydruntem appulisset, quatuor milibus peditum lectissimorum, cum turma equitum expositis, urbem de improviso adortus expugnavit: atque ad terrorem aliis inferendum direpta eadem & incensa, ad unum omnes, ita ut neque ætati neque sexui parceret, interfecit. Hinc qua aditus a mari patebat, ne temere peti ab ea parte posset, oppido munito: iam valido equitatu, quem Regia classis advexerat, instructus, non solum ad vicina oppida, sed per universum Salentinorum agrum, ita ut neque eius provinciæ intima, & maxime mediterranea, satis tuta ab eorum vi essent, excurrere audebat. Ita cum res, quæ quanquam satis magna per se erat, ut maior tamen videretur, hostis tanta potentia efficiebat, magnopere Ferdinandum movisset: non avocandum modo filium a rebus Etruriæ, sed excitandos adversus communem hostem omnes Italiæ Principes censuit: ut videretur magno fortunæ beneficio in illius Regnum immissus immanissimus hostis, qui averteret ab Etruria tantam illi impendentem ab Regiorum armis atque insidiis ruinam. Nam & Alphonsus cum Senis exercitum abduceret, in Regnum rediturus, minime obscure erat conquestus, fuisse parum semper sibi æquam fortunam: in propinqua spe potiundæ Etruriæ, adeo suo opportuno atque idoneo tempore: nimium sibi tamen adversam reflare visam esse. Hic tantus subito exortus in Italia tumultus, facile perfecit, ut Pontifex (cum unus omnium maxime abhorreret a pacis consiliis, qui esse aliis pacis auctor deberet) veritus ne diutius tantæ rei invidiam posset sustinere, de pace mentionem facientibus se æquiorem præberet. Qui eius animus cum minus Florentinis obscu-

obſcurus eſſet: aliam legationem, quando minus ex ſententia ſuperioris eventus proceſſerat, longe honorificentiſſimam decernunt: ex principibus civitatis, qui munere legationis fungerentur, duodecim delectis. Atqui homo ferox, & immiti implacabilique ingenio, ne in remittenda iniuria (quod ſibi minus fore honorificum putabat) magis cauſæ quam temporis habuiſſe rationem videretur: non eſt paſſus antea ſe a legatis adiri, quam diu per certos homines pacis conditionibus iactatis, invitos illos ad quas maxime vellet, duriſſimas atque iniquiſſimas perduxit. Tum victa hominis pertinacia, patientia atque obſequio legatorum: frequenti Patrum concilio iis poteſtate dicendi facta, unus ex his ita dicitur verba feciſſe. Quando nihil minus convenire videtur, quam ut qui veniam victi pacemque petunt, cauſa cum eo ac ratione pugnent, a quo pax & venia petenda eſt: brevis ſane noſtra oratio eſt atque explicata futura. Vt autem nulla eſt ſatis æqua ratio, quæ in cauſa etiam optima, adverſus parentes liberos tueatur (vindicanda enim horum iniuria, nunquam non læditur pietas, cum ubi illa a parentibus proficiſcatur, iniuriæ ſemper nomen amittat) ita de eo iure decedimus, quod eſſe nobis nullum potuit, quandiu cum Pontifice Maximo, Principe Chriſtianæ Reipub. parente omnium qui in hac ſanctiſſima religione cenſentur, geſſimus bellum, atque noſtram ſpem omnem in tua clementia, Xyſte Pontifex, ſupplices collocamus. Quæ cum divina virtus in omnibus, Pontificis autem propria maxime ſit: ſi illa omnibus hominum iniuriis videri maior debet, veniam Florentini petimus, non indigni qui illam ab eo impetremus, quem divina lex occurrere ultro reſipiſcentibus, quem ignoſcere, quem miſericordiæ arcem illam quidem munitiſſimam, quo ſe recipiant, reſerare iubet. Cetera quæ cauſa ſuppeditat, conſulto omittimus. Ea enim ſi modo ulla in re nobis præſidio eſſe poſſunt, ut levior peccati cauſa videatur, poſſunt perficere: minime inficiamur a nobis peccatum eſſe. Temporis

ris ratio, concitata multitudo scelere improborum, imposita nobis necessitas (quod miserrimum est in liberis populis) aut dimicandi, aut serviendi, Pontificem nobis quidem æquiorem reddat: ut videamur penitus culpa carere, modo pœnitentibus haud desperanda venia sit, neque ipsi, inquam, quorum hoc maxime interest, postulamus. Atque in eo tamen nobiscum agitur præclare, quod non a iudice, cuius nomen animadversionis severitatisque est, ius ullum petimus (quod etiam si esset, nullum agnoscimus) sed a Pontifice Maximo, quod eius est proprium certumque munus, aut culpæ liberationem, aut si nos ea magis tua clementia, quam causa liberat, eam ipsam clementiam, lenitatem, misericordiam nobis ut liceat implorare contendimus. Tandiu autem divinam te in terris gerentem potestatem homines suspicient, quandiu sceleribus hominum ignoscendo, clementiæ, lenitatis, iustitiæ partes præstando, te vere Christi Pontificem esse, vicariumque ostendes. Ita neque causa, cui minime confidimus, neque ullo nostro adverso tempore (levationem enim aliquam hoc culpæ habet, excusationem non habet) neque alia re ulla superiores, ceteris vincimus. Postulamus ut nobis ignoscatur: sed ab eo hoc quidem qui citius se esse Pontificem obliviscatur, quam ut patiatur a se ignoscendi facilitatem desiderari. At qui id postulamus? miseri, supplices, perditis atque afflictis nostris rebus, & quod caput est, qui & resipiscimus & culpam fatemur. Eo autem in loco supplices manus tendimus, qui amplissimus idem atque augustissimus semper facilis pœnitenti portus ad salutem patuit: cum ea temporis ratio sit, ut una nunc omnium vox exaudiatur Christianos Principes adversus communes hostes excitantium, id quod nullo modo fieri potest, nisi sublatis antea discordiis ac pace ubique constituta. Nam si quid in nobis præsidii ac spei est: mutatione consilii, confisi doloris sensu acerbissimo, & (quo quidem nulla est nostra culpa maior, ut maxima illa etiam sit) studio emendandi in posterum

acerrimo, atque obliterandi adeo præteritas offensiones, magis te quid Pontificis Maximi persona, quam quid causæ nostræ ratio postulet, memorem futurum speramus. Cum ad hunc modum legatus perorasset: adeo iracunde & acerbe in universam Rempub. Pontifex dicitur esse invectus, commemorandis iis quæ civitas adversus Pontificiam maiestatem fecisse argueretur: nihil ut adhuc de vetere odio & simultate remissum, reditum ita in gratiam constaret, ut datum id tempori non hominibus appareret. Quanquam, inquit, dubitari non posset, quin fracti hominum spiritus atque audacia armis magis quam pœnitendi studio essent, se quidem cui supplicum preces & verba modo, non quo animo pacem a se precarentur, spectandum censeret, veniam se illis daturum: sed ea tamen conditione si animum inducerent, leges victis imponenti, ut æquum esset, nulla exceptione obtemperarent. Nunquam autem illos aut a salute sua longius, aut propius perniciem fuisse, quam cum maiorum vestigiis insistentes, unius hominis, non dignitatis quidem aut salutis tuendæ (mitius enim id malum videri potuisse) sed dominationis constituendæ causa, æque & perniciosum Reipub. & nefarium impiumque bellum cum Pontifice Maximo gerere essent ausi. Quæ quoniam minus viderent: ut furiosis hominibus & qui capti mente essent, certa victus ratio, quo citius ad sanitatem redirent, constitueretur: eas se illis pacis leges impositurus, quibus aliquando intelligerent, & viribus quibus maxime subnixi insolescerent, & libertate, quæ esse charissima hominibus deberet, non adversus Christianæ Reipub. moderatorem, quem illi fracta armis ferocia, parentem communem omnium agnoscerent, sed pro religione sanctissima, pro salute populorum, pro pace & concordia Italiæ sibi esse utendum. Nanque & in eo illos magnopere falli, qui peccandi impunitatem & licentiam, qua elati superbiant, tanti sibi faciendam putent: cum iidem non videant, libertatis præmium sibi, quam unius potestati at-

que

que imperio habeant addictam, hanc eandem impunitatem & licentiam esse. Facile autem intelligi posse, non eos liberos esse, quod quæ velint impune agant: sed quod gratis servire non queant, hanc illis mercedem a superbissimis dominis esse constitutam: opimam illam quidem quando libidinem peccandi, quam improbi modo quærant, communi habeant libertate potiorem. Quæ sane eo se libentius commemorare: quo magis etiam intelligant, non omnino illos sua opinione falsos esse, qui in principio suæ orationis parentis sibi personam imposuerint. Nam & parentis se, & quidem parentis lenissimi munere in præsentia fungi, qui liberorum protervaiæ & contumaciæ oblitus, non ferro domandam sibi eorum ferociam, sed verbis comprimendam esse statuerit. Itaque se illos magnopere (quod eorum in primis interesset) monitos velle, operam in posterum darent, ne per eorum audaciam atque insolentiam, victa sua lenitate, qua illi diutius, quam æquum esset, abusi viderentur, sibi ad ferrum esset & ad arma redeundum: quod in morbis gravioribus usu veniret, quibus cum lenior curatio minus procederet, remedia adhiberentur acriora. His dictis, curavit fœderis conditiones palam atque omnibus audientibus recitandas, quibus (etsi ea de re facta adhuc mentio nulla erat) tanquam non adhuc satis sævitum esset, addi præter omnium expectationem imperavit, ut Thracio bello, quandiu hostis in Italia maneret, quindecim longas naves armandas suo sumptu, ac statim Ferdinando Regi mittendas, quo illi usui ad propulsandam vim belli essent, curarent. Quod quidem durissimum civitati onus & gravissimum futurum, cum neque studio, neque gratia, neque precibus ullis, neque gravissimis denique calamitatibus commemorandis, quibus afflicta Respub. ac perdita pene esset, ut demeretur de ceteris conditionibus pacis, impetrare legati potuissent: missus postea Guidantonius Vespucius, qui functus legatione ad Ludovicum Regem iisdem forte diebus redierat, sive iam dies homi-

nem, ſive preces amicorum placaſſent, ſive cum deferbuiſſet animi vis atque iracundia, ſua ſponte collecto animo, hoc ſibi eſſe agendum ſtatuiſſet, & hoc ipſum facile, & multa præterea, quæ reconciliati animi ſigna illuſtria haberent, impetravit. Ita ubique conſtituta pace, Florentini tempore Ferdinandi obſervato, eum quandiu liceret, quando nullo neque officio, neque religione, quam nullam agnoſcebat, movebatur, ad æquiores omnino pacis conditiones perducere conſtituerunt. Ac minime fruſtrati ſua ſpe, ab eo quanquam & tergiverſante & invito, oppida per belli tempus Reipub. adempta extorſere: cum id illis quanquam integra res illius arbitratui permiſſa eſſet, minime negare ſuo adeo adverſo tempore auderet. Nam cum ea Alphonſus impoſitis in ſingulis præſidiis Senenſium fidei commiſiſſet: quos minime omnium æquos Florentinis defenſuros adverſus eorum vim omnem ſperabat: militem inde abducere ad bellum coactus, quandiu ſpes erat ea accipi beneficii loco, petentibus non invitus conceſſit. Verebatur autem ne per cauſam eorum recipiendorum, inducto exercitu in Senenſium agrum, tranſitu eos prohiberent, qui aut a Pontifice Maximo, aut ab aliis Italiæ Principibus poſito ſibi in tanto rerum omnium diſcrimine, auxilio mitterentur: ut Florentini quidem id non illius fidei magis quam tempori, cui erat ſerviendum, acceptum referrent. Ita receptis oppidis, iam omnis adempta materia videbatur Laurentii adverſariis illius laudi obtrectandi. Tanquam enim & bellum pariter illius culpa male geſtum, & iniquis conditionibus parta pax eſſet: ita belli tempore in magnum diſcrimen illum civitatem conieciſſe amittendæ libertatis, & per induciarum tempus, quo ſibi modo a periculo caveret (quæ hæc illum cura una urgebat) patriam Regi avariſſimo & crudeliſſimo addixiſſe querebantur. Nunc cum hic rerum exitus, magis fortunæ beneficio, quam Regis voluntate aut cuiusquam conſilio eſſet conſecutus: læta multitudo unum Laurentium tanquam divinum quendam hominem & de-

& delapsum e cœlo, tantarum rerum auctorem admirabatur: cum quidem nemo dubitaret non eundem deterrima conditione, quando casus magis & temeritas qualis esset illius consilii eventus, quam ratio ulla ostendisset, calumniæ atque obtrectationi inimicorum, amplam fuisse materiam præbiturum. Qua re non solum, quæ vere illius prudentiæ erant ascribenda, sed quæ fors temere obiecerat, illi laudi vertebant, cum finem rei gestæ magis homines imperiti, quam rationem & modum in agendo spectarent, qui in fœdo etiam rerum eventu, temerariis consiliis debet atque inceptis anteferri, cum ea lætum finem consequantur. Quæ dum Florentiæ ad hunc modum geruntur: in Salentinis Achomates magno terrore iam non solum vicinis populis, sed universæ Italiæ illato, crebris ex Thracia nunciis certior fit, Mahometem mortuum, ac Gemem & Baiacetem ab eo liberos relictos de Principatus successione inter se armis decertare. Itaque ne difficillimo tempore magnæ vir auctoritatis & potentiæ abesset, pactus cum Ferdinando, ut recepta Hydrunte, se abire inde incolumem cum suis pateretur, nactus idoneam tempestatem ex Italia solvit: cum metu quidem ingenti Regem, ceterosque Italiæ Principes, ad quos Ferdinando victo, eius belli flamma tanquam continenti incendio perventura videbatur, falsa omnium expectatione liberasset. Et si autem belli principia fuerant minime contemnenda, capta & direpta nobilissima urbe, & quæ ad classes recipiendas peropportuna videbatur: progressus tamen & multo magis exitus belli, ubi sibi eo viribus maioribus incumbendum hostis statuisset, timebatur: cum ille nunquam non ad internecionem gereret bella. Erat per id temporis ita universa Italia divisa, ut alii Pontificem Maximum & Senatum Venetum, qui iam fœdere coierant, cum quibus Genuenses & Senenses, aliæque Italiæ civitates sentiebant: aliæ Ferdinandum, Florentinos, Ludovicum Sfortiam, cum is unus in Insubribus, eiecta Bona Galeatii matre, imperium moderaretur, fœderis principes

cipes ſequebantur. Quo quidem in ſtatu cum res eſſent, Veneti bellum, quod diu animis agitaverant, Herculi Ferrarienſium Duci intulerunt. Querebantur enim cum Senatus beneficio, quicquid a Rhodigio oppido intra Padum amnem & Ferrariam pateret, qui ager latiſſimus erat, ea lege poſſideret, ut & ſale Venetorum importato certo vectigali perſoluto uteretur: & a Repub. miſſum magiſtratum ad ius dicendum acciperet, quem Prodominum appellabant, utrunque illum in præſentia facere recuſare. Totius autem ſumma in eo vertebatur: ut cum Hercules contenderet, certum vectigali pendendo tempus ac magiſtratui accipiendo eſſe præfinitum, cuius iam dies abiiſſet: Veneti contra ita ius civitatis tuerentur, ut dicerent, quandiu is in poſſeſſione eius agri hæreret, ſtandum illi iisdem conditionibus eſſe, quibus in principio inter eos conveniſſet. Quæ gravis controverſia cum minui nulla alia ratione poſſet, atque omnino Hercules qui in poſſeſſione maneret, ſe fœderis conditiones, quemadmodum Senatus poſtulabat, ſervaturum negaret: Veneti qui pertinere hoc ad civitatis exiſtimationem cenſebant, cum aliam omnem diſceptationem ſuſcipi fruſtra appareret, quæ æquo iure definiretur, bellum illi inferre, ac publicum ius tueri armis conſtituerunt. Quo probato conſilio, Rubertum Sanſeverinatem, qui iam ex Inſubribus Ludovico iratus deceſſerat, Genua evocatum copiarum Reipub. imperatorem legunt, iuſſis ceteris exercitus Ducibus milites ſummo ſtudio conſcribere, ita uti ad certam diem præſto euntibus ad bellum eſſent. Iisdem temporibus Senatus Hieronymum Riarium in urbem magnificentiſſimo apparatu excepit, ac ne qua in re ſibi quicquam reliqui faceret, quæ pertinere ad illius honorem videretur, & civitate & iure ferendi ſuffragii, qui honos apud illos habetur ampliſſimus, donavit. Hic tantus Venetorum apparatus ſuſpicioſam civitatem magnopere movit, de Pontificis fide ſoliciram, quem ſemper pro temporis ratione & rerum ſuarum, conſilia capturum non ignorabat.

Ma-

Magna autem hominum pars vereri videbatur, ne multo gravius bellum, & Reipub. perniciosius per belli Ferrariensis occasionem & Pontifex æque & Senatus novo illi fœdere iunctus agitaret. Ita summo studio pecunias cogere, commeatus expedire, delectum militum habere, atque oppida præsidiis firmare instituunt, Constantio Pisaurentium Regulo, qui copiis Reipub. præesset, delecto. Atque eodem tempore Ludovicus Sfortia, qui in novo occupato Principatu sibi omnia esse timenda existimaret: facto a Venetis initio belli, qui Insubribus confinia oppida permulta & munita habebant: Federicum Vrbinatium Ducem, cui bellicæ rei administrationem mandaverat, copias ad fines Venetorum adducere, atque adversus eorum vim, si quam parent inferre, ac defendere vicinas urbes diligenter iubet. Vtcunque autem Veneti gerere bellum cum Ferrariensi statuissent: minime expedire iudicabat, ab ulla parte suos præsidiis nudatos, occasionem eos invadendi armatis præbere. At Ferdinandus præter ceteras causas, quibus Ludovicus & Florentini movebantur, ob novam initam cum his amicitiam & societatem, quod ita se non contemptum modo sed proditum etiam crederet, magnopere se Pontificem offendisse intelligebat. Itaque cum nihil ab illo præclari sibi expectandum sciret, satis illius consiliis superiore bello & rationibus exploratis: ut certiora omnia de illius in se animo haberet, simul ut cognosceret, utrum Veneti de illius sententia bellum Herculi inferrent, Alphonsum filium iussum exercitum conscribere in Apuliam præmittit. Quicquid autem ea de re statuisse Pontificem comperiat, imperat ut genero posito in gravi discrimine adversus Venetos opem ferat. Is cum ad Truentum amnem antecessisset, quo Neapolitani Regni fines a Pontificis ditione discriminantur, præmissis ad illum nuntiis, postulabat, ut per illius fines traducere copias liceret, quibus sororis viro auxilio esset: qui si liberum sibi transitum daret, sine ullo maleficio se iter facturum per illius provinciam pollicebatur. Vbi neque

que ſibi facultatem dari itineris faciundi, ab inimico & irato neque quicquam poſſe impetrari æqui animadvertit, quod minus illius voluntate licebat, vi & armis tentare conſtituit: Florentinis ad bellum illi inferendum excitatis. Id autem facile ſe effecturum ſperabat, non ignarus parum bona fide cum eo reditum in gratiam eſſe. Implicatum autem domeſtico bello non dubitabat, quin a novis conſiliis deterritus, ſuis rebus conſulere atque a Veneto bello abeſſe cogeretur. Id autem ſi aſſequeretur, plurimum profectum ad totius belli ſummam, quod erat gerendum, credebat. Interea Veneti ubique Ferrarienſem agrum depopulati: Ficarolum parvum oppidum, ſed maxime ad cetera belli exequenda opportunum, ſæpe fruſtra expugnare adorti, quod egregie opere munitum erat, magno Herculis metu obſidebant. Qua re crebris ad Alphonſum nuntiis mittendis, eum orare obteſtarique non deſiſtebat, ut omiſſa in præſentia cura Romani belli, quod iam ille minime obſcure moliebatur, perditis prope ac profligatis ſuis rebus ferre opem ne cunctaretur. Non minus enim id ad Regni Neapolitani ſecuritatem pertinere, quam ad ſuorum ſalutem docebat. Cui autem dubium videri, ubi illi civitate opportuniſſima, ac latiſſimo & uberrimo agro augerentur, quin aut a ſupero mari Apulorum & Salentinorum urbes, aut per Apennini iuga in Etruriam ſibi aditu aperto, Florentinæ Reipub. oppida ſuo arbitratu adorirentur? Id illos facile adiutore ac ſocio Pontifice Maximo, male ſemper in eam civitatem animato (utinam non hortatore atque impulſore) effecturos. At iam in Latium Alphonſus progreſſus, ſibi Columnenſes ſocios ad bellum adiunxerat, Pontifici infenſos, quod is ſibi Vrſinos defendendos adverſariarum partium principes ſuſceperat. His auxiliis auctus, late belli terrore fuſo, iam Vrbi univerſum agrum Romanum populatus, vicis caſtelliſque omnibus aut vaſtatis aut incenſis, quæ deditioni facerent moram, imminebat. Quæ dum ab illo geruntur, Florentini in Tifer-

nates

nates copiis ductis, qui haud meliore fide cum Xysto in gratiam redierant, Laurentio Vitellio eiecto, urbis imperium Nicolao tradiderant. Quibus malis subito Pontifex oppressus, cum ad omnia incommoda sibi præstandum invictum animum censeret, & dignitati quam gerebat parem, minime succubuit. Itaque capto a virtute animi consilio, Rubertum Malatestam clarum militiæ gloria hominem, qui adversus Alphonsum rem gereret, suis copiis præfecit, atque ire confestim obviam advenienti iussit: cohortatus ut memor eius diei, quo illi die & principis omnium Vrbis & Pontificis Maximi tuendi adversus impia arma cura tradita esset, tanto munere dignas cogitationes suscipere & tueri ante partam gloriam virtute & magnitudine animi vellet: hinc decedentem ab urbe & lætis ominibus & spe ingentium præmiorum prosequutus, delectum militum urbanorum habere instituit, quos in supplementum ad subitos casus Ruberto mitteret, atque interim esse urbis præsidio iuberet. In hoc bello cum iam sensim hominibus, ut fit longo rerum usu, apparere cœpisset, quam præpostera esset belli administrandi ratio, ubi quicquid virium & roboris esset in equitatu, exiguus peditum numerus haberetur: dicitur Rubertus Pontifici persuasisse, ut novo instituto, vires omnes ad bellum & nervos in peditatu constitueret. Id fieri debere ratione docuit, & veterum auctoritate, qui belli artes omnes multo præclarius (quod magnitudo rerum ab illis gestarum comprobaret) quam nostri homines, calluissent. Cum satis omnibus rebus ad bellum instructus, neque equitatu esse Alphonso inferior, quem admixtis Græcis sagittariis firmissimum paraverat, & aliquanto superior peditatu esse Rubertus videretur, ire audacter obviam hosti pergit. Erant in illius exercitu nobilissimi iuvenum sequuti illum ad bellum voluntarii, qui ignominiosum nomini Romano ducebant, hostes prope in eorum conspectu prædas agere, atque impune ad urbis portas infesta signa inferre, audere. Eorum forti atque egregia opera

Rubertus eo bello dicitur usus esse. Cum Alphonsus vastando, prædandoque, terrore omnia & formidine impleret: iam urbani homines atque ii in primis, qui ambitione adducti & studio honorum aulam sequuntur, ut sunt homines molliores, & minime apti ad belli incommoda toleranda, de relinquenda urbe consilia agitabant. Quod cum Rubertus minime ignoraret, ne quid mollius ex sua cunctatione & mora statueretur: ad metum urbanorum tollendum, simul ad hostium minuendam audaciam, quadrato agmine propius ad illos contendit: plane obfirmato animo ubi primum illis in conspectum veniret, cum iis manus conserere. Hoc animo cum esset, in agrum Veliternum quo se Alphonsus receperat copiis ductis, altero a castris hostium milliario, plano atque aperto loco consedit. Alphonsum illius subito adventu oppressum Federici fratris adventus præterea solicitum habebat, quem fama erat propediem cum novis auxiliis affuturum. Eo autem absente, minime virium faciendum periculum videbatur. Cum aut turpiter sibi esse fugiendum, minimeque pro vetere fama & gloria belli, aut magno suo suorumque periculo dimicandum intelligeret: ne quid minus se dignum & patre Rege admisisse videretur, pugnare constituit. Ita deliberata re, ac concione advocata, ad hunc modum suos dicitur hortatus esse: Cum vos veteranos & semper victores adversus novum militem pugnaturos animadverto, & qui ex delectibus urbanis, quod contemptissimum genus hominum est, tumultus causa scriptus nunc primum adversus armatum hostem in aciem prodit, paucis vos mihi cohortandos esse intelligo. Nulla est scientia rei militaris in eo, nullus usus: ad primum hostium concursum, abiectis armis, terga vertet. Itaque iam adesse vobis optatum diem animadvertitis, ut quod semper gloriosum vobis apud posteros futurum sit, parta de hostibus victoria (qua de re, cum vestram habeam perspectam atque exploratam virtutem, minime dubitare possum) Romam, principem olim totius orbis terrarum ur-

urbem, sacerdotum luxuria, otio, languore, desidia perditam prædæ habeatis, præmium honestissimum vobis atque uberrimum pro tot militiæ laboribus propositum, quibus superiores annos me duce atque imperatore functi estis. Futurum brevi est, ut scelerum humanorum vindex divina vis, sacerdotum contaminatos mores, pium vobis & iustum gerentibus bellum, e Christiana Repub. tollat, quæ eorum flagitio & scelere iam apud exteras gentes gravi ignominiæ labe & turpitudinis nota infamis, priscum omne decus, existimationem, dignitatem amisit. Quid vero est quod magis a Pontifice absit, quam bellum, vis, arma, castra, acies, vulnera, cædes, populationes, incendia, urbium excidia, eversiones? Scilicet hæ sunt eorum partes, qui Christi personam in terris gerunt, pacis auctoris, ut bella, discordias, dissensiones inter Reges Christianos & Principes serant. Quicquid cladium unquam, quicquid malorum, quicquid calamitatum Italia passa est, id omne in Pontifices Romanos auctores est referendum: ex quo illi tempore desciscentes a sanctissimis Christi institutis, cupiditati, avaritiæ, ambitioni servire cœperunt. Abutuntur enim divina potestate ad suos vindicandos e sordibus, & ad honores atque extraordinaria imperia efferendos, quo nulla virtutis, probitatis, pudoris commendatione evehantur. Itaque hoc modo spectant ut in Pontificis Maximi sella, sublimi illo quidem & celso loco, e luto & cœno emergentes homines, quo triumphum agens de virtute fortuna spectetur, conspiciantur. Quæ cum vobis esse perspecta sciam, minime dubitare possum, quin vires vobis pro causa iustissima pugnantibus, animi robur, vis, audacia adversus hostem inertissimum augeantur. Hac oratione militum animis confirmatis, illos e castris eduxit: eo consilio ut pugnare volentibus facultas ne deesset. At Rubertus, qui minime arbitratus esset, fore sibi hostis temeritate ullam dimicandi facultatem: ubi acie directa præter suam spem paratum ad pugnandum animadvertit: quod minus per mi-

litum clamorem, qui pugnæ ſignum poſcebant, exaudiri illius oratio poterat, tantum admonitis, ut adverſus impios hoſtes, qui Pontificem ſanctiſſimum & pro Chriſti cauſa arma gerentem, ultro oppugnatum veniſſent, alacritate & præſentia animi uterentur: patriæ memores, atque eorum quæ in patria chariſſima ſunt, coniugum ac liberorum, in hoſtem ſignis converſis ac clamore ſublato inire prœlium iubet. Pugnatum acriter utrinque eſt uſque ad meridiem, cum neutro victoria inclinaret: qua re Rubertus accepta, qua conferta magis hoſtium acie ſuos premi animadvertit, cuneo facto irrumpit, ac iuſſis ubique aliis in directos & ſtantes impetum facere, tandem eos loco movit, ac poſtremo cum audacius ſigna inferentes ſuſtinere non poſſent, in fugam coniecit: cum minime Alphonſus diſſimularet, non ſe victum magis militum virtute & peritia rei militaris, quam robore peditum & numero, quorum producta acies latiore ſpatio ſuos a latere aperto circuire, atque equitatus uſum ſuis inutilem facere potuerat. Pugna maxime memorabilis pro eorum temporum ratione dicitur fuiſſe, utrinque ad mille deſideratis, quæ tum magna clades habebatur. Captivorum numerus maior fuit, atque in his qui magnæ homines nobilitatis Alphonſum gloriæ cauſa ſequuti ad bellum erant. Ipſe tectus Turcarum præſidio, quibus per varias occaſiones a ſuis ad Hydruntem relictis, erat uſus eo in bello voluntariis, ægre evaſit. Hanc Rubertus adeptus victoriam in urbem triumphanti ſimilis eſt invectus: cum mulierum ac virorum turba ingens illi obviam prodiiſſet: patriaque illius virtute & felicitate ſervata, lætum illi militibusque eius adventum gratularentur. Atque eius lætitiæ fructus illi quidem brevis fuiſſe fertur. Nam cum (ut erat pugnandi labore feſſus) in magna atque ardenti ſiti ſe immoderatius aqua expleviſſet: dyſenteriæ morbo correptus in febrem incidit, quæ levis viſa & contemnenda morbi initio, poſtremo eum magis Pontificis quam ſuorum opportuno tempore extinxit. Mortuum il-

lum

lum grata civitas extulit, cum nullo genere honoris abſtinuiſſet, qui haberi ſummo homini poterat, & cuius merita illuſtria ac recentia eſſent. At Pontifex tanta victoria elatus, in eo verti rem exiſtimabat, ſi quemadmodum hoſtes vicerat, ita præclare parta victoria, nihil de ſumma induſtria & celeritate remittendo, uteretur. Eo animo cum eſſet, Hieronymum Riarium, iis copiis illi attributis quibus paulo antea Rubertus præfuerat, ire in Tifernates adverſus Nicolaum Vitellium & Florentinos iubet. Plurimum vero ad ſummam rerum pertinere arbitrabatur Nicolaum Tiferno pellere acerrimum hoſtem & magnæ auctoritatis & potentiæ. Sed aliæ opportunitates in eo conſilio inerant, minime contemnendæ. Neque enim id ſolum ſpectabatur, ut inimico pulſo civitas in fide, ac per eam in ſuorum poteſtatem redactam, univerſa Vmbria contineretur: ſed magna oſtentabatur ſpes Arimino potiundi: quæ urbs poſt Ruberti mortem nullo ſatis valido præſidio munita, relicta erat in feminæ tutela. Tantæ infamiæ tegendæ certa ratio Pontifici non deerat, quæ magna & gravis ſubeſſe videbatur, recenti meriti memoria, quod adeo illius opportuno tempore inſigne in illum Rubertus atque illuſtre conſtituerat. Infinitæ enim cupiditati ius Pontificii imperii obtendebatur, cum vindicandæ Flaminiæ urbes a Tyrannis viderentur, quæ iam a Caroli Magni tempore Gallorum Regis poſt devictos ab eo Longobardos Romano Pontifici adiudicatæ eſſent. Cauſa verior alia erat: Tiferno enim recepta, atque urbis imperio Laurentio Vitellio tradito: convenerat, ut is in Flaminiam per Apenninum profectus, Ariminum occuparet, cuius civitatis Principatu augere Hieronymum Riarium conſtituerat. Magna quidem hominum ſuſpicio fuit, quo res facilius mortuo Ruberto tranſigeretur, ætate illum & viribus vigentem, non minore invidia, quam totius Italiæ incommodo, veneno ab ingrato Pontifice ſublatum eſſe. Nam Rubertus relictum parvum filium heredem Principatus, ita uxoris fidei commendaverat, ut cum

nul-

nullius præsidio maiore niteretur, omnino consideret Pontificem, de quo ita esset meritus, si quid durius puero accideret, illius defendendi curam adversus vim omnem atque insidias suscepturum. Hac usus Pontifex occasione sive illam quæsisset scelere, sive temere oblatam non esse sibi negligendam censuisset, ex eius urbis possessione non magno negotio se & feminam & puerum eiicere sperabat. In altero enim ætas, sexus in altera contemnebatur, quæ imbecilla ad tantam vim tempestatis subeundam qua subito oppressa & circumventa erat, neminem habebat, cuius illam virtute prudentiaque moderaretur. Usa tamen (ut in subita atque improvisa re) non malo consilio, ad Florentinos atque ad Laurentium confugere constituit: quos quidem Pontificis consilia circumspicientes, minime passuros credebat, ut ex filii calamitate & ruina Riarii vires augerentur: quod erat verisimile futurum si ille ad ceteram potentiam maritimam urbem, & in primis Flaminiæ opportunam suo imperio adiunxisset. Itaque illa postulabat, cum in obsecrationem & preces conversa magnopere omnium animos moveret, ut parvum filium ab iis proditum, a quibus magis eum defensum oportebat, receptum in fidem ab iniuria & maleficio publica auctoritate tuerentur. Se tanto viro orbatam, in contento cursu gloriæ hominum expectationem virtute præcurrente, adeo gravi casu & inexpectato afflictam, si qua filio calamitas nova incidisset, in uno se Romano Pontifice perfugium omne & solatium fuisse quæsituram. Si enim ulla animi religione moverentur, ad quem magis accedere supplicem debuisse, quam ad Principem religionis, Christianæ sanctimoniæ moderatorem, cui uni misericordiæ partes, iustitiæ, æquitatis tuendæ inter homines impositæ essent? Si ulla beneficii recordatione, si recentis meriti memoria, a quo certius sibi præsidium suis rebus afflictis fuisse expectandum? Cum nulla fides, nulla officii religio, nulla existimationis & nominis iactura obiecta a cupiditate animum atque a scelere deterreret: commen-

mendare se filii salutem eorum fidei, quos si minus maiorum virtus probaret summo studio semper fidem, ius, officium coluisse; at illud in præsentia satis declararet, cum adeo immanem & barbarum hominem, perpetuo saluti suorum & libertati infestum habuissent. Non vereri autem illos debere, quin si adeo adverso suo casu infirmam pueri ætatem regendam susciperent, magnum atque uberem sui iudicii fructum essent percepturi. Cognitis eius postulatis, Florentini minime sibi esse negligendas nobilissimæ Feminæ iniurias arbitrantur: non solum quod digna per se res videbatur, quæ a quovis opem atque auxilium impetraret: sed quod ad summam Rempub. pertinere iudicabant, ut Hieronymo se opponerent, quem si ex pueri oppressione vires augere paterentur, ubi id illi ex sententia succederet minime quieturum, sed de invadenda etiam Etruria cogitaturum censebant. Ita cum validam militum manum comparatam Vitellio subsidio in Vmbriam misissent: facile conatus omnes eius irritos fecerunt: magno metu cum Vitellio, tum femina in primis liberata, cui magis infesta Pontificis cupiditas & Hieronymi, in sui & filii contemptione erat.

IOAN.

IOAN. MICHAELIS BRVTI
FLORENTINAE HISTORIAE

LIBER OCTAVVS.

DVM ea in Etruria atque in Vmbria geruntur, Veneti Ficarolo occupato iam exercitum Padum traduxerant, magnamque in ſpem venerant brevi Ferraria diligentia uſi & celeritate potiundi. Federicus enim, quem unum Hercules miſſum ſibi a Ludovico genero auxilio, ſummæ totius belli gerendi præfecerat, cum in adverſam valetudinem incidiſſet, Bononiam lectica delatus deceſſerat. Accidit magno id Herculis & Fœderatorum incommodo, qui per unius hominis amiſſionem, in cuius ſumma virtute & conſilio ſpem omnem conficiendi belli poſitam habebat, in deſperationem etiam conſequendæ victoriæ veniſſent. Quæ res cum ita eſſet, Ferdinandus & Florentini, qui inviſam Venetorum potentiam, atque opes habebant: omnia ſibi eſſe agenda ſtatuerunt quo properantibus ad belli finem minime dubiam victoriam e manibus extorquerent. Quicquid autem incommodi eo bello Herculi accidiſſet, id omne pertinere ad omnes Italiæ Principes cenſebant: quorum arbitri Veneti futuri ea parta victoria videbantur. Cuius illos obtinendæ ſpe ita ſe depellere poſſe ſperabant, ſi avocatum Pontificem ab eorum ſocietate, ad novum fœdus cum ceteris ineundum inducerent. Id facile ſe aſſequi poſſe ſperabant, novi Concilii metu iniiciendo, quod unum telum acerrimum Chriſtiani Principes habeant reliquum, quod in Romanum Pontificem intendant. Opportune autem tum Baſileæ indictum iri fama erat, ut minime vana eorum oſtentatio facile eum poſſe

abdu-

abducere a ſuſcepto conſilio videretur. Cum ad ea, quæ ipſi excogitaſſent, Cæſaris legati, qui tum forte Romæ aderant, ſuam auctoritatem interpoſuiſſent, tandem de pace cogitare, atque Italiæ quieti, atque otio proſpicere (quam quidem rem agi videri volebant) eſt coactus. Ita præter Venetos, qui non antea arma ponere ſtatuiſſent, quam Herculem ſtare conventis, quicquid ceteri adverſus illos conſpirarent, coegiſſent: pax inter omnes Italiæ Principes, ita ut communi conſenſu bello Venetis illato eos a Ferraria averterent, conciliata novo inito fœdere eſt: Ac Senatui quidem poteſtas fiebat, fœdus cum ceteris intra certam diem faciendi, ea tamen lege, ut omnino Hercule & Ferraria abſtineret. His ita conſtitutis, Pontifex, quod eas eſſe ſuas partes ducebat, illos primo quoque tempore ex agro Ferrarienſi excedere, atque ab omni in Herculem iniuria & maleficio ſibi in poſterum temperare iubet. At Veneti iam univerſo agro potiti, incluſum Herculem urbis mœnibus videbantur propediem in poteſtate habituri. Cum hoc minime fœderati ignorarent: atque iam in ſuburbano Herculis ſepto eos caſtra habere didiciſſent, quo is deliciarum cauſa ferarum varia genera alebat, re in extremum adducta caſum, non eſſe amplius cunctandum, ſed illi celeriter opem ferendam cenſuerunt. Quo autem omnia communi conſilio adminiſtrata, magis ex ſententia ſuccederent, conventum Principum Cremonam indicunt: in quo quidem exploratis diligentius omnium ſententiis, de ratione belli gerendi, & qua in parte eius fieri initium placeret, ſtatueretur. Eo certa conveniendi die, atque illa perexigua edicta, Pontificis legatus, Ludovicus Sfortia, Hieronymus Riarius, Laurentius Medices, Alphonſus, & ſi qui prætterea iis temporibus magni nominis in Italia erant, & militiæ gloria clari, conveniunt. Ante omnia conſtituunt, quo diſtractæ facilius citiusque Venetorum vires conficerentur, ut Ludovicus aut in Bergomatium, aut in Brixianorum finibus, illis inferat bellum: id quidem per cauſam repe-

tendi eas urbes, quas ab illis ereptas pertinere ad Mediolanensem Principatum contendebant. Eodem tempore alios viribus coniunctis ad Ferrariam obsidione solvendam, alios ad Bondenum ad eorum classem opprimendam, quæ illic in statione erat, ire placet. Est Bondenum ad Scultemnæ ostium positum castellum, qua situm olim Bondimaium fuisse nonnulli arbitrantur. Ita fore sperabant, ut cum medii inter urbem atque hostium castra Veneti ancipiti malo urgerentur, eos ad quas vellent pacis conditiones perducerent. Hanc sententiam, cum tutissimam esse appareret, ita Ludovicus dividebat, ut quatenus Herculem & Ferrariam respiceret assensus, cetera magnopere improbaret: minime enim æquum esse existimabat, id sibi bellum demandari, quod geri diutius sine magna suorum clade, brevi confici, nulla ratione & consilio posset. Cum Venetis nunquam, cuius rei sæpe a maioribus esset periculum factum, non ad se tuendos modo, sed ad lacessendos alios vires essent defuturæ. Cum is visus esset magnam occasionem adimere belli celeriter atque ex sententia conficiendi, tamen ne diutius disceptando tererent tempus, quod minime per præsentem Herculis fortunam licebat, id unum omnibus esse agendum arbitrati, afflictis illius rebus opem ferre, eodem omnibus contractis copiis, constituunt. Celeriter delectu militum habito, atque equitatu comparato, cum ad constitutum diem omnes ad signa convenissent, ad hostes confestim ire pergunt. Erant in exercitu Fœderatorum equitum gravis armaturæ quatuor millia, peditum octo: Veneti peditum sex, equitum duo millia habebant. Ante omnia convenit, ut quemadmodum iactatum inter Duces erat: Veneta classis, quæ per eos dies in Padum invecta, ad Bondenum, ut diximus, in anchoris erat, deprimeretur. Id quidem, cum famam gerendæ rei & nuntios celeritate sui adventus antecessissent, nullo negotio imparatos adorti perfecerunt: non depressa solum classe, sed etiam Antonio Iustiniano magnæ homine nobilitatis,

quem

quem classi Veneti præfecerant, cum aliis compluribus in potestatem redactis. Quanquam tanto consensu conspirasse adversus Venetos Italiæ Principes videbantur, ac tanto illos in principio accepto detrimento, de pristina alacritate & studio aliquid remittere Fœderati existimabant, minime illi tamen animos demiserunt: atque evocatum magnis iacturis & præmiis Renatum Lotharingiæ Ducem in Italiam devicti Caroli Burgundi gloria tum maxime florentem, copiis Reipub. præficiunt. Is ex novo delectu, militum numero auctus, cum Senatus docuisset si quid esset detrimenti acceptum sarciri studio id facile & celeriter posse, ad exercitum proficiscitur, validis præsidiis in omnibus urbibus impositis, quæ Senatus imperio parebant, quo minus expositæ hostium iniuriis essent: simul datur negotium Ruberto Sanseverinati, ut Abduam amnem copias traductas propius Mediolanum admoveat: non sine magna spe, quod iam Mediolanenses pœnitere Ludovici principatus fama erat, aliquid illos per eius adventus occasionem moturos; quod tamen Venetorum consilium alium, atque ipsi speraverant, exitum habuit. Ludovicus enim ubi ad hostium adventum, armatos Mediolanenses tumultum excitare conari, atque res novas multitudinem moliri animadvertit: quando metus iam domestici mali urgebat, quod antea sua sponte facere recusaverat, suas Alphonsi copiis adiungit, atque in Insubres movit. Cum prædando ubique & populando, omnia infesta Venetis fecisset: iam quicquid agri in Bergomatium, Brixianorum, Veronensium agro erat, evastato, nihil illis integrum a suorum vi atque armis, præter urbium mœnia, reliquerat. Tanta autem erat eius celeritas, ut venire simul hostibus & adesse nuntiaretur, nulloque in loco moratus, cum expeditum agmen duceret, facile quo visum erat excurrere, & suos recipere, inspectante etiam Severinate, audebat. Eodem tempore Hercules adversus Lotharingum crebris eruptionibus pugnando effecerat, ut nulla illi in re minus quam in armis ac vetere

existimatione esse constitutum videretur. Cum ita belli fortuna, & rerum gerendarum ratio commutata esset, Venetique in magno rerum discrimine, magis tamen sociorum destitutione, quam consilii inopia, aut victoriæ desperatione laborarent: iam hieme appetente in hiberna magna Fœderatorum infamia concessum est. In spe propinqua belli conficiendi, fractis pene hostium viribus, quæ instaurari atque augeri tempore poterant, bello insistendum, atque fortunæ beneficio utendum, quandiu licebat, videbatur. Maturius quam aut præsentis belli ratio, aut anni tempus postularet, milite in hiberna deducto, cum quicquid profectum bello erat, corruptum militum ignavia, atque indulgentia eorum esset, qui exercitum ducebant: fortuna etiam, quo vera virtus & constantia vocabat, propendere est visa. Nam sub veris initium militibus edicto evocatis, qui variis de causis commeatu a Ducibus impetrato, ab signis discesserant: in exercitu Fœderatorum cum amissa semel vincendi occasione, nequicquam ad belli finem properarent, graves exortæ controversiæ inter Ludovicum & Alphonsum, omnia perturbaverunt. Ita grave per se bellum, ut cetera abessent, cum per multorum sententias, qui eundem finem spectarent, sed non eandem rationem eius administrandi probarent, gereretur, & fœdum exitum illis, & tristem Herculi futurum, habuit. Intercedebat Alphonso cum Ludovico simultas, quæ aliquandiu male dissimulata magna cum multorum pernicie videbatur in apertum bellum eruptura. Cum Isabella Alphonsi filia Ioanni Galeatio, ut alibi diximus, patre adhuc vivente, nupsisset: virilis animi puella, quæ cum ingentem fiduciam & spiritus e domo regia afferebat, tum in causa optima multo maiorem constantiam præ se ferebat, quam sexus aut ætas postularet: patrem, viri ætati atque ingenio parum fidens, diu iam precibus fatigaverat, ut generi causa suscepta, eum tueri adversus Ludovici cupiditatem atque ambitionem vellet: satis enim illum parem administrando imperio,

tristi tutelæ nomine teneri oppressum querebatur: cum ab omni muneris procuratione prohiberetur, cui assuescere Regum liberi a prima ætate consuevissent, atque id quidem tanquam Ludovici liberi, non Galeatii filius heres, in spem esset successionis educandus. Hæc Ludovici iniuria cum plane ab illo Alphonsum alienasset, ut minus per belli tempus Herculis rebus obesset, Federici Gonzagæ interposita auctoritas perfecerat. Cum is decessisset, tanta animi offensio, quæ compressa magis, quam tecta aut dissimulata videbatur, recrudescere atque progredi in apertam simultatem cœpit. Itaque ne quid inimicus novi consilii iniret, atque se minus paratum ab armis offenderet, clam agere de pace cum Venetis, ac de faciendo fœdere instituit. Qua re Fœderati animadversa, cum iam convenisse inter eos, atque initam societatem comperissent, magna quidem Herculis querela, qui se a genero proditum, destitutum a ceteris, prædæ potenti inimico relictum intelligebat, & ipsi ad pacem inclinarunt. Nam & Veneti quo facilius distractas hostium vires labefactarent, atque Alphonsum ad sua tuenda averterent, aliquot longis navibus ad prædandam maritimam Regni oram præmissis, iam Brundusium & Gallipolim receperant, videbanturque propediem omnes Apuliæ urbes suæ ditionis atque imperii facturi. Ea res quo se faciliorem Rex pace facienda præberet, metu domestici mali fracta animi ferocia perfecit: quo minus digna res admiratione debeat videri, Venetos cum neque ad Ferrariam victi, & adversus Ferdinandum victores essent, in tractandis pacis conditionibus superiores extitisse. Nihil autem minus verisimile videtur, quam qui tanto consensu adversus illos conspirassent: eos sua sponte aut causæ, quam adeo infestis animis iam alterum annum oppugnarent, aut hominibus, quibus cum ad internecionem gererent bellum, tribuere voluisse. Quod quidem minime a me dictum ob eam causam videri velim, quod sit mihi ulla instituta contentio cum iis, qui hæc scripserunt, a

qui-

quibus ita dissentio, ut censeam meæ fidei mihi rationem habendam, facile autem patiar eos (modo mihi fructus meæ diligentiæ constet) suo ingenio uti. Sed tamen vix poterat sine stomacho præteriri, in Italia natos homines, in eam civitatem, cui exteræ nationes omnes propter singularem atque excellentem virtutis opinionem præcipue indulgeant, maledicendi occasionem cum minus a rebus possunt, ab ingenio quærere, atque ab animi morbo. Ita quanquam Veneti multa præclara sæpe terra marique gesserunt, multa cum iis adversa evenissent, tulerunt forti ac magno animo: scriptorum quibus sunt usi iniquis testimonio, cum ea elevare niterentur, neque in rebus secundis moderationis & æquitatis, neque in adversis fortitudinis & constantiæ laudem, quam æquum erat, retulerunt. Nam hoc ipso scribendo bello, Xystum (Machiavellius ait) cum ceteris Principibus adversus Venetos coisse: propterea quod intelligeret, magnitudinem Veneti Imperii Italiæ universæ exitio futuram. Ac cum de eodem fœdere ageret: Veneti, inquit, pro maiorum consuetudine cum bello victi atque armis essent: pace non diffidentes se superiores futuros, qua de re clam cum Ludovico egerant, fœdus cum illo & societatem iunxerunt. At quæ illis causa erat diffidendi? qui instructissimam ornatissimamque classem supero mari haberent: qui victores munitissimas hostium urbes expugnassent: qui quo tempore hostes altera illis depressa classe, multis illatis cladibus superbe insolescerent, in dies obsessos arctius vehementiusque urgerent; pacis mentionem nullam facerent, multo quam antea accuratius insisterent bello? Ita autem convenit, ut Hercules Rhodigino agro, & si quid aliud esset, cuius rei causa ventum esset ad bellum, Venetis cederet: hi Ferdinando urbibus oppidisque omnibus, quæ aut in Apulia, aut in Salentinis occupassent: ita in posterum pax inter illos fœdusque esset. His conditionibus, præter omnium expectationem, pax confirmata, ingentem procellam discussit, quæ subito exorta rem

Vene-

Venetam videbatur in magnum discrimen adductura. Satis hoc est documento futurum, cum aliis in rebus omnibus, tum bellis maxime gerendis, nullam rem æque obesse atque multorum imperium, cum eadem in omnibus auctoritas, minime aut fides eadem, aut prudentia sit. Inter hæc Nicolaus Vitellius, cum grave bellum sibi a Pontifice illatum sustineret, magnis erat in angustiis, Florentinorum auxiliis & maximis & fidelissimis destitutus: qui quidem, quo facilius Pontificem a Venetorum amicitia averterent, minime opportuno illius tempore ab eius societate desciverant. Quod quanquam ita esset, non ille tamen spem aut animum sua tuendi amisit. Ita autem crebris factis eruptionibus, vires hostium atque audaciam fregerat, ut magna accepta clade atque ignominia eos solvere obsidionem & decedere ex agro Tifernatium coegerit. Cuius rei indignitate Xystus permotus, revocatum Hieronymum Riarium ad urbem, maioribus etiam quam antea viribus instructum erat ad bellum remissurus. Ferox hominis ingenium (quod odium suadebat atque animi impotentia) belli finem sibi hostis exitium, non victoriam humano more propositum habebat. Verum ab hac cura illum novus repente exortus Romæ tumultus avocavit, ac pacem cum Vitellio facere, quibus illi visum est conditionibus, coegit. Superiore enim bello Taliacotii agrum, quod oppidum in Marsis Clastidii veteris urbis ruinis ædificatum ferunt, Vrsinis quod erant in Pontificis partibus ademptum, Columnensibus Ferdinandus adiudicaverat, usus eorum fideli fortique opera toto eo bello. Hinc rursus cum Pontifex & Ferdinandus novum fœdus fecissent, quo cavebatur ut quæ per belli tempus essent adempta, pari utrinque fide restituerentur, Vrsinis maxime urgentibus, quorum id permagni intererat, Pontifex postulabat, ut Columnenses, si modo stari conventis placeret, de Vrsinorum agro decederent, ac pacis atque otii bono, quo se auctore homines fruerentur, minime perturbare sua audacia atque ambitione

bitione vellent. Quam Pontificis denuntiationem, cum quicquid sibi esse agendum Ferdinandus statuisset, Columnenses omnino contemnerent: Xystus iracundia incensus, quæ aliorum causa erat, in tanta sui contemptione, factam suam & ad se pertinere, ac propterea sibi tuendam esse armis censuit. Eo animo cum esset, Vrsinos iam per se incitatos, manus hominum cogere, reliquias veteris exercitus colligere, atque ex agris, quos homines possent armare, in eorum oppida impetum facere, agros vastare, Romæ ædes diripere atque incendere, ita ut a nullo maleficii atque iniuriæ genere abstinerent, imperavit. Atqui nondum eo tumultu sedato, qui quidem magis viribus deficientibus, quam studiis partium, cum utrique & accipiendis cladibus & inferendis æque fessi essent, conquievit: Florentini Antonio Martiano exercitus duce ad Sergianum oppidum positis castris, omnia quo receptum oppidum Reipub. vindicarent, erant nequicquam experti. Ac ne quid usquam integrum in Italia esset ab armis, Genuæ Baptista Fregosio, quem superius diximus Bonæ Ioannis Galeatii matris opera Principatum esse adeptum, capto per summum scelus, atque in carcerem coniecto, Paulus Fregosius Genuensium Pontifex, cum illius cognatus & propinquus, tum facile inter amicos & necessarios princeps, auctore, ut creditur, Ludovico & consilii participe, civitatis imperium occupavit. Quæ mala tanta cum viderentur Principum dissensione & odio in dies fieri graviora, pax (ut iam dictum est) præter omnium spem atque opinionem exorta, tollere subito visa est. Atqui ne eius bono diu Xysto frui liceret, quinto postea quam inita erat die, decessit. Cum vir acerrimus ambitione quadam non ferenda, in eodem fortunæ gradu, quo temere per paucorum hominum studia esset evectus, collocare suos constituisset: quod minus aliis rationibus licebat, vi atque armis assequi conatus, bella inter Principes, discordias in liberis populis inter privatos serendo, perniciosum

Pon-

Pontificatum Christianæ Reip., Italiæ in primis civitatibus, sibi suisque parum honestum futurum perpetuo gesserat. Quæ una cura, ut viventem illum & quidem magna cum illius invidia exercuit, ita cum bellum tandem pax sustulisset, quam ille aut sibi parum honestam esse, aut minus certe conducere suis privatis rationibus arbitrabatur: tanquam iam nulla alia ratio superesset augendi honestandique suos, mœrore animi & dolore victum confecit. Cum Roma in magno tumultu relicta, Vrsini & Columnenses sumptis per eam occasionem armis, civitatis otium perturbare viderentur: Hieronymus Riatius, qui mortui Pontificis invidia flagrabat, atque æque & a certis hostibus & a dubiis sociis sibi esse timendum intelligebat, Hadriani arcem occupavit. Neque enim dubitabat, quanquam magna totius ordinis offensione, per Interregni tempus, Cardinalibus invitis, ad quos summa rerum mortuo Pontifice redire consuevit, se illam retenturum. Quod illi factum in sui contumeliam cum nullo modo sibi esse ferendum censerent, ne parum esse memores suæ dignitatis viderentur, illum extemplo arce, urbe, excedere intra certam diem iusserunt. Hoc ille imperio territus, ac meliore consilio arbitratus reddendum voluntate esse quod vi retinere non licebat, arce tradita (ut iussus erat) Roma confestim, haud satis tutus futurus in magna hominum offensione & gladiorum impunitate, discessit. Riario ab urbe profecto, cum Vrsini & Columnenses in magno Vrbanorum metu, quorum ingentem multitudinem Romæ comitiorum expectatio tenebat, essent in armis: Cardinales de summa rerum soliciti, ne quid detrimenti comitiorum dilatio importaret, Innocentium Octavum Pontificem ex nobilissima familia Genuæ ortum magno consensu legerunt. Huius Aruntem patrem (quem Aranium alii appellant) a Renato Andegavensi Prorege Neapoli præesse iussum, cum Alphonsus Rex victor conservasset: magno in honore habuisse fertur. Quandiu enim vixit, inter paucos adlectus, quos Rex de summa rerum

consuleret, suam fidem illi atque abstinentiam perpetuo in eo obeundo munere probavit. Quod quidem facit, ut satis mirari non queam, a quo fama emanarit, adolescentem Innocentium inter Alphonsi familiares, cum illi necessaria ad vitæ cultum deessent, aliquandiu versatum esse. Cuius infamiæ labes (si modo infamia habenda est) non Innocentio quidem, sed Regi hæsisset: qui parentis probata fide in maximarum rerum administratione, non erat passurus ut filius in regia magnificentia, quæ in Alphonso virtus celebris fuit, nihil præsidii haberet. Itaque illud verius est, auctum illum per Regis gratiam Amalphitensi Sacerdotio, quod fidei præmium in patre, grati animi significatio in Rege esset, faciliora sibi cetera ad tantum honorem contendenti, cum usus atque industria accederet, fecisse. Cum Innocentio Pontifice renunciato, pax in Italia firmata & constituta plane videretur: uni Florentini, quorum erat præcipua cura Sergiani recipiendi, erant futuri in armis. Neque vero illos magis amissio oppidi tam opportuni movebat, quam auctor tantæ agendæ rei. Itaque non erat facile diiudicare, utrum contumelia maior, an detrimentum atque incommodum, quod illatum Reipub. querebantur, haberetur. Hoc unum statuentes sibi esse agendum, Genuensibus denuntiant, ni civem suum cogant Reipub. oppidum restituere per fraudem ademptum, eam iniuriam perinde atque sibi a civitate illatam sese armis persequuturos. Ac luculenter quidem in novo fœdere exceptum erat: quæ quique eo bello amisissent, ubi minus disceptari æquo iure liceret, ea ut illis vi atque armis repetendi facultas esset. At Fregosius, qui se privatis opibus tolerare Florentinorum arma diffidebat: quicquid iuris in eo oppido haberet, Collegio Divi Georgii attribuit, cuius summa in ea civitate auctoritas & potentia habetur: ipse tanquam nihil amplius ea res ad se pertineret, e medio discessit. Genuenses post memorabile illud bellum ac diuturnum, quod cum Venetis ad Fossam Clodiam gesserunt, magnum

gnum æs alienum (id quod fuit necesse) gravi sumptu ad bellum tolerando contraxerant. Id cum non facile essent solvendo, civitas ut præclare meritis civibus de Repub. aliquo modo prospiceret, hanc sibi rationem censuit esse ineundam, qua simul fidem publicam, quam minimo incommodo tueretur. Itaque iis portoria, ac vectigalia Reipub. quoad illis ad assem esset persolutum assignarunt: potestate facta, quibus vellent redemptoribus illa & quanti visum esset locanda. Nam quo res commodius, ac maiore cum privatorum auctoritate ageretur: publicas ædes ad urbis portas, quibus merces aliunde importatæ quoad pro portorio exigant, a scripturæ magistris asservantur, concessit: quo statis diebus convenirent, ac communibus de rebus statuerent. Ac cum maior res hominum studio & diligentia esset, neque privati facile ad suum pervenire sperarent, centum delectorum consilium constituerunt, ex quibus magistratum creari placuit, qui octo modo hominibus constaret. Eorum supremam auctoritatem in re communi administranda esse voluerunt: in primis ut quæ de consilii sententia acta constitutaque essent, exequenda unus & transigenda curaret. Pecuniis quidem creditis in singulas partes distributis, quoniam certus cuique locus erat descriptus, quo facilius singuli agnoscerent suos, locos placuit appellari: ut pro creditæ pecuniæ ratione plures paucioresque locos ii habere dicantur, qui rem cum illa societate contraxerunt. Iam quo honestiore ac sanctiore titulo collegium augerent, qua ex re fore credebant, ut maior illi in dies auctoritas conciliaretur, Divi Georgii nomine, in cuius tutela & procuratione civitas est, denominandum collegium censuerunt. Tanta autem cura dicitur gesta res administrataque esse, ut cum nullo Reipub. incommodo privati magnis aucti opibus ditarentur (quarta enim centesimæ pars illis modo fœnoris nomine solvebatur) in omnibus Reipub. temporibus compendio parvo admodum contenti, ingentem pecuniæ vim civitati commodarent. At cum

 pri-

privati usque eo credendo grandes pecunias provecti essent, ut quæ pro portoriis exigerentur, minime latas pecunias expensas exæquarent: iam oppida municipiaque omnia quæcunque in ditione Reipub. habentur, præter pauca, admodum addicta illis hoc nomine adiudicataque esse dicuntur. Ita autem huic collegio Reipub. oppida sunt attributa, ut & privatorum opibus adversus vim externam defendantur, & eorum suffragiis, qui illa Reipub. nomine administrent, mandentur: & leges & iura, ut alia iam Respub. videatur in Repub. esse inclusa, perscribantur. Est quidem hoc magna dignum admiratione (illustre certe documentum habet quanta vis ad defendendam libertatem in magno consensu sit) quod mox sum dicturus. Quanquam enim in crebris mutationibus civitatis, varios sæpe Principes Respub. quorum nutu atque imperio cuncta administrarentur, & diversarum illos inter se partium agnovit: semper tamen inviolatum omnibus ius eius collegii mansit. Cuius quidem rei causa hæc potissima est. Nam collegii ius consensus hominum mirificus, tantum omnium in communi causa consensum, privatæ singulorum rationes (quod quidem in hominum rebus videtur caput esse) facillime tuentur. Cum enim longo spatio annorum probatum institutum mutari sine multorum offensione & iniuria non possit, nunquam ea civitas est in unius potestatem & ditionem redacta: quin is, qui eam sibi parere coegisset, coactus ipse sit institutis privatorum & legibus parere. Quare eodem sæpe tempore unius imperium & dominatio, & moderatissimæ civitatis species, optimaque ratio administrandæ Reipub. est in eadem civitate animadversa. Nostra quidem ætate cum libera civitas suis institutis & legibus utatur, eadem illis ratio & in privata re, & in publica administranda manet. Cum huius collegii cura esset, ut oppidum in fidem receptum adversus Florentinorum arma tueretur: aliquot longarum navium classe comparata, per lævam Ligurum oram militum firmam manum in Apua-

nos

nos exportandam curaverunt: id quidem eo consilio, ut angustiis insessis, quæ ex Etruria Sergianum petentibus sunt adeundæ, transitu eos prohiberent, qui ea ad Florentinorum exercitum commearent. Sunt hæ quidem prope oppidum; quod incolæ Petram Sanctam appellant, ubi Lucus olim Feroniæ & Fanum dicitur fuisse, alii malle videntur Herculis Fanum, locum religione celebrem habitum, nomen quod illi adhuc manet indicio est. Cum oppidum a Lucensibus olim ædificatum eo tempore Genuensium imperio pareret: ita opportune situm inter Pisas & Sergianum videbatur, ut etiamsi id receptum in fidem esset, perpetuo hostium iniuriis per varias occasiones expositum, magnam civitati ad bellum materiam semper futurum appareret. Ergo in summa Florentinorum cupiditate & studio Petræ Sanctæ occupandæ, causa illos destituebat ne viderentur adversus fœdus fecisse. Nam ita cum Genuensibus bellum gerebant, ut in privatorum iniuria, quam sibi omnino esse vindicandam censebant, pax integra adhuc cum Repub. maneret: ut si nulla lacessiti iniuria oppidanis instituissent arma inferre, quin violatum ius gentium a se per belli occasionem videretur, inficiari haud possent. Diu re deliberata, hæc tandem ratio gerendæ rei inita est. Pisis præmissos qui commeatum ad exercitum importarent, modico præsidio quam proxime poterant Petram Sanctam iter facere iusserunt: id quidem ut spe prædæ oppidani illecti in iter facientes impetum facerent, quod pro præiudicio violati a Genuensibus fœderis essent belli initium habituri. Quæ quidem illos opinio minime fefellit. Simulatque enim illi ad oppidum appropinquarunt, qui in speculis erant milites, re animadversa, oppidanos spe prædæ excitant, atque ad invadendos illos cohortantur, cum rem parvi negotii esse, ac militum exiguam manum sequi præsidii causa affirmarent. Re minime contemnenda visa, & cupidis hominibus & sua sponte male in Florentinos animatis; multitudinis concursu facto, delecti iuvenes at-

que

que impigri ex oppido egrediuntur: ac cum facile & numero inferiores & consulto cedentes fudissent: hominibus iumentisque in oppidum abductis, lætitia ingenti prædam inter se partiuntur: minime illam satis æquam futuram mercedem eorum, quæ postea pertulerunt. Ita re ex sententia administrata, Florentini Genuam legatos mittunt, qui de hac tanta suis illata iniuria conquerantur: eam si ab his negligi animadvertant, bellum illis simul denuntiare iubent. Reversi re infecta legati, cum Genuenses a pacis consiliis aversos, ac bello parando intentos, pertinacius tueri factum docuissent: Sergiano relicto, ad Petram Sanctam copias ducunt, ac quo facilius certioreque ictu, tormentis e loco superiore muri verberarentur, totum collis deiectum, qui in summo iugo oppido imminens leviter fastigiatus ad planiciem redit, præsidio, quod satis est, imposito occupant. At Genuenses dum ita Florentini oppidum oppugnare parant: classe ad Vadæ arcem appulsa, militem exponunt, atque exustis vastatisque agris, prædam ingentem hominum pecorumque agunt, magno ubique terrore iniecto, nisi iis obviam mitterentur, qui eos a populatione effusa prohiberent, fore ut ab ea parte insignem aliquam cladem Respub. acciperet. His rebus cognitis Florentini, Boniannem Iansilgiatium impigrum hominem & perspectæ virtutis, cum equitum ala, & peditum aliquot expeditis, qui eorum impetum & ferociam comprimerent, præmittunt. Is sæpe palatos nullo certo ordine atque imperio adortus, cum fusos ad naves compulisset: brevi perfecit, ut non ita impune per Reipub. agros vagari ac prædas agere auderent. At illi minime ea re perterriti ad Labronis Portum classe Turrim Novam, quam appellant, petentes, militibus expositis cum omni apparatu urbium oppugnandarum, non sine aliqua spe proventus, quod se illos imparatos opprimere sperabant, oppugnare omnibus viribus adoriuntur. Atqui cum nequicquam oppugnatione tentata, sua opinione minus se proficere animadverterent,

bre-

brevi discesserunt: rem, quæ longioris moræ esset, quod minime in præsentia esse tutum videbatur, arbitrati in aliud tempus esse differendam. Florentini interea cum lente admodum Petram Sanctam oppugnarent: oppidani ex hostium ignavia magna spe bene rei gerendæ concepta, cum nihil illi minus opinarentur, ex oppido eruptionem faciunt, atque in eorum munitiones & opera invadunt. Hinc militibus, qui in præsidio erant, interfectis, atque eodem impetu aggere capto, quem ad verberandam arcem in ingentem altitudinem extruxerant, tantum metus ac trepidationis iniecerunt, ut nisi a ducibus & legatis confirmati militum animi essent, castris impedimentisque relictis, magna cum Reipub. clade, suaque non levi ignominia prædæ fuerint ipsi hostibus futuri. Ac tamen ne parvam rem hostium etiam testimonio egisse oppidani viderentur, eos relicta oppidi oppugnatione, quatuor millia passuum inde signa referre ac castra ponere coegerunt. Accessit ad hoc tantum acceptum incommodum, quod nondum autumno exacto, quod maxime tempus idoneum ad res gerendas atque opportunum habetur, in hiberna militem dimittere, tanquam hoc illi unum ad summam ignominiam relictum esset, tantam hominum inertiam nemine æquo animo ferente, constituerant. Cum tanti flagitii fama civitatem magnopere movisset: magistratus, ne si male susceptum, atque institutum bellum ita gerere perseverarent, graviorem aliquam atque insigniorem cladem Respub. acciperet, novos legatos, qui statim ad exercitum contenderent, Bernardum Nigrum & Antonium Putium legerunt, quorum eximia virtus ac magnus usus in bellicis rebus habebatur. Horum adventu ad exercitum, cum milites cohortarentur ut audacter redire ad mœnia, ac se a tanto admisso dedecore & flagitio redimere virtute vellent; ægre impetrarunt, ut receptis tandem a pavore animis, castra propius moveri ad oppidum paterentur. Ita repente belli administratione, atque ratione gerendarum rerum commutata, mili-

tem

tem ad aggerem recipiendum, qui hostium præsidio te-
nebatur, adducere constituunt: adnitentibus maxime no-
vis legatis, de quorum sententia omnia agere duces iu-
bebantur. Nisi autem ab ea parte oppugnatione institu-
ta, propugnatoribus muros nudarent, vix unquam oppi-
do se potiri posse sperabant. Ac quo maiore studio rem
aggrederentur, legati duces cohortati, ut rem suscipe-
rent, quæ una simul tantum Reipub. illatum incommo-
dum & inustam eorum nomini ignominiam delere posset,
si quid dubitationis inesset sustulerunt. Eadem ratione
milites blande appellando, spe præmii incendendo, non-
nunquàm dexteras dando, evicerunt, ut puderet tandem
armatos hæc sibi præcipi a togatis, & qui consilio pu-
gnare non armis cum hoste assuevissent. Itaque eorum
adhortationibus incitati, per ardua quæque atque invia
subeuntes, cum illos nulla loci iniquitas, nulla tormen-
torum vis retardaret, quæ iam ingentem hominum stra-
gem edidissent, quo minus audacter in vestigio consiste-
rent, omnibus difficultatibus superatis, in summum iu-
gum victores evaserunt, ac deiecto præsidio, in recepto
aggere Reipub. signa statuerunt. Ne solidum gaudium,
re feliciter gesta, legati præciperent, Antonii Martiani
mors perfecit, qui copiarum dux cum strenuis aliquot
militum, dum montem incautius subit, muralis tormenti
ictu laceratus interiit. Iam belli fortuna variante, in op-
pido consilia de deditione agitari & seri cum nostris col-
loquia de compositione incipiebant. Qua re Florentiæ
cognita: Laurentius Medices, per quem rem maxime tran-
sigi placebat, ad exercitum mittitur. Eo ad publicam
auctoritatem interponente suam, oppidani quin statim se-
se legatis dederent, nullam moram fecerunt. Cum res in
eo statu essent, varii in castris vulgati morbi milites
pervaserunt: cum propinqua hieme tempore anni minime
commodo, tum crasso atque humido cœlo ob circunie-
ctas a mari paludes, difficilem etiam sub tectis hiber-
nantibus faciente curationem. Ergo cum duo morbo
subla-

ſublati interiſſent, quorum erat magna auctoritas, Putius & Ianfilgiatius, dimiſſo in præſentia milite, atque belli gerendi cura in aliud tempus dilata, Laurentius Florentiam rediit. Lætam civitatem ob receptum tam opportunum oppidum ad ſummam belli conficiendam, præter duorum civium mortem, quorum maxime virtute & conſilio victoriam partam credebant, in primis Lucenſium legatio turbavit. Hi adito magiſtratu Petram Sanctam, maiorum ſuorum Coloniam, ex fœdere repetebant: quam Reipub. olim a Genuenſibus interceptam, Florentini armis invaſiſſent. Ita autem in novo fœdere conveniſſe contendebant, quo illi quidem cum ceteris Italiæ Principibus includerentur, ut quæcunque oppida ſociis eſſent per belli tempus ullo modo adempta, ea illis continuo, ſi ante initum bellum fuiſſe eorum iuris & ditionis conſtitiſſet, reſtituerentur. Ad ea Florentini minime quidem ſe inficiari dixerunt, non aliquando illud oppidum Lucenſium imperio paruiſſe: ſed nullo tamen ſe, aut divino, aut humano iure cogi, ut iis poſſeſſione eius oppidi cederent, qui ut ceteris maxime ſuperiores eſſent, iure tamen repetendi ſuum, cuius legitimum tempus præteriiſſet, excidiſſent. Sive autem id maiores eorum certa adducti ratione & iudicio, ſive (ut fit) incuria, quod minime veriſimile videretur, neglexiſſent, ad ſe hoc minus pertinere iudicare. Nam & illud ignorare ſe, cum civitas eo tempore cum Genuenſibus de pace ageret, an ubi de ea conveniſſet: illis reſtituere per novum fœdus oppidum cogerentur. Quod quidem æquum eſſet, ut ſibi integrum reſervarent futurum: ut quanquam & pacis conſervandæ & vero honoris Lucenſium cauſa ſua ſponte id fuerint facturi, religione ſe tamen impediri dicerent, quo minus (quantum ad id pertineret) integra adhuc Genuenſium re, quicquam tranſigi paterentur, quod faciendæ paci impedimento futurum ſuſpicarentur. Atque ut cetera poſſent æquo animo negligere, præter magnum factum ſumptum in bellum, receptum oppidum magna mi-

litum clade ac suorum civium interitu, tum facile ut iis traderent posse animum inducere, si ullo modo satis pro his fieri æque facile esset. Ita dimissis legatis, civitas tota ad pacis studium conversa, non diffidebat, per interpositam novi Pontificis auctoritatem, quod is Genuensis civis non videretur frustra rem suscepturus, quandoque se a volentibus Sergianum recuperaturam. Quæ tamen res quanquam per totam hiemem iactata, quicquid causæ extiterit, qua re minus gravis apud suos Pontificis auctoritas fuerit, transigi minime potuit. Ac quo minus ineunte vere cœptum bellum cum Genuensibus instaurarent, & Laurentii adversa valetudo, & novum exortum bellum inter Innocentium & Ferdinandum prohibuit. Nam Laurentius præter artuum dolores, qui quasi hereditarius morbus vehementer illum angebat, quod erat imbecillo & languenti stomacho ad veris initium ire ad Roscellanas Aquas constituerat. Ita cum per causam valetudinis curandæ diutius esset ab urbe absuturus, nihil interea, quod paulo maioris momenti esset, agi placebat. Belli quidem hanc causam inter Regem & Pontificem fuisse ferunt. Aquila est in Vestinis satis nostris hominibus atque exteris nota urbs, quod incolæ croci agrum fertilem colunt, cuius ingens vis quotannis ad longinquas terras asportatur. Ea ab Amiterno, nobili olim Romanorum Colonia, V. mill. passuum, VIII. a Forconio æque item nobili municipio, a vicinis populis cum utraque urbs diruta a barbaris, atque æquata solo esset, dicitur esse ædificata. Ita autem semper paruit Neapolitanis Regibus, ut diu suis legibus usa, per regium Præfectum, qui iuris dicendi causa a Rege stato tempore mittebatur, & civium controversias minui & urbanas res administrari pateretur. In ea longe auctoritate excellebat Montorii Comes (id oppidum ad hunc diem in Præcutinis in Caraffæ Gentis ditione habetur) cuius præter merita multa in eam civitatem & insignia, virtus in primis & fides probabatur. Ex ea re fiebat, ut quanquam re-

regius Præfectus qui ius diceret Neapoli mitteretur, omnia quæ paulo maioris momenti essent, ad eum unum perinde atque ad civitatis principem deferrentur. Cum munitissima urbs esset, & propter ingentem hominum concursum, qui eo undique emendi croci causa commeare dicuntur, cuius magnam (ut diximus) atque uberem copiam ager effert, in primis eius regionis opulenta, Ferdinandus eam facere penitus suæ ditionis constituerat. Eo animo cum esset, Innocentio Pontifice Xysto suffecto, Alphonsum filium ad Truentum misit, nomine ut tumultum sedaret, qui exortus iis in locis dicebatur, re vera ut si quam opportunitatem occasio ostentaret, ductis de improviso ad urbem copiis, civitatem in potestatem redigeret, quam minime parem ad subitam belli tempestatem subeundam existimabat. Eo Alphonsus profectus, quod nihil se effecturum sperabat, nisi Montorii Regulum per honestam in speciem causam ablegaret, eum in castra evocavit. Ratio eadem fallaci consilio æqua in primis obducebatur, ut illius auctoritate & gratia uteretur iis discordiis tollendis, quæ inter eius regionis homines magna cum multorum pernicie exerceri ferebantur. Paruit Regulus Alphonsi imperio, atque extemplo in castra ad illum profectus, continuo traditus vinctus custodibus, & Neapolim, ubi intentiore cura asservaretur, missus est. Ea res ad magistratum delata, cum tantam iniuriam non magis Regulo illatam, cuius maxime studiosa habebatur, quam civitati universæ, minime sibi dissimulandam statuerent, tantum tumultum concitavit, ut concursu facto ad prætoriam domum, & Antonium Concinellum Regis Præfectum, & si qui alii Regis partibus favebant, ad unum omnes interfecerint. Ad hæc ne deficientibus a Rege gravi affecto iniuria, certa auxilii spes adversus Alphonsi propinquam vim deesset, Pontificis insignibus erectis, Romam, qui se illi urbem agrosque dederent, legatos miserunt. Iis imperant, ut Pontifici ad pedes advoluti, expositis defectionis causis,

 ab

ab illo opem atque auxilium petant adversus crudelissimum Regem, qui fide ac iure gentium violato, eorum libertati, cui iam pridem insidiatus sit, eo tempore vim paret inferre. Eius avaritiæ & crudelitati ne prædæ relinquantur, non solum illi eam causam esse debere, quod Pontifex sit, cuius esse credatur proprium munus supplicum preces & miserorum non aspernari, sed quod se illi urbemque dedant: id quidem ut receptos in fidem maiore studio sibi atque acriore cura defendendos suscipiat. Cognitis Pontifex Aquilanorum postulatis, ac re cum Patribus communicata, quod e sua fide esse & dignitate ducebat, minime eorum sibi iniurias esse negligendas censuit, qui afflictis suis rebus opem a se atque auxilium implorarent. Id consilium ut Pontifici probaretur, cum eius in Ferdinandum odium efficiebat privatis de causis in illum susceptum, quas non est necesse commemorare; tum urbis eius opportunitas, quæ in Pontificum Romanorum ditione, tanquam arcis loco Neapolitanis Regibus obiecta, magnam facultatem ad illos in fide continendos perpetuo esset præbitura. Iussis legatis bono animo esse, ac civitate collaudata, quæ eo sibi perfugium quærendum statuisset, quo se certa ratio atque officium duceret, brevi se perfecturum ostendit, ut quantumvis illi de sua fide sibi & voluntate polliciti essent, prolixe eorum se expectationi respondere non ignorarent. Cum hoc responso legatis dimissis, Rubertum Sanseverinatem, qui eo tempore tanquam sua sponte exauctoratus, in summa totius Italiæ quiete, otium ab armis ducebat, ac Ioannem Rovereum urbis Præfectum suis copiis præfecit, cum Duces alios diligenter delectum habere militum, ac se coniungere cum iis iussisset. Eodem tempore Neapolitani Regni Principes, quos alieno a Rege animo iam pridem defectionem moliri audiebat, multis præmiis & pollicitationibus, ut deficere maturarent, atque in aliqua Regni parte motus ac belli initium facerent, induxit. In his, qui principes auctoritate erant, Hieronymus & Antonel-
lus

lus, hic Salernitanorum, ille Bisiniani Regulus habebantur, iustis de causis a Rege perfidia & crudelitate infami (id quod omnes tradunt) alienati. Atque hi quidem quo occultiora consilia essent, cum per causam affinitatis iungendæ Melphim apud Troianum Caraciolum convenissent, quem consiliorum participem habebant, coniuratione in Regem & Alphonsum certis legibus firmata, iam de ratione belli gerendi, atque a quo fieri initium defectionis placeret, constituerant. Iam vero illi adhuc Xysto Pontifice vivente, sive ab illo, ut minime otium pati poterat, solicitati, sive sua sponte, ut diximus, in Ferdinandum male affecti (quod satis compertum est) ea de re per nocturnos cœtus & occultas Principum coitiones contra Regem coniuraverant, ac iureiurando fide confirmata, pecunia atque obsidibus inter se caverant. Res usque ad Innocentii Pontificatum perducta, cum fidem coniuratorum non ulla religio magis, quam immane atque inexpiabile in Regem odium involatam præstaret, ut tum maturaretur opportune tanta oblata occasio perfecerat: quam diu desideratam & nequicquam quæsitam cupidissime amplexi uno consensu defecerant. Atque ad rem celerius conficiendam, Alphonsi minime dubia suspicio accesserat, cuius immite atque implacabile ingenium maxime horrebant. Is enim, iam confecto Ferrariensi bello, domum rediturus, minime quidem occulte aut dissimulanter, & cædem illis & exilium proscriptionemque bonorum, ut indicio esset aliquid ad illum de coniuratorum consiliis manasse, minitabatur. Ita illi metu territi, ac præter suam spem a Pontifice in fœderis societatem vocati, cum eo arma coniungunt, principio facto a Francisco Copula, quem hominem magnis in rebus optime de se meritum Sarno oppido Ferdinandus donaverat. Hos sequuti complures cum iis subituri eandem belli fortunam, consilia & vires communicaverant. Ac quo graviore belli mole Ferdinandus premeretur, Vrsini, propterea quod Columnenses Regi aderant,

rant, pro Pontificis partibus cœperant arma, ut tantis subito malis circumvento, nisi aliunde sibi subsidium quæreret, esset penitus de summa rerum desperandum. Accedebat ad hæc omnia intestinum malum, cum neque satis tectus esset a suorum insidiis, quorum præmiis solicitata fides hostibus venalis erat: ut quæ ageret, quæque administraret omnia, illis æque ac sibi essent explorata. His difficultatibus anxium animum una consolabatur spes, quæ tota posita erat in Florentinorum & Ludovici auxiliis, quos quidem ut sibi adversus tantam belli vim adessent & crebris nuntiis & assiduis precibus fatigatos solicitare non desistebat. Ac Florentiæ quidem visa res in principio longioris disceptationis esse, aliquandiu suspensos principum animos tenuit. Ita enim placebat Regi opem ferre, ut tamen parum honestum bellum atque opportunum civitati futurum esse cavendum omni ratione judicarent. Eo enim adversus Pontificem suscepto, nemo erat futurus, quin suspicaretur studio ac morbo animi Florentinos pro iis gerere arma, quos ille hostes bello persequeretur: ut minime esset dubitandum, eam hominum opinionem fore, haud illis cum Pontifice, sed (quod ferendum non videretur) cum Pontificatu susceptam contentionem esse. Quæ quidem infamia tanta quam esset perniciosa Reipub. futura, recentem Xysti memoriam, qui cum civitati perpetuæ simultates atque inimicitiæ intercessissent, satis posse indicare. Nam & ea libera omnium querela iactabantur: iam fessa multitudine gravitate malorum, quæ movere quemvis facile possent: post tot bella infeliciter gesta afflictæ ac prope eversæ civitati pacem tandem divino ac singulari Dei immortalis beneficio quæsitam esse. Ea quidem, si magis certorum hominum salutem tueri, quam publicam pergerent, novis semper bellis ex bellis exorientibus, nunquam futurum ut frui permitteretur. Nam illud minime dubium videri, cum aliorum Italiæ Principum insigne odium in Ferdinandum, tum inexpiabile Venetorum esse. Quod cum nemi-

neminem præteriret, illud etiam suspicari omnibus licere, cum eadem Florentinæ Reip. & Regis causa futura esset, Venetos novo fœdere Pontifici coniunctos communi consilio adversus communes hostes bellum gesturos. Sæpius iam, quam civitatis otio & quieti expediret, periculum esse factum quam grave & perniciosum Reipub. esset, cum Romano Pontifice inimicitias exercere: quid timendum videri ubi Senatus Venetus cum illo arma coniungeret tantus hostis? Defecisse a Ferdinando Neapolitani Regni Principes, in quibus si illi esset gerendum externum bellum, omnes vires & nervos fuerit habiturus: eos contra Regem pro Pontifice in acie futuros. Vrsinos esse in armis, ac sub Pontificis signis militare. Regni civitates, quæ perferre diutius non posse durum Regis imperium & atrox dicantur, quicquid illi in principio adversi contingat, non futuras in fide: ut semel infeliciter gesta re, haud de Regno amplius Ferdinando, sed de salute dimicandum esse videatur. Quæ cum ita sint, mitius malum videri debere, Ferdinandum solum (utinam non illi quidem merito accidere Reipub. nunquam fido socio, aliquando infesto hosti) quam cum illo eadem ruina oppressam Rempub. interire. Hæc ita præsente Laurentio dicebantur, ut diversam sententiam tuenti, cum magistratus imperio multitudinis obstrepentis ferocia non posset coerceri, vix verba facere liceret. Impetrato demum silentio, de ea re ad hunc modum dicitur verba fecisse: Non in eo statu res nostræ sunt, si quis eas ut nunc se habent spectare velit, ut si modo nobis, quod maxime Reipub. expediat sit agendum, utrumvis nobis integrum sit, sive honestam pacem & otium tueri, sive pace improbata, gerere bellum malimus. Nam ita nobis in præsentia ea licet & quidem parum honesta frui, ut illam paulo post, nisi ad arbitrium victoris Pontificis administrari Remp. velimus, necessarium & grave bellum, &, quod caput est, diuturnum (ut mox demonstrabo) excipere necesse sit. Bello in præsentia nec difficili, nec

gra-

gravi defunctis, certa ac diuturna pax est maxime speranda. Fingite enim penes Pontificem victoriam esse, quod si pergimus cunctari plane est expectandum: quis est qui non videat illi continuo Neapolitanum Regnum prædæ futurum? Quod quidem si accidat, non illud nunc spectari censeo oportere, quid sit nobis mali a Pontifice timendum, sed quid a Pontificatu, quem sæpius Xysti quam Innocentii similes (libeat enim in præsentia bene de illo ominari) esse assequutos animadvertimus. Miti hominem ingenio & leni, Christianæ Reipub. imperium magis ex sua dignitate, quam ex suorum cupiditate & studio administraturum confidimus. Faxit Deus ne nostra nos hæc spes fallat! Sed tamen citius in eo, qui non possit, cupiditatem dominandi tollas, quam in eo, qui vires habeat, non moderationem & æquitatem animi in proferendo imperio requiras. Nihil enim est facilius, quam animum continere a cupiditate, ubi ad ea assequenda, quæ expetuntur, non suppetunt vires: illud est difficillimum & propterea maxime proprium virtutis, ubi ex alieno incommodo magni nobis emolumenti spes sit obiecta, efferentem sese animum, quem facultas ad agendum & vires sequantur, cohibere. Sit idem Romanus Pontifex & tanti Regni moderator, sæpius nobis veniet in mentem, quibus tanta potentia est merito pertimescenda, virium, quæ metum augeant, quam æquitatis quæ metum tollat. Quid possit unus Romanus Pontifex etiamsi nullæ præterea accedant vires, experti paulo antea ipsi sumus in Xysto, in Calisto idem est patrum nostrorum memoria Rex expertus, quod etiam plerique vestrum possunt meminisse. Sit igitur nobis Innocentius amicus. At quandiu ille sit futurus amicus nobis etiam cogitandum existimo. Quis nobis faciat fidem ubi præsentibus opibus hæc tanta sit potentia adiuncta, parem constantiam illum in fide tuenda, atque vim & animum in augendo imperio præstaturum? Nam ut mitissimum hominis ingenium sit: quis ignorat in Pontificatu, non gran-

grandem iam natu hominem atque exactæ ætatis, sed liberos, cognatos, necessarios, neque eos probos semper & pudentes, haud raro crudeles, impuros, nefarios dominari? eosdem bella gerere? fœdera ferire? regna occupare? divinas atque humanas res omnes perturbare? Næ illi ubi in eorum ditione Neapolitanum Regnum sit, & Etruriæ & Galliæ Cisalpinæ, atque adeo totius Italiæ imperium sibi animis spondebunt. Nunquam eodem vestigio ambitio consistit, sed pedem profert, & ad ulteriora semper, ubi præsentia assequatur, contendit: ut cum vires illam deficiant, spe tamen atque animo progredi conetur. Ita nunquam Neapolitanum Regnum Pontificis erit (non permittat hoc Deus immortalis, ut per nostram cunctationem esse possit) quin ille tanquam serie quadam rerum ductus, & continentes suis urbes, & provincias atque externa Regna petat. Satis est per se nobis Pontificatus formidandus; quid ut magis sit, nostra procrastinatione & mora efficimus? Non solum enim, ut non sit Pontifex nobis hostis, sed ne quando esse possit, si maxime velit, est nobis laborandum. Ita enim natura comparatum videmus, ut qui est superior viribus, is tanquam in eo ius omne sit, æquum censeat eum sibi qui sit imbecillior parere. Sic nobis erit precario libertas semper retinenda, atque quo illa fruamur, domino, atque impotenti domino sæpius, crudeli, immani id nos referre acceptum perpetuo oportebit. Quo quid durius aut acerbius, natis in libera civitate hominibus potest accidere? Hæc igitur vobis pax, hæc salus, hæc libertas præsenti hoc rerum statu speranda est: quam tamen, ut minime etiam dubitari possit de huius Pontificis in nos voluntate, haud fore nobis diuturniorem speramus, quam est senis vita futura. Quis enim hoc vobis audeat spondere, quo in vos animo nunc Innocentius est, eodem anno proximis Calendis suffectum illi novum Pontificem non alio fore? At quid est tamen, quod facilius evenire possit? Ergo aut certum & perpetuum bellum,

aut si turpe magis inersque otium præferri placet, dubia ac minime firma pax, crescentibus in dies per vestram ignaviam Pontificis viribus, in posterum manebit. Nunc si in hac fortuna tuendum vobis Regem, erigendumque suscipitis, quanto illum vobis devinctum beneficio conservatis? Imo quid illum inquam? In eadem Regia, paulo ante beatissima & florentissima, Ferdinandum ætate gravem, sed vigentem tamen animi & corporis viribus: Alphonsum filium, cuius quanta constantia & virtus fuerit in sociis tuendis, hostes ipsi periculum fecimus: tum huius filium Ferdinandum regiæ indolis & virtutis puerum, vestro beneficio, cuius est heres tertius ab avo in multos annos futurus, conservatis. Nam ut Federicum mittam Ferdinandi natu minorem filium, quem maritimo bello, quod adversus Venetos gessit, pater præfecerat: Reges Hispaniæ longe potentissimos, horum cognatos, nobis in perpetuum socios atque amicos sanctissimo functi amicitiæ munere retinemus. Ita quod initio dixeram, minime diuturno ac difficili bello sperandum nobis est, certam nos Reipub. firmamque pacem, & quæ æque posteris nostris magno usui sit atque ornamento, comparaturos. At verendum est, ne Veneti terra marique gravi bello Ferdinandum circumventum, cogant de summa rerum & de salute dimicare. Est hoc quidem aliquid. Verum ne hoc illis liberum sit, ita grave bellum a Turca civitati impendet, ut beneficii loco sint habituri, si quis illos quiescere atque otium in Italia ab armis ducere patiatur. Quanquam neque in continente, tuta omnia & pacata habent. Gerent enim Rheticum bellum cum Sigismundo Cæsaris fratre, orta de finibus controversia: cuius rei causa, iam eorum mercatores, qui in Rhetis negotiabantur, comprehensos, ac deiectas operas, quibus in Alpibus utebantur ad fodinas aperiendas, a Sigismundo ferunt: quam tantam suis illatam iniuriam minime videntur neglecturi. Nam exules Neapolitani quam sint Regi timendi superiore bello, & quidem multo hoc

gra-

graviore docuerunt. Aderat enim illis Ioannes Renati filius Andegavensis, qui terra marique Genuensium auxiliis instructus adversus illum rem gereret: & ut quidem hoc tempore Innocentius, ita tum Calistus Pontifex, non armis ille modo, sed quanta in homine divinam gerente potestatem esse poterat, gratia, auctoritate, potentia formidabilis. Quæ omnia tamen novus idem Rex, & qui vix suas agnosceret atque hostium vires, ita superavit, ut victi hostes non illius magis virtute, quanquam ea summa erat, quam sua inconstantia & levitate, illius maxime clementia, cum proprio ipsi scelere periissent, sint conservati. Quæ cum ita sint, non honestum solum bellum pro socio atque amico Rege, quod necessarium nobis præsertim, atque utile in posterum Reipublicæ esse videatur, nobis censeo suscipiendum; sed omni id mora & cunctatione omissa, quo nostrum illustrius in Regem beneficium studiumque sit. Ita enim nobis in præsentia facile est, ex afflicta & depressa illum fortuna erigere, ut idipsum tamen beneficii summi loco acceptum, nulla sit unquam hominum ætas obliteratura. Ad hunc modum ille locutus pervicit: ut Nicolao Vrsino Petiliani Comite copiarum Duce, exercitus in Latium mitteretur, quo Alphonsi copiæ brevi conventuræ dicebantur. At ille iam Columnensium validissimis auxiliis subnixus, in agrum Romanum moverat, quo exulum copias ab exercitu Pontificis, qui cum se coniungere properabant, distineret. Cuius consilio cognito Rubertus Sanseverinas, instructa ad dimicandum acie, illi obviam progressus potestatem pugnandi fecit. Commisso acriter prœlio, cum hostium vim sustinere non potuisset, parum lætis auspiciis adversus Pontificem iterum in Latio, ac cum Ruberto Duce, nomine minime fausti sibi ominis congressus, fusus profligatusque esse dicitur, paucis admodum fugæ comitibus, qui e tanta clade supererant. Veritus ne in potestatem hostium veniret, qui cum delectis equitum illum insequebantur, non prius finem fugiendi fecit, quam pro-

 cul

tul ab hostium conspectu se Politianum recepit, oppidum Senensis agri: unde nuntios ad Laurentium de accepta clade, qui simul ab illo opem atque auxilium implorarent, Florentiam misit. Re cognita Laurentius: ne victoria elati hostes bellum in Etruriam transferrent, ab armis imparatam: non esse differendum auxilium arbitrabatur. Itaque & pecuniam illi extemplo & commeatus, ac cetera, quæ necessaria videbantur bello instaurando, magna cum cura & sedulitate importanda ad illum curavit. Ad hæc miseratus hominis fortunam, quem elatum olim secundis rebus, felicissimum sua omniumque opinione, ac florentissimum viderat, magistratui persuasit, ut legatum ad illum mitteret Petrum Caponium, magnæ nobilitatis hominem atque exploratæ virtutis, qui illum Reipub. nomine solatus, pro eo atque æquum erat, graviter ac moleste illius adversum casum civitatem tulisse significaret. Is conventum illum & bono animo esse iussit, & magna in spe confirmavit, brevi futurum, ut firmioribus copiis & auxiliis auctus, tandem intelligeret, apud fortes fidelesque socios plus officium & fidem, quam fortunam, & non minus in hominum calamitate humanitatis iura, quam in prosperis rebus & ad voluntatem fluentibus, gratiam atque opes valere. Hoc in Alphonsum humanitatis officio Laurentius functus, ne qua præterea in re illi deesset, quæ suæ fidei esse dignitatisque duceret, statuit his de rebus omnibus Regem, quod permagni illius interesse videbatur, certiorem facere. Is magnopere de filii salute solicitus, nihil de eo, propterea quod viæ omnes obsessæ hostium præsidiis tenebantur, iam aliquot dies audiebat. Itaque (quod postea bello confecto) cognitum est, iam ille plane abiecto & demisso animo, ut fere semper homines in dubiis rebus videntur esse propensi ad ea sibi ominanda, quæ deteriora habentur, lugens suam & filii fortunam, se in Regiæ interiorem partem abdiderat, & quo præter summe necessarios, aditus nemini patebat. Ergo ad illius animum confirmandum

dum cum esse commodissimum statuisset, ut litteras ad illum mitteret scriptas filii manu, quod quidem propter itinera ab hostibus obsessa difficillimum videbatur, hanc tandem rationem consilii inivit. Parva lamina e stanno codicillos involutos nondum cocto plane includit, atque uni ex necessariis navo atque impigro homini, cui plurimum confidebat, cum tectos eo involucro assandos curasset, Neapolim ad Regem tradit perferendos. Is litteris acceptis, cum ad confirmandum errorem se mendicum atque egentem effingeret, pannosus ac situ & squalore obsitus, cum saepe iter faciens in militum custodias incidisset, diligenter excussus ac stipe donatus, praeter se observantium oculos incolumis Neapolim evasit, ac moesto Regi & filii casum lugenti litteras reddidit. Ad tam insperatum & laetum nuntium cum non Alphonsum modo superesse, quem mortuum suspicabatur, sed a civitate pecunia eundem & novis auxiliis auctum didicisset: laetus (id quod vultus subita mutatione significabat) ac voluptate ingenti perfusus, equum conscendit: atque quo suorum perterritos animos confirmaret per urbem universam equitavit, nuntiis dimissis in omnes Regni provincias, qui Alphonsum filium vivere, ac Florentinis sociis instaurare bellum maioribus etiam, quam antea viribus, significarent. Hoc Laurentii consilio Neapolitanorum insolentia repressa, qui despecta Regis fortuna, quam secundam & laetam odissent, iam defectionis consilia agitabant, facilius in posterum Ferdinandus continere illos in fide atque in officio potuit. At Laurentius, re ita ex sententia administrata, ad aliud consilium animum adiecit, atque omnino sibi dandam operam censuit, ut a Pontifice Vrsinos aversos Ferdinando conciliaret: quod si effecisset, cum non contemnenda virium pars de Pontificiis copiis detracta Regi accederet, in magnas illum angustias coniecturus videbatur. Id autem se facile ab his impetraturum sperabat, propterea quod Virginium gentis Principem coniunctum non affinitate solum, sed familia-

ritate

ritate atque amicitia habebat. Re deliberata, iis per certos homines demonstrat, quorum fidem cognitam, atque industriam magnis sæpe in rebus erat expertus, id quod non erat difficile, quantum periculi a Pontificum potentia immineat Romanæ Nobilitati, si principes vetere instituto maiorum pergant ferro inter se atque armis decertare. Fieri eorum discordiis, quas quidem Pontifices omni ratione semper & consilio foveant, quod dominari sperent impunius, eorum viribus attritis, qui sunt illis impedimento quominus domesticam potentiam tueantur: ut iam ferri Sacerdotum ambitio & cupiditas non possit. Ea si in Romanorum civium consensu minus materiæ ad sese efferendam inveniret, cui iam nulli orbis terrarum termini esse satis viderentur, non cum populo Romano præclarius quam cum universa Christiana Repub. actum iri. Ita in præsentia captata Innocentium occasione ex eorum contentionibus, Neapolitanum Regnum invadere conari, quod si adiungi ditioni Pontificum atque imperio paterentur, tum quidem illos sero, & cum id inutile esset futurum, de reconciliatione, de concordia, de reditione in gratiam cogitaturos. His adhortationibus victis animis, non solum Laurentius impetravit, ut a Pontifice Vrsini deficerent, sed etiam ut pro Ferdinando adversus illum sumerent arma, quod illi magnum momentum ad obtinendam victoriam videbatur attulisse. Tametsi autem apparebat, defendendo illos Ferdinando, Columnensium vires & potentiam stabilire, cum nemo dubitaret quod priores iam gratiæ locum apud Regem occupassent, non semper illos gratia & auctoritate præstaturos: in communi tamen incommodo depellendo, simultatis memoriam sibi ponendam in præsentia, atque eodem consensu adversus Pontificem sibi esse conspirandum censuerunt. Magno ea res honori Laurentio dicitur fuisse, multo tamen maiore eius virtutis opinione & fama apud eos, qui non tam eventum rei, quam hominis consilium & prudentiam, vel in cogitanda re, vel in explicanda

& per-

& perficienda animo complecterentur. Ad hunc modum Vrsinis Regi conciliatis, dolo aggredi Pontificem, atque a bello & armis ad pacis consilia avertere constituit. Re excogitata, per certum e suis hominem, quem spe ingentium præmiorum oneraverat, litteras illi tradendas curavit, ita perscriptas ut a Ruberto ad hostes de proditione missæ, atque interceptæ viderentur. Litteris Pontifex lectis, qui ut maxime erat mitis & lenitatis summæ, ita, quod plerunque evenit in huiusmodi ingeniis, & suspiciosus nimis, & parum adversus insidias suorum cautus habebatur, alia, ut fit, ad confirmandam suspicionem addendo, plane se a Ruberto prodi existimavit. Vt autem non esse prorsus vana suspicio videretur, id unum maxime efficiebat. Ruberto enim sua sponte Innocentius pollicitus erat ubi e sua fide & dignitate bellum administraret, Federicum illius filium in Cardinalium collegium se adlecturum. Id ut necessario sibi esse agendum Pontifex censeret, bellum trahendo, quod celerius confici liceret, poterat videri Rubertus effecisse. Hæc tanta hominis suspicio, quæ cum haud levi coniectura niteretur, penitus illius animo insidebat, Laurentio spem fecit, rem ubi paulum adniteretur & brevi, & ex sententia conficiendi. Adiuvabat illius consilium magna iam hominum concepta opinio de illius lenitate, quæ quidem cum tota esset ab ingenio fiebat, ut æquo animo sibi mentionem de compositione, & de pace fieri pateretur. Itaque usus administris insignis probitatis & fidei hominibus, quorumque magni esse apud Pontificem auctoritatem sciebat, curabat crebro eum admonendum fatigandumque precibus, ut ab infami & turpi bello, atque adeo Christianæ Reipub. perniciosissimo animum avocaret. Quibus audiendis quo se in dies faciliorem præberet, duo illa maxime fecerunt. Nam cum, ut diximus, diffidere fidei suorum cœpisset, quos communicare consilia cum hoste suspicabatur: destitutus Vrsinorum auxiliis, magnam accessionem Regi fieri ad bellum gerendum intelligebat:

cum

cum ad ea omnia accederet Florentinorum fœdus: quorum copiis Regiis adiunctis, fiebat ut magis etiam sibi de belli eventu dubitandum censeret. His tot difficultatibus victa, si qua erat, animi pertinacia, ad pacem faciendam, cuius per se erat studiosus, animum induxit. Ingenti omnium lætitia, cum formidolosum magis bellum, quam grave, insperata atque inexpectata pax sustulisset: placuit novum fœdus inter omnes Italiæ Principes iniri, a quo Genuenses uni excluduntur, & quod a Ioanne Galeatio defecerant, quod superius a nobis demonstratum est, & quod Florentinis per fraudem & iniuriam Sergianum interceptum abstulisse dicebantur: cum neque ut Sfortiam Principem agnoscerent, neque ut Florentinis oppidum restituerent, posse animum inducere ulla ratione viderentur. At Rubertus cum facto secundo initio belli, cetera in primis adversa hominum fama administrasset: ne in hostium veniret potestatem, a quibus sibi undique strui insidias audiebat, cum delectorum equitum ala per Apenninum in Flaminiam digressus, inde magnis itineribus Citadellam, quod est Patavini agri oppidum, contendit. Hoc illi oppidum Veneti tribuerant post confectum Ferrariense bellum, quo quidem gerendo, in Insubribus adversus Ludovicum & Alphonsum Senatus copiis præfuerat. Atque cum aliquando ibi delituisset, tandem Rhetico bello Veneti exercitus imperator, in transitu fluminis Athesis, cum male gesta re se in castra recipere conaretur, cum fortissimis equitum interiit. Gravi bello & periculoso confecto, Ferdinandus, ut novo fœdere cautum erat, reductis Neapolim exulibus in præsentia ignovit: paulo post tanquam satis persoluta fide, conditiones pacis implevisset, de omnibus præter Salernitanum Principem & Bisianensis liberos, victa fœderis religione iracundiæ atque odii magnitudine, supplicium sumpsit. Nam Salernitanus, minime se committere ausus dubiæ hominis fidei, cum ex iniuriæ magnitudine & Regis ingenio coniecturam de illius animo fecisset, per litteras

ut

ut ſibi abeſſe liceret impetravit, atque aſſumptis cognati Principis liberis, qui comites fugæ eſſent, in Germaniam primum, atque inde in Galliam contendit, ubi uſque ad Carolum Regem, qui Neapolitanum poſtea bellum geſſit, permanſit. Atque illi quidem ægre matris ſumma ſolertia prudentiſſimæ & lectiſſimæ feminæ, per Columnenſium fines in agrum Romanum evaſiſſe dicebantur: ubique a Rege crudeli atque immani illi inſidiis comparatis. Eo autem progreſſus furore & crudelitate fertur, ut in Ioannem Antonium Martianum, cum trigeſimum iam & quartum annum vinculis conſtrictus nondum ſatis pœnarum dediſſe videretur, animadverterit: quibusdam cum parvis liberis parentum culpæ reis, qui proditionis convicti & damnati eſſent, interfectis. At Pontifex pace firmata, totus Laurentii & Florentinorum cum aliis in rebus tum in primis eorum probata fide in Rege inimico adverſus ſe iuvando, quanquam homo Ligur, cum graves ſimultates inter Florentinos & Genuenſes intercederent, iuſtas odii cauſas habere adverſus civitatem videbatur: poſita ſubito, ſi qua erat, animi offenſione, atque odio in benevolentiam converſo, in omnibus quæ pertinere ad civitatis commodum atque exiſtimationem cenſeret, quæque reconciliati animi ſignificationem illuſtrem habere, ſe illis æquiſſimum præbebat. Ex hac Pontificis propenſione magnam ſpem Laurentius cepit, id quòd plurimum conducere ad familiæ amplificationem arbitrabatur, ſibi illum privatim arctiori coniunctione obſtringendi. Quæ res, cum pari ſtudio Pontifex teneretur, quod magnam ſpem augendi atque ornandi ſuos in Laurentii prudentia & auctoritate collocaverat, non magno negotio tranſacta eſt. Ita Franciſco Cybo Innocentii filio unam ex filiabus Laurentius deſpondit, lætis in primis ſuorum auſpiciis, quibus per eam affinitatem gradus atque aſcenſus ad maxima regna, atque imperia comparabatur. Iam cum ea agerentur, Pontifex cum Genuenſibus minime obſcure Florentinis favens ſummo ſtudio agebat, ut Sergianum Rei-

pub. certis oblatis conditionibus restituerent. Neminem enim dubitare, aiebat, quicquid ab his tegendæ iniuriæ obduceretur, quin iniuria Reipub. Florentinæ oppidum ademptum a privato retinerent. Neque enim aut illos ullo gentium iure facere suæ ditionis, quod sibi per fraudem alteri ereptum comparassent, aut privato, qui malis rationibus in aliena invasisset, ea cuiquam pecunia accepta licuisse addicere: in quem, si memores suæ constantiæ & moderationis essent, gravis iam & severa animadversio constituta, magnam ignominiæ labem, quæ in Repub. hæreret, a civitate avertissent. Quæ quanquam ita ab Innocentio agebantur, haud tamen apparebat, magni illius auctoritatem apud suos cives futuram: cum minime illis certa ratio tuendi sui iuris deesset. Nam recte fecisse suum civem defendebant, qui oppidum opportunissimum in Reipub. finibus a maioribus conditum, quam tanquam obiectam arcem exterorum iniuriis haberent, patriæ vindicasset. Quod si Florentini antiquissimum quodque ius spectari iniquum censerent, de quo tamen nemo sua sponte, cui utrumvis liceret, vellet decedere; non sibi tamen privatorum iniurias, de quibus quererentur, esse præstandas. Cognita quidem causa, cum illi non recusarent, quin summo iure experirentur, quod e sua fide & Reipub. dignitate esse censeret, se de omni ea controversia constituturos. Priores illos vim intulisse, qui dolo & fallacia occasione quæsita e privatorum iniuriis, bello quiescentes, tanquam ita illud fore legitimum arbitrarentur, lacessissent. Ita Petram Sanctam Genuensis Reipub. oppidum, observato eorum tempore, cum essent ab omni re imparati, per summam iniuriam occupasse. Nam si Sergianum opponant: bellum illud non fuisse cum Repub. Florentinis, sed cum privatis susceptum, quibus, legibus & moribus civitatis, quid agerent præscribi a magistratu non liceret. His rationibus cum ius publicum tuerentur: interea classe instructa tria peditum millia ad Ericis portum suos adducere, qua manu expugnationem Sergianelli ten-

tentari placebat, celeriter iubent. Ea arx posita in medio collis ascensu, qui obiectus Sergiano imminet, a Castrutio olim Lucensium principe extructa, praesidio Florentinorum tenebatur. Nisi autem eam in potestate haberent, nunquam illis libera futura oppidi possessio videbatur. Iam vero frequentissimo aedificiis suburbio vastato, quod ab latere, qua ad montes vergit, Sergianum pene attingit, aggredi arcis oppugnationem parabant. Qua re Florentini cognita, in Genuenses, tanquam in pacis atque otii perturbatores, iam diis hominibusque approbantibus, bellum comparare instituunt. Ita copiis contractis, Virginium Vrsinum, nobilitate & gloria rei militaris clarum hominem praeficiunt, atque adversus hostes Sergianum mittunt. Interea cum apud Innocentium, tum apud ceteros Italiae Principes de Genuensium iniuriis expostulare, atque ab iis opem & auxilium implorare non desistebant. Ex his Ferdinandus solicitus de Thracio bello, re vera quod se novo bello implicari nolebat, vix a superiore viribus collectis, quo quidem in magnas aerarii angustias erat coniectus, se illis auxilio esse non posse, quod ferret aegerrime, querebatur. Ludovicus illos, propterea quod clam Genuensibus favebat, aliquandiu spe propinqui auxilii ludificatus, cum temporis excusatione uteretur: simul ceteri Principes variis obiectis causis, quibus se prohiberi dicerent, quo minus eos suis auxiliis iuvarent, magna spe frustratos destituerant. Neque illi tamen ob id perculsi, sese animo demiserunt. Et si autem ferebant iniquo animo, cum ab aliis, tum a Ferdinando adeo sibi male gratiam relatam, cuius unius causa civitas in magno salutis discrimine versata esset: novum exercitum celeriter confecto in agris, atque in vicinis oppidis delectu, conscribi, ac Iacobo Guiciardino & Petro Victorio legatis, qui copiis praeessent, adduci in Apuanos iubent. Ita illi summa celeritate usi ad Meram amnem (Macram, ut alibi diximus, incolae appellant) copiis ductis, non procul ab oppido castra ponunt. Iam

Sergianelli arx vehementiſſime oppugnata, ac tormentis maioribus quaſſata, quorum magnam vim in caſtra advexerant, propediem in hoſtium poteſtatem ventura videbatur. Nam cum cetera minus procederent, quod quantum muri tormenta proruiſſent, celeriter milites, qui erant in præſidio, reficiebant, quod non erat illis difficile in non magno murorum ambitu, iam cuniculos agere inſtituerant, cuius rei obſeſſi cum non magnum uſum haberent, tueri diutius arcem non poterant. Cum Legati quantis in anguſtiis obſeſſi verſarentur, non ignorarent, propius ad illos caſtra movere, ac prœlio rem committere conſtituunt: non eſſe iis differendum auxilium arbitrati. Ita utrinque in aciem copiis productis, ac dato militibus ſigno ad pugnandum, clamore ſublato concurritur. Pugna fuit pro numero militum acris, atque aliquandiu immotæ acies ſteterunt: poſtremo cum Genuenſium ſigna fluctuare ac perturbari ordines cœpiſſent, diſſipatis inſtando Florentini eos terga vertere coegerunt. Victoria potiti hoſtium nonnullis interfectis, permultis vivis captis, in his Ludovico Fliſco magnæ homine nobilitatis, arce obſidione ſoluta, totis viribus Sergianum incubuerunt, delendæ ignominiæ cupidi, quæ Genuenſibus obtinentibus oppidum Reipub. hærebat. Ita mota eo extemplo caſtra, ac tormenta omnis generis ad muros verberandos cum omni apparatu urbium expugnandarum adducta. Quibus adminiſtrandis, quanquam ſumma militum alacritate uterentur, nihilo tamen remiſſius oppidani, quæ ad urbis defenſionem, quæque ad tolerandam obſidionem pertinerent, comparabant. Quorum pertinacia Florentini animadverſa, qui ubi paulum adniterentur, oppido ſe potituros non deſperabant, Laurentium, per quem bello finis imponeretur, ad exercitum miſerunt. Huius adventu facta magna rerum commutatione: Sergianenſes, deſperata urbis defenſione, deditionem fecerunt. Cum ita receptum oppidum eſſet, per paucorum ſupplicium, quos fuiſſe auctores defectionis conſtabat, multitudine culpa

libe-

liberata, conſervatum eſt, iuſſis militibus ab omni iniuria & maleficio in victos abſtinere. Iisdem fere diebus, quibus ad ea Sergianum geſta ſunt, Ludovicus Sfortia, ne plane videretur Florentinis defuiſſe, gravis armaturæ equites ad Apenninum præmiſerat, qui inde in Etruriam, quove illi poſtea iuberent, proficiſcerentur. Eos cum accepiſſet prope Sergianum profectos, Genuam iter flectere, quod magnus ortus tumultus ac civitas eſſe in armis dicebatur, imperavit. Ita Sfortiani a ſuæ factionis hominibus in urbem accepti, facile Fregoſiis deiectis, ut ſe Ludovico permitterent, obtinere potuerunt. Quæ dum in Liguribus geruntur, Auximi, quæ urbs olim in Italiæ quinta regione habebatur, gravis ſeditio præter omnium expectationem unius hominis temeritate atque audacia exorta, magnam rerum perturbationem fere in Italia excitavit. Erat in ea urbe Buccolinus quidam homo popularis, perdito ingenio, ac maxime rerum novarum ſtudioſus, & ſive gratia, ſive metu, ingentem inter ſuos auctoritatem conſequutus. Huius conſilio civitas a Pontifice, cuius in ditione erat, cum Sacerdotum immite ac triſte imperium non ferret, in maxima pace atque otio Italiæ defecit. Qua re Pontifex cognita, conſcriptum raptim militem ad urbem obſidendam celeriter adduci iubet: minime ignarus, ubi Auximates ferre id impune pateretur, maioris tumultus & defectionis hoc initium futurum. In primis ſuis imperat, ut recepta urbe, defectionis auctores in poteſtatem redactos, mittendos ad ſe Romam curet. Tentata autem oppugnatione urbis, cum irriti omnes conatus cecidiſſent, ac cum alii complures tum Ioannes Vitellius, ut alibi diximus, dum temere ſuccederet ad muros, interfectus eſſet, obſideri eſt cœpta. At oppidani ultima omnia paſſi, quod in tanti ſceleris conſcientia veniam deſperarent, ad novum conſilium animum adiecere, ac Buccolino auctore, Turcam, cuius imperium Sacerdotum importunæ denominationi præferrent, accerſere auxilio conſtituerunt. Ac ne tam audaci ince-

pto

pto minus eventus reſponderet: litteras ad Regios Præfectos Aulonam mittunt, quibus ſeſe urbemque dedunt. Id cum fama ad Laurentium perlatum eſſet, admiratus tam grave ſcelus cadere in hominis mentem potuiſſe, omnia experiri conſtituit, quo illum ab impio & nefario conſilio deterreret. Itaque privato nomine Auximum, Gentilem Aretinorum Pontificem miſit, virum (ut ſuperius dictum eſt) inſignis prudentiæ & virtutis, qui hominis deſperati efferatum animum lenire, atque ad ſanitatem revocare conaretur. Dicitur Buccolinus, cum a Gentili eſſet conventus, cuius rei illi ægre poteſtatem feciſſet, non antea paſſus eſſe eum ulla de re verba facere, quam id illi dixiſſet: magno ei argumento eſſe debere, quanti a ſe fieret Laurentii auctoritas, qui ex eo ordine ad ſe miſſum hominem, cui omnium eſſet infeſtiſſimus, colloqui ſecum atque ſibi adeo venire in conſpectum permiſiſſet. Poſita in præſentia ſacerdotis perſona, licere illi, omni metu vacuo animo, quæ in mandatis haberet, explicare: Laurentii honoris cauſa libenter ſe de ſuo iure atque inſtituto decedere, atque animum inducere, ut omnia agere, quæ illi grata eſſe & honeſta ſciret. Ita facile tranſacta re, pactus incolumitatem, & ut oppidanis parceretur, cum præ ſe ferret ſe id Laurentii Medicis gratiæ tribuere, urbis deditionem fecit, ac Florentiam ad Laurentium conceſſit. Aliquandiu in urbe moratus, a Ludovico Sfortia Mediolanum magnis illius pollicitationibus evocatur, atque ſupplicio afficitur. Veneti iiſdem temporibus Rhetico bello a Germanis ſuperantur. Cum Tridentum copias admoviſſent, eius urbis tentandæ cauſa, a Georgio Petra Plana, qui a Sigismundo bello gerendo præfectus, illis agreſtium comparata manu occurrerat, equitatu ſuperato, victi fere ad unum interficiuntur, cum, ut diximus, Sanſeverinas Veneti exercitus dux in fluminis tranſitu interiiſſet. Interea impendente metu Thracii belli, cum Venetis terra marique Barbarus, Sigismundo, ubi in Auſtriæ fines irrumperet, eſſet

esset formidabilis futurus, pax postulante Innocentio Pontifice æquis inter illos conditionibus conciliata est. Quæ dum ad hunc modum diversis in partibus Italiæ geruntur, Hieronymus Riarius, & Galeotus Manfredus, ille a coniuratis, hic ab uxore Ioannis Bentivoli, patris consilio (ut fertur) sublatus interiit. Erat Forolivii Franciscus Vrsus, ob eximiam opinionem virtutis, magna apud suos cives auctoritate: ea cum pari ingenio esset, ac prudentiæ adiuncta, gravem de eo curam & suspicionem Riario iniecerat. Itaque, cum nulla spes esset, beneficii magnitudine eum deliniri, quod servitutis præmium videretur: alia ratione continendum in fide arbitratus, sæpe exilii & mortis denuntiatione abducere a novis consiliis conatus erat. Quæ aliis terrori fuissent, ea homini acerrimo & magni animi, æque & ad se vindicandum in libertatem, & ad patriam liberandam ab impotenti domino magna incitamenta extiterunt. Eo animo cum esset, ex familiaribus consilii participes & socios delegit homines, magni animi & spectatæ virtutis, quorumque fidem in primis probatam habebat. Diem cædi constitui placuit, quo die nundinæ erant in urbe futuræ: quoniam autem verisimile videbatur magnum agrestium concursum nundinarum celebritate fieri, si quis casus posceret, eorum peropportunam operam ad omnia fore coniuratis apparebat. Consueverat Hieronymus, ut fere omnes æstatis tempore & magnis caloribus, inclinante in vesperam die, cœnam inire. Quo quidem tempore, cum quandiu familiares cœnarent, solus ipse ageret: non magno negotio, ubi eo accessus pateret, opprimi posse censebant. Cum de hora convenisset, Franciscus eo cum ceteris profectus: seducto puero, qui ad cubiculi fores assistebat, se habere ait, quæ remotis arbitris cum Principe agere vellet. Potestate ingrediendi facta, cum dicere exorsus esset, intentum quo esset evasurus, multis confectum vulneribus interfecit. Quo facto ac simul puero interfecto, ne rei gestæ index familiam ad tumultum excitaret,

taret, arcis Præfectum, qui casu paucis comitatus Principem venerat salutatum, a ceteris coniuratis occidi imperavit. Quibus rebus celeritate summa administratis, abscissum Hieronymi caput, ex superiore ædium parte in subiectam aream proiiciunt: ac populum iam pridem Riarii dominationi infensum ad arma vocant, utque Pontificis insignia erigere, ac per suos cives se in libertatem vindicare vellent, adhortantur. His populus incitatus, ad studium libertatis erectis animis, cuius capessendæ magna erat occasio oblata, in forum arreptis armis concurrit, atque immoderatis studiis & acclamationibus efferens coniuratorum nomina, tyranni liberos ad necem poscebat. Interea Catherina Hieronymi uxore, magnæ audaciæ atque animi femina, cum liberis custodiæ tradita, a furenti multitudine, quæ iam direpta domo in illam sæviebat, subtrahitur. Id quidem ut per eam recipi arcem liceret, quæ satis valido militum præsidio tenebatur. Nam quicquid coniurati, aut vim & arma, aut obsidionem intentarent, illi negabant se arcem tradituros ni sibi ab ea imperatum esset. Id illa iussa facere, quæ quanta sibi occasio oblata esset ad rem agendam non ignoraret, se ita obtemperaturam recepit, ut sibi tamen ingredi in arcem & cum militibus colloqui liceret, quorum fidei arcis custodia tradita esset. Quo id minus agere dubitarent, liberos, qui iam erant in eorum potestate, obsidum loco asservari iubet. Hac spe illis iniecta, obsidibus liberis retentis, facile illi potestatem ingrediendi ubi vellet fecerunt. Qua re impetrata, iam e tuto loco, quanquam & coniuratos & tanto consensu multitudinem armatam ad arcem oppugnandam conspiciebat, eos minis deterrendo, ac mortem & quæ iis graviora essent supplicia denuntiando, arma ponere ac discedere e medio iubebat: brevi se ab impiis & sceleratis hominibus, ni parerent, poenas expetituram. Nam cum illi, nisi tradi arcem extemplo iuberet, se liberos excruciatos in eius conspectu minarentur interfecturos; odio atque iracundia femina provecta,

sibi

ſibi vero liberos haberent, reſpondiſſe fertur: ita enim natura ſibi eſſe proſpectum, ut ſi quam iacturam liberorum faceret inimicorum iniuria, facilis ſibi eius ſarciendæ ratio conſtaret. Cum hæc illa vigilantia ſumma & cura adminiſtraſſet, ac facile ſua auctoritate milites, quo minus de arce dedenda cogitarent, in officio continuiſſet: Ludovicus Sfortia patruus illi ex Inſubribus, minime dubia auxilia mittere ferebatur. Quæ cum ita eſſent, coniurati, qui ut certos ſe hoſtes habituros, ita nihil ſibi præſidii (quod ſperaverant) a Pontifice affuturum animadverterent: dominum extinxiſſe, minime dominationem ſuſtuliſſe, videbantur: quam ut effugerent, relicta urbe ſe in Tifernates receperunt. Cum Catherina conſilio atque audacia amiſſum viri morte Principatum brevi recuperaſſet: multitudine etiam favente, quæ mutatione conſilii redimere inconſtantiæ crimen conabatur: de iis quæſtionem habere inſtituit, quibus auctoribus poſt virum interfectum, erat tumultus excitatus. Ad hunc modum variis in illos conſtitutis ſuppliciis, qui comprehenſi convictique eſſent, abſentiumque bonis publicatis, acerrime, ut ſe facturam prædixerat, viri mortem eſt ulta. Ex eo tumultu Florentini occaſionem nacti recte Reipub. adminiſtrandæ, Pancalduli arcem ad Santernum flumen in Apennino poſitum caſtellum, a Hieronymo olim civitati interceptum, recipiunt.. Iam Faventiæ Galeotum Manfredum urbis principem uxor, ut diximus, certis hominibus in illius necem adornatis, interfecerat. Is aliquot ante annis bello inteſtino, quod cum Carolo fratre geſſerat, victor Principatum occupaverat: homo præter militiæ gloriam, neque ineruditus, & quæ erat in viro principe, ſignificatio virtutis, cum primis doctorum hominum ſtudioſus. Eum uxor cum ſe gravi morbo correptam ſimulaſſet, in abdita cubiculi parte interfectoribus collocatis, ad ſe inviſendi cauſa advenientem, interficiendum curaverat. Cauſæ variæ ferebantur: alii id viri odio, quod nobilium feminarum conſuetudine liberius uteretur, quam

matrimonii iura postularent; alii patris imperio, qui eius urbis ditioni per generi mortem immineret, tribuebant. Cum quanquam illa una cum Astorre parvo filio occupata arce, se acerrime adversus concitatam multitudinem tueretur, Ioannes pater qui intelligeret, non illam facile posse tanti sceleris invidiam perferre, fluctuante adhuc eo tumultu civitate, armatorum multitudine septus, illi auxilio venit. In his erat Bergaminus quidam, qui singulari virtute atque industria ad honestiores militiæ ordines evectus, per ea tempora Ludovico Sfortiæ merebat. Iam cum Faventiam Antonius Bosculus venisset, Florentinæ Reipub. Legatus, quod optime semper civitati cum Galeoto convenisset, nondum etiam plane sedato tumultu, de statu civitatis constituendo communi consilio agebat. Id cum intentius fieret, novus tumultus repente excitatur. Ex Lamonis valle (ab Anemone fluvio dicta videtur, quo influente Faventia dirimitur) agrestes & montani homines, magna multitudine collecta, exciti ad urbem venerant: nomine ut Principis cædem ulciscerentur: re quidem vera, ad prædandas diripiendasque locupletum domos, quorum maxime erant nomini & causæ infesti. Ab his Ioannes Bentivolus captus, Modilianum adducitur, quod vetustum Aemiliæ castellum Mutilum appellatum credunt, & custodiæ traditur. Bergaminus ac ceteri comites, se acerrime adversus agrestium vim defendentes, cum multo numero inferiores essent, interficiuntur. Ea res cum esset Florentinis nuntiata, pupillo accepto in fidem, ac cura urbis & Principatus suscepta, sua auctoritate obtinuerunt, ut Ioannes cum filia vidua e custodia emitteretur, magno ille quidem vitæ periculo defunctus. Paulo post, id enixe Faventinis postulantibus, eius urbis procurationem Veneti susceperunt: qua ex re Iulius Secundus Pontifex tegendæ cupiditatis occasione arrepta, magno excitato in Italia incendio, Europam universam funesti belli face inflammavit. Iisdem fere temporibus Senæ, cum post Alphonsi profectionem,

ut

ut iam antea demonſtravimus, nihilo res quietiores fuiſſent: tandem victa plebs perniciosis civium contentionibus, iis civitatis Principatum ac Reipub. adminiſtrationem conceſſit. Nec multo poſtea Pandulphus Petrutius, mortuo Iacobo fratre grandiore natu, partim obſequio & indulgentia, partim largitionibus & muneribus ſibi populi ſtudiis conciliatis, neque magnopere contradicente Nobilitate, quæ feſſa magnitudine malorum otium & concordiam reſpiciebat, rerum potitus eſt. At Florentini Liguſtico bello confecto uſque ad Laurentii mortem (ea incidit in octavum Pontificatus Innocentii annum) iam illius auctoritate & conſilio pace in univerſa Italia parta, ut nunquam antea maiorum memoria auctoritate & gratia inter omnes Principes Italiæ florebant. Nam ad civitatis ſtatum & populi libertatem confirmandam, duo illa ſummo ſtudio egerat: & ut æquabilitas in civitate, ſumma ſervaretur, nemine inter multos ita eminente privata fortuna, ut formidabilis civitati eſſet, ipſe iam moderatione & æquitate ſuperata hominum invidia: & ut Etruriæ civitates iunctæ fœdere Reipub. tanquam obiecta propugnacula externis hoſtibus, otium & concordiam civium tuerentur. Ad hunc maxime modum, cum Florentinorum invidioſa potentia omnibus Etruriæ populis, minus quietura ab armis videretur: Lucenſes, Peruſini, Senenſes, Tifernates, Bononiæ ac Flaminiæ civitatum Reguli omnes, ita unius hominis auctoritate & gratia in fide continebantur: ut ſi ſpem civium (quod probabile erat) illius vita æquaſſet, haud deſperarent, tutam adverſus vim omnem civitatem, atque invictam, concordia ordinum & conſenſione futuram. A Liguribus, quorum magna erat potentia, utcunque in Rempub. male animati eſſent, nihil habebant, quod formidarent: iam bello victis, ac Sergiano & Petra Sancta duobus oppidis, tam opportunis ad omnem eorum impetum & vim arcendam, illis ademptis. In mediis Apennini iugis Florentiolam caſtellum munierant, quam tanquam arcem oppoſitam

Bononienſibus haberent, ſi quid adverſus Rempub. per vim molirentur. In Senenſium finibus (Pogium Imperialem quem appellant) civitas cum inſtaurare cœpiſſet, ne qua ex parte Respub. præſidiis nudata ſubitis hoſtium incurſionibus pateret, maxime ſecuritati ſuorum proſpexiſſe videbatur. Quo rem minus inchoatam abſolveret Laurentii mors fuit impedimento: quæ poſtea minime aut ſuo aut Reipub. tempore conſecuta eſt. Atque hæc quidem foris: domi cum iam ob belli diuturnitatem (id quod neceſſe fuerat, in magna improborum hominum licentia) dilapſa omnia fluxiſſent: ſenſim oblitos homines otii & pacis artium, ad reſpiciendam magiſtratuum auctoritatem, legibus & iudiciis conſtitutis, revocavit. Ita egentium ac perditorum hominum audacia coerceri, & fides retineri, ab infinita hominum cupiditate vindicata, non magno negotio potuit, quæ in expectatione rerum novarum fere concidiſſet. Nam ad belli ſumptus perferendos, cum difficillimis Reipub. temporibus ſæpe privatorum cupiditas maior eſſet patriæ charitate, inventi ſunt, qui illius auctoritatem ſequuti, quinquaginta atque eo amplius numûm aureorum millia civitati expenſa ferrent. Tueri autem publicam fidem hac inita conſilii ratione inſtituit: ut cum ex mutuis ſumptis pecuniis civitati ſuppeteret quantum ſatis eſſet ad gerendum bellum: ex ærario, cui adminiſtrando præerat, tantundem æquis penſionibus perſolvendum curaret. Interea ne privatis beneficentia uſis in civitate ſublevanda, publica incommoda fraudi eſſent: quibus aut crediti nomine, aut muneris & ſtipendii Respub. deberet, & propterea decoxiſſent, iis auctor ut ad diem ſolveretur, conſequutus æquitatis & moderationis laudem proſpexit. Mercaturam, cum longo uſu rerum eſſet animadverſum, ex eo tanquam uno capite & robur & nervos omnes in Rempub. diduci: quandiu per publica negotia licuit, quod magno præſidio præterea eſſet ad domeſticam potentiam tuendam cenſeret, neceſſario exercuit. Cupiditas enim

enim ita latebat inter maximas virtutes. quas non eodem studio semper posteri excoluerunt in pari potestate atque imperio positi, ut si qua ex ea existeret offensio, ea muneribus & largitionibus redempta tolleretur. Quam recte visus esset securitati suorum prospicere Petri Medicis filii temeritas declaravit, qui fortunæ paternæ magis, quam virtutis heres, cum regnum minime obscure in libera civitate exerceret, magno id quidem Reipub. incommodo, sed suo exitio & ruina, amisit. Supremo vitæ suæ tempore optima ratione mercaturam improbare visus est: magno ære alieno dissoluto, quod ipse culpa suorum contractum, illi effusis eius largitionibus causabantur, quas domesticæ opes minime animo pares non ferrent. Ad agros colendos ita animum convertit, ut superius institutum plane tamen negligi a privatis noluerit. Itaque præter ceteras artes, quæ sunt vitæ hominum usui atque ornamento, lanæ & serici textrinas, quibus maxime artibus in ea civitate alitur plebs, & auxit studio, & gratia atque auctoritate provexit. Hinc ad conformandos civitatis mores conversus, liberalium Artium instaurandarum curam suscepit, Pisis opportuna maxime civitate, quo plures suo beneficio comprehenderet, Gymnasio instituto, ac claris hominibus sapientiæ studiis amplis præmiis excitatis, qui Iuris civilis prudentiam, & Philosophiam ac ceteras liberales Artes profiterentur. Florentiam præterea eruditos homines conduxit, atque in primis magni nominis, qui iuventutem licentia vitæ & luxuria diffluentem instituendo, ad honestiores vitæ rationes revocaret. Ex quibus apud se magno in honore habuit Christophorum Landinum, & Marsilium Ficinum, quorum uterque exactæ iam ætatis cum Cosmo avo vixerat: tum Demetrium Calchondylam, Angelum Politianum, Marullum Trachaniotam, Ioannem Picum adolescentem, præter generis nobilitatem, excellenti quadam eruditione clarum, qua sibi Phœnicis nomen consensu doctorum hominum quæsivit. Hos quidem, cum a Repub.

otium

otium esset, solitus adhibere, cum de rebus aliis gravioribus, tum maxime de iis, quæ ad religionem colendam pertinerent, & ad vitæ institutionem, disserebat. Quicquid vero alii secus tradiderint, optime de religione sentire visus est: usque eo ut eos, quorum minus de ea recti essent sensus, aculeo etiam orationis perstringeret, minime inquiens mirandum esse, mortuos homines de animorum immortalitate, & de beata vita dubitare. Ita domi forisque Laurentius Repub. constituta, decessit Pontificatus Innocentii anno octavo, Non. April. Multa illius mortem portendisse dicuntur, quæ Etrusci scriptores, atque in his Angelus Politianus, parum necessaria illa quidem ad hominis excellentem virtutem significandam, diligentissime colligit. Ea quidem tempora sunt illius mortem consequuta, ut (quod semel iam diximus) pax illius virtute & consilio parta in Italia, eius morte extincta eadem concidisse videatur.

FINIS.

IOAN.

IOAN. MICHAEL BRVTVS

BACCIO TINGIO

S. D.

NVnquam (mi Tingi) fore putavi, ut cum Florentinam historiam ederem, meliore essem conditione, quam viri docti & eloquentes permulti, qui minime invidorum maledicentiam atque obtrectationem effugissent: fore tamen ut iis uterer iniquis, antequam suspicari possent quid illud esset, quod improbarent, mihi vero id nunquam in mentem venit vereri. Sed in eo tamen illud cadit praeclare, quod non dissimulant, quid sentiant: aiunt enim historiam me earum rerum confecisse, quae cum scriptae sunt docte ab aliis & diserte, tum longe etiam a nostra memoria absunt. Nam de genere scribendi non habent quid statuant: affirmant quidem id doctis hominibus probari. Hoc vero illi non male. Satis enim noverunt quanti esset eorum iudicium apud homines non imperitos futurum: si illud in re tanta interponere auderent. Quanquam non semper faciunt ut sibi in eo temperent. Audacia enim provehuntur, cum illos deficiunt vires. Sed tamen ita hoc ipsum agunt, ut non magis ostendant quid alii possint in scribendo, quam quid ipsi legendo assequantur. At quid illud est, quod in me reprehendunt? Audire enim operae pretium est graves homines & sapientiae opinionem toga & supercilio captantes. Scripsi enim quae alii, atque ea, quorum iam memoria effluxit. At quid hoc habet reprehensionis? tueri enim eorum memoriam, quorum merita multa in homines & praeclara extiterunt, aequitatis & iustitiae

stitiæ laudem habet. Assequuntur enim scriptoris studio, famam, nomen, gloriam, quod præmium longe honestissimum, recte hominum factis constitutum est. Sive autem hoc sibi statuunt esse agendum, ut posteris consulant: quid esse potest toto in eo genere præclarius? Neque enim magis homines moventur ullis philosophorum præceptionibus, quæ multæ ab illis ad vitæ institutionem traduntur, quam eorum exemplis, qui domi forisque multa cum laude agendo, materiam illis, unde hæ ipsæ præceptiones manarent, præbuerunt. Sed iam uno verbo rem totam complectar: licet enim de horum sententia, omnia veterum monumenta & rerum tollantur, quæ scriptis doctorum hominum sunt constituta: quod ea sint a nostra memoria remotiora. Verum illud ipsum urgent. Scribit eadem, quæ multi. At & Polybius quæ Romani homines sua maiorumque memoria: & Livius quæ ille, quanquam auctor gravissimus, & Dionysius Halicarnasseus quæ Livius, atque adeo (quod me isti fecisse accusant) prisca tantum & quæ essent remotissima ab iis temporibus, quibus vixit: Floruit autem ut Livius, Augusti ætate. Atque easdem res Luceius scripsit Sallustius, Livius, Asinius Pollio, Velleius, Eutropius, Dion Nicæus, Plutarchus, Appianus, atque is quidem, ut integra capita e Plutarcho sumpta, in sua transferat: Quod quidem tantum abest ut ipse faciam, ut modo fides mea legenti constet, quæ est mihi antiquissima, ordine rerum, disserendi ratione in deliberationibus, explicatione consiliorum, sententiarum varietate, animadversione omnium, consulto cum iis videar pugnare, qui iisdem de rebus ante me scripserunt. Video, Tingi, esse mihi deprecandum arrogantiæ crimen, quod quidem a me abest quam longissime: sed lacessito tamen, quod te non fugit, erit hoc quidem ignoscendum. Non video quid Machiavellius habeat, qua de re si mihi sit cum illo suscepta contentio, magnopere mihi esse verendum videatur, ne victus ipse aut inferior discedam. Vinco enim fide, industria certe diligentia, studio expli-

candis

candis rebus, quod minime mihi ſumerem, niſi res ipſa loqueretur. Laudem ingenii ita illi concedo, ut mihi tamen a nemine ademptum iri exiſtimem. Facit enim mea conſtantia, ut meo teſtimonio illum laudem: aliorum æquitas, ut ſperem ne mea mihi laus præripiatur. Scripſit autem ille modo in Italia natis hominibus: ita ego ſcribo ut non noſtris tantum, ſed exteris nationibus atque adeo populis ab Italia remotiſſimis, quæ Florentini geſſerunt, nota ſint. Sed quid ſi ego plura? ſi certiora? quid ſi varia ab illo, ſi contraria & pugnantia? quod tamen facio nunquam niſi cum ita mihi ſit res explorata, ut dubitari non poſſit, quin is aut conſulto lapſus, aut incuria & impudentia, erraverit. Dicerem quæ adiumenta mihi ad ſcribendum & a quibus ſuppeditata eſſent, ſi hoc eſſe neceſſarium exiſtimarem. Illud tantum vere affirmare poſſum, neque Florentiæ nato homini aut magis recondita, aut vetuſtiora eruere, magno etiam adhibito ſtudio, licuiſſe, qui ſe totum huic generi ſcribendi tradidiſſet. Quæ quanquam ita ſint, minime hoc tamen mihi eſſe omittendum cenſeo, & invitum me & recuſantem, amicorum modo ut priores hoſce libros ederem, adduci auctoritate potuiſſe: cum quidem non prius quam univerſam hiſtoriam abſolviſſem, hoc mihi ſtatuerem eſſe agendum. Ita autem in hanc unam rem totus animo & ſtudio incumbo, ut brevi (ſi mihi ſit comes vita futura) ſperem me probaturum, non oſtentaſſe unquam me id quod minus poſſem, ſed quod oſtentaſſent alii, qui ſunt permulto hoc tempore, multa opera me & ſtudio aſſequutum eſſe. Ac me tamen ea mente fuiſſe, cum alii ſunt teſtes viri honeſtiſſimi & mihi amiciſſimi, tum ipſe unus es, Bacci, in primis. Scis enim cum Iacobo Florido eſſe actum diligentiſſime, viro optimo & virtutis atque induſtriæ ſingularis, ut hæc ſuo ſumptu imprimenda curaret, inſcio primum, mox plurimum etiam repugnante me: cum penitus ſtaret, nihil inchoatum & non plane abſolutum in lucem proferre. Qua tamen in re non me pœnitet, fateor, amicis morem geſſiſſe. Quid enim eſſe æquius videtur, quam

 cum

cum insigne meæ voluntatis documentum & studii in tuos cives constituerim, illud extare, si quid mihi (ut mortales sumus) humanitus accidat. Commemorarem autem quanti hoc illis esset faciendum, quod quidem cum habeat arrogantiæ suspicionem & levitatis, ab aliis præteriri, quam a me prædicari malo. Quæ res tamen, quandiu tu eris (faxit autem Deus ut sis quam diutissime, & ut maxime velis) nunquam mihi erit magnopere timenda. Ita autem multi te audiunt effusum in meas laudes, ut credant te plurimum amicitiæ nostræ tribuere, qua in re quidem non falluntur: iudicium tamen iidem peracre atque ingenium, non voluntatem solum in me propensam & benevolentiam concedant. Vale. Lugd. Cal. August. M.D.LXII.

IN-

I N D E X
RERUM MEMORABILIUM
QUAE HISCE OCTO LIBRIS CONTINENTUR

Quarum quæ aut ad institutionem vitæ, aut ad Reipub. recte administrandæ rationem pertinent, eas e regione stellula apposita notatas animadvertes.

A

Co-

D

*In-

L

Laur.

Lu-

*Præ-

S

T

FINIS.